

Nasoim ul-Muhabbat (I- qism)

Alisher Navoiy

INSTITUTDAN

Alisher Navoiyning «Nasoyim ul-muhabbat min shamoyim ul-futuvvat» asari ilk bor arabiy, forsiy matnlar, ularning tarjimalari va izohlari bilan to‘liq holda nashr etilmoqda. Asar muqaddima va 770 ta shayx (35 tasi avliyo ayollar)iing hayoti va faoliyatiga bag‘ishlangan. Ilgarngi nashrida (1968) atigi 153 ta shayxlar haqida ma’lumot berilib, ayrim diniy va tasavvufiy atamalar ma’lum sabablarga ko‘ra tushirilib qoldirilgan edi.

«Nasoyim ul-muhabbat Abdurrahmon Jomiyning «Nafahot ul-uns min hazarot il-quds» tazqirasining tarjimasi, lekin Navoiy Jomiy asariga erkin, ijodiy munosabatda. bo‘ladi va uning asaridagi ma’lumotlarni to‘ldirib yoxud qisqartirib boradi va 618 ta shayxlar sonini 770 taga yetkazadi.

Tarix va madaniy merosimizni keng o‘rganayotgan hamda naqshbandiylik ta’limotiga rag‘bat ko‘rsatayotgan ekanmiz, bu asarni to‘liq holda nashr etilishni ilmiy, ma’rifiy va axloqiy ahamiyatga ega. Ayniqsa, Imom A’zam, Imom Moturidiy, Ahmad Yassaviy, Hakim Tirmiziy, Bahouddin Naqshbandiylarning aqida va qarashlari bilan xalqimizni, xususan, yoshlarimizni yaqindan tanishtirish joyizdir.

Asarni nashrga tayyorlashda O‘zR FA Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti qo‘lyozmalar fondida saqlanayotgan 857 va 5420 inv. raqamli qo‘lyozmalar hamda «Nasoyim ul-muhabbat»ning Turkiyada chiqqan tanqidiy matnlari asos qilib olindi (Kamol Eraslan, 1996).

Matnlarni qiyoslash, shaxs va joy nomlarini to‘g‘ri yozish, tarjima va izohlar tuzishda Jomiyning «Nafahot ul-uns min hazarot il-quds» asari qo‘lyozmasidan, Eronda (doktor Obidiy, 1370 H. sh.), Toshkentda (1916) chop bo‘lgan izohli manbalardan hamda Mahmud bin Usmon Ali (Lomi’iy Chalabiy, 1479—1532) tomonidan usmonli turk tiliga o‘girilgan tarjimadan foydalanildi.

Arabiy va forsiy matnlarni asarning oxiriga ilova qildik. Keyingi nashrlarda kitob yuzasidan bildirilgan fikr va mulohazalarni inobatga olib, arabiy va forsiy matnlarni ham o‘z o‘rnida berib, chop etish nazarda tutiladi.

QISQARTMALAR

- a. r. — alayhir-rahmah — unga (Allohning) rahmati bo‘lsin!
- a. s. — alayhis-salom — unga (Allohning) salomi bo‘lsin.
- v. a.—vallohu a’lam — Alloh bilguvchiroq.
- n. b. — nafa’ano bihima — ikkalasi tufayli (Alloh) bizga naf yetkazsin.
- n. m. n.— nuvvira marqaduhu nuran — uning qabri nurga to‘lsin.
- n. m. n.— navvara marqadahu nuran — (Alloh) qabrini nurga to‘ldirsin.
- k. v. — karramallohu vajhahu — Alloh uning yuzini mukarram qilsin.
- r. — rahimahullohu — Alloh unga rahm qilsin.
- r. a. — raziollohu anh(u) — Alloh undan rozi bo‘lsin.

- r. a. — rahmatullohi alayhi — unga Allohning rahmati bo‘lsin.
r. a. a. — rizvonullohi alayhim ajma’in — ularning barchasidan Alloh rozi bo‘lsin.
r. r. — ravvahalohu ruhahu — Alloh uning ruhinn shodlantirsin.
r. t. — rahimahullohu taolo — Allohu taolo unga rahm qilsin.
r. t. a. a. — rizvonullohi taolo alayhim ajma’in — ularning barchasidan Allohu taolo rozi bo‘lsin.
r. t. a. — raziyollohu taolo anhum — Allohu taolo ulardan rozi bo‘lsin.
r. t. r.— rahimahullohu taolo ruhahu — Allohu taolo ruhiga rahm qilsin.
s. a. v—sallallohu alayhi vasallam — unga Allohning salavoti va salomi bo‘lsin.
s. r. a. — salavotur-rahmoni alayhi — unga rahmonning (Allohning) salavoti bo‘lsin.
s. t. — subhonahu va taolo — pokdir (Alloh) va oliydir.
q. — qaddasallohu — Alloh muqaddas qilsin.
q. a.— qaddasa arvoahum — Alloh ularning ruhlarini muqaddas qilsin.
q. a. — qaddasallohu asrorahum — Alloh ularning sirlarini muqaddas qilsin.
q. s. — quddisa sirruhu — uning sirri muqaddas qilindi.
q. s. — qaddasallohu sirrahu — Alloh sirrini muqaddas qilsin.
q. r. a. — qaddasallohu ruhahul aziz — Alloh uing aziz ruhiii muqaddas qilsin.
q. s. a. — quddisa sirruhum aziz — ularning aziz sirlari muqaddas qilindi.
q. t. a. — qaddasallohu taolo asrorahum — Allohu taolo ularning sirlarini muqaddas qilsin.
q. t. r. — qaddasallohu taolo ruhahu — Allohu taolo uning ruhini muqaddas qilsin.
q. t. s. — qaddasallohu taolo sirrahu — Allohu taolo uning sirrini muqaddas qilsin.
Yuzoru va yutabarraku bihi — (Qabri) ziyorat qilinadi va tabarruk sanaladi.

NASOYIM UL-MUHABBAT

Bismillohir-Rahmonir-Rahim

[Muhabbat va tavfiq bog‘chalarining shabbodalaridan valiyalar qalbini ochgan, haqiqat va futuvvat bog‘larining xushbo‘yliklari bilan do‘stlari ko‘nglini shod etgan Aldohga hamdu sanolar bo‘lsin.

Irfon va faqirlik sharofati bilan faxrlangan Muhammad alayhissalomga salotu salomlar yo‘llaymizki, u zot tufayli zamon ahliga iymon sharofati yetishdi. U zot (Muhammad alayhissalom) odatdan tashqari ishlarning manbai, mo‘jiza, karomat va ilhomning ma‘danidir. Va u zotning ma‘sum ahlu ayollariga, pok sahobalariga ham salotu salomlar bo‘lsin)^[1].

Ammo ba‘d mundoq arz qilur jahl vodiysining marhalapaymoyi Alisher mulaqqab Navoiy [Alloh uning yuzini zalolat vodiysidan hidoyat yo‘liga bursin – sakkiz yuz saxon birda bu sarmoyasiz, notavon Hazrat ustozim, sayyidim, hujjatim, mahdumim va shayx ul-islomim Mavlono, millat va din nuri – Abdurrahmon Jomiy – unga Allohning rahmati, mag‘firati, salomi va rizosi bo‘lsin]^[2] xidmatlarida «Nafahot ul-uns mnn hazarot il-quds» kitabi jam‘u tartibining boisi bo‘ldum. Andoqki, ul sharif kitobning fihrastida ul Hazrat nuvvira marqaduhu aning kayfiyatini sharh bila zikr qilibdurlar. O‘qug‘onlar ko‘rmish bo‘lg‘anlar va o‘qumag‘onlar o‘qusalar, ko‘rgaylar.

Ul kitob xaloyiq orasida mashhur va o‘qumoq va bitimagi shoye’ bo‘ldi.

Ul ma‘rifat kunjining valoyatosor holoti zikridin va foyiz ul-anvor maqoloti fikridin ahli

arboblarg'a naf'lar va shavqu irodat ahlig'a fayzlar yetishdi.

Doim oshufta xotirga kelur erdi va parishon xayolg'a evrulur erdikim, ul kitob alfozi forsiydir, arabiyg'a payvasta va iborati ishorat ahli tiliga vobasta va ul tillar vuqufidin bahravarlar va ul iboratu ishoratdin bexabarlar ul alf Ozdin o'z qobiliyatlari xurrida va ishtig'ollari muqobalasida naf'lar toparlar va fayz elturlar.

Ammo turk ulusidin ba'ziki, ko'ngul sidqu safosig'a bahramanddurlar, bu kimiyo asar so'zlar ta'siriga Tengri inoyatidin arjumand, ul alfozg'a vuquf qillatidin ul fayzlardin mahrum va bu haqoyiqning daqoyiqi ularga noma'lum. Xotirg'a kechmishkim, agar sa'y qilsam, bu kitobni turk tiliga tarjima qila olg'aymuman va ul daqoyiqu mushkilotni ravshanroq alfoz va ochuqroq ado bila o'tkara olg'anmuman?—deb mutaammil erdim. Va ne bu xayolu muddaodin o'zumni o'tkara olur erdim va ne ishning azimlig'i va dushvorlig'i jihatidin shuru' qila olur erdim.

To ta'rix to'qquz yuz birdaki, ul kitobning ta'lifidin yigirma yil o'tub erdi, Tengri taolo tavfiqi birla bu ulug' ishg'a ilik urdum va bu azim amrg'a qalam surdum va Hazrat shayx Fariduddin Attor q. s. bitigan «Tazkirat ul-avliyo»din ba'zi kibor mashoyixkim, «Nafahot ul-uns»g'a doxil bo'lmabdur erdi – har qaysini munosib mahalda doxil qildim va Hind mashoyixi sharhi ham oz mazkur erdi, mumkin bor tilab, topib hazrat Qutb ul-avliyo Shayx Farid Shakarganj q. a.din so'nggi mashoyixgacha ilhoq qildim va turk mashoyixi zikri ham ozroq erdi, oni dog'i Hazrat shayx ul-mashoyix Xoja Ahmad Yassaviy r.din bu zamong'acha ulcha mumkin bor tilab topib, zikrlarin va ba'zi holotu so'zlarin o'z mahalida darj qildim.

Va Hazrat Maxdumi n. m. n.ning oti va muosiru musohib mashoyix q. a. zikri dag'ikim, ul mutabarrak kitobda yo'q erdi, munda qo'shdum va ul kitobda dag'i avliyoulloh zikridin ba'zi so'zkm, zamon ahlig'a ko'p muhtoj un-ilayh ermas erdi itnob vahmidin tarkin tutdum va bu tarjimadin o'ksuttum va chun bu valoyat riyozu muhabbat nasimig'a muhib va futuvvat shamimig'a sabab bo'ldi, anga «Nasoyim ul-muhabbat min shamoyim ul-futuvvat» ot qo'ydim. Umidim ulki, bu nasoyimdin ruhlari toza va shamoyimdin ravhlari beandoza bo'lg'on azizlar qoyil ruhini biror duo bila yod va biror fотиha bila shod qilg'aylar.

Bu toifa sulukida muqaddima tamhidi

Allohu taboraka va taolo aytdi: biz odam bolalarini azizu mukarram yaratdik, Quruqlik (ot-ulov) va dengizga (kemalarga) chiqarib qo'ydik. Yana Alloh taolo aytadiki, albatta bu omonatni (shariati islomni) osmonga, yerga va tog'u toshlarga tavsiya qilgan edik, ular mas'uliyatdan bosh tortdilar va undan qo'rqdilar. Inson esa, uni o'z zimmasiga oldi}2.

Bu taqdir bila andoq tahqiq bo'ldikim, haq subhonahu va taolo mahluqotda bani odamdin sharifroq va biyikroq xalq qilmaydur, ne chunki, ma'rifatulloh ganjining amini va mahrami uldur.

Va dedikim, [men bir maxfiy xazina edim, o'zimni bildirish, tanitish uchun barcha olamii yaratdim]3. Va chun maxluqning zotida bashariyatni doxil qildi. Bashariyat muqtazosi bila alardin nopisand ishlar vujud tutti. Muning islohi uchun ba'zi bir guzida bandalar boshig'a nubuvvat tojin qo'yub, beliga hidoyat kamarin bog'lab, bu maxluqning amru

nahyig‘a o‘z ollidin mahkum va bularg‘a hokim qildi. Va Kalomu ahkom alar uchun nozil qildi, to ul ma‘rifatg‘a alarni dalolat qildilar. Chun bu maxluqlar aning asmo‘ va sifotining mazohiri erdilar va har sifatg‘a muttasif erdilar. Har qaysi o‘z qobiliyatig‘a ko‘ra ul sifatg‘a munosibki, anga mazhar erdi, taraqqiy va tafovut zohir qildilar va zotlarida bashariyat g‘olib erkan jihatidin muxtalif adyon va milal arog‘a tushti. Ul zamong‘achakim, xalqning ashaddi va ag‘lazi a‘rob erdilar, balki alar orasida Qurayshki, alarning hidoyati uchun Hazrat Risolat s. a. v. niki murodi ofarinishdin ul hazratning sharifu pok zoti erdi, habiblig‘ig‘a muttasif qilib, ul gumrohlar hidoyatig‘a yibordi va ahkomin ul Hazratg‘a nozil qildi. Chun anbiyoning ashrafi erdi, qavm-aqvomning ashaddi. Har ovinakim, nozil bo‘lg‘on kalom qonuni bila shariat ahkomin andoqki-sharti erdi tuzdi va botil milAlii oradin chiqardi va qobil xalqni ul ma‘rifatg‘a musharraf qildi.

Andoqki, kirom ashobidinki, bu davlatu saodatg‘a foiz erdilar, biri o‘z holidin xabar berurki, [agar parda ko‘tarilmasa, ishonch ortmaydimi?]⁴

Va chun ul Hazrat s. a. v. anbiyoning xotimi erdi va andin so‘ngra nubuvvat eshigi bog‘landi. Har oynakim, noqislar takmilig‘a ummatining komilu olimlarini nomvar ettiki, burung‘i anbiyo o‘rnig‘a uhda qilgaylar va yo‘ldin chiqg‘onlarg‘a yo‘l ko‘rguzgaylarki (ummatim ulamosi Bani Isroil olimlari kapidur. Va yana – ulamo payg‘ambarlar vorisidir)⁵, ahodisi andin xabar berur va ul Hazratdin so‘ngra buzurgvor ashobi rizvonullohi taolo alayhim ajma‘in xaloyiqqa bu rahnamoylig‘ni bajo kelturdilar va Haq subhonahu va taolog‘a yo‘l ko‘rguzdilar va ul sohib davlatlardin so‘ngra bu ummatning mashoyixi va avliyulloh q. t. a. bu irshodg‘a ishtig‘ol ko‘rguzdilar va va‘da budurkim, olam inqirozig‘achakim, millat va shariat siyrati mustaqim bo‘lg‘usidir.

Bu toifakim, valoyatu karomat ahlidurlar va xaloyiqqa irshodu uhda qilurlar, muborak zotlarining barakoti bu millat ahli boshidin kam bo‘lmag‘ay.

Bu toifaning a‘molu af‘ol va muomilotu riyozotidin ba‘zini zikr qilmoq

Bularning avval ishlari tavbadurkim, Haq s. t. barcha manhiy ishlardin alarg‘a ijtinob karomat qilg‘ay va andin so‘ngra luqma hilliyatikim, ul bobda ulcha mumkindir, sa‘y qilurlar. Har oyina [kosib ollohning sevgan bandasidir]⁶ mazmuni bila kibor mashoyix ba‘zi san‘atlarga ishtig‘ol qilibdurlar.

Ul jumladin, Shayx ul-mashoyix Shayx Abu Said Xarroz q. r. a. erdikim, alarni mashoyix Qamar us-sufiya debdurlar. Va shayx ul-islom muqarrabi Hazrat Boriy Xoja Abdulloh Ansoriy q. r. mashoyix ta-baqotinkim bitibdurlar, jamii avliyullohdinkim zikr qilibdurlar, barchadin alarni ko‘prak vasf qilibdurlar va martabalarin biyikrak tutubdurlar. Alar o‘tuk tikarga mansubdurlar.

Va Shayx Muhammad Sakkok q. s. kim, o‘z zamoni mashoyixining yagonasi ermish, pichoqchiliqqa mansubdur.

Va Shayx Abu Hafz Haddod q. r. temirchilik qilibdur.

Va Shayx Abubakr Xaboz q. s. o‘tmakchilikka mashhurdur.

Va Shayx Abulabbos Omiliy q. s.kim, o‘z zamonining qutbi va g‘avsi ermish va sultoni

tariqat Shayx Abusaid Abulxayrning xirqa piri ermiş, qassobliq qilibdur.

Va Shayx Ibrohim Ojuriyki, xisht avalabdur.

Va Mirchai Safolfurushki, Xuroson elining piri ermiş, doshgarlik qilibdur.

Va Shayx Abulhasan Muzaiyin va Shayx Bannon – hammol va Shayx Abulhasan – najjor.

Va mutaaxxir mashoyixdin zamonining yagonasi Hazrat Xoja Bahouddin Naqshband q. r. a.ki, kimxo naqshini bog‘lamoqqa mashhurdurlar.

Va soyir mashoyixi kibordin ham ko‘pi halol luqma kasbig‘a muzdurluq qilibdurlar, o‘tin toshibdurlar va halol luqma bu ishda kulliydurki, ondin fayzu ma‘rifat zoyanda bo‘lur.

Va bir shubhalik luqma oncha tiyralik keltururki, ko‘p vaqt oning islohig‘a mashg‘ul bo‘lub, ma‘lum emaski, daf‘i ne nav‘ surat bog‘lar.

Ondin so‘ngra shariat rioyatidurki, ul jodada istiqomat bo‘lg‘ay va ulcha mumkindur ondin qadam tajovuz kilmag‘oy.

Shayx ul-islom q. r. a. debdurlarki, har nimadin 6ir miqdorni olsalar, bir miqdori qolur, shariatdin o‘zgaki – bir, miqdori ondin kam bo‘lsa, hech nima qolmas. Bu toifaning shariat rioyati va sunnat mutobaatidin ulug‘roq ishlari yo‘qdur. Ul ishda rusuxu istiqomatdin dushvorroq amrlarikim, Hazrat Risolat s. a. v.din manquldurkim, bir saboh ashob ul Hazratning muborak mahosinlarida necha tuk oq ko‘rdilarki, burung‘i kun yo‘q erdi. Taajjub yuzidin tafahhus qildilar, ersa ul Hazrat buyurdilarki, o‘tgan kecha «Hud» surasi mulohazasida (bas, Ey Muhammad, siz va siz bilan birga tavba qilgan zotlar o‘zingizga buyurilgani yanglig‘ to‘g‘ri yo‘lda bo‘lingiz]7 oyatida taammul qilur erdim. Oning su‘ubatidin bu voqe‘ bo‘lubdur va ul Hazratning sunnatlarining rioyati va onda istiqomatki, filhaqiqa Haq s. t. amrining. rioyatidur va ondin dushvorroq nima mutasavvar ermasdur. Bu rioyatu istiqomat soyir sunandatur. Va umdalariki, faroyizdur va islom arkonidur.

Va oning avvali shahodat kalimasidur va alhaq jami‘i avliyoullohu mashoyix q. t. a.ning zikrlari xoh xafiy va xoh jahr ul tarkibdur, balki ul kalimaki, mudovamatini ul yerga tegurubdurlarki, bir lahza ondin g‘ofil, balki bir turfat ul-ayn ondin g‘oyib bo‘la olmaslar. Va ondin mash‘ufu mustag‘raq bo‘lubdurlarki, ba‘zi bu kalimann eshitgach, behush bo‘lub, yiqilibdurlar. Va ba‘zining ham bu kalima istimo‘idin ruhlari muforaqat qilibdur.

Va yana biri saloti xamsadurki, ul nav‘ki bu toifa ado qilibdurlar, aql qoshida mahol ko‘runur.

Va ul jumladin, shayx Husayn Mansur Halloj H. s.durki, bovujudi ul da‘volar va bovujudi saloti xams adosidin boshqa bir kechalik kunduzlikda Shayx ul-islom q. s. debdurki, ming rak‘at nofila guzorlar erdi. Va alarga qatl bo‘lg‘on kunning kechasi besh yuz rak‘at ado qilib erdilar. Va sulton ul-orifin Shayx Abu Yazid Bistomiy q. s. namoz qilsa erdilar, qa‘-qa‘alarning ko‘ksi so‘ngaklaridin chiqar erdi. Haq s. t. haybatidin va shariat ta‘zimidin va hozir xalq eshiturlar erdi. Va Shayx q. t.ni ba‘zi mashoyix ta‘n

qilibdurlarki, namoz qilmas. Alar debdurlarki, namoz qilurda manga bir hol voqe' bo'lur. Siz ham mulohaza qiling, agar ul hol bila namoz joyiz bo'lsa, qiloyin. Mulohaza qilibdurlar: «Allohu akbar» deb takbiri tahrima bog'lag'ondin so'ngra, har tuki tubidin bir qatra qon bosh urubdur.

Yana biri zakotdur. Bu toifa dunyo tarkini ixtiyor qilibdurlar. Alardin yuzdin biri sohibi nisob bo'lmaslarkim, alarg'a zakot farz bo'lg'ay. Ba'ziki, bo'lsalar ham tamomin Tengri yo'lig'a sarf qilurlar va minnat jonlarig'a tutarlar.

Shayx Abubakr Shibliy q. s.din bir faqih so'rubdurki, zakot adosi ne nav'dur? Shayx debdurlarki, sanga farz bo'lur zakotnimu deyin? Yo manga farz bo'lur zakotnimu deyin? Aytibdurlarki, manga bo'lur zakot qaysidur va sanga bo'lur zakot qaysidur? Shayx debdurlarki, sanga bo'lur zakot uldurkim, har ikki yuz diramdin besh diram Tengri yo'lida bergaysan. Manga bo'lur zakot budurkim, har ikki yuz diramdin ikki yuz besh diram Tengri taolo yo'lida bergaymen. Debduurlarkim, ikki yuz diramkim berildi, yana besh diram nedur? Shayx debdurlarki, ul besh diramni burj qilib, ul ikki yuz diram bergan shukronag'a berilg'ay. Va bu Abubakr Siddiq mazhabidur, raziyallohu anhu.

Yana biri ro'zadurkim, soyir xaloyiq fajr tulu'idin kunas g'urubig'acha yemak-ichmakdin va mubosharatdin imsok qilurlar. Bu toifa anga ko'shish qilurkim, andoqki, yemak-ichmakdin bo'g'uzg'a savm buyurg'aylar. Jami'i a'zog'a o'z qilur fe'llaridin ro'za buyurg'aylar. Ko'zga nomashru' nimaga boqardin va quloqqa nomashru' un eshiturdin va oyoqqa nomashru' qadam urmog'din, ilikka nomashru' nima tegmakdin va alo hozo jami'i a'zog'a bu dastur bila. Va bovujudi bu su'ubatlar-barchadin sa'broq ko'ngul ro'zasidurki, Haq s. t.din o'zga hech nima xotirg'a kechmakdur va bu ro'zani doimiy ko'ngulga buyururlar.

Islomning bu mazkur bo'lg'on to'rt rukni takmil topqandin so'ngra hajdurki, soyir xaloyiqqa sharti istitoat va amni tariqdur. Va bu toifaga amni tariq, Haq taolo mulkidatur, ya'ni har yerki, Haq s. t. mul-kidur, onda asrag'uchi o'zidur. Va istitoat oning xizonai karamidurki, ul yo'lg'a bovujudi ul to'rt ruknning mazkur bo'lg'on rioyati bu nav' amni tariq va istitoat bila qadam urarlar va tavakkul bila ul yo'lni qat' qilurlar.

Yana bovujudi shariat rioyati va tariqat odobidurki, bu toifa mar'iy tutarlar. Ul adabdurki, yaxshiyu yomong'a va ulug'u kichikka bajo keltirurlar. Andoqki, borcha xaloyiqdin o'zlarin kichik va kamroq tutorlar va barchag'a xizmat huzurida bo'lurlar. Hattoki, o'z farzandlarig'a va xodimu mamluklarig'aki, har necha alardin beqoidalig' ko'rsalar, xushunat birla alarg'a so'z demaslar, balki nasihatni yumshog' va chuchuk til bila qilurlar, hattoki o'g'rig'acha.

Manquldurki, Hazrat Xoja Abulvafoyi Xorazmiy q. r.bir ravzan yorug'lig'ida o'lturub, mutolaa qilurlar erinish. Bir o'g'ri angdib, alarning dastorlarin sirmabdur. Alar o'zlari tarafidin tutubdurlar va o'g'ri iztirob bila tortor erinish. Alar der erinishlarki, he valloh, eski va yirtiqdur. Sizning hech ishingizga yaramas. Bu so'zni muqarrar qilibdurlar. O'g'rig'a asar qilmay tortor erinish. Xoja ojiz bo'lg'ondin so'ngra dastorni qo'yaberib, demishlarki, sizga har necha ayttuq, inonmadingiz, ochqaningizda ko'rgunguzdur. O'g'ri nariroq borg'ach, ochib ko'rsa, Xoja degondek, bag'oyt eski va pora-pora ko'rub, toshlabdur. Xoja bilidurki, ko'rgach tashlag'usidur, keynicha borib, dastorni olmishlar va boshlarig'a chirmarda o'z-o'zlari birla der erinishlarki, har necha ayttuqki, yaramas,

inonmaslar, o'z'lari ko'rmaguncha tashlamadilar. Yana bovujudi bu nav' adab saxoye mufritdurki, oni bu toifa bazli mavjud derlarki, hech nimalarin hech kishidin ayamaslar.

Manquldurki, Xoja Abunasr Porso q. r.ning Balxda bir yaxshi otlari bor ermish. Va hokimning xotiri ko'p ul ot sori moyil ermish. Ammo tilamas ermishki, shoyadki, Xojaning muborak xotirlari ham anga vobasta erkin. Bir kecha ikki o'g'ri ittifoq qilibdur. Tavilani teshib, ul otni chiqarib eltibdurlar. Tong erta ma'lum qilg'och, muridlar va mulozimlar iztirob birla kelib, Xojag'a arz qilibdurdar. Xoja debdurlarki, biz oz minar erdik, eltgan kishilarga bizdin darboyistroq erkandur.

Ashob hokimg'a arz qilurlar. Hokim ul tama'ig'aki, bu vasila bila shoyad Xojadin tilasa bo'lg'ay.

Tush-tushdog'i yo'llorg'a kishilar choptirib, o'g'rilarni tutub, bir ulug' navkaridin Xoja xizmatig'a yuborur, ikki ko'histoniy o'g'ri bila. Ashob aydurlarki, hokim o'g'rini tutub, otni falon ulug' navkaridin yiboribdur, toshqoridur. Xoja derlarki, kirsun! Ul navkar kirgach, Xoja ta'zim uchum qo'porlar va oni o'lturdurlar. Ul ikki mulozimlarg'a ishorat qilurkim, o'g'rilarni kiyururlar. Iliklari boglig'. Alar ham kirgoch, Xoja hamul dastur bilan qo'porlar va alarni o'lturdurlar va iliklarnn yeshtirurlar va so'rarlarki, Qaydalig'siz?- Derlarki, ko'histonlig'. So'rarlarki, holo, ul yon ozim erdingiz? Derlarki, bale. Derlarki, magar yoyog' erdingiz? Derlarki, bale. Derlarki, qo'nung, ul ot sizga darboyistroqdur, oling va boring! Hokim navkaridin hokimg'a minnatdorlig' bila uzr qo'lub yiborurlar.

Yana hilm va burdborlig'durki, bu toifag'a har kimdin har shiddat yetishsa, alar lutfu madoro bila o'tkorurlar va muqobalada minnatdorlig' bila uzr qo'larlar.

Ul jumladin azize erdi, bu toifaning mukammalidin va Hazrat Mavloni Muhammad Tabodgoniy q. s. ning kibor ashobidin erdi va faqirning alar xizmatida ko'p irodatim bor erdi. Va alar yaxshi un samoi'g'a mash'uf erdilar. Mug'anniyi bor erdi xush ovoq, ammo kichik yoshlig' va devonasoru sho'x erdi. Majlisda o'lturaturg'och sekrib, ul azizning bo'ynig'a minib, ayog'in depsar erdi. Alar rifqu madoro bila aytur erdilar: Hordingiz erkin, tushsangiz ham siz bilursiz. El malomat qildilar. Ersa, alar man' qildilarki, ul ajab karamu ehson qiladurki, aytmaydurki, qo'p, toshqori bozorg'a ushbu dastur bila mani elt! Agar desa erdi, eltmog'din o'zga ne chora bor erdi?

Yana rizodurki, har ne haqdin kelsa, va har kim sabab bo'lsa, musabbibdin o'zga kishini orada ko'rmagaylar. Va rizo izhoridin o'zga alar tili va ko'ngliga kirmagay. Ham ushbu mazkur bo'lg'on azizning bir o'g'li bor erdi. Bag'oyat qobil, husni xulqi bag'oyat kamolda va bir yolg'uz o'g'il erdi. Qazoro bemor bo'ldi va necha kundin so'ngra Tengri hukmin butkardi. Bir shahr xalqi shohdin gadog'acha ul sababdin motame erdilar. Ul azizning holig'a va libosig'a tag'yir bo'lmadi. Motamelarg'a ko'ngul berib, haq rizosig'a targ'ib qilur erdilar. To ko'tardilar va madfang'a eltilar, o'zi qabr ichiga kirib aziz farzandin shar' vajhi bila qabrda qo'yub, mag'firat duosi qilib chiqti va so'zi bu erdikim, [Allohning hukmiga bizni rozi qildi.]8. Va shahr xalqi, akobiru ashrof barcha lol erdilar.

Yana sabrdurkim, har ne haqdin, yuzlansa, tahammul pesh qilg'ay va har balo kelsa, sabr qilg'ay.

Ul jumladin Shayx Sahl bin Abdulloh Tustariy q. r. a.din manquldurkim, alar yillar bavosir marazig'a muftalo erdilar. Va hol ulkim, alar ul zamonning mashoyixi arosida mustajab ud-da'vo erdilar. Har kishiga bir, su'ubatu baloye voqe' bo'lsa, alardin duo istid'o qilur erdilar. Alar duo qilg'och, mustajob bo'lub, ul tashvishdin qutulur erdi. Yillar ul sa'b marazig'a sabr qilib, duo qilmadilarki, har ne Tengridin kelsa, xushdur. Biz oni nechuk rad qilali?

Yana sidqdurki, g'ayri voqe' so'z tilga mutlaqo joriy bo'lmag'oy.

Manquldurki, Hajoj b. Yusuf qatlidin imomzodalardin biri qochib erdi va keynicha jami'i qavub kelur erdilar. Bu toifadin birovki, ul imomzodag'a ixlosu xizmatkorlig'i bor erdi, yo'luqti. Alar iztirob yuzidin dedilarki, bir yer topsang, biznn yoshurki. Bu jamoat bizning qatlimizg'a keladurlar. Va iynak yetishtilar. Ul darvesh dediki, bu vayronag'a kiring! Anda bir buzuq erdi. Imomzoda onda jon havlidin kirdi. Kirgoch, qavib keladurg'onlar ul darveshg'a yettilar. So'rdilarki, bu boradurg'on kishi qayon bordi? Ul darvesh dediki, bu buzuqqa kirdi. Alar bir necha yig'och va qamchi urub, dedilarki, oni uzasun deb, bizni hayalg'a solursan, deb o'ttilar. Alar ketgandin so'ngra imomzoda chiqib, ko'ngul qolish qildikim, ravo bo'lg'oykim, o'zung vayronada bizni yoshurub, o'zung dushmang'a so'rog' berursen? Ul darvesh ayttikim, ey maxdumzoda, maning rostliqim barakatidin xalos bo'ldung. Endi o'z fikringni qil, dedi. Va aning maxlasig'a tadbir qildikim, ul xalos bo'ldi. Va bu nav' hamida axloq va pisandida sifotki, bu toifadin voqe'dur, ko'pdurki, agar sharhin qilsa, yana bir kitob yasamoq kerak.

Va yana azim riyozatlarki, shariat ani mutaayyin qilmaydur. Ham toifadin mutanavvi' voqe' bo'libdurki, oning ham sharhining tuli bor. Ul jumladin, biri niyat bila bir oyda bir iftor qilmoq va bir oida bir vuzu' bila namoz qilmoqki, ba'zi mashoyix r. a. a.din voqe' bo'lubdur. Va Sul-tonn tariqat Shayx Abu Said Abulxayr q. s.kim avoyili sulukda alar har kecha bir chohdin bosh to'ban o'zlarin osar ermishlar va tongg'acha zikr aytur ermishlar. Va andoq bo'lur ermishki, muborak ko'zlaridin qon kelur ermish va Hazrat Shayx ul-islom q. r. durkim, Hirida sakkiz botmon non bir tansug'a ermish va alar yoz giyohi birla kun kechurur ermishlar. Va Shayx ul-islom Shayx Ahmad Jom q. s.kim, o'n sakkiz yil Yazd tog'ig'a chiqib, xalqdin i'roz qilib, ul tog'da toat qilibdurlar. El yuzin ko'rmaydurlar va onda yemak ma'lum emas erkondurki, qaydin va qishda kiymak qaydin? Har ovinakim, bu buzurgvorlarga haq subhonahu va taolo bu suluku riyozatlari muqobalasida o'z fazlu karami birla oncha mavhibat nasib qilibdurki, olam salotini yuzlarin alarning ostonalarig'a surtubdurlar va ro'zgorlarining sharafi ko'rubdurlar alardin bir nazar istid'osig'a va alarning muborak nazarlarin ba'zig'a solibdurlar, ba'zig'a yo'q.

Avliyullohg'a voqe' bo'lg'on xavoriqi odotu karomot bayoni

Va ul ko'pdur avliyullohning marotibidek.

Ul jumladin bir nechasi bulardurlar: Ma'dum ijodi va mavjud i'domi va mastur amr izhori va zohir amr istori va duo istijobati va oz muddatda ba'ida masofat qat'i va hisdin g'oyib ishlarga ittilo' va andin xabar etmoq va vohid zamonda muta'addid va muxtalif makonga hozir bo'lmoq va mavto ihyosi va ihyo imotasi va jamodot va nabotot va hayvonot kalomining samo'i va maoniysig'a vuquf topmoq, tasbihdin va g'ayridin va at'imayu ashriba izhori hojat vaqti besabab zohir bo'lmoq va suv ustida yurumoqdek va

havoda sayr qilmoqdek va yemak ul nimaniki, odatan ul g'izo bo'lmag'ay va hayvonot taxiri va badanda mufrit quvvat izhori andoqki, daraxtni tubidin qo'ng'ormoq, samo' vaqtida. Va devorni barmoq ishorati bila shaq qilmoq va ilik ishorati birla muxolifning boshin uchurmoq va daryolarda g'arq bo'ladurg'on kemani tutub, qiroqg'a chiqarmoq va olam hayulosida har ne nav' tasarrufiki, har ne tilasa qilmoq, misli yomg'ur yog'durmoq va yel esturmoq va sel kelturmoq va daf' qilmoq va chuvurtka ofatini daf' qilmoq va har surat bila mutamassil bo'lmoq. Biyobonda sargashta va ovora bo'lg'onlarga rahnamoyiliq qilmoq va dastgir bo'lmoq.

Va Haq s. t.g'a andoq muqarrab bandalar va do'stlar ham borki, bu borcha mazkur bo'lg'on holatdin ijtinob qilurlar, balki or qilurlar, nechunki, bir turfatulayn Haq s. t. shuhudu istig'roqidin g'ofil bo'la olmaslar. To ul saodatdin g'ofil bo'lmog'uncha bu nimalarga maylu iltifot qilsa bo'lmas. Har ovinaki, ul maqsudi asliydin har amrki, bu buzurkvorlarni bir lahza g'ofil qilg'ay agar barcha behishti jovidondurki, alarg'a do'zaxcha bor, andin ijtinob yo or qilsalar, muhiq bo'lg'aylar. Umid uldurki, bu zalolat vodiysida gumrohdek mahrumlar bu hidoyat olamida rahnamoylarning oyog'i tufrog'i bila tiyra bo'lg'on botin so'zlarin yurutmoqqa bahramand bo'lg'aylar. Va xokisor boshin ul ayog'larg'a tufrog' qilmrq bila sarbaland. Emdi alar zikriga shuru' qilali. Mutolaa ahlig'a ma'lum bo'lsunki, «Nafahot» dasturi bila bu kitobda «shayx ul-islom» har yerdakim mazkur bo'lur, ondin maqsud Hazrat Xoja Abdulloh Ansoriy q.s. dur va «Hazrat Maxdumiy» har yerdakim marqum bo'lur, Janobi Maxdumiy Nuvvira marqaduhu nurandur.

1. SHAYX UVAYS QARANIY Q. R.^[3]

[Ollohning payg'ambari aytgan: Uvays Qaraniy ehson va mehribonligi bilan tobiinlarning yaxshisidir]⁽¹⁾. Goh-goh Xojai olam s. a. v. muborak yuzin Yaman sori qilib der erdikim, [Men xudoning nafasini Yaman tomonidan tuymoqdaman]⁽²⁾. Birovning vasfikim, oning vassoffi Xojai koinot bo'lg'ay va nafasi nafasi rahmon bo'lg'ay, vasf qilmoq bag'oyat beodoblnq bo'lg'ay. Ham Xojai Koinot s. a. v. buyurubdurkim, tongla qiyomat kuni Haq s. t. yetmish ming farishta Uvays surati bila yaratqoy. To ul alarning orasida arosotg'a kirib, behishtga borg'ay. To hech kim ma'lum qilmag'ay. Tengridin o'zgaki, ul qaysi biridurki, ul dunyoda barcha xalq ko'zidin yoshurun Tengri taolog'a qulluq qilur erdi. Qiyomatda dog'i Tengri taolo ani barcha nomahram ko'zidin mahfuz tutqay.

Naqldurki, Hazrat Risolat s. a. v. olamdin o'tarda, ashob r. t. a. so'rubdurlarkim, sizning muraqqa' kimga havoladur? Deb durlarki, Uvays Qaraniyg'a bersunlar va desunlarki, maning ummatimni duo qilsun! Hazratdin so'ngra Foruq va Murtazo r.t.a. Ko'fag'a borib, Yaman elidin so'rub, Qaranda Uvaysni topdilarkim, teva kutub yurur erdi. Muraqqa'ni topshurub, ummat uchun duo istid'o qildilar va bu ma'nida so'z ko'pdur. Sharhi bila bilayin degan kishi «Tazkirat ul-avliyo»ni o'qisun. Oning holotini tamom bitisa, yana bir boshqa kitob bitimak kerak.

Uhud urushida Payg'ambar s. a. v.ning muborak tishi shahid bo'lg'onin eshitib, mutobaat uchun o'ttiz ikki tishin ushotti. Har birinki, ushotur erdi, der erdiki, shoyad bu tish emas erdi ekin. Yana birii ushotur erdi. To mundoq qilib, barcha tishlarin ushotti. Va Hazrat Risolat s. a. v.ni ko'rmabdur erdi va ul Hazrat ham oni zohir ko'zi bila ko'rmabdur erdilar. Ma'noyu ruhopyat yuzidin tarbiyat qilib erdilar. Bu jihatdin har kishiningki, bu

toifadin zohir yuzidin piri ma'lum bo'lmasa va mashoyixdin birining ruhi oni tarbiyat qilg'on bo'lsa, oni Uvaysiy derlar.

2. HABIB A'JAMIY Q. R.

Komil riyozi va vofiy muomaloti bor erdi. Avoyilda g'aniy erdi, elga yormoq sudg'a berur erdi. Har kun muddailarg'a yormoq tilay borur erdi. Agar vajah ado qildilar, yaxshi, yo'q ersa, ayog'ining muzdin olur erdi va andin qut qilur erdi va xalq tiliga bu sifat bila mazkur bo'lur erdi. Va tavbasig'a sabab bu erdiki, bir kun bu nav' vajahin taom pishurub erdi. Soyil «Shay'anilloh [Oloh uchun biror narsa ber!]

Ul achchig'lanib, soyilni qavdiki, taom ozdur, sanga yetmaz. Xotuni chun taomni chiqarug'a qozonning boshini ochdi. ko'rdiki, ul taom tamom qon bo'lubdur. Ani tilab ko'rguzdiki, soyilg'a shiddat qilg'aning shumlug'idin bu hol voqe' bo'lubdur. U bu holni ko'rgach, holi mutag'ayyir bo'lub, Shayx Hasan Basriy xizmatig'a yetib, har nedinki bor erdi, chiqib, inobat yuzidin tavba qildi va har kimda har nesiki bor erdi, anga musallam tutti va mashg'ul bo'ldi. Va Shayx Hasan Basriy q. s. qoshida kunduz ilm o'rganur erdi va kecha tong otguncha toat qilur erdi. Va ani «A'jamiy» aning uchun derlar erdiki, Qur'onni durust o'quy olmas erdi, ammo sohibkamollar aning qoshida tifli maktab erdilar. Bir xuniyni dorg'a osib erdilar: Habib andin o'tarda ko'zi anga tushti. Qecha ul xuniyni voqeadada ko'rdilar, behishtg'a jilva qilur. So'rdilarki, sen ul fe'ling bila bu martabag'a nechuk yetting? Dediki, meni u yerdaki qatl qildilar, Habib A'jamiy o'tub borur ekandur, ko'zi manga tushubdur, bu manzilat aning bir nazari barakatidin toptim.

3. ABU XOZIM MAKKIY Q. T. S.

Hasan Basriyning shogirdidur va ko'p mashoyix suhbatig'a yetibdur va uzun umr topibdur. Va mashoyixning aning ta'rifida mubolag'alari bor ermish. Hisham b. Abdulmalikki, xalifa erdi, andin so'radiki, nedurki, aning sababidin najot topqanbiz? Dedi: uldurki, har ne olsang, bir yerdin olg'aysenki, halol bo'lg'ay va bir yerga borg'aysenki, haq bo'lg'ay. Hisham dedi: muni kim qila olg'ay? Dedi: ulki do'zaxdin mutavahhim bo'lg'ay va behishtka tolib va maqsudi – Haq rizosi.

4. ATABA B. G'ULOM R. T.

Ajab raveshi bor erdi va nafsni doim taabda tutar erdi. Hasan Basriyning shogirdidur. Tavbasining sababn buni debdurlarki, bir zaifaga oshiq bo'lubdur. Ma'shuqig'a xabar qilibdurlarkim, falon senga oshiqdur. Ma'shuqa e'lom qilibdurki, mening qaysi uzvum sanga maqbul tushubdur? U debdurki: Ko'zlaring. Ul zaifa ikki ko'zini o'yub, bir tabaqqaga solib, aning qoshig'a yiboribdurki, onak mahbubingga nazzora qil. Anga g'arib holat dast berib, tavba qilib, Tengri yo'lig'a kiribdur.

5. MOLIK DINOR Q. T. S.

Bu toifaning akobiridindur. Otasining oti Dinor ermish. Va ul bandazoda ermish, ammo ikki olamdin ozoda ermish. Ba'zi debdurlarki, ul kemaga kiribdur va sohilga yetganda, kemachilar muzd tilabdurlar va aning muzd berguncha vajhi yo'q erkandur. Kemachi anga qatig' izo qila boshlabdur. Daryodin chandin hazor baliq har biri bir dinor og'izlarig'a tutub, suvdin bosh chiqaribdurlar. Birining og'zidin olib, kemachig'a

beribdur va aning muzdi bir dinor-o‘q ekandur. Bu sababdin ani Molik Dinor debdurlar. Va ul Shayx Hasan Basriy q. s. suhbatig‘a yetibdur. Ul debdurki, «Kalomullohada o‘qubmenki, Tengri taolo bandasig‘a ikki inoyat qilibdurki, maloikai muqarrabindin Jabroil va Mikoilg‘a qilmaydur. Biri buki, debdurki: [Bas, meni eslangiz, men ham sizlarni eslayman, menga shukr qilingiz va meni inkor qilmaygiz!1 Yana biri buki, debdur [Duolaringizni mustajob qilurman2]. Aning vafotidin so‘ngra buzurg ani voqeada ko‘rub so‘rdikim, Tengri sanga ne qildi? Ul dediki, Tengrini ko‘rdum, muncha gunohimki bor erdi, barisini yaxshi gumonim jihatidinki, Tengriga bor erdi, mahv qildi va bag‘ishladi. Yana bir buzurg ani va Shayx Muhammad Vosi’ q. r. voqeada ko‘rubdurki, ikkisi behishtqa borur erdilar. Molik Dinor Muhammad Vosi’din ilgarirak erdi. Debdurki, Muhammad Vosi’ Molikdin olimroq va komilroq erdi, bu nechuk andin ilgarirak behishtka boradur? Debduurlarki, dunyoda aning ikki ko‘nglaki bor erdi va Molikning bir.

6. MUHAMMAD VOSI’ R. T.

O‘z zamonining benaziri erdi va tobiindin ko‘pga xizmat qilibdur va suhbatig‘a yetibdur va ko‘p mashoyix bila suhbat tutubdur, ul jumladin, Shayx Hasan Basriy q. r.dur. Ul debdurki, xush ul kishikim, oqshom och yotqay va tong erta och qo‘ppay va bu hol bila Tengridin xushnud bo‘lg‘ay. Birav andin vasiyat talabi qildi. Ul dedi: sanga bir vasiyat qilaykim, ham bu dunyoda podshoh bo‘lg‘aysen va ham ul dunyoda. Ul kishi aytiki, ayt. Dediki: bu dunyoda zohid bo‘l va hech kishidin tama’ qilma, to barcha xalq sanga muhtoj bo‘lg‘aylar, mundoq bo‘lg‘andin so‘ngra lojaram sen g‘aniy va podshoh bo‘lg‘aysen va dunyoda mundoq bo‘lg‘on oxiratda ham shodshohdur.

7. ABDULLOH MUBORAK Q. T. S.

Ani ulamoning shahanshoi der ermishlar va judu shijoatda zamonining yagonasi ermish. Va tariqat ashobining muhtashami. Va bu qavmning mashoyixining ko‘pining suhbatig‘a musharraf bo‘lubdur. Va mashhur tasonifi bor.

Bir kun ul kelur erdi va Sufyon Savriy va Fuzayl Ayoq q. s. hozir erdilar. Sufyon dedi: kel ey mashriq ahlida er! Fuzayl dedi: va mag‘rib ahlida va ikkisining orasida.

Aning tavbasining ibtidosi bu erdiki, bir kanizak ishqig‘a giriftor bo‘ldi. Bir qish kecha tong otquncha ma’shuq devori tubida turub erdi va ustiga qor yog‘adur erdi va ul xabarsiz. Sahar namozin ayturda ul xuftan sog‘indi. Kunduz bo‘lg‘ondin so‘ngra ul holg‘a voqif bo‘ldi, o‘ziga dediki, ey Muborakning nomuborak o‘g‘li, uyot sanga bu avqotingdinki, agar imom namozda bir surani uzunroq qiroat qilsa, toriqib, telbararsen va munungdek kecha nafsing havosig‘a tong otquncha mundoq azob tortarsanki, subatidin xabaring yo‘qtur. Ko‘ngli bu darddin buzuldi va bori ishdin tavba qildi va sulukka mashg‘ul bo‘ldi. Ishi ul yerga yettiki, Makkadin Madinag‘a degincha mahofasin ashrof eginlarig‘a ko‘tarib elturlar erdi.

Naz’ holatida har ne boru yo‘qin darveshlarga ulashib erdi. Muridlaridin biri dediki, ey Shayx, uch qizing qoldilar va hech nima qolmadi, alar fikrini ne qilding? Dediki, men alar hadisni debmen: [u solih bandalarga yor bo‘lur1]. Saloh ahli korsozi uldur. Har kimki, aning korsozi ul bo‘lsa, yaxshiroqki, Abdulloh Muborak bo‘lg‘ay. Va borur zamonda ko‘z ochib, kulub aytur erdi: [amal qiluvchilar mana shunday (mangu baxt-

saodat uchun) amal qilsinlar].² va dunyodini o‘tdi. Aning manqabasi zikrin tilagan kishi Hazrat Shayx Fariduddin Attor q. s.ning «Tazkirat ul-avliyo»sida tilasunki, vofiy bitibdur.

8. ABUHOSIM SO‘FIY Q. S.

Avval kishikim, so‘fiy dedilar ul erdi. Kufiyulasldur, Shomda Shayx erdi va Sufyon Savriy q. s. bila muosir erdi. Va Sufyon so‘zidurkim, [Agar Abuhoshim So‘fiy bo‘lmaganda edi, riyoning nozik ma‘nolarini tushunib yetmagan bo‘lar edim¹]. Avval xonaqohkim, so‘fiylar uchun bino qildilar, Shomning Ramlasida erdi. Va ul bu nav’ erdikim, tarsolar ulug‘i ovga boradur erdi, ko‘rdikim, ikki darvesh bir-biriga yetib, muhabbat yuzidin ko‘rushtilar va muvofaqat bila o‘lturub, ulcha yeguliklari bor erdi, yedilar, tavozu’ bila bir-biridin ayrilishtilar. Ko‘radurg‘an kishiga alarning bu ulfat bila muomalalari xush kelib, birin tilab so‘rdikim, ul biring sanga ne bo‘lur? Dedikim, hech nima. Dedikim, ne kishi erdi? Dedikim: tanimasmen. Dedikim, qaydindur? Dedikim, bilmasmen. Dedikim, bas, sizing orangizda bu nav’ ulfat qaydin erdi. Dedikim, bizning tariqimiz budur. So‘rdikim, bir yerki siz jamoat anda yig‘ilgaysiz, bormu? Dedikim, yo‘q. Dedikim, men sizing uchun bir yer yasaykim, anda yig‘ilishg‘aysiz. Va Ramlada ul xonaqoh yasadi. Va Shayx ul-islom q. s. so‘zidurkim, [yaxshi insonlar tashrif buyurgan manzil xonadon – eng yaxshi joylardir¹. Va qadimdan Alloh yaxshilarni yaxshilar bilan kelishtirib qo‘ygan]². Va Hoshim so‘zidurkim, igna bila tog‘ni qozmoq takabburni ko‘ngullardin chiqarmoqdin osonroqdur. Abuhoshim, Qozi Shuraykni ko‘rdikim, Yahyo Xolid uyidin chiqdi, yig‘ladi va dedikim, [Allohdan manfaatsiz ilmdan panoh tilayman⁽³⁾] Mansur Ammor Damashqiy debdurkim, Abuhoshim bemor edi, o‘lum bemorlig‘i. Dedikim, o‘zungni nechuk ko‘rasen? Dedi: azim baloda ko‘radurmen, ammo havu, ya‘ni mehru sevukluk balodin ortuqdur, ya‘ni balo azimdur, ammo mehr ollida haqirdur. Shayx ul-islom q. s. dedikim, agar balo havu chog‘liq bo‘lsa erdi, havu bo‘lmag‘ay erdi.

9. ZUNNUN MISRIY Q. T. S.

Avvalg‘i tabaqadindur. Oti Savbon b. Ibrohim, kuniyati Abulfayz va laqabi Zunnun. Ul Misrning Ixmim degan mavzeida bo‘lur erdikim, imom Shofe‘i r. a.ning qabri andadur va Zunnun Molik Anasning shogirdidur va oning mazhabidadur va «Muvatto»ni andin eshitib erdi va fiqh o‘qub erdi va aning piri Shayx Isrofil erdi, Mag‘ribda. Va Shayx ul-islom debdurki, Zunnun ul kishi emaski, oni karomat bila sitoyish qilg‘aylar va maqomot bila oroyish bergaylarkim, maqomu hol oning ilgida suxra erdi va darmonda. Vaqtning imomi va ro‘zgorning yagonasi va bu toifaning boshidur va barchaning nisbati va izofati angadur. Avval kishikim, ishoratni iboratqa kelturdi va bu tariyqdin so‘z aytti, ul erdi. Chun yana bu tabaqada Junayd q. s. paydo bo‘ldi. Bu ilmga tartib berib, bast qilib, kutub bitidi. Chun Shibliy q. s: arog‘a kirdi. Bu ilmni minbar ustiga aytib, oshkoro qildi. Junayd so‘zidurkim, biz bu asrorni yoshurun uylarda va sardobalarda mahramlarg‘a aytur erdik. Shibliy minbar ustiga aytib, elga oshkor qildi.

Zunnundin so‘rdilarkim, murid kimdur va murod kim? Ul ayttikim, [Murid talab qiladi va murod qochadi¹]. Shayx ul-islom dedikim, murid tilar va andin yuz ming niyozu murod qochar va andin yuz ming noz.

Va Zunnun sayyoh ermish. Debdurki, bir kun borur erdim, bir yigit ko‘rdumki, anda sho‘re bor erdi. Dedim: qaydinsan, ey g‘arib? Dedi: G‘aribmu bo‘lur ulki, oning bila

muvoasati bo'lg'ay? Bu so'z din qichqirib, behush yiqildim. Hushumg'a kelgandin so'ngra dedikim, senga ne bo'ldi? Dedimki, doru dardg'a muvofiq tushti. Shayx ul-islom q. s. dedikim, oning xastasi paydodur. Ulki oni ko'rmish bo'lg'an, jon oning tanida shaydodur. Har qayda orom tutsa, dushman orom bo'lg'aykim, ul g'ariblarniig vatanidur va muflislarning moyasidur va begonalarning hamrohi. Harqachon birovni topsangki, bizoating aning ilkida bo'lg'ay va dardingg'a oning dorusi muvofiq. Zinhor etokin ilikdin berma va berk tut! Zunnun debdurkim, [Allohu taolo bandasining nafsini unga xor qilib ko'rsatishi, uni ulug' qiladigan har qanday narsadan ko'ra azizroq va muhimroqdir²]. Va ham ul debdurkim, [maxfiyroq va qattiqroq parda – nafsni ko'rish va unga tadbir qilish, ya'ni jilovlashdir³]. Va ham Zunnun debdurkim, [Alloh zotini tafakkur qilish nodonlik va unga ishorat qilish shirkidir. Ma'rifatning haqiqati hayratdur⁽⁴⁾].

Shayx ul-islom q. s. debdurki, hayrat ikkidur: biri om hayrati va ul ilhodu zalolat hayratidur va yana biri xos hayratidur va ul hayrat ayondadur va topmoqdur va ham oning so'zidur: avval uzulmak va qo'shulmoq va oxir ne uzulmak va ne qo'shulmoq. Zunnun Mag'ribga bordi, azizedin kim mutaqaaddimin mashoyixdin erdi, bir mas'ala so'rg'ali. Ul dedikim, ne uchun kelibsen? Agar kelibsenki, avvalin va oxirin ilmin o'rgangaysen, munung yuzi yo'qturkim, bu barchani ul biluru bas va agar kelibsenkim, oni tilagaysen. Avval gomkim, bu sori ko'tarding, ul anda hozir erdi. Shayx ul-islom q. s. debdurkim, ul o'z tilaguchisining yo'ldoshidur. Oning ilkin tutub, o'z talabida yugurtur. Zunnun q. s. dedikim, uch safar qildim va uch ilm keturdum. Avvalqi safarda ilme keturdumkim, xos qabul qildi va om ham qabul qildi. Ikkinchi safarda ilme keturdumkim, xos qabul qildi va om qabul qilmadi. Va uchunchi safarda ilme keturdumkim, ne xos qabul qildi va ne om [qochoq, quvg'in va yolg'iz bo'lib qoldim⁽⁵⁾].

Shayx ul-islom q. s. dedikim, avval tavba ilmi erdikim, oni xosu om qabul qildilar. Ikkinchi, tavakkul va muomalat va muhabbat ilmi edikim, xos qabul qildilar va om yo'q. Uchunchi, haqiqat ilmidurkim elning ilmu aqli toqatidin tashqari erdi. Xaloyiq anglamadilar va ani inkorg'a qo'ptilar. Ul vaqtg'acha kim, ta'rix ikki yuz qirq beshda Zunnun q. s. olamdin o'tti. Janozasin elturda benihoyat yashil qushlar jinozasig'a soya qilib erdilar. Andoqkim, borg'on xaloyiq alarning ko'lakasida erdi. Andin so'ngra Zunning'a xalq ko'nglida qabul voqe' bo'ldi. So'ngqi kun aning qabri boshida bitilgon toptilarkim, [Zunnun Allohning suyuqli bandasi va shavqi tufayli Alloh yo'lida jonini fido qilguvchidir]⁽⁶⁾. Va ul bir xat erdikim, odamilar xatig'a o'xshamas erdi va oni har necha yusalar yana bitilgan ko'runur erdi. Shayx ul-islom dedikim, ul so'ngg'i safar qadam bila emas erdiki, oni qadam bila bormaslar va himam bila borurlar va oning jinozasig'a ko'laka solg'on qushlardek. Qushlar muddatdin so'ngra Shofe'iy r. a. shogirdi Mu'azziniyning jinozasig'a ko'rdilarkim, soya soldilar, vallohu taolo a'lam.

10. IMOM A'ZAM Q. T. S.

Alarkim, Islom ahlining imomidurlar, el ta'rifidin mustag'niydurlar. Anasi Molik r. a. rivoyat qilurkim, Rasul s. a. v. dedikim, [Ummatimdan birining nomini Nu'mon b. Sobit, kuniyasini Abu Hanifa deb ataydilar. Va o'sha kishi ummatimning chirog'idir]1. Imom Ja'far Sodiq bila suhbat tutubdur va ko'p mashoyixii ko'rubdur. Va Fuzayl Iyoz va Ibrohim Adham va Bishri Hofiy va Dovud Toiy r. a. aning ustozidur. Naqldurki Mustafa s. a. v.ning mutahhar ravzasi boshig'a borib aytti: [As-salomu alayka, yo sayyid al-mursalin]2. Ravzadin javob keldi: [Vaalayk as-salom, yo imom al-muslimin]3. Derlarki, avoyildakim, yuz qiblai haqiqiyg'a kelturdi va xalqdin yuz evurdi va pashmina kiyib,

riyozatqa mashg'ul bo'ldi, bir necha voqeada ko'rdikim, Mustafo s. a. v. muborak: so'ngaklarin lahadda yig'ib, ba'zini ba'zidin ayiradur. Va voqeaning haybatidin uyg'ondi va Ibn Sirinning ashobidin biriga aytti. Ul mundoq ta'bir qildikim, sen Rasul s. a; v.ning ilmi va sunnati hizfida biyik darajaga yetkaysan, andoqki, ahodisda mutasarrif bo'lg'aysen. va sahihni saqimdin ayirg'aysen. Yana bir qatla Rasul s. a. v.ni voqeada ko'rdiki, ul Hazrat anga dedikim: «yo Abo Hanifa, seni mening sunnatlarimni tirguzmak uchun zohir qilibdurlar, uzlat qasdi qilma. Debduurlarkim, zamon xalifasi Malak ul-mavtni tush ko'rdi va so'rdikim: mening umrumdin necha qolibdur? Ul besh barmog'iga ishorat qildi. Uyg'onib, ko'p kamol ahlidin bu tush ta'birin so'rdi, hech kim javob bera olmadi. Abu Hanifa a. r. dediki, bu ishorat besh ilmgadurki, bu oyatda voqe'dur: [Darhaqiqat, yolg'iz Allohning huzuridagina (qiyomat) soati (qachon bo'lishi to'g'risidagi) bilim bordir. U (o'zi xohlagan vaqtda, o'zi xohlagan joyga) yomg'ir yog'dirur va onalarning bachadonlaridagi homilalarini (o'g'ilmi-qizmi, rasomi-nuqsonlimi, baxtlimi-baxtsizmi ekanini) bilur. Biron jon ertaga nima qilishini bila olmas. Biron jon qayerda o'lishini ham bila olmas. Faqat Allohgina bilguvchi va ogohdur]4.

Mashhurki, Yahyo Mu'oz Rasul s. a. v.ni voqeada ko'rub so'rdikim, yo Rasululloh, seni qayda tilayin? Javob buyurdikim, Abu Hanifaning ilmi yaqinida. Alarning manqibibi behaddur va mahomidi beaded, muncha bila xatm qilildi.

11. IMOM SHOFE'IIY R. A.

Aning fazlu kamoli va sutuda xisoli sharhida qalam ojiz va qalamzan mutahayyirdur. Ul nimalar manquldurki, bani odam jinsidin aql muhol tutar. Un uch yoshida dediki, [mendani istaganingizni so'rang]1, o'n besh yoshida fatvo javob qildi. Imom Ahmad Hanbalki, jahonning imomidur va uch yuz ming hadis yodida erdi, aning shogirdlig'iga keldi va aning g'oshiyasini egniga ko'tardi. Jam'i anga e'tiroz qildilarki, bu manzilati va bu buzurgluk bila bir go'dakka muncha ta'zim qiladur va mashoyixu ustodlar suhbatini tark qilibdur. Ul dediki, har neki bizing yodimizdadur, ul ma'nosini bilur. Agar biz aning suhbatiga yetmasak erdi, eshikda qolib erdik. Shofe'iy debdurki, Rasul s. a. v. voqeada muborak og'zi sunimi mening og'zing'a soldi, andoqki, og'zing'a va tiling'a yetishti. Va dedi: borki Tengri sanga barakot bersun va ham ul soat Amir ul-mo'aminin Ali k. v. uzugin chiqorib, mening barmog'img'a soldi, to nabiyu valilarning ilmi manga siroyat qildi.

12. IMOM AHMAD HANBAL R. T.

Sunnat va jamoatning shayxi va dinu davlatning, imomi erdi. Futuvvati ul g'oyatda erdiki, o'g'li bir kun bu hadis ma'nosini ayturdaki [odam tiynatini (tuproq'ini) qo'llarim bilan qordim], iligin yengidin chiqarib erdi. Ahmad man' qildikim, Yadulloh so'zin ayturda o'z iliging bila ishorat qilma!

Ul kibori mashoyix bila suhbat tutub erdi, ul jumladin, Zunnun Misriy erdi va Sari Saqatiy va Bishr Hofiy va Ma'ruf Karxiy erdi. Bag'dodda Mu'tazila g'alaba qilg'anda, anga taklif qildilarkim, Qur'onni maxluq degay, demadi. Va qari bo'lub erdi va zaif ham, iqobiga torttilar va ming qamchi urdilar, hech foyda qilmadi va ham ul ozor bila olamdin o'tti. Bu ish odamzoddin kelur ish emaski, din taqviyotida ul buzurgvordin zohir bo'ldi.

13. IMOM MOLIK Q. T. S.

Aning ta'rifini muncha basdurkim, bu mazkur bo'lg'an, uch Imom muqobalasida mazhab tuzatibdur va masoil ijtihod qilibdur. Va bu ummatning to'rt ulushidin bir ulushi aning mazhabidin ixtiyor qilibdurlarki, bular orasida oliyqadr mashoyixu ulamo bor ekandurlar va holo ham bordurlar va olamda bu mazhab shoye'dur.

14. MUHAMMAD ASLAM TUSIY Q. T. S.

Yagonai mutlaq va muqtadoyi barhaq erdi. Ani «Lisoni Rasul» debdurlar va «Shahnai Xuroson» bitibdurlar. Va Hazrati Imom Ali Muso Rizo r. a. bila kajavada bir tevada Nishoburga kirdi va Ishoq b. Rohavayh teva mahorin tortar erdi: Va Abdulloh Tohirki, vaqt xalifasi erdi, aning xizmatig'a bordi. Anga bor bermadi va ko'rmadi. Va ul eshikdin qo'nmadi. Va juma kuni erdi, dedi: namozg'a chiqsa qo'rayin. Namozg'a chiqqach, Abdullohning ko'zi anga tushgach, betoqat bo'lub ayog'iga tushdi va tufroqqa yuzin qo'ydi va dedi: Ilohi, sening jihatingdin manga iltifot qilmadiki, men yomon bandamen va meni dushman tutti va men ham sening jihatingdinkim, yaxshi bandangdur, ani do'st tuttum, chun ikkalasi sening uchundur, bu yomonni ul yaxshi ishga qil! Bir un eshittiki, aning do'stlug'i jihatidin maqsudingg'a yetting! Dunyodin o'tganda, eski kiyizki, oldig'a solur erdi, ostig'a soldilar va xirqasini jinozasi ustiga yoptilar. Ikki qari xotun tom ustida erdilar va dedilarki, Muhammad Aslam bordi va dunyoda har nesi bor edi, olib bordi.

15. AHMAD HARB Q. S.

Tengri zikri anga andoq g'olib erdiki, Muzayyin irni tukini olurda og'zida Tengri oti erdi. Muzayyni dedikim, bir zamon iringni tebratma! Ul dedikim, sen o'z ishingga mashg'ul bo'lki, bizing bu ishding farog'atimiz yo'qdur, irni necha yerda kesildi, Yahyo Mu'oz-Roziy r. t. dunyodin o'tarda vasiyat qildiki, boshimni Ahmad Harb ayog'i sari qo'yung!

16. ISROFIL MAG'RIBIY R. T.

Shayx ul-islom q. s. dedikim, ul Zunnunning pirlaridandur. Mag'ribdin erdi va Misrda peshvo erdi. Zuhdu tavakkulu muamalatda yaxshi so'zlari bor. Fathi Shahraf olti yuz yig'och yo'l bir savol uchun Misrga borib, andin so'rdikim, [yomonlarga gunoh qilishlaridan oldin azob qilishadimi?1]. Ul uch kun sabr tiladi. Uch kundan so'ngra dedikim, manga javob aytilarki, agar amaldin burun savob ravo bo'lsa, zalaldin ham burun azob ravo bo'lg'ay. Muni dedi va za'qa urdi va shurg'a tushdi va andin so'ngra uch kundan ortuq tirilmadi va bordi. Shayx ul-islom q. s. dedikim: ul uch kunlik hayot savoldin so'ngra uch kun javob uchun sabr tilagandin erdi, agar filhol javob bersa erdi, filhol borur erdi.

17. ABULASVAD MAKKIY R. T.

Azizening ziyofatig'a bordi va salom qildi va dedikim: sening do'stingmen, Abulasvad. Azize sakrab ko'pti va dedi: alaykassalom, nechuksen? Va filhol o'zidin g'oyib bo'ldi. Uch qatlagacha bu hol erdi. Abulasvad bildikim, Azize tufroq va suv iligidin va insoniyat rusumidin tashqari chiqibdur, aning diydorin g'animat tutti va qaytti.

18. ABULASVAD RO'IY Q. S.

Bodiyada bir kun o'z ahlig'a aytikim, bidrud bo'lki, men bordim. Qiz qardoshi mitharasin sut bila to'ldirdi, tahorat vaqti mitharasidin sut quyildi. Dedikim, anga sutdin

suv muhimroqdur. Qaytti, dag‘i mitharasin sutdin xoli qildi, dag‘i suv bila to‘ldirdi. Tahorat vaqti mitharadin sut to‘kilur erdi. Va ochlik va suvsizlik vaqti – sut.

19. ABU YA‘QUB HOSHIY R. T.

Ul debdurkim, hargiz unutm on anikim, bayram kuni Zunnun bila kelur erdim. Xaloyiq iydgohdin shodmon qaytib erdilar. Zunnun dedikim, bu xalq shodmondurlarki, amonatlarin ado qilibdurlar, ya‘ni Ramazon toatin. Ammo bilmaslarki, alardin qabul qilibdurlar, yo yo‘q. Kel, bir yon borali va bularg‘a yig‘lali!

20. VALID B. ABDULLOH SAQQO R. T.

Kuniyati Abulishoqdur. Zunnunning ashobidindur. Ul debdurki, Zunnun dedikim, bodiyada bir qaro zange ko‘rdumki, har qachon «Alloh» desa erdi, rangi oqarur erdi. Ham Zunnun dedikim, har kim Allohni yod qilsa, haqiqatda ondin sifate ayrilg‘oy. Abu Abdulloh Roziy dedikim, Valid Saqqo qoshig‘a bordim, tiladimkim, faqrda andin savole qilg‘oymen. Bosh ko‘tardi va dedikim, faqr anga musallamdurkim, aning xotirig‘a hargiz Haqdin o‘zga kirmaydur va qiyomatda bu so‘zumning uhdasidin chiqa olurmen. Zunnun q. s. dog‘i Haq yodida anga muvofiq so‘z aytibdur.

21. FUZAYL B. IYOZ Q. T. R.

Avvalg‘i tabaqadindur va kuniyati Abu Alidur. Aning ne yerlik erkanida ixtilof bor. Kufaliq debdurlar. Marv va Bovard navohiysidin ham shuhrati bor. Ul debdurkim: men Haqni do‘stluk va sevukluk yuzidin parastish qilurmen. Va shikebolig‘im yo‘qtur, qilmag‘aymen. Mahmud Varroq debdurki, she‘r:

[Allohga muhabbat izhor qilasanda, unga osiylik ham qilasan va yana muhabbatdan lof urasan.. Bu ishing ajabdur. Agar sen muhabbatda sodiq bo‘lsang, Allohga itoat qilasan. Chunki muhib (sevuvchi) mahbubiga, albatta, itoatkor bo‘ladi l].

Shayx ul-islom q. s. dedikim, har kim ani biym yuzidin parastish qilur, o‘zin parastish qilur va o‘z najoti tama‘ig‘a tepranur, yo‘q muhabbatu farmon itoatig‘a. Va har kim ani umid yuzidin parastish qilur, ul ham o‘zin parastish qilur va o‘z tana‘umu rohati tavaqu‘ig‘a tepranur, yo‘qki, muhabbatu itoatqa. Men ani biymu umid bila parastish qilmasmen muzdvorlardek, aning muhabbati da‘vosig‘a dag‘i parastish qilmasmenkim, parastishkim, aning sazosi bo‘lg‘ay, ojiz qolurmen, balki ani aning farmoni bila parastni qilurmenki, debdurki, qil, qilurmen va Rasulning sunnatining muhabbati uchun va o‘z taqsiring‘a mu‘tarifmen. Bir darveshdin so‘rdilarkim, sifla kimdur? Dedi: ulkim, Haqni biymu umid ila parastish qilg‘ay. Dedilar: sen ne nav‘ bila parastish qilursen? Dedi: aning mehru sevuklug‘i meni ibodatu toatig‘a tutar. Fuzayl Iyoz q. s.ning bir o‘g‘li bor erdi. Debduurlarki, andin martabada ulug‘roq erdi, oti Ali. Bir kun Masjidi Haramda Zamzam yaqinida bir xonanda o‘qudikim, [gunohkorlarni ko‘rasan²]. Ul eshitti va za‘qai urdi va jon berdi. Shayx ul-islom debdurkim, do‘stdin nishon va orifdin jon [kimki ishq bilan o‘lsa, shunday o‘lgani ma‘qul. O‘lim bilan tugamagan ishqda xayr yo‘qdur³]. Va Fuzayl q. s. ning vafoti Muharram oyi, yuz sakson yettida erdi.

22. MA‘RUF KARXIY Q. S.

Avvalg'i tabaqadindur va Sariy Saqatiyning ustozidur va Dovud Toyi q. s. bila suhbat tutgandur. Va Dovud yuz yetmish beshda o'tubdur va Ma'ruf q. s. ikki yuzda. Ul debdurki, sufiy munda mehmondur. Mehmon taqozosi mezbong'a jafodur. Mehmonki, adabliq bo'lg'ay, muntazir bo'lg'ay, yo'qki mutaqoziy. Birov andin vasiyat talab qildi. Ul dedikim, [ehtiyot bo'l Allohu taolo seni miskin suratidin boshqa suratda ko'rmasin1]. Shayx ul-islom dedikim, Ma'ruf bir kun xoharzodasig'a dedikim, chun anga hojating bo'lsa, mendin ont ber! Mustafu s. a. v. duoda ayttikim, [ey bor xudoyo, senga iltijo qilib so'rovchilar haqqi, senga rag'bat qiluvchilar haqqi va sen tomon tashlaydigan qadamlarim haqqi hurmati (sendan) so'rayman2], mening bu g'amlarim haqqi sening sari. [Ma'rufdin muhabbat haqida so'rashganda, aytdi: Muhabbat – xalq o'rgatadigan narsa emas, balki u Haqning in'omi va fazlidir3]. Aning qabri Bag'doddadur va xaloyiq qiblai duosidurki, derlar – anda duo mustajob bo'lur.

23. ABU SULAYMON DORONIY Q. R.

Avvalgi tabaqadindur. Oti Abdurahmondur. Shom mashoyixidin. Doron degan yerdinki, Damashqning kentlaridindur, qabri ham anda-o'qdur. Ahmad b. Abulhavoriyning ustozidur, Rayhonat ush-Shom. Va ta'rix ikki yuz o'n beshda o'tubdur. Andin so'rdilarkim, ma'rifati haqiqiy nedur? Dedi uldurki, ikki dunyoda murod birdin o'zga bo'lmag'ay. Va ham ul debdurki, bir kitobda o'qubmenki, Haq s. t. debdurki, [tun kirishi bilan meni unutilib, uyquga ketgan kishining menga muhabbat da'vo qilishi yolg'ondir]1 Va ham ul debdurki, vaqtiki, Iroqda erdim, obid erdim va Shomda orifmen. Bu toifadin ba'zi debdurlarki, Shomda aning uchun orif erdiki, Iroqda obid erdi, agar anda obidroq bo'lsa, munda orifroq bo'lg'ay erdi. Va ham Abu Sulaymon debdurki, [ko'pincha haqiqat (kashfu asror) qalbidan qirq kunlab uloqib yuradi. Ularni faqat ikki guvoh: oyat va hadis asosidagina qalbidan joy olishiga ruxsat beraman]2. Va ham ul debdurki, [qalb matlubni topolmay g'amgin bo'lganida, ruh uni topganidan shod bo'ladi]3. Ahmad b. Abulhavoriy debdurki, Abu Sulaymong'a dedimkim, xilvatda namoz qildim, andin lazzat toptim. So'rdikim, lazzatingning sababi ne erdi? Dedim, meni hech (kim) ko'rmadi. Dedi, [qalbingda xalq yodi o'tgan payt sen, albatta, zaifsen]4. Ham ul debdurkim, [Har bir narsaning zangi bo'ladi, qalb nurining zangi esa, to'yib ovqatlanishdir]5.

Ham ul debdurkim, [kimki, hamma narsadan uzilib, Allohga bog'liqligini bildirmoqchi bo'lsa, Allohdan boshqa narsalarni yelkasidan uloqtirib tashlashi vojibdir]6. Ham ul debdurkim, [Bandani tezroq Haqqa yetkaruvchi narsa muhosabadir]⁽⁷⁾.

24. DOVUD B. AHMAD DORONIY R. T.

Abu Sulaymon Droniyning qardoshidur. Qardoshi bila suhbat tutub edi. Ahmad b. Abulhavoriy debdurkim, Dovuddin so'rdumki: ne dersan ul ko'ngulnikim, anga yaxshi un asar qilg'ay? Dedi: ul ko'ngul za'fu ranjurlig'idin bo'lg'ay, anga iloj qilmoq kerak.

25. IBROHIM ADHAM Q. T. R.

Avvalg'i tabaqadindur. Kuniyati Abu Ishoq va oti va nasabi Ibrohim Adham binni Sulaymon, binni Mansur al-Balxiy. Mulukdin erkani xud mashhurur. yigitlikda tavba tavfiqi topti.

Bir kun ovig'a boradur erdi. Hotife nido qildiki, ey Ibrohim, sani bu ish uchun yaratmaydurlar. Bu so'zdin anga ogohlig' yuzlandi va mulk tarkin qilib, bu toifa tariqin

ixtiyor qildi va Makkaga bordi va anda Sufyon Savriy va Fuzayl Ayozi va Abu Yusuf Gʻasuliy suhbatigʻa yetishti va Shomda halol roʻzi uchun nozirbonligʻ, yaʼni dashtbonligʻ qilur erdi va anga hadisdur: biyik karomotu maqomot ahlidin boʻldi va taʼrix yuz oltmish bir yo ikkida Shomda rihlat qildi.

Birov Ibrohim Adham bila yoʻldosh boʻldi va hamrohligʻi kechga tortti. Ayirilurda ul kishi uzr qoʻldiki, shoyad mendin beadabligʻlar voqeʻ boʻldi erkin va sen mendin ranja boʻldung erkin? Javob berdikim, men senga doʻst erdim. Boʻ doʻstlugʻ aybingni menga yopti, doʻstlugʻung jihatidin bilmadim: yaxshi qilarsen yo yomon.

Bayt:

*[U ishni boshqalar bajarsa, xunuk koʻrinadi,
Men uchun agar sen bajarsang chiroylidur]⁽¹⁾.*

Ibrohim Adham va Ali Begor va Huzayfa Maroshiy va Salim Xavvos bir-birining yoronlari erdilar. Bir-biri bila bayʼat qildilarkim, nima yemagaylar to hilliyati alargʻa sobit boʻlmagʻay. Chun shubhasiz halol luqma topmoqdin ojiz boʻldilar, yemaklari oz miqdorga keldi. Dedilar, on miqdor yeyaliki, ondin guriz boʻlmagʻay, bori shubha ozroq boʻlgʻay. Ibrohim Adhamning holoti bagʻoyat koʻptur. Bir kitob bitisa boʻlur. Ammo bu muxtasarda muncha zikre bila iktifo qilindi.

26. YBROHIM B. SAʼD ALAVIY Q. S.

Kuniyati Abu Ishoqdur. Sharifdur va Hasaniy va Bagʻdod ahlidin. Shomga bordi va mutavattin boʻldi. «Nafahot ul-uns»da Ibrohim Adham nozirlaridin bitibdurlar. Shayx ul-islom debdurki, ming ikki yuzdin ortuq mashoyixii tanirmen, alardin ikkisi alaviy erdi, biri Ibrohim b. Saʼd, yana biri Hamzai Alaviy. Ibrohim b. Saʼd Abulhoris Avlosiyning ustodi erdi. Abulhoris irodatining ibtidosida oʻz uyida xoygʻina yeb erdi, yoronlaridin ayru. Ibrohim Saʼd xidmatigʻa bordi va Ibrohim yoʻlda erdi. Ulugʻ suvgʻa yetgach Ibrohim ayogʻ suvgʻa qoʻydi va qadam urdi va Abulhorisgʻa ilig uzattikim, oʻtkargay, Abulhorisning ayogʻi suvgʻa botti. Ibrohim dedikim, sening ayogʻing xoygʻinadin osilibdur. Bu soʻz bila anga mutolaba va muohaza qildi ul ishga. Bas dedikim, sen bu ish tolibi emassen, bor va xalqdin uzlat tut va koʻngul farogʻati tilab, qilur ish tebrasigʻa evrul!

27. ABULHORIS AVLOSIY R. T.

Oti Fayz b. Xizrur. Ibrohim b. Saʼd Alaviyning shogirdidir. Ul debdurkim, avval koʻrmakim Ibrohim b. Saʼd Alaviyni mundoq erdikim, Avlosdin gʻayri mavsumda Makka azimati qildim. yoʻlda uch kishigʻa uhradim. Alardin ikkisi ayrildilar va biri qoldi va ul Ibrohim b. Saʼd Alaviy erdi. Soʻrdikim, sen qayon borursen? Dedim: Shom tarafi. Dedikim, men Lugʻom togʻigʻa borurman, dagʻi ayrilishtuk, ammo doim maktubi manga kelur erdi. Va ham ul debdurkim, bu kun Ibrohim b. Saʼd bila erdim, bir cherigchi bir zaifaning eshagin tutub erdi. Ul zaifa bizga istigʻosa qildi. Ibrohim Saʼd ul cherigchi bila soʻzlashdi, soʻzin qabul qilmadi. Ibrohim duo qildi, ul cherigchi yiqildi va qoʻpmadi. Men dedim: sendin ayirilurmenkim, shoyad mendin beadabligʻe voqeʻ boʻlgʻay va sen mustajobud-daʼvo ermishsen, meni yomon duo qilgʻaysen: Dedi: yomon emassen? Dedim: yoʻq. Bas, vasiyat qildikim, qila olgʻancha dunyoliqdin oz nimaga qoniʻ boʻl! Va ham ul debdurki, daryo qirgʻogʻida ogʻzin tebratti, nihoyatda koʻp baligʻlar saf tortib

anga yuzlandilar. Xayoling‘a sayyodlar kechti, balig‘lar filhol tarqadilar. Ibrohim Sa‘d dedikim, sen bu ish kishisi emassen, bu vodiy qumida ancha riyozat tortkim, ajal boshing‘a yetkay. Ham ul debdurkim, bir necha masala halli uchun xidmatig‘a Misr azimati qildim. Men Misrg‘a yetgan kunning burung‘ikuni Zunnun olamdin o‘tub erdi. Qabri boshig‘a borib, anga namoz qildim, meni uyqu eltti, Zunnunni voqeada ko‘rdum, mushkil bo‘lg‘an masalalarimni so‘rdum, barchasig‘a javob toptim.

28. IBROHIM B. SĪTANBAH ĤIRAVIY Q. S.

Kuniyati Abu Ishoqdur. [Ibrohim b. Adham bilan suhbatlashgan, Abu Yazidning yaqinlaridan edi]1. Ul aslan Kirmondin ermish. Hirida sokin bo‘lg‘on uchun Hiraviy debdurlar. Qabri Qazvindadur. Ul debdurkim, Ibrohim Adham suhbatig‘a yettim, meni dalolat tajridg‘a qildi dunyodin, so‘ngra dalolat kasbg‘a qildi. Kasb qilur erdim va fuqarog‘a nafaqa qilur erdim. So‘ngra dedikim, kasbni tark qil va tavakkulingni Tengrig‘a durust et, to so‘ngra sidqu yaqin hosil bo‘lg‘ay. Har ne dedi, andoq qildim. So‘ngra bodiyag‘a kirmak amr qildi. Bodiyag‘akim kirdim, manga sidqu yaqinu tavakkul muyassar bo‘ldi. Anga azim chohe bor ermish Hirotda. Necha haj qildi tavakkul bila. Duosi bu erdikim, [Allohim, Hirot ahlining mollaridan mening rizqimni qiy va ularni mendan yuz o‘girtir]-duosi chun mustajob bo‘ldi. Debdurkim, necha kunlar och qolur erdim, bozordan o‘tsam erdi, el bir-biriga aytishurlar erdikim, bu ul kishidurkim, har kun muncha va ancha mustahiqdarg‘a nafaqa qilur erdi. Va ham aning so‘zidurkim, [kimki eng oliy sharafga erishmoqchi bo‘lsa, yetti narsadan yetti narsani ixtiyor qilsin: g‘aniylikda faqirlikni, to‘qlikda ochlikni, baland darajada siniqlikni, ulug‘likda xorlikni, manmanlikda tavozi‘ni, shodlikda g‘urbatni, hayotda o‘limni]3.

29. IBROHIM RABOTIY R. T.

Ibrohim Sitanbahning murididur va qabri Daray Zangiy rabotida va mavlidi Hirot. Bir qatla piri bir safarg‘a borur erdi. Pir andin so‘rdikim: sening bila hech ma‘lum bor? Dedi: Yo‘q. Yana bir necha qadam borg‘ondin so‘ngra yana so‘rdikim, sening bila hech ma‘lum bor? Dedi: Yo‘q. Yana bir pora yo‘l borg‘ondin so‘ngra pir o‘lturdi va aytti: yaxshi ehtiyot qil, senda zodaye to‘shadek, yo hech, jins ma‘lumdin nima borkim, ayog‘im og‘irlik qiladur, bora olmon. Ul ehtiyot qilg‘andin so‘ngra dedikim, bir necha na‘layn shiroki bor. Piri aytti, holo xud anga ehtiyojning yo‘qdur. Dedi: Yo‘q. Dedi: tashlakim, ma‘lumdur. Ul tashladi, karh yuzidin va muntazir erdikim, na‘laynining shiroki uzulg‘ay, to anga sarzanish qilay. Emdiki, uzuldi, ilik uzattikim, ani suvurub tashlag‘ay. Ko‘rdikim, bir yangi shiroki na‘layni yoninda turubdur. Barcha yo‘l bu nav‘ erdi. Pir dedikim, [Allohga sidqu sadoqat ko‘rsatganning ahvoli shunday bo‘ladi]1.

30. IBROHIM UTRUSH R. T.

Shayx ul-islom q. s. debdurkim, ul mutaxxirlaridindur. Ul debdurki, sufiyning rikvasi ovuchidir va yostug‘i qo‘li va xazinasi uldur, ya‘ni Haq subhonahu taolo. Shayx ul-islom q. s. dedikim, har kishi munga nima orttursa, ishi o‘z ilayig‘a qo‘yg‘aykim, aning bila darmonda bo‘lg‘ay. Va Ibrohim Xavvos q. s. dedi.

She‘r:

*[Shubhasiz, Senga olib boradigan yo‘l oshkor bo‘ldi.
Bu yo‘lga o‘zingdan boshqa biror kishi dalolat qilmaydi.]*

Agar qish kelsa, sen boshpana, yoz kelsa soyabonsen]1.

31. IBROHIM SAYYOD BAG‘DODIY R. T.

Kuniyati Abu Ishoqdur. Ma’ruf Karxiy bila suhbat tutubdur. Ma’ruf q. s. anga degandurki, faqirni lozim tut va qo‘rqma bu jihatdin. Aning mazhabi tajridu inqito’ erkandur. Junayd q. s. debdurki, ul bir kun Sariy Saqatiy qoshig‘a keldi, bir pora hasirni o‘ziga izor qilib erdi. Sariy ashobidin biriga dedikim, o‘n diramg‘a aning uchun bozordin bir jubba olg‘ay. Dag‘i dedikim, Ey Abu Ishoq, kelgilki, menda o‘n diram bor erdikim, sening uchun bu jubhani sotqin olildi. Ibrohim dedikim, faqr ahli bila o‘lturursen va o‘n diram zaxira qilursen va ani kiymadi.

32. IBROHIM AJURIY SAG‘IR R. T.

Aning dag‘i kuniyati Abu Ishoqdur. Jaririy va Abu Ahmad Mag‘oziliy dedilarkim, yahudiy aning qoshig‘a keldi va dedikim, agar manga bir nima ko‘rsatsangkim, andin Islom dini sharafin o‘z millating‘a bilsam, musulmon bo‘layin. Ibrohim dedikim, chin aytasen? Ul dedi: chin aytadurmen. Dedi: ridongni menga ber! Aning ridosin o‘z ridosig‘a chirmab doshliq o‘tg‘a tashladi va aning keynicha doshqa kirib, olib chiqdi. Aning ridosig‘a o‘tdin osib tegmaydur erdi va yahudiyning ridosi aning ichinda kuyub erdi. Yahud bu ishni ko‘rgach, musulmon bo‘ldi.

33. IBROHIM AJURIY KABIR R. T.

Junayd q. s. dedikim, Abdun Zajjojdin eshittimkim, Ibrohim dedikim, bayt:[Aziz va ulug‘ bo‘lgan Allohga bir soat astoydil tavajjuh qilishing, quyosh nuri tushadigan barcha narsadan yaxshiroqdir]1.

34. FATH B. ALI MAVSILIIY Q. R.

Mavsil mutaqaddim va buzurg mashoyixidindur. Bishri Hofiy q. s. aning nozirlaridindur. Bishri Hofiydin yetti yil burunroq ikki yuz yigirmada dunyodin o‘tubdur. Bu nav‘kim, Qurbon bayramida ko‘rdikim, xaloyiq qurbonlar qiladurlar. Dedi: Ilohiy, bilursenki, oncha nimam yo‘qdurki, sening uchun qurbon qalg‘aymen, jonimni sanga qurbon qilayin, deb barmog‘in bo‘g‘zig‘a tortti va yiqildi. Chun boshig‘a keldilar, oxir bo‘lub erdi va bo‘g‘zida yashil xat. Bir kun Bishri Hofiy uyiga bordi va dedikim, yegulik bo‘lsa keltur! Yegulik kelturdilar, onchaki matlubi edi, yedi, qolganini chirmab ko‘tardi. Birov ko‘rub dedikim, Fathni derlarki, mutavakillarning imomidur, onak zalla bog‘ladi. Bishr q. s. dedikim, ul sizga o‘rgatadurkim, tavakkul durust bo‘lg‘ondin so‘ngra hech ziyoni yo‘qdur. Shayx ul-islom q. s. debdurkim, tajrid durust bo‘lsa, mulki Sulaymon ma‘lum emas va tajrid durust bo‘lmag‘on bo‘lsa, yengning ilikdin ortuqlig‘i ma‘lumdur.

35. FATH B. SHAXRAF MARVAZIY Q. S.

Kuniyati Abu Nasrdur. Qapton kiyar erdi, sipohiyardek. Ahmad Hanbal debdurki, Xurosondin Fathdek chiqmadi. O‘n uch yil Bag‘dodda erdi. Bag‘doddin qut yemadi, Antokiyadin aning uchun keltururlar erdi. Naz’ holatida o‘z-o‘zi bila so‘z der erdi. Quloq soldilar, bu so‘zni der erdikim, [Allohim, (senga nisbatan) zavqu shavqim nihoyatda kuchaydi, meni tezroq o‘zingga yetkazgil!]1. Ani yuvurda yashil xat bila ba‘zi uzvida «bitilgan ko‘rdilarkim, [«Fath olloh uchun»]⁽²⁾. Shayx ul-islom q. s. dedikim, Ibrohim

Harbiy dedikim, men ul vaqt hozir erdim, ul xatni ko'rdum, o'ttuz uch qatla anga namoz qildilar, har qatla jamoat o'ttuz ming chog'lig' kishi.

36. BISHR B. HORIS B. ABDURAHMON Q. S.

Avvalg'i tabaqadindur. Aning ham kuniyati Abu Nasr. Derlarki, Marv viloyatidindur. Bag'dodda sokin bo'ldi, anda dunyodin o'tti, ta'rix ikki yuz yigirma, chahorshanba kuni muharram oyining o'n ikkisida. Ul vaqtki «Qur'on»ni maxluq demakning fitnasi bo'ldi, ul uyidin chiqmadi. Va Ahmad Hanbal ayoq ilgari qo'ydi. Anga dedilarki, din nusrati uchun va ahli sunnat taqviyati uchun nechuk chiqib so'z aytmassiz? Ul dedi: Xayhot! Ahmad Hanbal payg'ambarlar maqominda tururdur, kim aningdek ayta olg'ay, manga ul toqat yo'qdur: Ul debdurkim, [Alloh azza va jalla kimdan o'zini pinhon tutgan bo'lsa, unga naqadar ulug' musibatdur]1.

37. SHAQIQ B. IBROHIM BALXIY Q. S.

Avvalg'i tabaqadindur va kuniyati Abu Alidur, ul: sohibroy ekandur, so'ngra sohibi hadis bo'lubdur. Hotami Asamm aning piri va ustodidur. Va Ibrohim Adham q. s. bila suhbat tutubdur. Ul debdurkim, men qilg'an gunohdin esa, qilmag'an gunohdin ko'prak qo'rqarmenki, qilg'an gunohin bilurmenki, ne qilibmen va qilmag'an gunohni bilmonki ne qilg'umdur? Va ham: ul debdurkim, [odamlar bilan olovga muomala qilgandek munosabatda bo'! Foydalaridan bahramand bo'lginu kuydirishlaridan ehtiyot bo'!]1. Va ham aning so'zidurkim, tavakkul uldurkim, ko'nglung orom tutqay aning bilakim, Haq sening bila va'da qilibdur.

Qabri Balxdadur. Ba'zi debdurlarkim, ani Xuttalonda shahid qildilar, yuz yetmish to'rtta va qabri anda-o'qdur.

38. DOVUD BALXIY Q. T. S.

Xurosonning mutaqaddimin mashoyixidindur. Ibrohim Adham q. s. debdurkim, Ko'fa bila Makka orasida birov bila yo'ldosh bo'ldim. Shom namozin qilg'ondin so'ngra o'ng qo'li saridin bir ko'za suv va bir ayog' osh zohir bo'ldi, o'zi ham ichti, manga ham berdi. Bu so'zni sohibi oyotu karomot mashoyixdin biriga ayttim. Aytti: ey farzand, ul mening qardoshim Dovuddur va aning vafida so'zlar ayttikim, majlis ahli yig'ladilar. Andin so'ngra mendin so'rdikim, sanga ne o'rgatti? Dedim: Ismi a'zam. Dediki: mazkur qil. Dedim: ul mening ko'nglumda andin azimroqdurki, tilga keltura olg'aymen.

39. BISHR TABARONIY Q. T. S.

Tabariya mashoyixidindur, bag'oyat ulug' va sohibi karomot. Anga debdurlarkim, to Bishr Tabaristondadur, bizning xotirimiz Rum soridin emindur. Aning qullari bor erdi, barin ozod qildi. O'g'li dedikim, Ey ota, bizni muflis qilding! Dedi: bu shukronag'a mundoq qildimki, Tengri taolo o'z do'stlari ko'ngliga meni mundoq solibdur.

40. QOSIM HARBIY Q. S.

[Uning ahvoli Allohga bog'liq bo'lib, dunyoviy narsalardan xoli edi]1. Bishr Hofiy q. s. aning ziyoratig'a borur erdi. Bir kun ul bemor bo'ldi. Bishr Hofiy iyodatig'a bordi. Boshi

ostida bir kirpich erdi va yoni ostida bir pora buriyo. Chiqqandin so'ngra hamsoyalar ayttilarkim, o'ttiz yildurkim hamsoyamizdur, hargiz bizga izhori ehtiyoj qilmadi.

41. HORIS B. ASAD MUHOSIBIY Q. S.

Avvalg'i tabaqadindur, Kuniyati Abu Abdullohdur. Mashoyix ulamosidindur. Zohir ulumi va botin ulumig'a jome'. Va anga tasnif bor. Asli basraliqdir va bag'dodlig'larning piridur. Va Bag'dodda dunyodin boribdur, ta'rix ikki yuz qirq uchda. Ul debdurki, [Kimki muroqaba va ixlos bilan botinini tuzatsa, Allohu taolo mujohada va sunnatga tobe' qilish bilan uning zohirini go'zal qiladi]1. Va ham ul debdurkim, [kimki nafsini riyozat bila poklamasa, unga maqomot odoblarining yo'li ochilmaydi]2.

42. ABU TUROB NAXSHABIY Q. T. S.

Avvalg'i tabaqadindur. Oti Askar b. Hasin. Xuroson mashoyixining ajillasidindur. Futuvvatu zuhdu tavakkulda Abu Hotam Attor Basriy va Hotam Asamm Balxiy bila suhbat tutubdur. Abu Abdulloh Jallo va Abu Ubayd Busriyning ustodi va piridur. Abu Turob q. s. uch yuz rikvador bila bodiyag'a kirdi. Abu Abdulloh Jallo va Abu Ubayd Busriy ikkav aning bila qoldilar, o'zga barcha qayttilar. Ul debdurkim, [qachonki, sizlardan biringizga ketma-ket ne'matlar yetsa, o'z holiga yig'lasin. Shubhasiz, u solihlar yo'lidan emas, o'zga yo'ldan yuribdi]1. Va Abu Turob q. s. bodiyada namozg'a tufg'anda, samum yeli ani kuydurdi, ikki yuz qirq beshda, ul yilki, Zunnun q. s. dunyodin o'tti.

43. ABU HOTAM ATTOR Q. T. S.

Abu Turob Naxshabiyning aqronidindur, Abu, Sa'id Xarrozning ustodi. Debduurlarkim, [Abu Hotam Attorning zohiri savdogarlarning zohiriga, botini esa, abror (yaxshilar, sufii)lar botiniga o'xshab ketardi]1. Va debduurlarki, avval kishikim, ishorat ilmudin so'z aytti, ul erdi. Ul debdurki, [sayohat qalblar bilandir]2.

44. SARIY B. MUG'ALLIS SAQATIY Q. R.

Kuniyati Abulhusayndur. Sayyid ut-toifa Junayd. q. s.ning ustodidur va bag'dodliklarning shayxi va piri. Horis Muhosibiy va Bishr Hofin aqronidindur va Ma'ruf Karxiy shogirdidur. Alarkim, bu toyifadin ikkinchi tabaqadindurlar, aksar nisbatni anga durust qilurlar. Junayd q. s. debdurkim, [Sariydan obidroq kishini uchratmadim. Yetmishga kiribdiki, biror marta uni yotgan holda ko'rmadim, faqat o'lim tufayligina ko'rdim]1. Va ham Junayd debdurkim: bir kun Sariy uyiga kirdim, uyin o'lturub supurar erdi va bu baytni o'qub yig'lar erdikim,

[Nazm:

Ham kecha va ham kunduz erurman mahzun,
Xohi qisqa mening tunum, xoh uzun]2.

Va Sariy debdurkim, [ma'rifatning ibtidosi – yolg'iz Haq bilan bo'lish uchun nafsni poklashdir]⁽³⁾. Junayd q. s. debdurkim, bir kun Sariy xidmatig'a kirdim, manga bir ish buyurdi. Ul ishni saranjom qilib keldim, mening ilgimga bir pora qog'oz berdi, anda bu bitiklik erdi.

She'r:

*[Eshitdimki, tuyaboqar sahroda tuyalarni tovush chiqarib haydardi va aytardi:
Men yig'layman va sen qaydan bilasanki, nega yig'layman?
Mendan ayrilganing, bog'lab turuvchi iplarni uzganing va mendan yiroqlashganing uchun yig'layman]⁽⁴⁾.*

Ta'rix ikki yuz ellik uchda Ramazon oyining uchida: seshanba kuni dunyodin o'tti.

45. ALI B. ABDULHAMID G'AZOIRIY R. T.

Mutaqaddimin mashoyixdindir. [Uning ajoyib ahvoli va yuksak darajasi bo'lib, abdol (avliyo)lardan edi]⁽¹⁾. Ul debdurkim, Sariy q. s. eshigin qoqtim. Eshittimkim, der erdi: [Allohim, kimki meni sendan chalg'itsa, uni mendan chalg'itib, o'zingga mashg'ul qilib qo'y!]⁽²⁾. Aning bu duosining barakatidin Haq s. t. manga qirq ayoq haj nasib qildi.

46. ABU JA'FAR SAMMOK Q. T. R.

Ul bag'dodlikdur. Sariy Saqatiyning mashoyixidin. Munzavi va munqate' va mutaabbid ekandur. Junayd. q. s. debdurkim, Sariydin eshittimkim, dedi, bir kun: Abu Ja'far Sammok. keldi, ko'rdikim, mening qoshimda jam'i o'lturub erdilar, turdi va o'lturdi va dedi: [Ey Sariy, bekorchilar turadigan joyga aylanibsan]1 va yondi. Va ul jamoatning ijtimoi' in manga pisand qilmadi.

47. AHMAD XUZRAVAYH BALXIY Q. S.

Avvalg'i tabaqadindir. Kuniyati Abu Hamid. Xuroson mashoyixining buzurglaridindir. Abu Turob Naxshabiy va Hotam Asamm bila suhbat tutubdur va Ibrohim Adham q. s.ni ko'rubdur. U dedikim, Ibrohim Adham dedikim, [tavba – dil softligi bilan Allohga qaytishdir]1. Boyazid bila Abu Hafs Haddodning nazirlaridindir. Haj safarida Abu Hafsni ziyorat qildi Nishoburda va Boyazidin Bistomda. Abu Hafsdin so'rdilarkim, bu toyifadin kim buzurgvorrak ko'rdung? Dedi: Ahmad Xuzravayhdin buzurgvorrak ko'rmasdim, himmatda va ahvol sidqida. Birov andin vasiyat talabi qildi, dedikim, [nafsing tirilmasdan burun uni o'ldir!]2. Va ham ul debdurkim, [yo'l yorug', Haq porlab turibdi va da'vat qiluvchi eshittirib bo'ldi. Bundan keyin hayratlanishga o'rin yo'q, faqat ko'rlargina hayratlanadilar]⁽³⁾. Ta'rix, ikki yuz qirqda Balxda dunyodin o'tti.

48. YAHYO B. MU'OZ ROZIY Q. T. R.

Avvalg'i tabaqadindir. Kuniyati Abu Zakariya va laqabi Voiz. Yusuf b. Husayn Roziy q. s. debdurki, yuz yigirma shayxg'a yetibmen va ulamo va hukamo va mashoyixqa musharraf bo'lubmen. Yahyo Mu'ozdin so'zga qodirroq ko'rmaymen. Ul debdurkim, [osiylarning siniq ko'ngli itoatkorlarning faxrlanishidan yaxshiroqdir!]1. Ham aning so'zidurkim, [muhabbatning rostligi – mahbubga itoat qilishlikdadir]2. Ul debdurki, zohidlar dunyo g'urabosidurlar va oriflar – oxirat g'urabosi. Va ham ul debdurki, muhabbatning haqiqati uldurkim, lutf bila ortmag'ay va jafo bila

o'ksumag'ay. Ta'rix ahli debdurlarkim, Yahyo Mu'oz Balxqa bordi va anda iqomat qildi, muddatdin so'ngra Nishoburg'a keldi va anda dunyodin o'tti, ikki yuz ellik sakkizda.

49. XALAF B. ALI Q. T. R.

Ul Basradin erdi, Yahyo Mu'oz q. s. bila suhbat tutub erdi. Ul dediki, bir kun Yahyo Mu'oz suhbatida erdim. Birovga vajd voqe' bo'ldi. Birov Shayxdin so'rdikim, bu kishiga ne voqe' bo'ldi? Shayx dedikim, Tengri so'zin eshitti, vahdoniyat ko'nglig'a kashf bo'ldi va insoniyat sifati mahv bo'ldi.

50. BOYAZID BISTOMIY Q. T. A.

Avvalg'i tabaqadindur. Oti Tayfur b. Iso, Ahmad Xuzravayh va Abu Hafs va Yahyo Mu'oz va Shaiq Balxiyni ko'rub erdi. Ul Roy ashobidin erdi ammo anga bir valoyat eshigi ochildikim, anda mazhab padiykor bo'lmadi. Boyazid q. s. namoz qilsa erdi, ko'ksining. so'ntaklaridin qa'qa'a chiqar erdi tengri taolo qo'rqunchidin va shariat ta'zimidin. Boyazid naz' vaqtida dedikim, [Allohim, seni faqat g'ofillik bilan esladim va senga faqat sustkashlik bilan xizmat qildim]1.

Bu so'zni dedi va bordi. Boyazid q. s.ning shogirdi Abu Muso dedikim, Boyazid dediki, Alloh taoloni tush ko'rdum, so'rdumki, bor Xudoyo, yo'l senga ne nav'dur? Dedikim, o'zungdinkim o'ttung, menga yetting! Olamdin o'tgandin so'ng tush ko'rdilar, holin so'rdilar, dedikim, mendin so'rdilarki, ey qari, ne kelturubsen? Dedim, darvesh podshoh eshigiga kelsa, andin so'rmag'aylarki, ne kelturubsen? So'rg'aylarki, ne kerak? Ta'rix ikki yuz oltmish birda olamdin o'tdi. Derlarki, Nishoburda Iroqiya degan ajuzaye erdi. Eshiklarga yurub, savol qilur erdi. O'tgandin so'ngra so'rdilarki, holing nedur? Ul dedikim, mendin so'rdilarkim, ne kelturubsan. Dedim, oh, barcha umrumni bu eshikka havola qilur erdimkim, tengri bergay. Emdi mandin so'radurlarki, ne kelturubsen? Javob keldikim, chin aytur. Anga evrushmang.

51. ABU ALI SINDIY Q. T. S.

Shayx Ro'zbehon Baqliy q. s. «Shathiyot» sharhida debdurkim, ul Boyazidning ustodlaridindur. Boyazid q. s. debdurkim, men Abu Alidin fano ilmini tavhidda o'rganur erdim. Ul mendin «Al-hamdu» va «Qul-hu-volloh»ni.

52. ABU HAFS HADDOD Q. S.

Avvalg'i tabaqadindur.

Oti Amr b. Salama. Nishoburning kentlaridindur. Abu Usmon Hiriyning ustodi. Olam yagonasi erkandur. Shoh Shujo' Kirmoniy anga nisbat durust qilur. [Mashoyixlardan ba'zisi aytibdurki, Junaydga hikmat, Shoh Shujo' Kirmoniyga vujud, Abu Hafsga axloq va Abu Yazidga haymon berildi]1.

Abu Hafs Ahmad Xuzravayh bila Boyazidning rafiqi erdi va Abdulloh Mahdiy Bovardiyning shogirdidir. Ul debdurkim, zohir-husn adabi, botin-husn adabining unvonidir. Hajga borurda Bag'dodga yetisht. Junand ,q. s. istiqbol qildi. Abu Hafs q. s. musin erdi, muridlari bosh ustida ko'laga qilib, ayog' Ustig'a turub erdilar. Junayd

ashobg'a dediki, muluk adabin o'rganibsiz? Agar o'rganmansiz. ko'rung, o'rganing! Zoxir yuzidin adab asramak Tengrining do'stlarig'a, botin yuzidin adab asramakdur Tengrig'a. Abu Hafs debdurki, har kim, har vaqtda af'olu ahvolin kitob va sunnat mezoki bila vazn qilib, rost qilmag'ay ul kishini er demasbiz. Va ham ul debdurki, [futuvvat– insof va adolat qilish, lekin ularni talab-qilmaslik]2. Va dunyodin o'tganini ta'rix ikki yuz oltmish to'rtida, ba'zi oltmish yettida debdurlar.

53. ABU MUHAMMAD HADDOD Q. T. R.

Abu Hafsning muridlaridindur. Abu Hafs anga buyurdikim, temurchilik qil va hosil qilg'aningni darveshlarga maxfiy ulash va andin tasarruf qilma: va o'z yemaging uchun savol qil! Necha vaqt andoq qildi Xaloyiq aning ta'niga til uzattilarki, hirs ko'rungki, bovujud kasbi savol ham qilur. Chun oqibat ma'lum qildilarki, holi ne nav' emish, el qoishda anga qabul paydo bo'ldi. Abu Hafs dedikim, chun holingdin el voqif bo'ldilar, emdi savol sanga harom bo'ldi kasb qilg'andin o'q qut qil.

54. ZOLIM B. MUHAMMAD Q. S.

Mashoyix buzurglaridin erdi. Oti Abdulloh, otig'a tag'ayyur berib Zolim qo'ydi. Der erdiki, mendin hargiz bir pisandida bandalig' qilmamish bo'lg'ay, bas zolim bo'lg'anman, ya'ni o'zumga. Va ul Abu Ja'far Haddodning shogirdidur. O'l debdurkim, har kim tilasaki, bu yo'l anga ochilg'ay, uch ishga mudovamat qilsun: Haq yodi bila orom tutmak va xalqdin qochmak va oz nima yemak.

55. ABU MUZOHIM SHEROZIY Q. R.

Fors mashoyixidindur. Junayd va Shibliy bila munozara qilibdur. Chun ma'rifatda so'z aytsa erdi, mashoyix andin qo'rqlar erdi. Buzurgvor, sohibi hadis erdi. Abu Hafs ziyoratig'a bordi. Abu Hafsg'a bir necha diram yetib erdi. Ashob dedilarki, bu diramlarni beralikim, mustaroxlarni aritsunlar. Shayx dedikim, muni o'zumiz qilibbiz, yana birovga aritmag'in buyurmak ne? Ya'ni o'zumiz aritmak kerak va yetgan futuhni darveshlar ishiga sarf qilmak kerak. Ishqa mashg'ul erdilarkim, birov yetib Shayxqa dedikim, o'zungni yuv va xirqa kiyki, Shayx Abu Muzohim Forisdin yetishti. Shayx dediki, agar ham ul Abu Muzohimdurki, men ko'rubmen, bo'la olurki, meni ushundoq-o'q ko'rgay. Shayx Abu Muzohim yetishti, bu holni ko'rgach, salom berdi va yalong'achlanib muvofaqatig'a alar kirgan yerga o'zin solib, ishga mashg'ul bo'ldi. Abulhusayn Qushchi So'fiy r. a. debdurkim, [Kimki o'zining nazarida xor ko'rinsa, Allohu taolo uning darajasini baland qiladi va kimki, o'ziga ulug' ko'rinsa, Allohu taolo uni bandalarning nazarida xor qilib ko'rsatadi]1. Abu Bakr Varroq q. s. debdurki, bu ish birovning ishidurkim, Tengri taolo uchun mazbalalarni jop bila supurmish bo'lg'ay.

56. ABDULLOH MAHDIY BOVARDIY Q. S.

Bu toifaning buzurglaridindur. Abu Hafs Haddod q. s. ustodidur. Abu Hafs avval Bovardqa bordi va bu Abdulloh burun temurchi erdi, munung qoshida shogirdlik qilur erdi. Va Abdullohning olam ishin tark qilib, bu ishga kirmagiga sabab bu erdikim, bir kun temurchilik qilur erdi va temurni ko'rada qizdirib erdi. Nobiynoye utub borur erdi, eshittiki, bu oyatni o'qurkim, [o'sha kunda Haq – sobit (yolg'iz) Rahmon uchun bulur]⁽¹⁾. Qizig'an temur ilgidin tushti va hol anga mutag'ayyir bo'lub, bexud ilig

urub, ul qizig‘ temurni ilig bila yerdin ko‘tardi. Shogird bu ishni ko‘rub, behush bo‘lib yiqildi. Shogirdqa dedikim, sanga ne bo‘ldi? O‘z ilgida ul qizig‘an temurni ko‘rdi, dedi: chun mening sirrim oshkor bo‘ldi, qutuldim. Do‘konni barham urdi va bu yo‘lg‘a kirdi.

57. HAMDUN QASSOR Q. T. S.

Avvalg‘i tabaqadindur. Kuniyati Abu Solih. Malomatiyaning shayx va imomidur. Nishoburda malomat tariqin ul nashr qildi. Avval masalaki, andin Iroqqa eltilar, Sahl Abdulloh Tustariy va. Junayd dedilarkim, agar ravo bo‘lsa erdiki, Ahmad Mursal s. a. v. din so‘ngra pang‘ambare bo‘lg‘ay erdi, ul bo‘lg‘an erdi. Ul olim va faqih erdi. Savriy mazhabi bor erdi. Abdulloh Muborakning ustodidur. Islom b. Husayn Borusiy va Abu Turob Naxshabin va Ali Nasrobodiy bila suhbat tutub erdi. Abu Hafs Haddodning rafiqlaridindur. Ta‘rix ikki yuz yetmpsh birda dunyodin o‘tti, Nishoburda. Qabri Hiriyyadur. Ul debdurki, o‘z nafsimni Fir‘avi nafsig‘a fazl qo‘ymasmen, ammo o‘z ko‘nglumni aning ko‘ngliga fazl qo‘yarmen. Ham aning so‘zidurkim, [kimki, salafi solihinlarning siyratig‘a nazar solsa, o‘zining kamchiliklarini ko‘radi va odamlardan orqada qolganligini anglaydi]1. Va ham ul debdurki, [kimdaki, bir yaxshi xislat ko‘rsang undan ajramaginki, albatta, uning barakotidan senga ham naf‘ yetadi]⁽²⁾.

58. ABULHUSAYN BORUSIY Q. S.

Oti Islomdur. va kuniyati Abu Imron, Nishobur mashoyixining qudamosidindur. Hamdun Qassoriing ustodlaridindur. Mustajob ud-da‘vo erdi, ul .debdurki, [sunnatga ergashmay, bid‘atlardan qochmay turib, biron kishida iymon nuri zohir bo‘lmaydi. Qayerda nursiz-zohiriy harakatlarni ko‘rsang, bilginki, u yerda maxfiy bid‘at bordir]1.

59. MANSUR B. AMMOR Q. S.

Avvalg‘i tabaqadindur. Kuniyati Abussariy. Ba‘zi Marvdin debdurlar, ba‘zi Bovarddin. Ani tushda ko‘rdilar, so‘rdilarkim, holing ne? Dedikim, Haq s. t. yettinchi ko‘kda minbare qo‘ydurdi va manga dedi, olamda mendin aytur erding, munda manga ayt va mening fa-rishtalarimg‘a ayt.

Bir qatla bir yigit aning ilgida tavba qilib erdi, yana tavba sindurub, isyon sari moyil bo‘ldi. Ul anga dediki, mundin o‘zga jihat bilmanki, yo‘lni qattig‘ ko‘rdung va hamroh–oz, malul bo‘ldung, qaytting.

60. AHMAD B. OSIM ANTOKIY Q. S.

Avvalg‘i tabaqadindur. Kuniyati Abu Alidur. Bishr Hofiy va Sari Saqatiy va Horis Muhosibiy aqronidindur. Debdurlar Fuzayl Iyozni ko‘rubdur na Ahmad b. Abulhavoriyning ustodlaridindur. Ul debdur: Har amAliing imomi ilmdur, har ilmning imomi inoyat. Za ham ul debdurki, Allohu taolo ayturki, [bilingizki, mol-dunyo va bola-chaqalaringiz faqat bir fitna-aldovdir. Yolg‘iz Allohning huzuridagina ulug‘ ajr-savob bordur]1. Va biz ul fitnani ko‘prak tilarbiz. Va ham ul debdurki, [rizoning boshi sabrdur]2.

61. MUHAMMAD B. MANSUR TUSIY Q. S.

Ul Bag‘dodda ermish, sufiy va muhaddis. Usmon b. Said Dorimiyning va Abulabbos Masruqning va Haddodning va Abu Said Xarrozning va Junayd q. a.ning ustodi ermish. Abu Said Xarroz q. s. debdurki, Muhammad Mansurdin faqr haqiqatin so‘rdilar. Dediki, [har qanday yo‘qchilikda – xomushlik, har qanday to‘qchilikda saxiylik]1. Va ham Muhammad Mansur bir yerda so‘z aytadur erdi, bu toifa so‘zidin. Hamonoki, so‘z malomatiya zikrig‘a yetti, birav ayttikim, malomatiya so‘zi bizing shonimiz emas, biz bu so‘zning kimi bo‘lurbiz? Muhammad Mansur javob berdikim, [solihlar esga olinganda, Allohning rahmati nozil bo‘ladi]2. Filhol yog‘in tutti va go‘yoki bulut yo‘q erdi.

62. ALI AKKIY R. T. CH

Ham bu toifadindur. Makkada muhojir erdi. Yaxshi so‘zlari va muomalasi bor. Shayx ul-islom andin so‘zlar naql qilibdur.

63. HOTAM ASAMM Q. S.

Avvalg‘i tabaqadindur, kuniyati Abu Abdurahmon. Xuroson mashoyixining qudamosidindur. Shaqiq Balixiy bila suhbat tutubdur va Ahmad Xuzravayhning ustodidur. Ta‘rix ikki yuz yettida Balx navohiysida olamdin o‘tti. Derlarki, asamm emas erdi va bir amre voqe‘ bo‘ldiki, ani Asamm dedilar. Mashoyix kitobin o‘qug‘an ul kayfiyatni ma‘lum qilur. Ul debdurki, [Agar xudoyingga osiy bo‘lmoqchi bo‘lsang, u seni ko‘rmaydigan joyda osiy bo‘l, ya‘ni Allohga osiy bo‘lmaki, har yerda u senn ko‘radi]1. Va ham ul debdurki, har kim bu yo‘lg‘a kirar, to‘rt o‘lumni o‘ziga tutmak kerak: Mavti abyaz – va ul qorin ochlig‘idur .va mavti asvad va ul xalq izosig‘a sabr qilmaqdur va mavti ahmar – va ul nafs muxolafatidur va mavti axzar – va ul xirqag‘a yurunlar tikmaqdur, Andin so‘rdilarki, qaydin nima yersen? Dedikim, [er va osmon xazinalari Allohnikiidir. Lekin munofiqlar (buni) anglamaslar]2.

64. AHMAD B. ABULHAVORIY Q. S.

Anvalg‘i tabaqadindur va Damashq ahlidin. Kuniyati Abulhasan. Va Abu Sulaymon Doroniy va Abdudloh Nibojiy va ul zamonning ko‘p mashoyixi bila suhbat tutub erdi. Va Muhammad b. Abulhavoriy aning qardoshi, zuhdu taqvoda aning bila tenglpk qidur erdi. Va o‘gli Abdulloh dag‘i ul zamonning zuhhdidindur erdi va otasi Maymun mutavarri‘lar va oriflardin. Va alarning xonvodasi zudxu taqvo xonvodasi erdi. Va Junayd q. s. aning bobida dobdurkim, [Ahmad b. Abulhavorni Shomning tabarruk kishilaridan]1. Ul debdurki, dunyo mazbalayedur, itlar majmai. Va itdin o‘ksuk ul kishiki, andin yiroq bormas, nechunki it hojatinki mazbaladin olur ketar va ani sevar kishi hech hol bila andin ayrilmas.

65. ABU ABDULLOH XUBAYQ SOBIK ANTOKIY Q. S.

Avvalgi tabaqadindur na kuniyati Abu Muhammad

Sufiyaning zuxhodidindur: Asli Kufiydir, ammo Antokiyada muqim bo‘lur erdi. Va tasavvufda Sufyon Savriy tariqida erdikim, aning shogirdlari bila suhbat tutibdur. Ul debdurki, to‘rt nimadurki, andin guriz no‘qdur: ko‘z va til va ko‘ngul va havo.

Ko'zungni asraki, har neki Xudoyi taolo pisand qilmag'ay, anga bokmag'ay va tilingni asraki, bir nima demagayki, Xudoyi taologa aniig xilofi ko'nglungda zohir bo'lg'ay va ko'nglungni asraki, hech musulmonning hiqdi va g'illi anda bo'lmagay, havongni asraki, hech noshoyistqa moyil bo'lmagay. Vaqtunki, senda bu to'rt xislat bo'lmag'ay, kul boishngg'a sovurki, badbaxt bulding.

66. SAHL B. ABDULLOH TUSTARIY Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur, bu qavmning kubarosidin» va bu tonfaning ulamosidin. Imom Rabboniyki, iqtidog'a shoistadur. Kuniyati Abu Muhammad. Ahvolda qaviy va so'zda za'if debdurdar. Zunnun q. s.ning shogirdidir. O'z tag'oyisi Muhammad Savvor bila suhbat tutubdur. Va Junayd q. s.ning aqronidindur va andin burunroq ta'rix ikki yuz sakson uchda muharram oyida olamdin o'tubdur, sakson yoshda. Ul debdurki, [bu ishning boshi shunday ilmdurki, uni idrok qilib bo'lmaydi, oxiri ham ilmdurki, tamom bo'lmaydi]1. Va ham aning suzidurkim, [modomiki, faqirlikdan qo'rqasan, sen munofiqsan]2. Va ul dsbdurki, darvesheki, aning ko'nglidin elning ilgidin nima olmoqning chuchukligi ketmamish bo'lg'ay, andin faloh kelmagay. Va ham ul debdur, ul oyat tafsiridaki, [albatta, Alloh adolatga, chiroyli amallar. qilishga buyuradi]3. Adl uldurki, luqmada rafiqling insofin bergaysen va ehson ulki, luqmada avvaliroq ko'rgaysen. Va ham ul debdurkim, shayton uyuqlag'andinki och bo'lg'ay, qochar.

67. ABBOS B. HAMZA NISOBURIY Q. S.

Bu toifaning ulug'laridindur. Kuniyati Abulfazl. Zunnun q. s. bila suhbat tutubdur. Ikki yuz sakson sakkizda Rabe' ul-avval oyida dunyodin o'tubdur, Junayd q. s.din burun. Aning jaddi Abu Hafiz debdurkim, ul Zunnun q. s.din naql qilibdurkim, [talab qilgan narsalarining nimaligini bilishganda edi, ularga sarf qilganlari behudaligini anglashardi]1. Ham ul naql qilibdurki, [sen bilan xursandchilik qilib, qanday sevinmayki; menga islomni rizqu-ro'z qilgan payting sen meni ham eslagan eding]2. Yana bir rivoyatda [meni tavhid ahlidin qilgay paytingda]3 kelibdur.

68. ABBOS B. YUSUF SHAKLIY Q. S.

Aning kuniyati dag'i Abulfazldur. Bag'dodlig'dur. Ul debdurkim, har kishining mashg'ullug'i Haq subhonahu va taolo bilandur. Andin so'rmamoq kerak.

She'r:

*[Qalbimni dunyo va uning lazzatidan ozod qildim.
Sen va qalbim br-biridan ajralmaydi.
Ko'zlarnmni aslo uyqu eltmaydi, faqat
Seni qorachiqlarim ichida topganimda yumiladi].*

69. ABBOS B. AHMAD SHOIR RUMIY Q. S.

Aning ham kuniyati Abulfazldur, Shom mashoyixining yagonasidur. Abulmuzaffar Kirmonshohiyning shogirdidir. Shayx ul-islom debdurki, men bir kishi ko'rubmenki, ani ko'rubdur va ul kishi Shayx Abulqosim. Bu Salama Abivardiyydur.

70. ABU HAMZA XUROSONIY Q. T. S.

Uchunchi tabaqadindur. Va debdurlarki, nishoburlugʻ erkondur. Iroq mashoyixi bila suhbat tutubdur va Junayd q. s. aqronidindur va Abu Turob Naxshabiy bila ham suhbat tutubdur. ,Va Abu Said Xarroz q. s. ning rafiqi erkondur va zamon mashoyixining javonmardlaridin ermish. Va ikki yuz toʻqsonda dunyodin oʻtti. Junayd va Nuriydin burun va Abu Said Xarroz va Abu Hamza Bagʻdodiydin soʻngra. Bir kun Ray mas-jidida poytobaye tiladi, birav aning oldigʻa dabiqa soldi. Bir poytobaligʻin yirtub, oyogʻiga chirmadi va ortugʻin tashladi. Birav dediki, ajoyib ish qilding, bu nafis jinsni sotsang erdi, necha poytobaligʻ hosil erdi. Dedikim, men mazhabda xiyonat qilmasmen. Shayx ul-islom debdurki, tasavvuf bila tasarruf jamʻ boʻlmaslar, dunyoni darigʻ tutmak va anga qiymat qoʻymak – erni tasavvufdin, qilni xamirdin chiqargʻandek chiqarur. Dunyo bir kesakdur va ul kesakdin bizning nasibamiz bir gard.

71. ABU HAMZA BAGʻDODIY Q. S.

Uchunchi tabaqadindur, oti Muhammad b. Ibrohimdur. Sariy Saqatiy va Bishr Hofiy bila suhbat tutubdur va alarning aqronidindur. Abu Turob Naxshabiy bila safarda rafiqlik qilibdur. Abu Bakr Kattoniy va Xayr Nassoij va gʻayrhumo andin hadis rivoyat qilurlar. Ikki yuz sakson toʻqquzda dunyodin oʻtti. Junayd va Abu Hamza Xurosoniydin burunroq va Abu Said Xarrozdin soʻngraroq. Ul debdurkim, [agar gʻaf-lat boʻlimganda edi, siddiqlar Alloh zikri nashʻasidin halok boʻlur erdilar!⁽¹⁾. Va ham ul debdurkim, [faqyrlarni doʻst tutish ogʻir, unga siddiqlardan boshqalar chiday olmaydilar]⁽²⁾.

Bir qatla Tarsusda anga azim qabul voqe boʻldi, xaloyiq aning sari yuz qoʻydilar. Soʻz asnosida bir soʻz dedi va avom ul soʻzning maʼnosigʻa yetmay, ani hulul va zindiqgʻa nisbat berdilar va mardud qildilar. ulogʻlarni talab, ul yerdin ixroj ettilar. Chun Tarsusdan chiqti, bu baytni oʻqudiki,

Sheʼr:

*[Qalbmida sen uchun begonalardan asrab, avaylagan joy bor,
Shuning uchun koʻyingda duch kelgan mashaqqatlarmenga oson
kechadi]⁽³⁾.*

72. HAMZA B. ABDULLOH ALAVIY Q. S.

Kuniyati Abulqosimdur. [Bir necha yil tavakkul bilan sahrolarga safar qildi. Aytadilarki, muqimlik paytida ham yerga yonboshlamadi. Safarlarida oʻzi bilan mesh olib yurmasdi va zikrdan qolmasdi]. Ul Abulxayr Taynotiyning shogirdi erdi. Bodiyani och qorin bila qatʻ qilur erdi. Ul debdurkim, qorin toʻqlugʻi maʼlum doxilidur. Ham aning soʻzidurkim, sufiy bodiyada ani asramoq kerakqi, vatanda asrarki, sufiygʻa safar hazardur.

73. ABU SAID XARROZ Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Iso va laqabi Xarroz. Va Bagʻdodiyul-asldur. Bu toyifaning muxabbatidin Misrga bordi va Makkada mujovir erdi. Qavmning aimmasi va mashoyixiing ajillasidindur. Muhammad b. Mansur Tusiy shogirdidur. Zunnun Mis-riy va Abu Ubayd Busriy va Sarin Saqatiy va Bishr-Hofiy bila suhbat

tutubdur. Va ul avval kishidurki fanovu baqo ilmida soʻz debdur. Va Shayx ul-islom debdurki, ul oʻzin Junaydning shogirdligʻida koʻrguzur erdi, ammo aning ustodi erdi va andin ulugʻ erdi. Va andin burunroq, ikki yuz sakson oltida dunyodin oʻtti. Va Junayd aytibdurki, [agar Allohu taolo Abu Said Xarroz erishgan haqiqatni bizdan talab qil-ganda, albatta, halok boʻlardik]⁽¹⁾. Bu soʻzi Junaydning dalil bula olurki, Abu Said Xarroz andin ulugʻroq va aning piri boʻlgʻay va aning ustodi. Shayx ul-Islom debdurki, bukim Boyazidni Sayyid ul-orifin debdurlar, Sayyid ul-orifin Haq subhonahu taolodur va oda-miylardin Muhammad Arabiydur s. a. v. va bu toyifadin Abu Said Xarrozdur. Va ham Shayx ul-islom debdurki, mashoyix orasida andin ulugroq hech kishini tanimasmen. Abu Said Xarroz debdurkim, [jahdu mashaqqat bilan biror narsaga erishmoqchip boʻlgan kishi mutaanniy (mashaqqat tortuvchi)dir. Osonlikcha erishmoqchi boʻlgan mutamanniy (orzu qiluvchi)dir]⁽²⁾. Shayx ul-islom debdurki, ani tilamak bila topsa boʻlmas, ammo tilagan topar va tonmagʻuncha tilamas. Va ham Xarroz q. s. debdurkim, [oriflarning riyosi muridlarning ixlosidan yaxshidir]⁽³⁾. Va ham ul debdurkim. moziy avqotining tadoruki boqiy avqotin zoyeʻ qilmoqdur.

74. AHIAF HAMADONIY Q. S.

Hamadon mashoyixining ulugʻlaridindur. Ul debdurki, mening ishim ibtidosi bu erdikim, yolgʻuz bodiyada horib, darmonda boʻlub erdim. Ajzu niyoz iligin koʻtarib dedim: bor Xudoyo, ojizu zayf bandangmen, sening ziyoratinggʻa kelibmen. Koʻpplunga bu keldikim. javob boʻladurkim, seni Kim tiladi? Dedim: yo Rab, mulkiydurkim, tufayliyning gunjoyish bor. Nogoh birav kechkam tarafidin menn chorladi. Boqtim ersa, koʻrdum. aʻrobidur, teva mingan. Dedi: Ey ajamiy, qayon borursen? Dedim: Makkaga. Dedi: seni kim tilabdur? Dedim: bilmon. Dedi: ul bu yoʻl sharti isti toat qilmaydur? Dedim: qilibdur, ammo tufayliymen. Dedi: Yaxshi, tufayliysen, ammo mamlakat vasiʻdur. Dedi: bu tevaga gʻamxorligʻ qila olgʻaysen? Dedim: qila olgʻaymen. Tevasidin tushti va meni mindurdi va dedi: bor Tengri uyigʻa.

75. ABU SHUʻAYB MUQANNAʻ R. T.

Oti Solihdur. Misrda boʻlur erdi. Abu Said Xarroz q. s. asrida erdi. Yetmish haj yayoq borib erdi. Har dajda Bayt ul-muqaddas sahrosindin ehrom bogʻlar erdi va Tabuk bodiyasigʻa kirar erdi. Soʻnggi hajida bodiyada koʻrdikim, bir itning suvsizligʻdin tili ogʻzidin chiqib, halok boʻlgudekdur. Nido qildikim, ey qavm, kim boʻlgʻankim. Yetmish yayoq hajni bu it ichkuncha suvgʻa sotqin olgʻay? Birav ul tilagancha suv kelturdi. Ul olib, ul itni serob qildi va dedn: ul hajlarimdin bu manga yaxshiroq erdikim, Hazrat Risolat s. a. v. debdurki, [har bir tirik jonga yaxshilik qilishda ajr bor]⁽¹⁾.

76. ABU AQQOL B. ILVON MAGʻRNBIIY Q. S.

Mashhur mashoyixdindur va Abu Horun Andalusiya bila suhbat tutubdur. Va Makkada dunyodin oʻtubdur, qabri Makkadadur. Abu Usmon Magʻribiy q. s. Abu Aqqolning baʻzi ashobidin naql qilibdurkim, ul Makkada toʻrt yil yemak-ichmakdin hech nima ixtiyor qilmadi va baʻzi toʻrt yildin koʻprak debdurlar. Vallohu aʻlam.

77. HAMMOD QURASHIY Q. T. S.

Kuniyati Abu Amrdur va bagdodligdur. Mashonixning buzurqlaridindur. Junayd q. s. anga musharraf bo'lur ermish. Ja'far Xuldiy debdurki, necha kun Hammod Qurashiyini ko'rmaydur erdim, uyiga bordim ani ko'rgali. Ul yo'q erdi, ul yo'qsizlik zaruratidin ayolining burupchakni olib, bozorg'a eltgan ermishkim, sotib yegulik kelturgan. Kelturganni ashob qoshida qo'ydi. Birav o'ttiz oltun kelturub anga berdi, ul olmadi. Ayoli uy ichidin un biyik qilib, ul o'tgan ishni izhor qildi va aning bu vajh olmaganidin gila qildi. Ja'far Xuldiy debdurki, mei bu voqeani Junayd q. s.g'a aytim. Junayd andin so'rди, ersa ul aytikim, ul koloni dallolg'a berdimkim, sotqay. Bir un eshit-timki, sen bu ishni bizing uchun qilding, sanga javod yetkusidur. Bu vajhkim, ul kishi kelturub erdi, olmadim. Junayd dedi: yaxshi qildingki, olmading. Shayx ul-islom debdurki, boqingki, podosh birla garra bo'lmag'aysiz.

78. ABULHUSAYN NURIY Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Muhammad.

Al-Bag'oviyg'a ma'rufdur. Bag'dodiyul-asldur. Sariy Saqatiy va Muhammad Ali Qassob va Ahmad b. Abulhavoriy bila suhbat tutubdur va Zunnun Misriy q. s. ni ko'rubdur va Junayd q. s. aqronidindur va andin tezvaqtroq, debdurlar. Nuriy doim tasbeh evurur erdi. Andin so'rdilarkim, [Allohni zikr qilasanmi?]⁽¹⁾. Dedilar: bu tasbeh bila tilarsenki, Allohu taolo sening yodingda bo'lg'ay? Dedi: Bu tasbeh bila tilarmenki, Haqdin g'ofil bo'lg'aymen. Va ham aning so'zidurkim, [ubudiyat (bandalik)ning sofliги seni mag'rur qilmasinki, unda rububiyat (rabboniylik)ni unutish bordir]⁽²⁾. Andin so'rdilarki, Tengrining ne bila taniding? Dedi: Tengri bila! Dedilarki, Bas, aql nedur? Dedi: Aql ojizdur, yo'l ko'rsatmas, magar ojizg'a. Va ul debdurkim, [Haq kimdan o'zini yashirsa, har qanday ishonchli dalil va xabar uni hidoyat qilolmaydi]⁽³⁾. Va ham ul debdurkim, [bir kun nurga boqdim va undan aslo ko'zimni uzmadim, hatto shu nurga aylandim]⁽⁴⁾.

79. SAYYID UT-TOIFA JUNAYD BAG'DODIY Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur va kuniyati Abulqosimdur va laqabi Qavoririy va Zajjoj va Xazzoz. Qavoririy va Zajjoj andin debdurlarki, otasi shisha sotar ermish va Xazzoz aning uchunki, xazz san'atin bilur emish. Asli Nihovandindur. Tavalludu mansha'i Bag'doddindur. Abu Savr mazhabida bo'lur ermishki, Imom Shofe'iy q. s.ning ulug'roq shogirdidur va ba'zi debdurlarki, Sufyon Savriy mazhabida ermish.

Sariy Saqatiy va Horis Muhosibiy va Muhammad Ali Qassob bila suhbat tutubdur va alarning shogirdidur va qavmning aimmasi va sodotidindur. Barcha nisbatni anga durust qilurlar Xarroz va Ruvaym va Nuriy va Shibliy va g'ayruhum. Abul Abbos Ato debdurkim, [shu ilmda bizning imomimnz, tayanchimiz va peshvomiz Junayddur]⁽¹⁾. Xalifai Bag'dod Ruvaymg'a aytiki, ey beadab! Ul dediki, yarim kun Junayd bila suhbat tutubmen, nechuk meni beadab degaylar, ya'ni har kishikim yarim kun Junayd bila suhbat tutmish, bo'lg'ay, ondin tarki adab kelmag'ay. Xususankim, ortuqroq. Junayd debdurki, Sariy manga doim aytur erdikim, majlis tut va elga so'z ayt! Men nafsimni muttahaq qilur erdim mungakim, bu ishga istihqoqim yo'qdur, to ulkim bir juma kechasi Hazrat Risolat s. a. v.ni voqeada ko'rdum. Ul Hazrat amr qildilarki, [«Insonlar bilan so'zlash»]⁽²⁾. Sahar erta Sariy eshigga bordim va eshik qoqtim. Dediki, men degan so'zga inonmading, to senga amr qildilar. Bas, tong erta

majlis qo‘ydum va so‘z og‘oz qildim. Atrofg‘a xabar muntashir bo‘ldikim, Junayd so‘z aytadur. Majlis qirog‘idin bir yigit dedikim, [Ey shayx, Rasululloh s. a. v.ning «Mo‘minning farosatidan ehtiyot bo‘ling, chunki u Alloh nuri bilan nazar qiladi» hadisining ma‘nosn nima?]⁽³⁾. Junayd debdurki, bir lahza bosh quyi soldim va bosh ko‘tardim. Dedimki, islom keturki, islomning vaqti yetibdur. Ul yigit tarso emish. Filhol islom qabul qildi. Imom Yofi‘i debdur: bu ishta el Junayndg‘a bir karomat isbot qilsalar, men ikki karomat sobit qilurman. Biri ul yigitning tarso ekanin, biri islom vaqti yetkanin bilgani. Junayd debdurki, [ilmning vajdu holg‘a g‘olib bo‘lishi vajdu holning ilmga g‘olib bo‘lishidan yaxshiroqdur]⁽⁴⁾. Va ham ul debdurkim, [majlislarning sharaflirog‘i va yuksakrog‘i tavhid maydonida fikr bilan o‘tirishdir]⁽⁵⁾. Va ham aning so‘zidurkim, [himmatingni Allohu azza va jalla tomonga qarat. Zinhor Allohu azza va jallani mushohada qiladigan basirat ko‘zingni undan boshqasiga qaratmaginki, Allohning nazaridan qolasan. Junayddan so‘radilar: amalsiz ato bo‘ladimi? Aytdi: Har bir amAliing o‘zi uning lutfu inoyatidindur]⁽⁶⁾.

Shayx Abu Ja‘far Haddod debdurki, agar aql kishi suratia kirsar erdi, Junayd surati bo‘lg‘oy erdi. Junayd q. s. ikki yuz to‘qson yettida dunyodin o‘tubdur. «Tabaqot» kitobida Qushayriy risolasida bu nav‘ bitilibdur va Imom Yofi‘n“ ta‘rixida to‘qson sakkizda debdur va ba‘zi to‘qson to‘qquzda debdurlar.

80. ABU JA‘FAR KARNABIY R. T.

Junaid q.s. aqronndin debdurlar va Junaidning x;am ustodn dsbdurlar. Bag‘dod mashoyixining kiboridindur. Ja‘far Xuldin debdurki, Ibnul Karnabiy-ning vafoti kuni Junayd q. s. aning boshi ustida o‘lturub erdi. Boshin yuqori, osmon sari ko‘tardi. Abu Ja‘srar ayttdiki, bu‘d va yirog‘liqdur. Boshin yerga qo‘ydi. Ham ul aytti, bu‘d va yirog‘liqdur, ya‘ni [albatta, Haq bandasig‘a ishora qiladigan taraflardan yaqinroq]⁽¹⁾.

81. KAHMAS HUSAYN XAMADONIY Q. R.

Laqabi Abu Muhammaddur, hamadonliq. Va ko‘p mashoyix suhbatiga yetibdur. Ul debdurki, Hamadonda bir kecha o‘z uyimda erdim. Birav eshik qoqdi, xayolinga keldiki, Junayd bo‘lg‘ay. Eshik ochdim, Junaid erdi. «Salom» – dedim, javob berib dediki, qosid sening ziyoratingga kelibmen. Xotiring tuzluki ma‘lum bo‘ldi,–dedi va yondi. Yana kun Hamadonda tiladuk, topilmadi. Bag‘doddin kelgan musofirlardin so‘ruldikim, falon vaqt Junayd Bag‘dodda g‘oyibmu erdi? Hech kim nishon bermadi, ham ul kecha kelib borgan ekandur.

82. AMR B. USMON MAKKIY Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Abdulloh. Husain Mansur Halloj q. s.ning ustodidur. Nisbatin Junayd Q. s.g‘a qilur va Xarroz bila suhbat tutubdur va alarning aqronidindur.

Asli Yaman mulkidindur. So‘zi daqiq bo‘ldi, oni kalomga mansub qilib, mahjur qildilar va Makkadin surdilar, Jiddaga bordi. Ul debdurki, [muruvvat do‘stlarning qusur va kamchiliklaridan ko‘z yumishdir]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [vajd kayfiyatini so‘z bilan ifodalab bo‘lmaydi, chunki u mo‘minlar nazdida Allohning sirridir]⁽²⁾.

Bir kun Ali Sahl andin so‘rdikim, [zikrning qonuni nima?]⁽³⁾. Ul dedikim, [Haqning

sifatlarini bilgan holda, uni yakka-yagona deb bilmoq)⁽⁴⁾. Va ul ikki yuz to‘qson oltida dunyodan o‘tgan va ba‘zi to‘qson yettida va ba‘zi to‘qson birda debdurlar va ba‘zi Bag‘dodda va ba‘zi Makkada debdurlar.

83. SHOH SHUJO‘ KIRMONIY Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur, muluk avlodidindur. Abu Hafsnings rafiqlaridin. Abu Turob Naxshabiy va Abu Abdulloh Ziro‘ Busryay va Abu Ubayd Busriy bila suhbat tutubdur. Va Abu Usmoi Hiriyning ustodidur.. Va ul qabtan bila yurur erdi, andoqki ba‘zi mashoyix xirqa bila va ba‘z gliyim bila va ba‘zi taylason bila. Va Shoh Abu Hafsdin so‘ngra ikki yuz yetmishda dunyodan o‘tibdur va uch yuzda ham bitibdurdar. Shoh bir kitob bitibdur. Yahyo Mu‘oz Roziy g‘ino fazlin faqrga qilib bitigan kitobning raddiga. Hazrat Maxdumn Nuran «Nafahot ul-uis»da bu mahalda Shoh jonibidin bu iav‘ hukm qilib bitibdurlarki, Shoh Yahyo Mu‘oz g‘ino fazlin faqrga qilib bitigan kitob raddi-ga kitob bitibdur, andoqki voqe‘dur. Shayx ul-islom q. s. debdurki, faqr fazlidin sanga ushbu kofiydurkim, Payg‘ambar s. a. v. darveshlikni tavongarlikka va faqrni g‘inog‘a ixtiyor qildi va Haq subhonahu va taolo ul Hazratdin bu ishni pisand etti va anga bu davlatni ham karomat qildi. Abu Hafs Shohni to‘n bila ko‘rib so‘rdikim, bo qabo? Shoh javob berdikim, [aboda istaganimizni qaboda topdik]⁽¹⁾. Shoh qirq yil bir vaqt talabiga uyumadi. Bir kun ko‘zi uyquga bordi. Haq subhonahu va taoloni tush ko‘rdi, uyg‘ongach bu baytni dedikim,

bayt:

*[Ey ko‘zimning sururi, seni tushimda ko‘rdim,
Usha lahzadan bern unqunn yaxshi ko‘raman]⁽²⁾.*

Andin so‘ngra doim uiqu tilar erdi, yo oni uyquda ko‘rarlar erdi, yo yotmoq tahiya-sida. Bir kun Shoh bir majlisda o‘lturub erdi. Bir darvesh qo‘pub, ikki botmon o‘tmak savol qildi. Hech kim bermas erdi. Shoh dedikim, bo‘lg‘aykn, ellik hajimni ikki botmon nonga sotqun olib, bu darveshga bergay. Bir faqi.ch hozir erdi, dedi: Ey shayx, shariatga istihfof qilding.

Shoh dedi: Hargiz o‘zimdin hisob olmadim, a‘molimdin ne hisob olg‘aymen? Va Shoh so‘zidurkim, [kimki nafsini shahvatdan, ko‘zini haromlarga boqishdan saqlasa, botinini doimiy muroqaba bilan ta‘mir qilsa va zohirini sunnat bilan bezasa, uning farosati xato qilmaydi]⁽³⁾.

84. ABU USMON HIRIY Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Sa‘d bin Ismoil Hiriyning Nshoburiy. Asli Raydindur. Shoh Shujo‘ning shogirdi. Abu Hafs va, Yahyo Mu‘oz bila suhbat tutubdur. Zamonining imom va yagonasi erdi. Sakkiz yuz to‘qson sakkizda Rabiul avval oyida dunyodan o‘tibdur. Qabri Nishoburdadur. Andin so‘rdilarkim, javonmard kimdur? Dedi: ulkim, o‘zin ko‘rmagan. Va ham ul debdurki, [shavq muhabbatning alomatlaridan biridir]⁽¹⁾.

Va ani Imom va Muqtadoyi rabboniy debdurlar. Va rabboniy oni derlarkim, muridlarga oz ilm bila parvarish bergay va tarbiyat qilg‘aykim, to ulug‘ ilmda quvvat topqaylar. Va ul bu nav‘ erdi. Va ul debdurki, [Alloh amrini bajarishda sustlik qilish, o‘sha amrning. ma‘rifatini yaxshi bilmaslikdandir]⁽²⁾.

85. ZAKARIYYO B. DULUVIYYAH Q. T. S.

Kuniyati Abu Yahyodur. Nishobur ahlindindur. Ahmad Harb shogirdlaridin, mutavakkil va zuhhoddindur. Uz kasbi bila luqma yer erdi. Abu Usmon Hirpy. debdurki, har kimki, Abu Yahyodek tirilsa, o'lumdin andishasi bo'lmag'usidur va o'lumdin so'ngra ham andishasi bo'lmag'usidur. Ikki yuz to'qsoi to'rtta Nishoburda dunyodin o'tti.

86. ZAKARIYYO B. YAHYO HIRAVIY Q. S.

Kibori mashoyixdin erdi, mustajob, udda'vo. Imom Ahmad Hanbal rahimahullohu debdurkim, Zakariyyo abdoldindur. Va Abu Said Zohid debdurkim, Zakariyyoni ko'rdum va suhbat tuttim, siddiqlardin erdi. Ikki yuz ellik birda Hirot shahrida dunyodin o'tdi.

87. ZIYOD B. KABIR HAMADONIY Q. T. R.

Hamadonliq erdi. Junayd q. s. suhbatida bo'lur erdi. Kaxmas Hamadoniy rahimahulloh debdurki, bir yil xushksol voqe' erdi. Masjidi jum'ag'a bordim. Ko'rdumki, mehrobda o'lturubdur, istisqo duosi o'qiydur. Ham ul zamon andoq yog'in tuttikim, uyumga kela olmadim.

88. ABU USMON MAG'RIBIY Q. T. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Said b. Salom Mag'ribiydur. Abulhusayn Sone' Dinavariyning shogirdi. Mag'ribning Qirvonidindur. yillar Makkada mujovirliq qildi va onda Sayid ul-vaqt va mashoyixning yagonasi erdi. Onga bir nsh voqe' bo'ldiki, Makkadin Nishoburg'a bordi va uch yuz yetmish uchda dunyodin o'tdi. Qabri Nishoburdadur. Abu Usmon Hiriya bila Abu Usmoi Nasibiyning yonidadur. Mashoyixdin Abu Ali Kotib va Habib Mag'ribiy va Abu Amr Zajjoz q. s. bila suhbat tutubdur va Abu Ya'qub Nahrajuriyni ko'ruberdi.

Ul debdurki, bu ishga kirmaginning ibtidosi ul erdikim, bir itim bor erdi va bu itim bila Jazoyirda ovlab yurur erdim. Bir yag'och ayog'im ham bor erdiki, oning ichida sut solib ichar erdim. Bir kun ma'hud tariqi bila ul ayog'din sut ichay, dedim. Ul it ko'p qichqirib, iztirob qildi. Ayog'ni yerga qo'ydim. Yana bir damdin, so'ngra ul ayog'ni oldim sut icharga. Ul it bu qatla ko'prak hurub, manga hamla qildi. Yana ichmay yerga qo'ydim. Uchunchi qatla ko'prak hurub, mufrit iztirob qildi. Ersa yana ul ayog'ni yerga qo'ydim. Ul it boshin ul harfqa solib, ul sutdin ichi, dog'i shishib, yiqilib o'ldi. Hamono ko'rgan bo'lg'ayki, yilon ul sutdin ichib, zahrin onda to'kmish bo'lg'ay. Itdin ul vafo ko'rgachki, o'zin manga fido qildi, qiladurg'onlardin tavba qilib, bu tariqni ixtiyor qildim.

Shayx ul-islom debdurki, Abulhusayn Koshoniy manga dedikim, Abu Usmon Mag'ribiy dedikim, ul kunki men dunyodin ketsam, maloyika tufrog' sovurg'usidurlar. Nishoburda ul o'tgan kun men hozir erdim. Andoq gardu oshub bo'ldiki, el bir-birin ko'ra olmaslar erdi. Shayx ul-islom debdurki, ul o'ttiz yil Makkada erdikim, onda bavl qilmadi, Haram hurmati jihatidin. Ul debdurki, [bu ish (tasavvuf ishi) faqat qon hidi bilan qo'lga kiradi]⁽¹⁾.

Va ham aning so'zidurkim, [e'tikof (masjidda ma'lum kunlar yashab, ibodat qilish) Haq farmonla-ri asosida a'zolari pok saqlashdir]⁽²⁾.

Va ham ul debdurki, ulki darveshlar suhbatig'a tavongarlar suhbatin ixtiyor qilsa, Haq s. t. ani murdadilliqqa muftalo qilg'ay.

Va ham Shayx Abu Usmon q. s. so'zidurkim, [Osiy (gunohkor) mudda'iy (da'vogar)dan yaxshi, chunki osiy doimo tavba yo'lini axtaradi, mudda'iy esa, doimo da'volarining xayolida yanglishib yuradi]⁽³⁾.

89. ABU TOLIB IHMIMIY R. T.

Bu qavmning mashoyixidindur. Abu Usmon Mag'ribiy derkim, Abu Tolibni ko'rdum. Qushlar bila so'zlashur erdi. Va ham Abu Usmon debdurkim, bir safarda aning bila hamroh erdim. Yo'lda sibo'din xavf bo'ldi. Men dedim: Qo'nmay, botroq o'tayli. Ul tavaqquf qilib qo'ndi. Kecha men vahmdin uyumadim, ul farog'at bila uyudi. Tonglasi mendin so'rdikim, nega uyumading? Dedimkim, sibo' xavfidin. Dediki, har kim Tengridin qo'rqa, o'zga hech nimadin qo'rqmas. Ul munojotida debdurki, ilohi, agar sening amring bo'lmasa erdi, kimga zahra bo'lg'ay erdikim, buzurgvor otingni tilga mazkur qilg'ay?

90. TALHA B. MUHAMMAD SABOH NILIY.

Abu Usmon Hiri ashobining kiboridindur. Uch yuz ikkida dunyodin o'tti. Abu Usmon Mag'ribiy q. s. anga dediki, tilarsanki, sanga bir pand bergaymenki, ellik yildurki, elga ul pandni beradurmen, qabul qilmaydurlar. Ul dediki, tilarmen. Dediki, tuhmat kirdoringga qo'y, to qiymat tutqay va tuhmat xalqdin ol, to nizo oradin chiqqay. Ul qabul qildi va dedi: base kushodlar bu nasihat bobidin topdim.

91. ABULABBOS B. MASRUQ R. T.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Muhammad Masruq, Tusdindur. Bag'dodda sokin bo'ldi va ikki yuz to'qson to'qqizda olamdin o'tti, vallohu a'lam. Junayd q. s. andin hikoyat aytur, Abu Ali Rudboriyning ustodlaridindur va Sariy Saqatiy va Muhammad Mansur Tusiy va Muhammad b. Husayn Barjaloniylar bila suhbat tutubdur. Va qavmning qudamoyu kiboridindur. [Undan tasavvuf haqida so'radilar, aytdi: qalbni iloji bor narsadan xoli qilish va iloji yo'q narsaga (Haqqa) bog'lashdir]⁽¹⁾.

Va ham ul debdurki, [kimki tadbirii tark qilsa, rohatda yashaydi]⁽²⁾.

92. ABULABBOS MO'RAZAN BAG'DODIY Q. S.

Shayx ul-islom oydin naql qilibdurki, ul debdurki, nafsingni mashg'ul qil andin burunki, ul seni shug'lg'a solg'ay!

93. ABU ABDULLOH MAG'RIBIY Q. T. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Muhammad Ismoil. Debduurlarki, Ibrohim Xavvos va Ibrohim Shaybon Qirmonshohiy va Abu Bakr Baykandiy q. s.ning ustodidurva Abulhusayn Ali Razzinning shogirdi, hiraviydur. Va umri yuz yigirma ikki yilda tortti

va ustodi Abulhusayn yuz yigirma yashadi. Va Abu Abdullohning qabri Turi Sino tog‘i ustida, ustodi Abulhusayn qabri yonida, xarnub yig‘ochi ostidadur. Ikki yuz to‘qson to‘qqizda dunyodin o‘tibdur. Shayx ul-islom debdurki, ul hargiz qorong‘ulik ko‘rmaydurki, elga qorong‘u bo‘lganda, anga yoruq erkandur. Aning so‘z yurkim, ul Tengri haqqiki, Abu Abdullohn yaratibdurki, Tengri agar mendin shahvat ma‘unatin olsa, manga andin yaxshiroqdurkim, aytakim, behishtga kir! Bu ham ul so‘z yurkim, Amir ul-mo‘minin Aly k. v. debdurkim, agar meni behishtga kirmak bila masjidga kirmak orasida muxtor qilsa, men masjidga kirarmen. Abu Abdulloh debdurkim,, [amallarning afzali – vaqtni ahkomlarga muvofiq o‘tkazmoqdir} Va ham ul debdurki, dunyodin munsifroq ko‘r madim. Agar anga xidmat qilsang, ul ham sanga xidmat qilur va agar tarkin tutib, sidq bila Tengri qullig‘ig‘a mashg‘ul bo‘lsang, aning sharridin emin bo‘lursen, ya‘ni ul sening tarkingni tutar.

94. ABU ABDULLOH NEBOJNY R. T.

Oti Sa‘d b. Yaziddur va Zunnun Misriy aqronidindur va Ahmad Abil Havoriy ustodlaridin. Ul debdurki, [adab–himmatlilarning ziynatidur]⁽¹⁾.

Va ham ul debdurki, [har bir narsaning vazifasi bor, dinning vazifasi adabdur]⁽²⁾.

95. ABU ABDULLOH ANTOKIY – Q. T. S.

Oti Ahmad b. Osim Antokiydur va qavmning a‘yonu sodotidindur. Shariat ilmig‘a olim, qudamoyi mashoyix bila suhbat tutubdur! Va tobiin atbo‘ig‘a musharraf bo‘lubdur. Bishr Hofiy va Sariy Saqatiy aqronidin ermish va Horis Muhosibiyning muridi va Fuzayl Ayoq suhbatig‘a yetibdur. Shayx ul-islom debdurki, anga hech kishining hech ishidin hargiz hasad bo‘lmaydur, Illo orifona ma‘rifatdin, yo‘q tasdiqi ma‘rifatdin.

Shayx Abu Ali Daqqoq debdurki [rasmiy ma‘rifat yozgi yomg‘irga o‘xshaydi: na bemorga shifo beradi va na chanqoqni qondiradi]⁽¹⁾.

Va ham Antokiy debdur, [faqrning manfaatlirog‘i u bilan ziynatlanganing va u bilan rozi bo‘lganing]⁽²⁾.

Faqrning nofe‘rog‘i uldurkim, sen oning bila mutajammil bo‘lg‘aysen va onga rozi, ya‘ni xalqning kamoli asbobning isbotidadur va faqr jamoli asbobi nafyi va musabbib isbotida va anga ruju‘da va rizo aning ahkomig‘a. Negakim, faqr sababi – naqddur va g‘ino sababi–vujud va sababsiz Haq biladir va sababliq o‘zi bilan. Bas, sabab hijob mahalli bo‘lg‘ay va besabablig‘ kashf mahalli.

Va ikki jahon jamoli kashfu rizodur va olam noxushlig‘i hijobu saxatda va bu vozih bayonidur, faqrning g‘inog‘a tafzilining, vallohu a‘lam.

96. MUMSHOD DINAARIY Q. S.

Uchunchi tabaqadindur. Iroq mashoyixining buzurglari va javonmardlaridindur. Yahyo Jallo va kibori mashoyix bila suhbat tutubdur. Va Junayd va Ruvaym va Nuriy q. s. aqronidin ermish. Deb durlarki, ikki yuz to‘qson to‘qqizda dunyodin o‘tubdur. Ul debdurki,

Haq s. t. orifqa sirrida bir ko‘zgu beribdurki, har qachon ul ko‘zguga boqsa, ani ko‘rgay. Shayx ul-islom debdurki, anga mo‘min ko‘nglida bir yerdurki, andin o‘zga onda yetmas, chun tafriqaga qolgay, ul yerga bozgasht qilsa, osoyish topqay. Mumshod debdurkim, qirq yildurkim, behishtni va har ne andadur manga arz qiladurlar, ko‘z uchini ul yon oriyat bila solmaymen. Shayx ul-islom debdurkim, aning suhbat va huzurida aning g‘ayrig‘a boqmoq anga shirkdur. Va Tengri taolo Paig‘ambarig‘a s. a. v. dedikim, [(Payg‘ambarning) ko‘zi (o‘ngu. so‘lga) og‘gani ham yo‘q, o‘z haddidan oshgani ham yo‘q. Olloh deb ayt, so‘ngra ularni tark et]⁽¹⁾. Va ham Mumshod debdurki, har kim aning do‘stlaridin biriga qilg‘ay kiyna, uqubat anga ul bo‘lg‘ayki, ulcha ul do‘stiga beribdur, hargiz ul munkirga bermag‘ay. Va ham ul debdurki, [Muridga lozim bo‘lgan adablar: mashoyixlarni hurmat qilish, birodarlarga xizmat qilish, sabablardan qutilish va shariat odoblarini saqlash]⁽²⁾.

97. HASAN B. ALI MUSUHIY Q. T. S.

Kuniyati Abu Alidur. Debduurlarki, Junayd va Abu Hamzaning ustodlaridindur va alarning aqronidin xud bor. [Sariy Saqatnyning kibor ashoblaridin]⁽¹⁾. Junayd debdurki, Hasan Musuhiyg‘a bir nima dedim unsdin. Dedikim, agar xalq bir yo‘li o‘lsalar, mening ko‘nglimga malolat kelmas va vahshat yuzlanmas. Lisammun al-Muhibb: [Ey nafsim, o‘zga narsalarday voz kechib, Haq bilan bo‘! Chunki hayot, ayshu ishrat u bilan ulfat bo‘lish va tasalli topishdir]⁽²⁾.

98. AHMAD B. IBROHIM MUSUHIY Q. T. S.

Aning kuniyati ham Abu Alidur. Bag‘dod mashoyixining ajillasidindur. Va Sariy Saqatiy bila suhbat tutubdur va andin hikoyat aytur va rivoyat qilur va Hasan Musuhiydin ham. Va debduurlarki, ul bir ko‘nglak va bir rido, bir na‘l bila har yil haj qilur erdi, rikva va ko‘za ko‘tarmas erdi, andin o‘zgaki bir olma olur erdi. Bag‘doddin Makkagacha ani islab o‘tkarur erdi. Ul debdurki, [Allohu taolo bandasiga so‘ramagan narsasini bersayu u rad qilsa, Alloh bandani rad etganiga monand boshqa bir narsaga muhtoj etib, uni tilovchi qilib qo‘yadi]⁽¹⁾.

99. RUVAYM R. T.

Ikkinchi tabaqadindur va kuniyati Abu Muhammaddur. Va Abu Bakr va Abulhasayn va Abu Shaybon ham debduurlar. Bag‘dodning mashoyixining kiboridindur. Faqih erdi, Dovud Isfahoniy mazhabida. Shayx ul-islom debdurki, ul o‘zin Junaydning shogirdi ko‘rguzur erdi, ammo aning yoronlaridindur va andin uluq. Va Abu Abdulloh Xafif q s. debdurki, hargiz ko‘zum kishi ko‘rmaydurki, tavhidda so‘z aytqoy, andoqki, (Ruvaymdan tasavvuf haqida so‘radilar. Aytdi: Mutasavvif biror narsani o‘ziniki deb bilmaydi va hech kim unga egalik qilolmaydi. Va yana aytdi: Tasavvuf ikki narsaning birini ikkinchisidan ortiq ko‘rmaslikdir]⁽¹⁾. Va debduurlarki, Ruvaym umrining oxirida o‘zin dunyo ahli orasida yashirdi, ammo ul shug‘l ani mashg‘ul qilmadi. Junayd debdurki, biz forig‘i mashg‘ulbiz va Ruvaym mashg‘uli forig‘. «Futuhot»da mazkurdurkim, Ruvaym dediki, [kimki, so‘fiylar bilan birga o‘tirib, ularning haq deb bilgan narsasiga qarshi chiqsa, Allohu taolo uning qalbidan iymon nurini tortib oladi]⁽²⁾. Abu Abdulloh Xafif aning xidma tig‘a bordi, qayturda Ruvaym ilgin aning egniga qo‘yub dedikim, ey o‘g‘ul, bu ish jon fido qilmoqdur, zinhor so‘fiyaning turrahotig‘a mashg‘ul bo‘lmag‘aysen. Shayx ul-islom debdurki,

jon fido qilmoq ul ermashkim, g'azog'a borgaysen, to seni o'lturgaylar, uldurki, Haq taolo bila jon uchun munozaat qilmag'aysen. Jon va ko'ngul va boshni aning yo'lida qo'yg'aysen va hanuz o'zingni muqassir bilg'aysen, yo'qki, oz ranjki ondin sanga yetushsa, shikoyat qilg'aysen.

Birav Ruvaymdin so'rdikim, [ahvoling qanday?]⁽³⁾. Ul dediki, [kimniki, dini – hoyuhavas, himmati – dunyo bo'lib, o'zi–solih taqvodor va pokiza oriflardan bo'lmasa, uning holi qanday bo'lishi mumkin?]⁽⁴⁾.

Shayx ul-islom Xarrozdin so'ngra Ruvaymni tutubdur va andin so'ngra Junayd bila Nuriyni.

100. YUSUF B. HUSAYN ROZIY Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Ya'qub. Ray va Jibolning shayxi erdi. Uz zamonida bu toifag'a imom va tariqi malomat tavrida erdi. Xalqni o'zidin mutanaffir qilmoq va elning qabulin o'zidin buzmoqda tlohir erdi. Zunnun Misriy shogirdidur va Abu Turob Naxshabiy va Yahyo Ma'oz Roziy bila suhbat tutubdur va Abu Said Xarroz bila safarda rafiqlik qilibtur va arolarida Junayd bila mukotabot voqe'dur. Uch yuz uchda yo'rtida dunyodin o'tubdur. Utar chog'da dedi: Ilohi, xalqni sanga dalolat qildim jahd bila va o'zumga qila olgancha, jafo qildim. Saning uchun. Meni bulardin biriga bag'ishla.

Utgandin so'ngra bu toifadin birov oni voqe'da ko'rub, holin so'rdi. Dedikim, Haq taolo manga ayttikim, ul so'zni yana ayt! Aytqondin so'ngra ayttikim, sani sanga bag'ishladim va o'zi va oning orosida vosi-ta kelturmadnkim, oning bila bu toifa orasida vasila ra vosita o'zi-o'qdir.

Yusuf b. Husaynning so'zidurkim, [barcha yaxshiliklar uyiing ichkarisida, uning kaliti tavozu'dir. Barcha yomonliklar ham uy ichkarisida. Uning kaliti, esa, takabburlikdir]⁽¹⁾.

Bu faqir o'zum bu naqlni koshifi ulumi rabboniy Mavloni Muhammad Tabodgoniy q. s.dan eshittimkim, Nishoburda so'fiy bor ermish. Zohidki, safoyi vaqti onga dast bergay ermish. Bir do'sti bor ermish, bozurgon va ul bir safarga mutavajjih ermish. Ammo bir turkiyasi bor ermish, jamlakim, oni o'zi bila elta olmas ermish va shaharda dog'i qo'yarda hech yerga e'timodi yo'q ermish. Ul so'fiyni mu'tamad deb, oning qoshida amonat topshurub, safarga bormish. Ul so'fiy oni ko'rgach, volih bo'lib, alqissa safoyi vaqtin barbod bermish. Bu xusronzadaliqdin nodim bo'lib, tavba qilib, mashoyix xizmatig'a borib, o'z dardin aytib, iturgonining ilojin tilamish. Barcha muttafiq o'tmishlarkim, bizing ilgimizdin kelmas. Magar imom Yusuf b. Husayn Roziy bu ishga iloj qilg'ay. Ul so'fiy Yusuf b. Husayn xizmatig'a Rayg'a borurdin o'zga chora topmamish. Rayg'a borib, imomni har kimdinki, so'rmish va so'ramish, javob bermishlarki, ul kofur va ul zindiq bila ne ishing bor? Alqissa, bir buzuqda imomni topmishkim, parishon zohir bila sochi, tirnog'i yitilgan, chopon kiyib, saru po barahna qibla sari mutavajjix. Qur'on o'qub, o'lturub ermish. Muborak nazari so'fiyg'a tushgach, iturgon safoyi vaqti ko'ngliga yuzlanmish. Yugurub, imomking ayog'ig'a tushub, savol qilmishki, sanga tengri mundoq biyik martaba beribdur. Sen nechuk o'zungni mundoq jununi besaru polikka solibsanki, seni tilab

ko'rsalar, Ray ahli kofuru zindiq bila ta'bir qilurlar. Imom javob bermishkim, ul jihatdin bu oshuftalig'ni ixtiyor qilibmanki, bozurgon mani yaxshi amin kishi sog'inib, kanizagin kelturub, manga amonat topshurmag'oy. So'fiy xijil bo'lib, yuzin yerga qo'yub, savol qilg'onidin istig'for qilib, Nishoburg'a yonmish, vallohu a'lam.

101. ABDULLOH HOZIR R. T.

Qavmning akobiridindur. Shayx ul-islom debdurki, ul Yusuf b. Husaynning tag'oyisidur. Mashoyixiing qudamosidin va Zunnunning aqronidin va andin ulurroq. Aning bila Yusuf b. Husayn orasida so'zlar borkim, barchada, martabada aning bukjroqlig'i Yusuf b. Husayndin zohir bo'lur. Kishi tilasakim, ma'lum qilg'ay, «Nafahot ul-uns»ni mutolaa qilsun, vassalom.

102. SOBIT XABBOZ Q. T. S.

Mashoyixiing qudamosidindur. Junayd va Ruzaym bila suhbat tutubdur va Tengri yo'li suluki tariqin alardin kasb qilibdur va payvasta alardin hikoyat aytur ermish.

103. ABU SOBIT ROZIY Q. S.

Ulamo va qurro va fuqaroning mashohiridin ermish. Ul debdurki, bir kun bir majlisda bir tiflg'a Qur'on ta'lim qiladur erdim. Yusuf b. Husayn q. s. anda yetib, dedikim, uyalmassankim, bir muxannasqa Qur'on ta'lim qilursen? Ko'nglumga kechtikim, subho-nallah, bu tift xud ma'sumdur, ajab so'z bu ulug' kishining tiliga o'tadur. Oz fursat o'tti, ul o'g'lonni ko'rdum, muxannaslar jamoati orasida alardin bo'lib yuriydur erdi. Imom Yusuf b. Husayn xidmatig'a borib, irodat iligi berdim.

104. SAMNUN B. HAMZA MUHIBB KAZZOB Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Imom ul-muhabbatdur. Kuniyati Abulhusayn va Abulqosim ham debdurlar. Uziga Kazzob laqab qo'yub erdi, to bu laqab bila chorlamasalar, boqmas erdi. Muhabbat ilmida yagona erdi va ha-misha andin der erdi. Sariy Saqatiy va Muhammad b. Ali Kazzob va Abu Ahmad Qalonisiy q. a. bila suhbat tutub erdi va Junayd va Nuriy aqronidin ermish. Junayddin burun dunyodin o'tibdur va ba'zi so'ngra debdurlar. Ul debdurki, bandaning Haqqa muhabbati sofiy bo'lmag'ay, to zishtliqni barcha olamg'a qo'ymag'ay. Va ham ul debdurki, [bandaning Haq taologa bog'lanishining avvali – o'zdan kechish, Haq taolodan ayri tushishning avvali esa, o'z nafsigaga bog'lanishdir]⁽¹⁾. Derlarki, Samnun bir kun bu ikki baytni o'qidikim,

nazm:

[Sen mening maqsadimni seza turib, sirimni bilmoqchi va sinamoqchi bo'lasan.

Menga sendan o'zga kerak emas. Zero, qanday xohlasang, shunday sinayber]⁽²⁾.

Filhol ani bavl habsi bila imtihon qildilar, jazo qilmay sabr qilur erdi. Ul kecha aning ashobidin necha kishi tush ko'rdilarkim, ul duo qilib, Haqdin shifo tilar erdi. Chun Samnun ani bildikim, maqsud ul ta'dibdin odobi ubudiyat va izhori ajzdur, yo'qkim hol satri. Maktablar tegrasiga evrulub, atfolg'a aytur erdikim, [Kazzob amakingiz

haqida duo qilinglar!]⁽³⁾. Bu hol bo‘la olurkim, Kazzoblik laqabig‘a bois bo‘lg‘ay va bo‘la olurkim andin so‘ngra bo‘lg‘ay.

105. ZAHRUN MAG‘RIBIY Q. S.

Taroblis ahlidindur. Muzaffar Kirmonshohiyning aqronidin. Bir-birining suhbatida Makkaga boribdurlar. Abu Abdulloh Mag‘ribiy Zahrun vasfida debdurki, javonmardlar orasida aningdek javonmarde ko‘rmadim. Shayx ul-islom debdurki, ul bir kun jamoati darveshlar bila tamoshog‘a chiqib erdi. Bu ikki baytni o‘qidilarkim, she‘r:

*[«Zi Tavo»dan chaqnagan yashin mendan g‘aflat uyqusini daf’ qildi.
Bu joy sahilari pokiza, binolari obod, Salmo tushgan manzildir]⁽¹⁾.*

Eshitib xurush qildi va qichqirib sho‘r zohir qildi. Va yondi va dedikim, siz boringki, men tamoshomni qildim.

106. ARUN B. VASSOBA Q. S.

Kuniyati Abulasba‘dur. Shayx ul-islom debdurki Ahmad b. Abulhavoriy kitobida ko‘ribmenki, ul Makkada shayx erkandur va Shomda dunyodin o‘tibdur. Aning favtidin so‘ngra bu toifadin birov ani tush ko‘rub, holin so‘rubdur. Ul debdurki, hisobimni qildilar inchkalik bila, so‘ngra minnat qo‘yub, ozod qildilar.

107. MAYMUN MAG‘RIBIY Q. S.

[U Mag‘riblik sayyohlardan va qadnm mashoyixlardan. Abu Muso Dabiliy bilan safarlarda hamrohlik qilgan. Ajib alomatleri va karomatleri bor]⁽¹⁾. Aning raigi qora ermish, chun samo‘g‘a kirar ermish, oqarar ermish. Anga dedilarki, holing samo‘da evrulur. Ul dediki, ulcha manga zohir bo‘lur, sizga dag‘i zohir bo‘lsa, sizning ham holingiz mening holimdek bo‘lg‘ay. [Naql qilishlaricha, bir xaltasi bor erdi, nima istab, qo‘lini tiqsa, shuni olib chiqardi]⁽²⁾.

108. SA‘DUN MAJNUN Q. S.

Ato b, Sulaymon ayturki, bir yil Basrada qaht tushdi. El istisqog‘a chiqib erdilar, men ham bila erdim. Go‘ristonda bir un eshitdim, boqdim, ersa Sa‘dun Majnun erdi. Go‘ristonda o‘lturub, ilgin tiziga urub, bir nima deydur erdi. Qoshig‘a borib, salom qildim. Dedi: [Va alaykum assalom, ey Ato. Ko‘zing oldidan pardani kim ko‘tardi?]⁽¹⁾. Va so‘rdikim, bu ne g‘avg‘odur? Dedim, qaht va qurog‘lik jihatidin xaloyiq istisqog‘a chiqibdurlar. Dedikim, [sur chalindimi yo o‘liklar ti-rildimi?]⁽²⁾ sen ham bular bila kelibsen? Dedim: bale! Dedi: [Nuroniy qalb bilan keldingmi yo bo‘m-bo‘sh qalb bilan?]⁽³⁾. So‘ngra dedikim, tilarsenkim, men yog‘in tilagaymen? Dedim, bale, ne uchun tilamagaymen? De-di: Xudovando, mening kechagi rozim haqqi sanga! Filhol yog‘in tutashti. Dedi: Ey Ato, to urmag‘aylar qaytmaki, to urmag‘aylar, qaytmamak kerak.

109. ATO B. SULAYMON R. T.

Basraning zuhhodidindur. Uz zamonining buzurgi ermish. Bir kun bemor erdi; Kunaslikda yotib erdi. Dedilarki, neuchun ko‘lagaya borib yotmaysen? Dedikim, tilarmenki, soyag‘a borg‘aymen, ammo qo‘rqarmanki, degaylar, bir qadam nafs komi uchun bording!

110. ALI B. SAHL AZHAR ISFAHONIY R. T.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abulhasandur. Isfahon mashoyixining qudamosndindur. Yusuf Bannoning shogirdi va Junayd q. s.ning aqronidin ermish va arolarida makotibatu risolat bor ermish va Abu Turob Naxshabiy bila suhbat tutubdur. [U qattiq riyozat chekardi. Farovon nozu ne‘matga ega bo‘lsada, yigirma kunlab yeyish-ichishdan tiyilardi. Kunlarni uxlamasdan, iztirob bilan o‘tkazardi]⁽¹⁾ Ul debdurki, jaslo ehtilom bo‘lmadim. Faqat tushimda bir ayolni voliysi va ikki guvoh huzurida nikohlab olganimdan keyin ehtilom bo‘ldim]⁽²⁾.

Bir qatla Umar b. Usmon Makkiyga Makkada o‘ttuz ming diram burj bo‘ldi. Isfahong‘a Ali Sahl qoshig‘a keldikim, shoyad anga bu burj adosida madade qilg‘oy. Ali Sahlga ma‘lum bo‘lub erdi. Ul vajhni saranjom qilib, Makkaga Umarning burjlug‘ig‘a yubordi va oni ziyofat qilib uzotti. Ul Makkaga borurda hamisha ko‘nglida ul burjluq tafriqasi erdi. Makkaga yetgach, burjni o‘tolgan topti va ko‘ngli tindi. Shayx ul-islom debdurki, Ali Sahl ul ishni uzrxohlik va shukr-guzorlig‘ yuki biymidin qildiki, hech ozodamard oni torta olmas. Ul debdurki, bizning qoshimizda ravo emaski, bu toifani darvesh degoylarkim, bular xaloyiqning tavongarlaridurlar. Shayx ul-islom debdurki, haq subhonahu va taolokim, to‘nning yaxshirog‘in ag‘niyog‘a beribdur, to‘nning farrini darveshlarg‘a beribdur va pokiza taom agar ag‘niyog‘a beribdur, taomning lazzatin bularg‘a beribdur. Ali b. Sahldin so‘rdilarki, balo kunin yod bilurmusen? Dedi: nechuk yo‘q. Ul xud go‘yo tuno-kun erdi. Shayx ul-islom debdurki, so‘fig‘a bu so‘zda nuqsdur. Tuno-kun, tongla ne bo‘lg‘ay? Ul kunga hanuz kecha kelmaydur. So‘fi hanuz ul kundadr

111. MUHAMMAD B. YUSUF BANNO Q. S.

Kuniyati Abu Abdullohdur. Derlarki, ul uch yuz shayxdin hadis kitobat qilib erdi. Chun xilvatu inqito‘ irodati onga g‘olib bo‘ldi. Makka azimati bila. chiqdi va bodiyani tajrid bila qat‘ qildi. Debduurlarki, ul kunduz bannolig‘ kasbig‘a mashg‘ul erdi. Ulcha hosil qilsa erdi, kecha ondin muhaqqariy bahra olur erdi. Uzgasin fuqarog‘a tasadduq qilur erdi. Bovujudi kasb ishtig‘oli har kun Qur‘onni bir xatm qilur erdi. Xufton namozin qilg‘andin so‘ngra o‘toqq‘a borur erdi va ko‘p aytur erdikim, xudoyo, manga o‘z oshnoli-gingni va ma‘rifatingni nasib qil! Yo bu toqqa amr qilki, yuqori chiqyb, maning boshimg‘a yemrulsunki, saning shinosolig‘ing va ma‘rifatingdin ayru manga tiriklik kerakmas! Junayd q. s. aning fazlu kamolig‘a qoyil ermish. Shayx Ali Sahl Isfahoniyg‘a yuborgai risolatda bitib erdikim, [shayxing Abu Abdullohdan so‘ragin, kim sendan g‘olibdur?]⁽¹⁾. Chun shayx Ali Sahl Isfahoniy andin savol qildi. Ul dedikim, javobyda bitikim, [Alloh o‘z ishida g‘olibdur]⁽²⁾.

112. MUHAMMAD B. FOZA R. T.

Kuniyati Abu Ja‘fardur. Muhammad b. Yusuf Bannoning shogirdlaridindur. [Ibodatda buyuk mujtahid. va infoq-ehson qilishda saxiy edi]⁽¹⁾. Har kun Qur‘onni uch xatm qilmoq virdi erdi. Anga otadin ko‘p meros qoldi. Yillar Muhammad b. Yusufning,

o'zining va iyolining ma'unatin yetkurur erdikim, ul bilmas erdi. Bir do'sti bor erdi va anga buyurub erdikim, har ne aning xarji maoshidur anga yetkurgay. Andoqki, ul vo-qif bo'lmag'aykim, qoydiq yetadur. Bir kun Muhammad b. Yusuf ul do'stdin so'rdikim, oyo, kimdurky bizning boramizda bu ehson qiladur? Ul dedikim, Muhammad Foza. Ul duo qildikim, [Alloh ungamen tomonimdan eng yukeak mukofot bersin]⁽²⁾. Azize debdurkim, qish o'rtasida Muhammad Foza qoshig'a bordim. Ko'nglokchan o'lturub erdi. Dedim: [Yo Abu Ja'far, to'ngmaysen? Dedi: Ilkingni keltur, degilki: «Lo iloha Illalloh»]⁽³⁾. Ilik ko'ngloki ichiga eltib dedikim, [Illal-loh, Illalloh»]⁽⁴⁾. Issig'din terlab erdi.

133. SAHL B. ALI MARVAZIY R. T.

Ul erdikim, Abdulloh Muborak q. s.ning saroyiga bordi, dedikim, bu mutriba kanizaklarni nechun orosta qilib, tomning ustiga chiqaribsen va tushurmassen? Abdulloh Muborak q. s. dedikim, andoq qilay? Ul chiqqach, Shayx dedikim, aning sarvaqtig'a yetingkim, ham bu zamon dunyodin borg'usidur, Mening tomimda kanizaklar no'qdurlar va ul yolg'on aytmas, ul havrodirkim, behishtdin aning istiqbolig'a yiboribdurlar. Shayxning ashobi aning so'ngincha chiqqach, ul olamdin o'tub erdi. Andin so'rdilarkim, Haq taolo navozishlaridinkim, banda borasida qilur, qaysi ulug'roqdur? Dedi: ko'ngul farog'atikim, Mustafo s a. v. debdur-kim, [tansihatlik va xotirjamlik – ikki ne'matdurki, ko'p odamlar uning qadriga yetmaydilar]⁽¹⁾.

314. ALI B. HAMZA ISFAHONIY HALLOJ Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul Halloj ermas erdi; Husayn Mansurdek Isfahonda Muhammad b. Yusuf Bannoning shogirdi erdi. Isfahondin Haj azimati qildi. Hajdin qaytib, Basraga yetganda, Muhammad b. Yusuf Bannoning favtining xabarin eshitti va qattig' malul bo'lib, Isfahon azimatini tark etib, Basrada sokin bo'ldi. Sahl b. Abdulloh Tustariy q. s.ning ashobi orasida bo'lur erdi. Bir kecha Mustafo s. a. v. nn tushta ko'rdikim, Sahl b. Abdulloh Tustariyg'a iltifot qiladur erdi. Ul yugurdi ul Hazrat sari. Ul Hazrat aning sari boqib, lutf ko'rguzub keldi. Va Sahl Abdullohni bu toifa so'ziga nisbat berib, tashrif qildi. Anga o'xsharki, Sahl Abdullohning ruhiga tavajjuh qilmoqqa ishorat ekan, bo'lg'ayki andin tarbiyat topqay. Bu shodlig'din uyg'ondi. Shayx ul-islom debdurki, bu ishning muhabbati bu ishdur. Yaqindurki, bu ishning inkorini bu ish desa bo'lg'ay. Va ul G'ulom Xalil so'zidur. «Nafahot ul-uns»da o'qug'on ma'lum qilur:

115. ALI B. SHU'AYB SAQQO Q. S.

Nishoburning Hirasidindur. Abu Hafs bila suhbat tutubdur. Debduurlarki, ul ellik besh Haj guzarlabdurkim, barchag'a Nishoburdin ehrom bog'labdur va har milda ikki rak'at namoz qilibdur. So'rubduurlarki, bu namoz nedur? Debduurlarki, [ular o'zlari uchun bo'l-gan manfaatlarga shohid bo'lish uchun]⁽¹⁾. bu naf'larim Hajjimdin anga.

116. ALI B. MUVAFFAQ BAG'DODIY Q. S.

Iroq mashoyixining qudamosidindur. Zunnun Misriy q. s.ni ko'rub erdi. Shayx ul-islom debdurki, anga yetmish to'rt Haj kelturubduurlar. Bir qatla Haj qilib, o'z-o'zi bila taassuf yuzidin aytur erdikim, ke-lurman va borurman. Ne ko'ngul muyassaruru ne

vaqt. Men xud ne ishta ekanmen, ul kecha Haq subhonahu taoloni tush ko'rarki, Haq ayturki, ey Muvaffaq o'g'li, bir kishinikim sen tilamasang, uyungga tilarmusen? Men ham seni tilamas bo'lsam erdi, uyumg'a qo'yimas erdim. Ul debdurki, Xudoyo, agar seni do'zax qo'rqunchidin parastish qilur bo'lsam, mani do'zaxga tushur. Va agar behisht umididin parastish qilur bo'lsam, behishtga tushurma. Agar sening mehring jihatidan parastish qilur bo'lsam, bir diydor ko'rsat. Uzga ne qilsang qil!

117. ABU AHMAD QALONISIY Q. T. S.

Mashoyixiing qudamosidindur. Oti Mus'ab b. Ahmad Bag'dodiy. Debdurlarki, asli Marsdindur. Junayd va Ruvaym q. s.ning aqronidindur. Va ta'rixdadurkim, ul ikki yuz to'qsonda Haj qilib yondi va oz vaqtdin so'ngra Bag'dodda dunyodin o'tti. Chun ul bemor bo'ldi, muhtazar ekanda dedikim, Xudoyo, sening qoshingga agar mening qadrim bo'lsa, o'lumum baynalmanzlaynda bo'lsa erdi. Ham ul zamon zarurati voqe bo'ldikim, ani bir mihaffag'a solib, yana bir manzilga eltur bo'ldilar, yo'lda dunyodin o'tti.

118. ABULG'ARIB ISFAHONIY Q. S.

Muhaqqiqlardin erdi, oyot va karomat sohibi. Ishqda ayni jam'g'a yetib erdi. Ani Hululiy derlar. Shayx Abu Abdulloh Hafif q. s. oni sevar edi. Sherozda bir marazda o'z hayotidin navmid bo'ldi. Va ashobig'a dedikim, sizga bir hojatim bor. Ravo qilurmusiz? Dedilarkim, ayt. Dedi: Men o'lsam, meni juhudlar go'ristonida dafi qilinglar. Ashob mutahayyir bo'ldilarkim, bu ne so'zdur? Dedi: Tengridin tilab erdimkim, agar saning qoshingda qurbum bo'lsa, mani Tarsusda ul olamg'a elt. Holo munda o'ladurmen. Bildimki, oning qoshida hech qadrim yo'q ermish. Bu so'z mazkur bo'lg'ach, sihat osori mizojida paydo bo'ldi. Va oz kunda tamom sihat topib, Tarsusg'a bordi va anda dunyodin o'tdi.

119. ABU ABDULLOH QALONISIY R. T.

Bu toifaning akobiridindur. Budurki, jamoate bila kemada erkandurkim, muxolif yel esib, guvalak bo'lubdur va ul jamoat tazarru' bila nazrlar qilibdurlar. Anga ham debdurlarkim, sen ham bir. nazr qil. Ul chun olam asbobidin mujarrad ermish, g'aybdin tiliga muni solibdurlarki, agar bu balodin najot bo'lsa, nazr qildimki, pil eti yemagayman». Nogoh amvoj taskin topib, ul kema ushalib, qavm bir taxta ustida bir sohilg'a chiqibdurlar. Bir-ikki kun o'tgandin so'ngra ul elga ju' mustavli bo'lib, maxmasa holig'a yetganda beshadin bir pilbachcha paydo bo'lubdur. Xalq oni sayd qilib, ulashib yebdurlar. Ul ahdig'a vafo qilib, yemaydur. Ul el bir zamon uyug'ondin so'ngra beshadin pilbachchaning onasi paydo bo'lub, bolasining so'ngoklarin ko'rub, ul elni birin-birin islay boshlabdur. Har qaysidinki, bolasining isin tonibdur, ayog'i birla yerga surtub, zoye' qilibdur. Chun navbat anga yetibdur. Ondin ul isni topmaydur. Uchasin nast qilib, xartumi bila ishorat qilib, orqasig'a mindirib, yo'l qat' qila boshlabdur. Tamom kecha yo'l yurub, saboh bir obodonliqqa yetib, oni orqasidin tushurub, qaytibdur. Ul xaloyiq taajjub yuzidin ondin ul hol kayfiyatini so'rubdurlar. Ma'lum qilg'ondin so'ngra, sakkiz kunchilik yo'l ermish, bir kechada kelgan ermish, vallohi taolo a'lam.

120. ABU ABDULLOH JALLO Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Yahyo Kallodur. Abu Turob Naxshabiy va Zunnun Misriy q. s.ning shogirdidur va otasining ham. Va Abu Ubayd Busriy bila suhbat tutubdur. Va Duqqnyning ustodidur. Bu kun Abulxayr Taynotiy Abu Abdulloh Jalloni ko'rdikim, havoda mig' ichinda borur erdi, ayttikim, tanidim. Ul dedikim, tanimading. Shayx ul-islom debdurki, Abulxayr shaxs tanimag'in debdur va Abu Abdulloh maqom va sharaf tanimag'in. Andin muhabbatdin so'rdilar. Ul dedikim, [Mening muhabbat bilai nima ishim bor? Men tavbani o'rganmoq istayman]⁽¹⁾. Va so'rdilarkim, [Faqir faqr nomiga qachon sazovor bo'ladi]⁽²⁾. Javob berdikim, [uning o'z nafsig'a zohiriy va botiniy talablari qolmasa]⁽³⁾. Shayx ul-islom debdurki, uch yuz murid Abu Turob Naxshabiy bila bodiyag'a kirdilar rikvalar bila. Aning bila ikki kishi qoldi, Abu Abdulloh Jallo va Abu Ubayd Busriy q. s.

121. ABU ABDULLOH XOQOTS SO'FIY Q. S.

Bag'dod so'fiyasining akobiridin erdi. Shayx Ja'far Xazzo debdurkim, ul sohib karomot erdi va ibn Qassob Roziydin naql qilibdurkim, debdurkim, Otamning Bag'dod bozorida bir do'koni bor erdi. Men do'kon eshigida o'lturub erdim. Nogoh birav o'tti. Menga gumon bo'ldikim, Bag'dodning fuqarosidin bulg'oy. Va men hanuz bulug' haddig'a yetmaydur erdim. Xotirim oning sori tortti. Qo'pub, anga salom berdim va bir diramim bor erdi, onga tutaberdim. Oldi va manga iltifot qilmay o'tti. Men oning so'nggicha bordim. To Shuniziya masjidig'a yetdi. Onda fuqarodin uch kishi o'lturub erdilar. Ul diramin alarg'a berdi va o'zi namozga turdi. Alardin biri ul diramg'a bozordin borib yemak kelturdi. Yedilar va ul darvesh namozg'a mashgul erdi. Chun alar taomdin forig' bo'ldilar. Darvesh alarg'a boqib, dedikim, bildingizmukim, mani na ish sizning muvaffaqiyatingnzdin mone' bo'ldi? Dedilar, yo'q, ey ustod. Dedikim, bir kichik yoshlig' ul diramin manga berdi va men emdigacha haq subhonahu va taolodin tilaydur erdimkim, oni dunyo bandalig'idin ozod qilg'ay va ozod qildi. Ibn Qassob debdurki, men bexost oning ollida o'lturub dedimkim, rost aytursan, ey ustod. Va ul Shayx xoqon So'fiy erdi. Ikki yuz yetmish to'qquzda dunyodin o'tubdur.

122. ABU UBAYDULLOH BUSRIY R. T.

Oti Muhammad b. Hassondur, Abu Turob Naxshabiy bila suhbat tutubdur. Ibn ul-Jallo r. t. debdurki, [olti yuzta shayx bilan uchrashdim, ulardan to'rttasining o'xshashini ko'rmadim]⁽¹⁾. Zunnun Mnsriy va Abu Turob Naxshabny va Abu Ubayd Busriy va Abulabbos b. Ato. Debduurlarki, Ramazon oyi bo'lg'ach, Abu Ubayd bir uyga kirar erdi va buyurur erdikim, eshikni savob berkiturlar erdi va bir to'shuk qo'yarlar erdi va har kecha bir tah o'tmak ul to'shukdin solurlar erdi. Iyd bo'lgochkim, eshikni ocharlar erdi, o'ttuz o'tmak uyining go'shasida erdikim, bir oyda ne taom yeb erdi va ne suv ichib erdi. Va o'ttiz kecha-kunduz bir tahorat bila namoz qilib erdi. Ul debdurki, [Ne'matlar Haqdin yiroqlashishga sabab bo'ladi. Qimki, Haqqa ne'matlari uchun shukr qilsa, ne'matlarsiz qolganida ham shukr qiladi. Balo Haqqa yaqinlashishga sabab bo'ladi. Agar kimniki, balo yomon yo'lga boshlagan bo'lsa, u Haqdan yiroqlashadi]⁽²⁾. Bir kun o'lturub erdi. Bir otlig' o'tub borur erdi. Keynicha bir qul qo'ng'ranib, g'oshiya egnida, yugurur erdi. Chun anga va ashobig'a yetishtti dedikim, [Allohim, meni ozod et va uning dastidan xalos qil]⁽³⁾. Abu Ubayd ham dedikim, [Allohim, uni do'zax olovidan va qullikdan qutqar]⁽⁴⁾. Filhol ul otlig'ni ot yiqti. Otlig' ul qulg'a boqib dedi: seni ozod qildim. U qul

dedikim: meni sen ozod qilmadingki, bu jamoat ozod qildilar, deb Abu Ubayd va ashobig‘a boq-ti. Va to umri bor erdi, alardin ayrilmadi.

123. ABU ABDULLOH SIJZIY Q. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Abu Hafz bila suhbat tutubdur. Va borlar bodiyani tavakkul qadami bila qat‘ qilibdur. Ul debdurki, [Avliyoning uchta alomati :bor: ulug‘likda – tavozu‘, boylukda – zohidlik, kuchu-quvvatda – insof]!.

Va ham ul debdurki, voizki, tavongar aning majlisidin muflis va muflis, aning majlisidin tavongar chiqmag‘ay ul voiz ermas. Ondin so‘rdilarki, futuvvat nedur? Dedikim, xaloyiqni ma‘zur tutmoq. Ulcha alarga o‘tar va o‘z taqsirin ko‘rmak va shafqat borcha elga ne solih, ne tolih. Va futuvvatning kamoli uldurki, kishini xalq Tengridin mashg‘ul qila olmag‘aylar.

Birov anga dedikim, agar sanga bir filuri bersam, nechuk bo‘lg‘ay?

Dedikim, agar bersang, senga yaxshi bo‘lg‘ay va agar bermasang, manga yaxshi bo‘lg‘ay.

124. ABU ABDULLOH XUSRIY Q. S.

Basradindur, Shayx Fath Mavsiliy q. s.ning shogirdidur. [Xusriy naql qiladi: Fath Mavsiliydan eshitdim, u aytdi: abdollardan bo‘lgan o‘ttizta shayx bilan suhbatlashdim. Ularning har biri xayrlashayotganda: «Zinhor yoshlar bilan ulfatchilik qilma!» – deb nasihat qildilar]!

125. JA‘FAR B. MUBARQA‘ Q. S.

Bu toifaning mashoyixining ulamosidindur. [Abu Abdulloh naql qildi: Ja‘fardan eshitdim, aytdi: «Uttiz yildan beri astoydil «Alloh» deydigan kishini izlayman, topolmayman»]⁽¹⁾.

126. ALI B. BUNDOR B. HUSAYN SO‘FIY SAYRAFIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Kuniyati Abulhusayn. Nishoburning mutaaxxir mashoyixidindur. Mashoyix diydorlaridin bahramand va suhbatlaridin arjumand ermish. Nishoburda Abu Usmon Hiriy va Mahfuz bila suhbat tutubdur va Samarqandda Muhammad Fazl Balxiy bila va Balxda Muhammad Homid bila va Jurjonda Ali Jurjoniy bila va Rayda Yusuf b. Husayn bila va Bag‘dodda Junayd va Ruvaym bila va Simnonda Ibni Ato va Jaririy bila va Shomda Tohir Maqdisiy va Ibni Jalo va Abu Amr Dimishqiy bila va Misrda Abubakr Misriy va Abubakr Daqqoq va Abu Ali Rudboriy q. r. bila suhbat tutubdur va bu nav‘ mashoyixi kiborga musharraf bo‘lubdur va hadisda siqa ermish. Uch yuz ellik to‘qqizda dunyodin o‘tibdur. Bir qatla Shayx Abu Abdulloh Hafif bila bir tor ko‘prikka yetishtilar. Shayx dedikim, ilgari yuru va ul dedi: sabab nedur? Shayx dedikim: Sen Junaydni ko‘rubsan va men yo‘q. Shayx ul-islom debdurki, bu toifag‘a ulug‘ nisbat mashoyix diydoridur va pirlarning suhbat. Ali Bundor debdurkim, [balo ustiga qurilgan uyiing balodan xoli bo‘lishi mahol]⁽¹⁾. Va ham ud debdurkim, [Haqni talab qilish oson. Ammo uni topish uchun ikki dunyodan kechish kerak]⁽²⁾.

Va ham ul debdurki, xalqning muxolafatidin yiroq bo‘l va har kimki Tengri aning bandalig‘ig‘a rozidur, sen ham aning qardoshlig‘ig‘a rozi bo‘l.

127. MUHAMMAD B. FAZL BALXIY Q. S.

Ikkinchi tabaqadindir. Kuniyati Abu Abdulloh Balxiyul-asl. Mutaassiblar ani Balxdin chiqardilar, begunoh, mazhab jihatidin. Abu Usmon Hiriy q. s. anga bitibdurki, shaqovat alomati nedur? Ul javob bitibdurki, uch nimadur: biri ulki, kishiga ilm bergaylar va amal tavfiqi bermagaylar va amal bergaylar va ul amalda ixlosdin mahrum qilg‘aylar va Haq s. t do‘stlari suhbatin topqay va ikrom va ehtirom tariqin bajo kelturmagay. Abu Usmon q. s. debdurki, [Muhammad fazilatli odamlarning qadrini bilguvchi edi]⁽¹⁾.

Va ham aning so‘zidurkim, [Odamlarning ma‘rifatlisi shariat amrini sidqdan bajaradigani va sunnati saniyaga tobe‘ bo‘ladiganidir]⁽²⁾.

128. MUHAMMAD B. ALI HAKIM TIRMIZIY Q. T. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Abdullohdur. Mashoyixi kibordindur va Abu Turob Naxshabiy va Ahmad Xuzravayh va ibn Jallo bila suhbat tutubdur va ko‘p hadisi bor va zohir karomoti va tasnifi dag‘i bor. Ul jumladin «Xatm ul-valoyat»! kitobi va «Nahaj» kitobi, «Navodir ul-usul va mundin o‘zga ham kitoblari bor va zohir ulumida ham kutubi bor va bir tafsir ham ibtido qilg‘ondur. Ammo itmomig‘a umr vafo qilmaydur va Xizr a. s. bila suhbat tutar ermish. Abubakr Varroqkim, oning shogirdidur, rivoyat qilurkim, har yakshanba Xizr aning bila kelib, muloqot qilur erdi va voqe‘lar bir-birlariga ayturlar erdi va so‘zlashurlar erdi. «Qashf ul-mahjub» kitobining sohibi aning vasfida mubolag‘a ko‘p qilur. Ul debdurki, mening pirim der erdikim, Muhammad Durri yatimdurki, olamda adili yo‘qdur.

Ul debdurkim, [Menga nisbat berishlarini o‘ylab biror harf yozmadim. Faqat yuragim siqilgan, ishim yurishmagan kezlari tasalli topish uchun yozar edim]⁽¹⁾. [Kimkn, bandalik sifatlarini bilmasa, u Haq sifat-larini bilmaydigan nodonroqdir]⁽²⁾.

Va ham ul debdurki, Haq s. t.ning muhabbatining haqiqati uns davomidur. [Undan fe‘liy va zotiy sifatlar haqida so‘radilar. Aytdi: Har narsaki, ortmoq, kamaymoq ehtimoli bor – fe‘liy sifatdan. Har narsaki, ortmasa, kamaymasa – zotiy sifatdan. Undan isor haqida so‘radilar. Aytdi: Boshqalarning nasibasini o‘zingnikidan ortiq ko‘rmog‘ing! Yaqin haqida so‘radilar: Aytdi: Qalbning Alloh va uning amrlari bilan qaror topishidir. Shukr haqida aytdi: Shukr – qalbni mun‘im–ne‘mat sohibi Allohga bog‘lashdir]⁽³⁾.

Hazrag Xoja Bahouddin Muhammad Buxoriy al» ma‘ruf Naqshband q. t. a. vaqtiki, o‘z mabodiyi ahvolu sulukidin hikoyat ayturlar ermish va mashoyixi ,kibor arvohig‘a o‘z tavajjuhlarining asarin bayon qi-lur ermish. Der ermishlarki, har qachon qudvat ul avliyo Xoja Muhammad Ali Hakim Tirmiziy ruhig‘a tavajjuh voqe‘ bo‘lur erdi, ul tavajjuh asari mahzi beskfatlig‘ zuhuri erdi va har necha ul tavajjuhda sayr voqe‘ bo‘lur erdi, hech asare va garde va sifats mutolaa tushmas erdi.

129. ALI B. BAKKOR Q. T. S.

Kuniyati Abulhasandur. Ibrohim Adham q. s. bila suhbat. tutubdur. Ul ashobdin biri bila yozig'a o'tun uchun chiqibdur va bir-biridin yiroqroq tushubdurlar. Sohibi har necha intizor tortibdurlar. Ul paydo bo'l-maydur. Oqibat oni tilay asaricha boribdur. Ko'rubdurki, ul o'lturubdur. Ammo bir sabu' aning tiziga boshin qo'yub, uyubdur va ul oning chibinin qo'riydur. Sohibi debdurki, qachong'acha o'lturursen? Ul debdurki. bu uyuqlag'on, uyg'ong'uncha!

130. ABU ABDULLOH ABBODONIY Q. S.

Sahl b. Abdulloh Tustariyning shogirdidir. Va mashoyix xizmatig'a yetibdur. Va Shibliy bila suhbat tutubdur va oralarida so'zlar va ramzlar o'tubdur va andin foyidalar topibdur.

131. ABU ABDULLOH HAZRAMIY Q. T. S.

Murta'ish debdurki, Abu, Abdulloh Hazramiydin tasavvufni savol qildim va yigirma yil erdikim, so'z demaydur erdi. Manga Qur'on bila javob berdi va bu oyatni o'qudiki, [mo'minlar orasida Allohga bergan va'dalariga sodiq kishilar bordir]⁽¹⁾.

Dedim: alarning sifati nechukdur? Dedi: [ko'zlari o'zlariga qaytmaydi, dillari bo'm-bo'sh bo'lib qoladi]⁽²⁾.

Dedim: alarning mahali qaysi ahvoldindur?

Dedi: [albatta, taqvodorlar jannatlarda, Qodir podshoh huzuridagi rozi bo'lingan o'rinda bo'lurlar]⁽³⁾.

Dedim: orttur. Dedi: [o'zing aniq bilmagan narsaga ergashma. Chunki quloq, ko'z, dil – bularning barchasiga inson mas'uldir]⁽⁴⁾.

132. ABU ABDULLOH SOLIMIY Q. S.

Oti Ahmad b. Olim Basriydur. Sahl b. Abdulloh Tustariyning shogirdidir. Uttiz yil yo oltmish yil oning bila bo'lur ekondur va tariqat andin kasb qilibdur. Andin so'rdilarki, Avliyullohni xalq orasida ne osoru alomot bila tanig'aylar? Dedikim, takallumning latofati bila va xulqning xublig'i bila va yuzning tozalig'i bila, nafsning saxosi bila va e'tirozning qillati va uzrning qabuli bilaki, harkim, uzr etsa qabul qilg'ay va shafqat tamomlig'i bila barcha elga xoh solih va xoh tolih. Va hamul debdurkim, diydor do'stluq kalidining minnatidir.

133. ABU ABDULLOH JAVPORAI SUFIY Q. S.

Mashoyix kiboridindur. Javpora degan bir yerdir, Rumning sag'rida. Ul debdurki, Shayx Abubakr Zaqqoq Misriydin so'rdumki, suhbat kym bila tutay?.Dedi: Ul kishi bilakim, har ne Haq subhonahu taolo sendin bilsa, inkor izhor qilsang sendin rasida va mutanaffir bo'lmag'oy. Bir qatla Amir Kofur degan bir mablag' vajah shayx Abdulloh Javporag'a yibordi. Ul olmadi va qaytardikim, Kofur cherikchi erdi. Ya'ni molida shubha bor erdi. Kofur ayttikim, [Yerdagi, osmondagi, bularning orasidagi va yer ostidagi (narsalar) xudonikiyu Kofurniki qayerda bo'lsin?]⁽¹⁾. Shayx ul-islom

debdurki, Kofurning bu soʻzi kirdoridin yaxshiroq erdi. Ammo ul ham ul pir barakotidin erdi.

134. ABU TOLIB MUHAMMAD B. ALI B. ATIYA HORISIY

Makkiy q. s. Ul «Qut ul-qulub» kitobining sohibidurki, tariqat asrorining majmaidur. [Aytishlaricha, Islom olamida tariqatning nozik maʼnolarini ochib bergan «Qut ul-qulub»dek boshqa asarni hech kim yozmagan. U yer yuzidagi eng ulugʻ joy – Makkada oʻsib, ulgʻaydi. Keyin Basraga ketdi. Undan Bagʻdodga oʻtib, uch yuz sakson olti hijriy yili, jumod ul oxir oyida vafot etdi]⁽¹⁾. Va aning nisbati tasavvufda Shayx Abulhasan b. Muhammad b. Abu Abdulloh Ahmad b. Solim Basriyigʻadur. Va Shayx Abulhasanning intisobi oʻz otasi Abu Abdulloh Ahmad Solimgʻa va aning nisbati otasigʻadur– Sahl b. Abdulloh Tustariy q. s.

135. ABUBAKR VARROQ TIRMIZIY Q. T. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Umar Hakim Tirmiziy. Asli Tirmizidindur. Qabri ham andadur. Ammo Balxda boʻlur ermish. Abu Iso Tirmiziy tagʻoyisidur. Ahmad Xuzravayh bila suhbat tutubdur va koʻp tasonifi bordur. Va «Tavrot» va «Injil» va «Qutbi rsmoniy»ni oʻqubdur va sheʼr devoni ham bordur. [Abubakr Varroq doʻstlarini safar va sayohat qilishga daʼvat etmasdi. Aytardiki, irodat qilgan yeringda muridligʻing kamolga yetguncha sabr qilib turishing barcha barakotning kalitidir. Muridlik kamolga yetgach barakot boshlanady]⁽¹⁾. Va ham oning soʻzidurkim, umaroning fasodi zulm biladur va ulamoning fasodi tamaʼ bila va fuqaroning fasodi riyo bila.

136. ABULQOSIM ROZIY Q. T. S.

Oti Jaʼfar b. Ahmad b. Muhammaddur. Nishoburda sokin erdi. Ibni Ato va Muhammad Abulhavoriy va Abu Ali Rudboriy bila suhbat tutubdur. Koʻp moli bor erdi. Barchasin bu toifagʻa xarj qildi va darvesh dunyodin chiqdi. Ray mashoyixi debdurlarki, Abulqosimda toʻrt nima jamʼ erdiki, oʻzgada yoʻq erdi. Jamol va mol va zuhdi bakamol va saxovatn tamom. Uch yuz yetmish sakkizda dunyodin oʻtubdur.

137. ABULQOSIM HAKIM SAMARQANDIY Q. T. S.

Oti Ishoq b. Muhammad Ismoilduo. Abubakr Varroq bila suhbat tutubdur. Yaxshi soʻzlari bor: muomalotda va nafs gʻaybida va aʼmol ofotida. Uch yuz qirq ikkida muharram oyida dunyodin oʻtubdur va qabri Chokardiyzadadur.

Bir kun oʻlturub erdi va xalq orosida hukm qiladur erdi. Ul vaqt buzurqlaridin biri oning ziyoratiga keldi. Oni ul navʼ mashgʻul koʻrub, sajjodasin davzliq suv yuziga solib, namozgʻa turdi. Chun forigʻ boʻldi. Shayx Aboʻlqosim anga aytdikim, ey qarindosh, munii xud yoshgʻinalar qilurlar. Er uldurki, muncha shugʻl orosida koʻnglini Tengri jalla zikruhu bila asray olgʻay.

138. BAKR SUGʻDIY Q. T. S.

Samarqandning Sug‘didandur. Bu toifadin Abubakr Varroq shogirdi. Ul debdurki, Abubakr Varroq karim kishi erdi. Tengrig‘a muzd uchun qulluq qilmish erdi ta‘zim bila qilur erdi.

139. SOLIH B. MAKTUM Q. S.

Ul dag‘i Abubakr Varroqning muridlaridindur. Balxdin erdi. Va Abubakr Varroq so‘zlaridin ko‘p yodida erdi va doyim andin aytur erdi.

140. ABU ZARR TIRMIZIY R. T.

Xuroson mashoyixidindur. Bu toyifadin ba‘zi debdurlarkim, biz jam‘i edukki, bir-birimiz bila suhbat tutar erdik. Har qaysimizga bir nima keraklik bo‘lsa erdi, Abu Zarr qo‘pub, namozg‘a turar erdi. Tengri ul nimani ham ul zamon yetkurur erdi.

141. HOSHIM SUG‘DIY Q. T. S.

Ul dag‘i Samarqand So‘g‘didindur. Abubakr Varroq shogirdi. Ul piridin naql qilurkim, ul dedikim, ko‘p so‘z aytmak ko‘ngulni qattig‘ qilur. Shayx ul-islom dedikim, Abubakr Varroq dedikim, Muhammad Muslim Hasirbof mehmonlig‘da erdi, Yusuf Xayyot Tirmiziy bila mezbon bir ishqqa mashg‘ul erdi. Muhammad Muslim dedi, bot bo‘lki, bir ishim bor! Va ul zohidu obid erdi, ko‘ngli dardig‘a mutaalliq erdi. Yusuf Xayyot dediki, sanga mundin o‘zga ish borki, Tengri taolo olingga kelturur va ul niyat bila uyingdin chiqibsenkim, yana ul uyga borg‘aysen. Uttuz yildurki, hargiz ul niyat bila uydin chiqmaymenkim, yana uyga borg‘aymen. Abubakr Varroq debdurki, Yusuf Xayyotning ul ikki so‘zi Muhammad Muslimning yuz yillik ibodatidin yaxshiroq. Va ham Abubakr Varroq debdurki, [ko‘pincha ikki rakaat namoz o‘qib ketsam, o‘zimni o‘g‘rilik qilgan odamdek uyatli sezardim]⁽¹⁾.

142. MUHAMMAD B. HASAN JAVHARIY Q. S.

Kuniyati Abubakrdur. Bag‘dod ahlidindur. Zunnun Misriyning shogirdi. Shayx Abubakr Vositiy debdur, Muhammad Hasan Javhariy dedikim, birav Zunnundin duo talabi qildi. Zunnun javob berdikim, ey javonmard, agar sanga bir ish Haq taoloning azal taqdirida muqarrar bo‘lubdur, baso, qilmag‘on duolarki mustajobdur va agar ul bo‘lmaydur, suvga tushganga qichqirg‘ondin ne sud? Ondin o‘zgakim g‘arqa bo‘lg‘ay va bo‘g‘zig‘a suv ko‘prak borg‘oy.

143. ABUBAKR KISOYI Q. T. S.

Iroqning Qo‘histonidindur. Dinavarda bo‘lur ermish. Junayd q. s.ning kibor ashobidin va anga mashhur riyozot va ma‘ruf safarlar bor. Junayd debdurki, Abubakr Kisoyi Iroqda bo‘lmasa erdi, men Iroqda bo‘lmas erdim. Junayddin burunroq dunyodin o‘tibdur. Junayddin ming mas‘ala bu toifa tariqida savol qilib erdi va Junayd barchasig‘a javob bitib erdi. Oning vafoti xabari Junaydqa yetganda dedikim, kosh ul masoyil javobikim, men onga bitib erdim, yusa erdi va hol ulkim, ul dunyodin o‘tar chog‘da ul qog‘azlarni yub erdi. Dedilarkim, chun ul bu ishni qilib o‘tdi. Junayd shodmon bo‘ldi. Shayx ul-islom debdurki, Junayd ondin qo‘rqmas erdikim, ul masoyil avom ilkiga yo podshohi zamon ilkiga tushgay. Ondin Qo‘rqar erdikim, so‘filar ilkiga tushgay va ondin do‘kone yasag‘aylar, so‘z aytmoqda va qabul

tilamoqda. Shayx Abulxayr Asqaloni debdurki, Abubakr Kisoyi uyusa ko'ksidin Qur'on o'qug'on uni kelur.

144. ABU ALIY JUZJONIY Q. T. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Hasan b. Alidur. Xuroson mashoyixining buzurglaridindur, o'z zamonida benazir erdi. Va aning tasonifi bor, muomalotda va ru'yat ofotida [ma'rifat va hikmatga oid so'zlarni ko'p aytardi]⁽¹⁾. Muhammad b. Aliy Tirmiziy bila va Muhammad Fazli Balxiy bila suhbat tutubdur va alarg'a qarib us-sindur. Ul debdurki, [xalq o'z shubha gumoniga tayanib yo e'tiqod qilib, g'aflet maydonida yugurib yuribdi. Go'yoqi ular haqiqat vodiysidayu yana mukoshafadan so'zlaydilar]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, badbaxt uldurki, aning aybini Haq s. t. yashurmish bo'lg'ay va ul oshkor qilg'ay.

145. MUHAMMAD VA AHMAD B. ABULVARD R. T.

Ikkinchi tabaqadindurlar. Iroq mashoyixining akobiridin, Junayd aqronidin. Sariy Saqatiy bila va Abulfath Hammol va Horis Muhosibiy bila va Bishr Hofiy bila suhbat tutubdurlar. Va alar tariqi vara'da yaqindur Bishr Hofiyg'a. Muhammadning kuniyati Abulhasandur. Bishr Hofiy shogirdidir. Ul debdurki, bir kun shom namozin tugattim, dag'i oyog'imni uzattim, hotife nido qildikim, [podshoh bilan birga shu zayl o'tirasanni?]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, faqrda faqirning odobidin bir uldurki, dunyo muhabbatig'a giriftorlarg'a sarzanish qilmag'ay va rahmu shafqat qilg'ay va xayr duosi qilg'ay.

Va Haq s. t. alarg'a xalosliq berg'ay, ishdinkim andadurlar. Va ham ul debdurki, xalqning haloki ikki ishdatur: Farzni zoye' qilib, nofilag'a ishtig'ol qilmoq va javorih bila amal qilmoq, ko'ngul muvofaqatidin boshqa [Valiy haqida so'radilar, aytdi: Allohning do'stlarini do'st, dushmanlarini dushman bil-guvchilardir]⁽²⁾. Va Ahmad b. Abulvard debdurki, chun Tsngri taolo valiyg'a uch ish orturg'ay, ul dag'i uch ish orturg'ay, chun johida orturg'ay, ul tavozu' va furutanlikda orturg'ay, chun molida orturg'ay, ul saxoda orturg'ay, ul umrida orturg'ay, ul ibodat ijthodida orturg'ay.

146. TOHIR MAQDISIY R. T.

Uchunchi tabaqadindur. Shom mashoyixining buzurglaridindur. Zunnun Misriy q. s.ni ko'rub ermish va Yahyo Jallo bila suhbat tutubdur. Derlarki, Zunnun bila Shibliy ani Xayr ush-Shom debdurlar. Tohir Maqdisiy debdurki, Zunnun Misriy manga dedikim, [Allohning zoti haqida idrok qilish johillikdir. Uning ma'rifat haqiqatidan so'zlash hayratdir. Ishorat qiluvchining ishorati shirkidir. Va ham debdurki, asar orifning nurin ko'rsalar, kuygaylar va agar orif xam vujud nurin ko'rsa, kuygay...⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [ma'rifatning chegarasi – nafs va uning istak-xohishidan holi bo'lishdir]⁽²⁾.

147. ABU YA'QUB SUSIY Q. S.

Oti Yusuf b. Hamadondur. Abu Ya'qub Nahrajuriyning ustodidir. Olim va sohibi tasonif ermish. Va Basrada bo'lur ermish. Ul debdurkim, har kim takalluf bila tavhiddin so'z aytsa, shirkdur. Va Shayx Abu Sayd Xarroz q. s. debdurki, [faqat o'z tajribasi va o'z fe'lidan so'zlovchi kishigina bu ilm haqida gapirishi joyizdir]⁽¹⁾.

148. ABU YA'QUB NAHRAJURIY Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Oti Ishoq b. Muhammad. Mashoyixing ulamosidandur. Junayd q. s. va Amr b. Usmon Makkiiy bila suhbat tutubdur, yillar Makkada mujovir ermish, ham anda uch yuz o'ttizda dunyodin o'tubdur. Ibrohim Fotik debdurki, Abu Ya'qub Nahrajuriy debdurki, [dunyo – dengiz, oxirat –uning sohili. Kemasi – taqvo. Odamlar safar qiluvchilardir]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [odamlar ichida Allohni ko'proq tanuvchi kishi unga hayrati ko'proq bo'lganidir]⁽²⁾. Va xam ul debdurki, [kimki taqlid yo'li bilan tavidga otsa, u ma'rifat yo'lidan yiroqdir]⁽³⁾.

149. ABU YA'QUB ZAYYOT Q. S.

Junayd. q. s. debdurki, jam'i ashob bila Abu Ya'qub Zayyot eshikin qoqtuk. Dedikim, sizlarga Haq s. t. bila hech mashg'ulluq yo'q erdikim, manga kelmakdin sizni mashg'ul qilg'ay? Men dedikim, chun sanga qelmak bizga Haq s. t.g'a mashg'ulluqlardindur, aning uchun Tengridin ayruluqqa uzr qo'lmasbiz.

150. AHMAD B. VAHAB Q. S.

Kuniyati Abu Ja'fardur. Basradindur. Abu Hotam Attor bila suhbat tutubdur va Abu Ya'qub Zayyotning piri va ustodidur. Va Shuniziya masjidida muddate tavakkul bila o'lturdi. Ul debdurki, harkim qut tilamakka qo'pti, faqr oti andin qo'pti. Ikki yuz yetmishda dunyodin o'tubdur.

151. ABU YA'QUB MAZOBILY R. T. S.

Bag'doddindur. Junayd q. s. aqronidin. Andin so'rdilarkim, tasavvuf nedur? Dedikim, [tasavvuf bir holdirki, unda insoniylik alomatlari yo'q bo'lib ketadi]⁽¹⁾.

152. ABU YA'QUB AQTA' Q. T. S.

[Junayd bilan maktublar yozishib turardi]⁽¹⁾. Makkada bo'lur erdi, Shayx Abdulloh Xafif q. s. debdurki, Abulhasan Muzayyin dediki, Makkag'a yettim, Shayx Abu Ya'qub naz' holatida erdi. Qoshig'a bordim, manga dedilarkim, agar sanga iltifot qilsa, anga shahodat arza qil! Manga firib berdilarki, man kichik erdim. Oldida o'lturdum va manga boqti. Dedim: [Ey shayx, guvohlik beramizki, bir Allohdan o'zga Alloh yo'q]⁽²⁾. Ul dediki, [mening guvohlik berishimni istaysanmi? Aslo o'lim zavqini totmaydigan zot haqqi, men va uning orasida izzat pardasidan o'zga narsa qolmadi]⁽³⁾. Shayx ul-islom dediki, hijobi izzat aning ulug'i-durki, ul uldur va sensen. Abulhasan Muzayyin so'ngra yillar aytur erdikim, meningdek gado Tengrining do'stlaridin biriga Islom arza qilur deb, o'z ishiga nodim erdi. Shayx Abu Abdulloh Hadid debdurki, birav uluhiyatda kuyar erdi. Keldilar va pardai izzat keynidin anga shahodat arza qilurlar erdi. Shayx ul-islom debdur, Shayx Abu Abdulloh Toqiy muhtazar erdi. Birav anga shahodat arza qildi. Ul achchig'lanib dedikim, tek tur, beadabu behurmat qavm kelib, aning do'stlaridin biriga shahodat arza qilurlar. Sen o'zungningkini dekim, men o'zumnikini debmen. [Musulmon holimda jonimni olgin va meni ham solih bandalaring qatoriga qo'shgin]⁽⁴⁾, dedi va o'tti. Bu toifadan biri o'tgandin so'ngra birav tushta andin so'rdiki, iymon ittingmu? Ul dediki: ul xud mendin butub erdi.

153. ABU YA'QUB ZIZIY Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Ibni Ziziy bila bir samo'da hozir bo'ldum. Va qavvol bu baytni o'qudikim,

bayt:

*[Agar u o'lukni quchog'iga olsa, tirilar,
qabrga olib borilmasdi]⁽¹⁾.*

Ibni Ziziyning vaqti xush bo'ldi, iliglarin uchasi saridin yerga tiradi va ko'ksin yuqori qilib, ko'zin ko'kka tikdi. Va qavvolg'a der erdikim, aytqil, vallohki, mendin o'zga kishi eshitmaydur. Nogoh bo'yin raglaridin qon ravon bo'ldi, fasd qilg'ondek va yiqildi. Ani ko'tardilar, xirqasini qondin yuvdilar va qon borg'an raglarin bog'ladilar, to muddatdin so'ngra o'ziga keldi.

154. ABU YA'QUB MAZKURIY Q. S.

Andin so'rdilarkim, tavakkul nedur? Dedi: ixtiyor tarki. Sahl b. Abdulloh Tustariydin so'rdilar, dedi: tadbir tarki. Bishr Hofiydin so'rdilar, dedi: rizo. Abu Hafs Haddoddin so'rdilar, dedi: musabbibni ko'rmak, Fath Mavsiliydin so'rdilar, dedi: sababdin malol. Shaqiq Balxiydin so'rdilar, dedi: ajzda g'arqi diydor. Shibliydin so'rdilar, dedi: ko'ngul diydorida barcha elni unutmoq.

155. ABU YA'QUB MAYDONIY Q. T. S.

Nusaybin mashoyixlaridindur. Shibliy Bag'doddin. Misrga borur erdi, halollik tilagalikim, shug'li chog'ida bironing yerig'a ot qo'yg'on eqandur. Ya'qub Maydoniyg'a yo'luqti. Va ul hanuz bu ishka yangi kirib erdi va irodatining avvali erdi. Shibliy iligin aning boshita surtub indurdi va dedi: [Alloh sening kamchiliklaringni to'g'rilasin]⁽¹⁾. Abu Ya'qub aytti: omnn! Andin so'ngra Abu Ya'qubg'a yetti, ulcha yetti. Shibliy debdurkim, chun ilig aning boshig'a surtub [Alloh kamchiliklaringni to'g'rilasin]⁽²⁾ dedim, aning a'zosida hech tuk yo'q erkiki, omin demadi.

156. ABO' YA'QUB XARROT ASQALONIY Q. S.

U debdurki, Abulhusayn Nuriy xizmatig'a yettim va mening bila mihbarayi erdi. Manga dedi: .Ey o'g'ul, tilarsenki, nma bitigaysen? Dedim, bali! Necha bayt badihada imlo qildi va dedikim, biti! Bitidim. Abyotning hosili ma'nosi bu erdikim, har ne siz bu avroqda isbot qilursiz va bitirsiz, biz alarni mahv qilibbiz. Lojaram siz ul isbot sababidin ulcha maqsuddur, aning idroku fahmidin mahjub bo'ldungiz. Va bizga ul mahv sababidin maqsud idroku fahmining avbobi beintiho va inqito' ochildi. Va bizga, : bu mav'izat boisi sizning nekhohligingizdur. Necha ko'rgaybizki, siz avroqqa nima bitigaysiz va o'zunguzni bu jihatdin ulcha maqsuddur, andin mahjub qilg'aysiz.

157. ABU YA'QUB KURATIY Q. T. S.

Shayx ul-nslom debdur, men ani ko‘rubmen. Ro‘shan piri erdi, sohibi vaqtu karomot. Abu Mu‘ammar Molikiy debdurki, bir kun ul o‘tar erdi. Jamoati mashg‘ullar o‘lturub erdilar. Alarga o‘qudikim, [ularni bir deb hisoblaysiz dillari xilma-xildir]⁽¹⁾ va o‘tti,.

158. XAYR NASSOJ Q. T. S.

Kuniyati Abulhasandur va oti Muhammad Ismoil, Asli Somarradindur va Bag‘dodda sokin erdi. Abu Hamza Bag‘dodiy bila suhbat tutub erdi va Sariy. Saqatiydin savollar qilib erdi. Va debdurlarki, Sariyning muridi erdi va Junayd aqronidindur ikkinchi tabaqadin. Va Nuriy va Ibni Ato va Jaririyning ustodidur. Va Ibrohim Xavvos va Shibliy aning majlisida tavba qildilar. Shibliyni Junaydg‘a yibordi, Junaydning hurmati hizfi uchun. Va Junayd ,q s. debdurki, [yaxshilarimiz yaxshisi]⁽¹⁾. Umri yuz yigirmag‘a yetti. Uch yuz yigirma ikkida olamdin o‘tti. Bu xoyfaning sodoti va azim ulug‘laridindur. Andoqqi, zikrida ma‘lum bo‘ldi.

159. MAHFUZ B. MAHMUD R. T.

Ikkinchi tabaqadindur va uchunchidin ham debdurlar. Nishobur mashoyixining akobiridindur. Abu Hafs ashobidin. Va andin so‘ngra Abu Usmon Hiriy bila suhbat tutubdur. Va uch yuz uch, yo to‘rtda dunyodin o‘tubdur. Va qabri ustodi Abu Hafs yonidadur. Ul debdo‘rki, [tavakkul – bandaning o‘z rizqini qizg‘onchsiz. va tama’siz yemog‘idir]⁽¹⁾. Va ham aning so‘zidurkim [kimki hidoyat yo‘liga qadam qo‘ymoqchi bo‘lsa, faqat muxolif ishlarda emas, muvofiq ishlarda ham nafsini qusurli deb bilib, malomat qilsin]⁽²⁾.

160. MAHFUZ B. MUHAIMAD Q. S.

Bag‘dodlig‘dur, tasavvuf tariqi soliklaridindur. Aning so‘zidurkim, [kimning ko‘ziga faqat o‘z yaxshiliklari ko‘rinsa, u odamlar nafratiga duchor bo‘ladi. Agar yomonliklari ko‘rinsa, odamlar nafratidan emin bo‘ladi]⁽¹⁾. Va ham ul debdurkim, [odamlarning yaxshirog‘i qalbi sog‘lom va musulmonlarga xayrixoh bo‘lganidir]⁽²⁾.

161. IBROHIM XAVVOS R. T. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Ishoqdur. Tajarrud va tavakkul tariqida yagona ermish. [Uz davrida yagona mashoyixlardan edi]⁽¹⁾. Ja’far Xuldiy va Ulug‘ Shirvoniyni ustodidur. Bag‘dodlik ermish va otasi Omildin ermish. Junayd va Nuriy aqronidindur va ikki yuz to‘qson birda dunyodin o‘tibdur va Yusuf Husayn ani yub, dafn qildi. Ich og‘rig‘i bila o‘tti. Masjidda har majliski, taqozo bo‘lur erdi, g‘usl qilur erdi. Ul kunki o‘tti, sovug‘ erdi. Yetmish qatla ijobat qilib. erdi. va har qatla g‘usl qilib erdi. So‘nggi qatla g‘usl qilurda, suv ichida olamdin o‘tdi. Va qabri Tabruk hisorining tubidadur. Shayx ul-islom debdurki, oning qabridek shukuhlik qabr hargiz ko‘rmaydurmen. Ustiga yetsang anga o‘xsharki, bir sher yotmish bo‘lg‘ay. Shayx Abubakr Kattoniy debdurki, bkr qatla Ibrohim Xavvos safardin yetti. Ondin so‘rduyki, yo‘lda hech ajab nima ko‘rdungmu? Dediki, Xizr a. s. manga yetti va dediki, senga hamroh bo‘laymu? Dedim: yo‘q! Dedi: Nevchun? Dedim: Ul rashkindur, tergar; qo‘rqormenki, ko‘nglum senga ulfat tutmag‘ay. Shayx ul-islom debdurki, Shayx Haraqoniy so‘z asnosidakim, menga aytur erdi. Aytiki, agar Xizr bila suhbat tutsang, tavba qil va agar bir kecha Hiriydin Makkaga borsang, ondin ham tavba qil!

Ibrohim Xavvos debdurki, ranj tortma ul nima talabidaki, azalda sanga qismat bo‘lubdur va ul rizqdur.

Va zoye’ qilma onikim, kifoyatin sendin tilabdurlar va ul amr va nahyning inqiyodidur.

Abulhasan Alaviy debdurki, qish kuni Dinavar masjidida Ibrohim Xavvosni ko‘rdumki, qor ichida yalang o‘lturubdur. Dedim: Yo Abo Ishoq, kelkim kiygulukka kirolikim, anga shafqat qildim. Ayttikim, men majusliqqa tilarsen. Ya’ni tajarruddin sababqa. Andin so‘ngra ilkimni tutub, o‘z tanig‘a surtdi. Terga garq erdi va andoq issig‘ki, yaqin erdikim, ilikum kuygay, dog‘i kulib, bu ikki baytin o‘qudikim,

she’r:

*[Allohga muhabbat izhor qilasanda, unga osiylik ham qilasan.
Va yana muhabbatdan lof urasan. Sening bu ishing qiziq.
Agar sen muhabbatda sodpq bo‘lsang, Allohga itoat qil!
Chunki albatta muhib mahbubnga itoatkor bo‘ladi]⁽²⁾.*

162. IBROHIM B. ISO Q. S.

Isfahondin erdi va Ma’ruf Karxiy bila suhbat tutub erdi. Ibrohim Xavvos q. s. debdurki, Bag‘dodda erdim va Dajla qirog‘ida vuzu’ qiladur erdim, birovni ko‘rdumki, suvning ul qirog‘idin ayoq qo‘ydi va suv yuzida yurub, bu sari kelur erdi. Yuz yerga qo‘yub dedimkim, sening izzat va jaloling haqqikim, yuz ko‘tarmayin, to bu kinshnn bilmaguncha. Yuzum yerda erdikim, birov kelib, meni ayog‘i bila tebratti. Boqdim, ersa Ibrohim b. Iso erdi. Dedi: har qachon tilasangki Tengrining avliyosidin birini tanig‘aysen, shuni o‘qig‘ilkim, [avval ham, oxir ham, zohir ham, botin ham utshg o‘zidur. Ubarcha narsani bilguvchidir]⁽¹⁾. Ikki yuz qirq yettida olamdin Isfahonda o‘tdi.

163. IBROHIM SOBIT Q. T. S.

Kuniyati Abu Ishoqdur. Bag‘dod mashoyixidindur. Juvayd q.s. bila suhbat tutubdur. Shayx Abu Abdurahmon Sulamiy debdurki, onga dedim: meni bir duo qil! Dediki, ixtiyoring ongaki, azaldin, senga qismat bo‘lubdur, muorazadin yaxshiroq. So‘ngra dedim: menga vasiyat qil! Dedi: Bir ish qilmaki, ondin pushaymon bo‘lg‘aysen. Ul uch yuz yetmish to‘qquzda dunyodin o‘tubdur.

164. ABU MUHAMMAD JURIRIY Q. T. R.

Uchunchi tabaqadindur. Ahmad b. Muhammad b. Husayn va Husayn b. Muhammad ham va Abdulloh b. Yahyo ham debdurlar. Junayd q. s. kibor ashobidin erdi. Andoqki, Junayddin so‘ngra ani Junayd o‘rnig‘a o‘l-turttilar buzurgligidin. Qavmning ulamoyu mashoyihidin erdi. Sahl b. Abdulloh Tustariy bila suhbat tutub erdi. Habir yilida Qaromita urushida suvsizlikdin halok bo‘ldi, uch yuz yigirma uch yo to‘rtida. Ul debdurki, [tasavvuf jangdir, sulh emas]⁽¹⁾. Abu Muhammad Juririyg‘a darveshe dedikim, uns bisotidin erdim, manga bir bast eshiki ochdilar, o‘z maqomimdin toyildim va andin mahjub bo‘ldum. Iturganimga ne nav’ yo‘l toparimg‘a dalolat qil!

Abu Muhammad yig'radi va dedikim, ey qarindosh, barcha bu dardg'a giriftordurlar va bu dog'qa muhtalo. Ammo sanga bir necha bayt o'qiy.

She'r:

*[Maqom, zavq, vujud, bast va lazzat diyorida to'xtaginki, mahbublarning asmo va sifatlaridan nishonadir.
U muhiblar va oshiqlarda hasrat va shavq uyg'otib, yig'latadi. Unda ko'p to'xtadim.*

Hozir ham sodiq yo mushfiq, kim bo'lishidan qat'iy nazar u manzildan xabar berishlari va hikoya qilishlarini so'rayman.

Meni u makrmning muhibi deb biluvchi xabar berdi: sen sevgan u narsalardan ayrilding. Endi senga ulug' mulo-qot – visol bor]⁽²⁾.

165. OLIM B. SA'D R. R.

Bag'doddin erdi. Va Abu Muhammad Juririy bila suhbat tutub erdi va vara'vu mujohadada komil erdi. Aning vafotidii so'ngra ani tush ko'rub so'rdilarki, Tengri sanga ne qildi? Dedi: manga rahmat qildi va behishtqa kivurdi. So'rdilarki, ul muomalatlar uchun? Dedikim, agar ul muomalatlarg'a boqsam erdi, ham anda qolib erdim.

166. G'AYLON SAMARQANDIY Q. T.S,

Mashoyixiing kiboridindur. Junayd q. s. bila suhbat tutubdur. Va maorifda sohibi taqallum erdi. Ul debdurki, orif Tengridan Tengrig'a boqar va olim dalildin. Va sohibi vujud dalildin mustag'niydurur.

167. G'AYLON MUVASVIS R. T. R.

Ani G'ayloni Majnun ham derlar erdi. Iroq mashoyixiing mutaqaddimlaridindur. Xarobalarda bo'lur erdi va elga omizishi yo'q erdi. Va eldin nima qabul qilmas erdi. Va el ko'rmas erdiki, ul ne yer. Muhammad b. Samin dediki, G'aylonni Kufaning harobalarida ko'rdum. So'rdumki, banda g'aflat xataridin qachon qutulur? Dedikim, ul vaqtiki, anga har ne buyurubdurlar, anga mashg'ul bo'lsa va andinki nahy qilibdurlar, g'ofil va o'z nafi hisobida oqil.

168. ABULABBOS IBN ATO Q. T. R.

Ikkinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Muhammad b. Sahl b. Ato Odamiy. Bag'dodlikdur. Mashoyixiing ulamosidin va so'fiya zurafosidindur. Fasih til. bila yaxshi so'zlari bor va Qur'ong'a ahli ishorat tili bilan tafsir bitibdur. Ibrohim Moristoniyning sho-girdidur va Junaydning yoronlaridindur. Va Shayx Abu Said Xarroz ani ulug' tutar erdi. Va Shayx so'zidurki, (tasavvuf xulqdir, inobat emas. Tasavvuf ahlidan Junayddan va ibn Atodan boshqasini ko'rmadim]⁽¹⁾. Va Ibn Ato Husayn Mansur Halloj jihatidin maqtul bo'ldi, Zulqa'da oyi uch yuz to'qsonda. [Ibn Atodan so'radilar, toatlarning afzali qaysidir? Aytdi: Har doim Haq Taoloni mulohaza qilmoq]⁽²⁾. Va ul debdurki, bu oyat tafsiridakim, [u meni o'ldirur, so'ngra

tirilturur, ya'ni mendan o'ldiradi, o'zi bilan tiriltiradi]⁽³⁾. Va ham ul debdurkim, bu oyat tafsirida [albatta, «Parvardigorimiz Allohdir» deb, so'ngra «ustuvor bo'lgak zotlar...», Ibn Ato bu oyatdagi «ustuvor turishlikni» qalbni yolg'iz Allohga bog'lash, deb izohlaydi]⁽⁴⁾.

Va u ham ul debdurkim, [adab –do'st tutilgan narsalar (yaxshiliklar). bilan to'xtashdir. Buning ma'nosn nima?–deb so'rganlarida, aytdi: Allohga pinhon va oshkor adab bilan muomala qilsang, ajamiy bo'lsang ham adabli hisoblanasan.

She'r:

*So'zlasa, so'zining bari ma'noli
Va gar sukut qilsa, bari malohat]⁽⁵⁾.*

Shayx ul-islom debdurki, adab uldurki, Haq s. t.g'a ibodat qilurda suv va tufroq va nafs ruunatidin qo'pqaysen va demagaysenkim, men va kirdorim, degaysenki, ul va tavfiqiyoyati.

169. ABU SOLIH MUZAYYIN Q. T. S

O'z ro'zgorning akobiridin erdi. Ibn Ato bilasu suhbat tutub erdi. Sohibi xilvat erdi, Sahl b. Abdulloh Tustariy debdurki, manga orzu erdikim, Abu Solih bila suhbat tutqaymen. Bir qatla Haramda ani ko'rdum va ul orzuni zohir qildim. Dedikim, zy Sahl, tongla Abu Solih o'lsa, kim bila suhbat tutqungdur? Dedim: bilmon. Dedi: holo hamul sog'inki, ul o'lubdur va ko'zumdin nopaydo bo'ldi.

170. ABULABBOS ARZIZIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul dediki, Abulhasan Abbodoniyy dedikim, men va bir darvesh Basrag'a kirduk. Olti kun taom topmaduk yeguli. Yettinchi kun birav kelib, har birimizga bir diram berdi. Biriga taom yeb, birini mallohga berdukkim, bizni kemaga kivurdi. Kemada ko'rar erdukkim, darveshe boshin xir qasig'a chirmabdur va hech kim bila so'zlashmas. Anga dedukki, biz sening yoronlaringbiz, bizing bila so'zlash va har nima keraklik bo'lsa, bizga buyur: Dedikim, tongla namozi peshin men bu dunyodin borurmen Siz mallohqa iltimos qilingki, kemani qiroqqa tortsun. Sohilda beshaye bo'lg'usidur. Bir ulug'roq yig'och tubida mening takfinu tajhizim tayyor bo'lg'usidur, meny anda dafi qiling va bu muraqqa'imni zo'ye' kilmang: Hillaga yetkanda bir latif va zarif yigit⁽⁶⁾u muraqqa'ni sizdin tilagusidur, anga bering: Yana bir ko'p namozi peshinni guzarladi va boshini muraqqa'g'a tortti. Chun tahqiq qilduq, o'tub erdi. Malloh kemani sohilg'a tortqach, ul aytqondek, besha orasida ulug'roq yig'och tubida qazilg'on go'r va barcha asbob tayyor erdi. Ani dafi qilib, muraqqa'ni olib, Hillag'a mutavajjih bo'lduk. Ham ul aytqondek, zebo yigit o'tru kelib, ul amonatni tiladi. Anga topshurib dedukki, albatta bizga aytki, ul kim edi va sen kimsen? Dedi: ul bir darvesh edi. O'tar chog'da bu vadiatni topshirg'ali kishi tiladi, mani anga ko'rguzdilar. Bular tahqiq qilg'andin so'ngra andak ma'lum qildilarkim, ul yigit Hillaning raisining o'g'li ekandur. Otasig'a ul hol ma'lum bo'lg'ach, shukrlar qilib, ayttikim, bihamdillahki, mening sulbumdin andoq kishi vujudg'a keldi. Shayx ul-islom debdurki, xaloyiq orasida tirik o'lukdin meros olur, g'ayri bu toifakim, o'luk tirikdin meros olur. Va ham dedikim, hech kishi valoyat

pirlaridin biri bila suhbat tutmagaykim, ul o'tgandin, so'ngra aning holotu valoyatidin munga meros tegmagay.

171. ABULABBOS DINAARIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Muhammaddur. Yusuf b. Husayn va Abdulloh Xarroz va Juririy va Ibn Ato bila suhbat tutubdur va Ruvaym Bag'dodiyni ko'rubdur. Nishoburg'a keldi va muddate anda bo'lub, elga mav'izat qildi, ma'rifat tili bila xo'broq bayon bila. Va Nishoburdin Tirmizg'a bordi. Va Xoja Muhammad Hamid-Abubakr Varroqning shogirdi anga o'tru kelib, rikobin o'pti. Muridlarig'a noxush kelib, andin jihatni so'rdnlar. Ul dedi: eshitibmenkim, mening Xudovandimni yaxshi sitoyish qilur. Va Samarqandg'a borib, uch yuz qirqda olamdin o'tti. Andin so'rdilarki, Tengrini ne bila taniding? Dediki, muning bilaki, tanimadim, ya'ni ajzga e'tirof bila. Ul debdurki, [zikrning eng ozi Haqdan o'zgasini unitish. Zikrning nihoyasi -vokirning zikr ichida zikrdan g'oyib bo'lishidir. Ma'shuqiga g'arq bo'lish zokiryai zikr maqomig'a qaytishdan qantarsa, «fano filfano holidir»⁽¹⁾.

172. ABULABBOS AHMAD B. YAHYO SHEROZIY. Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Hotifning ustodidur. Shayx debdurki, aningdek muhaqqiqe vajdda ko'rmadim. Junayd va Ruvaym va Sahl Abdullohni ko'rub erdi. Shayx Abu Abdulloh dedikim, bir kecha Shayx Ahmad Yahyo bila erduk va majlisda bir kichik yoshlig' bor erdiki, uyqu vaqti uyiga bormoq kerak erdi. Va qish erdi va azim o't yoqib erdilar. Va Shayx Ahmad Yahyoning vaqti samo'da xush bo'lub erdi. Ba'zi ashob dedilar, kim bo'lg'anki bu yigitkinani uyiga yetkurgay? Hech kim javob bermadi. Shayx Ahmad ul o'tdin ikki ulug' cho'g'ni o'z ovuchiga qo'ydi va yengini anga yopib, ul shaxsqa aytti, qo'p! Va ilayiga ul yorug'lug'ni tutub, ani uyiga yetkurdi. Va biz ul chug'ning yorug'lug'in aning to'ni ustidin ko'radur erduk. Chun ul kishi uyiga kirdi, Shayx ul cho'g'larni iligidin tashladi, ko'mur bo'lub erdilar. Andin so'ng masjidqa kirdi va namoz qilur erdi, to sahar namozi ayttilar.

173. ABULABBOS BOVARDIY Q. R.

Ul buzurg erdi va Shiblyny ko'rub erdi. Va Nishoburda erdi va Shayx Abu Bakr Timistoniy dag'i Nishoburda erdi. Debdurlarki, Shibliy sohibi hol ermish, tavid jonibidin hol jonibi qaviyroq ermish, Shayx ul-islom debdurki, ushmundoq erkandurki, alar debdurlar.

174. ABULABBOS BARDU'IY Q. T. R.

Oti Ahmad b. Muhammad b. Xorun Berdu'iy Sufiydur. Shayx Abu Bakr Tohir Abhariyidin va Shayx Murta'ishdin so'zlari bor. O'l debdurki, Murta'ish dedikim, har kimki diydori sanga manfaat yetkurmagan, ul sanga naf' yetkurmagan. Va ham ul debdurki, Abu Bakr Tohir Abharin dedikim, [sukut saqlagan za sukutining «qubatidin ho'rqqan kishigina gapirishi mumkin»⁽¹⁾.

175. ABULABBOS SAYYORIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Qosim Ibn Qosim Mahdiydur. Marv ahlidindur. Shayx Abubakr Vositiyning shogirdidur. Olim va faqih va muhaddis ermish. Anga otadin

ko'p meros qolibdur. Barisin berib Hazrat Risolat s. a. v. ning muborak gisusidin ikki torni sotqun olibdur. Va Haq s. t. anyng barakatidin anga tavba tavfiqi berdi. Va Abubakr Vositiy suhbatig'a yetti. Va ul daraja hosil qildikim, ani bir sinf tasavvuf ahlining imomi derlarki, alar Sayyoriyag'a mashhurdurlar. Va olamdin o'tarda vasiyat qildikim, ul ikki torni aning og'ziga qo'ydilar. Va qabri Marvdadyr. Uch yuz qirq ikkida o'tubdur. Ul debdurki, [tavhid – qalbingda Allohdan o'zganing yodi bo'lmasligidir]⁽¹⁾. Va ham debdurki, Abubakr Vositing'a o'tar chog'da dedilarki, vasiyat qil! Ul dediki, [Alloh sizlardan talab qilganini yodda tuting]⁽²⁾.

176. ABDULVOHID B. ALI SAYYORIY Q. S.

Abulabbos Sayyoriyning xoharzodasidur va shogirdi. Ham ul Marvda saroyin bu toifag'a vaqf qildi. Va sabab ul ermishki, anda bu jamoat samo' qilurda biri havolanib, andoq murtafi' bo'lubdurkim, ko'zlardin g'oyib bo'lubdur, andoqki, yana paydo bo'lmaydur. Ul deb-durki, tag'onimdin eshittimki, dedi: agar ravo bo'lsa erdikim, namozda Qur'on o'rnida bayt o'quoalar erdi, bu bayt bo'lg'usi erdikim,

Bayt:

[Men bu mahol dunyodan bir hur kishining diydorini ko'rmoq istayman]⁽¹⁾.

177. ABULABBOS SUHRAVARDIY Q. S.

Oti Ahmaddur. Makkada bo'lur erdi, vaqt mashoyixi bila, Sirvoniyydek va g'ayruhu bila. Ul debdurki, azxo iydidida Minoda erdim. Jamoate o'lturub erdilar va Shayx Shirvoniyy orada erdi. Qavvol chun bir bayt o'qudi, shayx yig'lab qo'pti va ketti. Qavm dedilarki, ne voqe' bo'ldi. Magar ul samo'g'a munkirdur? Shayx Abulhasan Sarakiy hozir erdi. Dediki, Tengriga ahd qildimki, agar ul samo'g'a munkir bo'lsa, men yana samo' majlisida o'lturmag'ayman. Shayx Abulabbos Suhravardin dedikim, men ham senga muttafiqmen. Tonglasi bu ikki shayx jamoat mashoyixi bila shayx Sirvonin salomig'a bordilar va tiladilarki, mazkur bo'lgan ishtnn tafahhus qilg'aylar: Shayx Sirvoniyy dedikim, men ro'zgoriki qum ustiga yotur erdim. Qo'lumiy boshimga yostar erdim va tosh ozurda qilg'on nishonlar yonimda zohir erdi. Samo' majlisida o'lturur erdim. Holo, yumshoq farsh ustida o'lturubmen va siz aytqon dastur bila kuygan va o'rtangan, manga samo' majlisida sizing bila o'lturmoq halol ermas.

178. ABULABBOS NIHOVANDIY Q. T. S.

Shayx ul-islom ani oltinchi tabaqadin bitibdur. Oti Ahmad b. Muhammad b. Fazldur. Ja'far Xuldiyning shogirdidir. Shayx Abulabbos Shayx Amug'a Amu ot qo'ng'andur. Va Shayx Amuni solor debdurlar. Shayx ul-islom debdurki, Abbas Faqir Hiraviy manga dedikim har kishi bu ilmdin so'z desakim, aning hujjati Haq s. t. bo'lmasa, Haq taolo aning xasmidur. Shayx ul-islom debdurki, Nihovandiy dedikim, alarki hilshat ahlidurlar, agar so'l ilig'lari alarni andin mashg'ul qilsa, o'ng ilig'lari bila ul so'l iligin kesarlar. Nihovandiy debdurki, avvalki, manga bu ish dardi paydo bo'ldi, o'n ikki yil boshimni yoqamqa so'qtumki, ko'nglumning bir go'shasin manga ko'rguzdilar. Va ham Nihovandin debdurki, Tengri taolo bila ko'p o'lturung va xalq bila oz. Bir tarso eshittikim musulmonlar orasida farosat ahli bo'lur. Bu toifa libosi bila Shayx Abulabbos Qassob q. s. xonaqohnga bordi. Shayx ani ko'rgach dedikim, begonalarg'a oshnolar orasida ne ish? Ul tarso xijolat bila chiqib, Shayx Abulabbos

Nihovandi?! xonaqahig‘a bordi. Nihovandiy ani ta‘zim qildi va uch on Shayxning xonaqohida darveshlar bila namoz qilib, suhbat tutar erdi. Uch oydin so‘ngra borurg‘a azimat qildi. Shayx dedikim, uch oylik tuz, o‘tmak, suhbat haqqidin so‘ngra begona kelmak va begona ketmak nechuk bo‘lg‘ay? Tarso ojiz bo‘lub, musulmon bo‘ldi va Shayx qadajidin ketmadi. Va andoq muomala qildikim, Shayxdin so‘ngra xonaqah ahli muridlar ani Shayx o‘rnig‘a o‘lturttilar.

179. AXIY FARAJ ZANJONIY Q. T. S.

Shayx Abulabbos Nihovandiyning murididur. Chahorshanba kuni rajab oyining boshida to‘rt yuz ellik yettida dunyodin o‘tubdur. Qabri Zanjondadur. Derlarki, shayxning bir mushuki bor ermish. Xonaqohg‘a mehmoneki kelur ermish, har kishi adadi bila bir un qilur ermish. (Xodim ul un adadi bila muvofiq ayoq bila suv qazong‘a solur ermish, takalluf qilmas ermish.

Bir kun mehmonlardin bir kishi ortuq kelibdur va bir ayoq osh o‘ksuk. Darveshlar taajjubda ermishlarkim, ul mushuk kelib, ul musofirlarni birin-birin islab, birining ustiga bavl qilibdur. Tahqiq qilibdurlar. Ul kishi dindin begona ermish.

Bir kun xonaqah qozonida sut solib qo‘yg‘an ermishlarkim, shirbirinch pishurgaylar. Mo‘ridin bir qora yilon sutga tushib o‘lubdur va ul mushuk ko‘rubdur va kishi ko‘rmavdur. Xodimki shirbirinch pishurgali mashg‘ul bo‘lubdur, ul mushuk qazon tegrasida qichqirib, iztirob qilur ermish. Tabbox har necha olib tashlar ermish, ul ko‘prak iztirob qilur ermish. Tabbox chun mutanabbih bo‘lmandur. Uzin qazong‘a tashlabdur va o‘lturubdur. Xodim sutni to‘karda ko‘rubdurki, yilon tushgan ekandur va oning iztirobig‘a sabab ul erkondur, Shayx debdurki, chun ul o‘zin darveshlarga fido qildi darveshlar oning uchun qabr yasab, xonaqah ichida dafi qilibdurlar. Derlarki, holo ham ul qabr zohirdur Xaloyih ziyorat qilurlar.

180. ABULABBOS NISOYI Q. T. R.

Oti Ahmad b. Muhammad Zikriyodur. Asli Nisodindur. Ammo Misrda sokin erdi. Shayx Abbas Faqir Hiraviy ani Misrda va Shayx Amuni Makkada ko‘rib erdi. Abbas debdurki, doim aning eshigida otlar va taraddud qilur elning ulog‘lari bo‘lur erdi. Bir kun mani tashqari yubordiki, ulog‘larni asrag‘aymen. O‘z-o‘zumga dedimkim, yaxshi ish paydo qildim. Xurosondin Misrg‘a keldimkim, elning ulog‘larin asrag‘aymen. Mening xud anda farog‘atim bor erdi. Hamul soat birov chiqib dediki, shayx seni tilaydur. Kirgoch dedikim, Hiraviy hanuz go‘rga kirmaydursen, bot bo‘lg‘ayki, to‘rda o‘lturg‘aysen v eshigingda ulog‘lar bo‘lg‘ay va alarni asramoqqa senga kishi kerak bo‘lg‘ay. Shayx ul-islom dediki, ish andoq erdiki, ul shayx deb erdi. Doim oning eshigida arz qilur elning ulog‘lari bo‘lur erdi.

181. ABULABBOS SURAYJ Q. T. S.

Oti Ahmad b. Imron b. Surayjdur. Uch yuz beshda; dunyodin o‘tti. Ani kichik Shofe‘iy derlar erdi, goyat ulug‘lig‘idin. Bag‘dodda bo‘lo‘r erdi va Junayd bila suhbat tutub erdi furu’ va usulda. Vaqteki so‘z aytsa-erdi, majlis ahlig‘a aning kalomidin taassub bo‘lur erdi. Ul bu holni der erdikim, Abulqosim Junayd h. s. suhbat barakotidindur. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, andin burunki, Shayx Abulabbos Suranj Sherozg‘a kelgay, ilm ashobi Sufiyani juhhol xayol qilurlar erdi.

Ulkim, Sherozg'a keldi va alarning marta bayu maqomin bayon qildi va alar tili bila so'z aytti va alarning fazlig'a guvohlig' berdi va borlar ulamo majlisida dedikim, «valloh, biz odame bo'lmaduq va adab o'rganmaduk, to alar suhbatig'a yetmaduk». Andin so'ng ulamo alarni tanidilar va ulug' tuttilar.

182. ABULABBOS HAMZA B. MUHAMMAD Q. S.

Hirof mashoyixining mutaqaddimlaridindur. Vara'da komil va mustajobud da'va erdi va azim saxovati bor erdi. Imom Ahmad Hanbaliing rafiqi erdi. Oning mazhabin Hirofg'a ul kelturdi va Ibrohim Sitanbah bila suhbat tutub erdi. Ul debdurki, har kishinikim, mashoyix va avliyo suhbat pokiza qilmag'ay, hech pand. bila pokiza bo'lmag'an. Ikki yuz qirq birda dunyodin o'tdi.

183. HUSAYN B. MANSUR HALLOJ Q. S.

Uchunchi tabaqadindur. Kuniyati Abulg'atys. Forsning Bayzosidindur. Avval Halloj emas erdi. Bir halloj do'konida erdikim, oning do'sti erdi. Oni bir ishga yibordi. Ko'ngliga o'ttiki, onyng ro'zgorin zoyo' qildim. Barmog'i bila ishorat qildi. Momug' chigitdin ayrildi. Onga bu jihatdin Halloj ot qo'yidilar. Vosit va Iroqda bo'lur erdi va Junayd va Nuriy bila suhbat tutubdur. Abu Amr Usmon Makkiyning shogirdyur. Mashoyix oning ishida muxtalifdurlar. Ko'pragi oni rad qilibdurlar necha tandin boshqa. Shayx Abulabbos Ato va Shayx Shibliy va Shayx Abu Abdulloh Xafif va Shayx Abulqosim Nasrobodiy bila Shayx Abulabbos Surayjkim, aning qatlig'a rizo bermadilar va fatvo bitmadilarkim va dedilarkim, biz bilmasmizkim, ul ne deydurur va «Kashf ul-mahjub» kitobida barcha mutaaxxir mashoyix oni qabul qilibdurlar va ba'zi mutaqaddim mashoyixiing hajri dog'i dinida ta'n uchun emaskim, muomalot mahjuri asl mahjuri emas. Mutaaxxirlardin Sultoni tariqat Shayx Abusayid Abulxamr q. s. debdurki, ul ulug' holdadur va oning zamonida mashriqdin mag'ribg'acha oningdek yo'q erdi. Shayx ul-islom q. t. debdurki, men oni begonmasmen. Mashoyix muvofaqatig'a va shar'u ilm rioyatig'a va rad qilmasmen. Siz dog'i mundoq qiling va oni mavquf qo'yung va ul kishinikim, oni qabul qilg'an, ko'prak sevarman ondinki, ani rad qilg'ay. Shayx Abu Abdulloh Xafif ani «imomi rabboniy» debdur, Shayx ul-islom debdurki, ul imomdur, ammo barcha elga dedi va zuafog'a haml qildi va shar' rioyati qilmady. Ulcha anga voqe bo'ldi, sabab bu erdi. Oncha da'vo bila bir kechakunduzda ming rak'at namoz qilur erdi. Ul. kechakim, kunduzi maqtul bo'ldi, besh yuz rak'at namoz qilib erdi. Shayx ul-islom debdurki, oni ilxom mas'alasida o'lturdilar va anga javr edi. Va dedilarki, ulcha ul deydur, pang'ambarliqdur va andoq emas erdi. Shayx Shibliy debdurlar; ulcha ul dedi, men ham deyirman. Ammo meni telbalik qutqardi va oni aql giriftor qildi. Ul bir kun Junaydning eshigin qoqti. Junayd so'rdiki, kimsan? Dediki, Xaq! Junayd dedi Haq emassen, ammo haq bilasen! qaysi dor yog'ochini saning bila bog'lag'oilar.

Ustod Abu Amr b. Usmon Makkiy juzve tasiif qylib erdi tavhidda, bu toifaning ilmida. Va so'z daqiq erdi va yoshurur erdi. Ul yoshurun olib, oni oshkoro qildi va so'zning diqqati jihatidin el fahm qilmay anga munkir bo'ldilar va mahjur qildilar. Ul Hallojni qarg'adikim, «ilohi birovni onga guzorlakim, ilik oyog'in kesgay va ko'zin o'yg'ay va dorg'a tortqan». Va barcha anga voqe' bo'ldi, ustodi duosi bila.

184. ABDULMALIK ISKOF Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, Abdulmalik Iskof Haldojning shogirdi erdi va umri yuz yigirmaga yetdi va Balxda Sharif Hamzani Uqayliy bila bo'lur erdi va mening otam va piri Forsiy va Abulhasan Tabariy va Abulqosim Hannonna barcha, Sharif Hamzai Uqayliyning yoronlari erdilar. Va Sharif maning otamni barchadin ulug'roq tutar erdi. Otam ayttikim, Abdulmalik ayttikim, bir kun Hallojdin so'rdumki, ey shayx, orif kimdur? Ul ayttikim, orif uldurki, uch yuz to'qqizda, zulqa'da oyining yigirma to'rtida seshanba kuni oni Bag'dodda Bobu toqqa eltgaylar va ayog'ilgin kesgaylar va ko'zin o'yg'oylar va sarnigun dordin osqaylar va tanin kuydurgoylar va kulin ko'kka sovurg'aylar. Men mulohaza qilub erdim, hamul tarixda ul deganlarni barchasin anga qildilar. Haykal otlig' shogirdin ham oning bila o'lturdilar.

185. IBROHIM B. FOTIK VA AHMAD B. FOTIK Q. S.

Kuniyati Abulfotikdur, bag'dodlig'dur. Junayd va Nuriy q. s. bila suhbat tutubdur. [Junayd uni hurmat qilardi]⁽¹⁾. Ul ham Hallojning shogirdidir. Ul debdurki, ul kunki Shayxqa ul hol voqe' bo'ldi, oqshom Haq s. t. ni tushda ko'rdum. Dedim: Bor Xudoyo, ne erdikim, bandang Husayn Mansurg'a qilding? Javob keldikim, o'z sirimni anga oshkor qildim, elga yoydi va anga atoyi berdim, tug'yon qildi va elni o'ziga tiladi. Shayx ul-islom debdurki, ul qatl Hallojga naqshdur, yo'qki ka-romat. Agar ul tamom bo'lsa erdi, anga ul tushmas erdi. So'zni ahliga aytmak kerak, to aning sirri fosh bo'lmag'ay, chun so'zni noahlg'a aytsang, anga haml qilmish bo'lg'aysan. Va sanga gazandu uqubat yetkay. Shayx Man-sur Hallojning karomatu maqomati andin ko'prakdurki, bu muxtasarg'a siqqay bir ikki. so'z bila ixtisor qililur. Biravning bir to'tisi bor erdi, o'ldi va egasining xotini malul bo'ldi. Shayx ani ko'rub dedikim, tilarsen to'ting tirilgay? Dsdi: har oyina nechuk tilamaganmen? Shayx barmog' bila ishorat qildi, qo'bti tirik. Shayxdin so'rdilarki: tavhid nedur? Dedikim, [qadim bo'lgan zotni hodisdam farq qilish]⁽²⁾. Shayx o'l-islom debdurki, sufiylar tavhidi bilursenki, nedur? [Yangi paydo bo'lgan narsani (hodisni) inkor qilib, azaliy narsani isbot etmoq]⁽³⁾.

186. FORIS B. ISO BAG'DODIY Q. S.

Kuniyati Abulqosnmdur. Husayin Mansur Hallojning xulafosidindur. [Foris Bag'dodiy r. mashoyix qavmining so'zlovchilaridan, ma'rifat iboralarining nozikfahmi edi. Sufiylar ahvoli va haqiqatga ishora qiluvchi yaxshi so'zlari bor]⁽¹⁾. Xurosonga keldi va o'tub Samarqandg'a bordi va anda iqomat qildi dunyodin borg'uncha. Va Shayx alam ul-Hudo Abu Mansur Moturidiy q. s. muosiri erdi va Shayx Abu Mansur uch yuz beshda dunyodin o'tti. Va Shayx Foris, Shayx Abulqosim Hakim Samarqandiyg'a dag'i muosir. Shayx Abu Mansur va Shayx Abulqosim bir-biri bila musohib er mishlar va murofaqt tariqining dodin bermishlar, to ajal firoq zahri alarning sharbat hayotig'a qotti va muvosalatlari orasig'a tafriqa toshin otti. Shayx Foris ul zamon mashoyixining maqbuli er mish. Mazkur bo'lg'an mashoyix aning tasqihi holi qilib so'zlarin o'z musannafotlarida mazkur qilibdurlar. Shayx Orif Abu-bakr b. Ishaq Kalobodiy Buxoriy o'z kutubida bevosita andin so'zlar rivoyat qilibdur. Va Shayx Abu Abdurahmon Sulamiy va Imom Qushayriy dag'i bir vosita bila andin rivoyatlari bor. Shayx Foris debdurkim, Shayx Husayn Mansurdin so'rdumkn, murid kimdur? Ul dedijim, murid uldurkim, avvaldin nishoni qasdi Allohu taoloni qilg'ay va anga yetmaguncha hech nima bila orom tutmag'ay va hech

kishig'a mashg'ul bo'lmag'ai. Va ham ul debdurkim, [haqiqiy xotir shuki, unga boshqa fikr muxoliflik qilmasa]⁽²⁾.

187. AHMAD B. HUSAYN MANSUR HALLOJ Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, Abu Abdulloh Bokudin eshittimkim, dedikim Husayn Mansur o'g'li Ahmad dedikim, otamning so'ngqi kechasi andin vasiyat talabe qildim. Dedikim, nafsingni bir shug'lg'a sol andin burunki, sani bir shug'lg'a solg'ay! Dedikim, bir nima vasiyatqa orttur? Dedikim, vaqteki, barcha xizmatqa ko'shish qilg'aylar, sen bir nimaga ko'shish qilki, zarran ondin saqalayn ilmidin ulug'roq va yaxshiroq bo'lg'ay. So'rdumki, ul nedur? Dedikim, ma'rifat!

188. ABU MANSUR GOVKULOH Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurki, Malomatiya mashoyixidindur. Saraxsda bo'lur ermish. Bir vaqt ashobi safarg'a borg'on ermish va o'zi forig' ermish, choh qaziy boshlabdur. Suv g'a yetkandin so'ngra aning yonida yana bir choh bunyod qilibdurki, burung'i chohning tufrog'larin anga solg'ay, ul qazilg'andin so'ng muning tufrog'inn solg'ali yana chog' qazmoq bunyod qilibdur. So'rubdurlarki, telba emassen, ne befonda ishdurki, qilasen? Deb-durki, nafs meni bir ishga mashgul qilmasdin burun men ani bir ishga mashg'ul qilibmen. Va mashoyixdin ba'zi bu ishni qilibdurlar. Abu Abdulloh Dinovariy daryoda kema ichnda qoldi, muraqqa'in kesar erdi va tikar erdi, to bir bo'rklukka yetkurdi.

189. ABU AMR DIMNSHQIY Q. T. S.

Uchunchi tabaqadindur. Shom mashoyixining yagonasi erdi. Va Abu Abdulloh Jallo bila suhbat tutubdur. Va Zunnunning ashobidindur. Uch yuz yigirmada. dunyodin o'tubdur. Ul debdurki, andoqki, farizadur anbiyog'a oyatu mu'jizat izhorn, farzdur avliyog'a xavoriqi odotu karomat ixfosi, to xalq fitiag'a tushmagaylar. Aning so'zidurki, [tasavvuf borliqni nuqson ko'zi bilan ko'rmoq. Balki, benuqson zotni mushohada qilib, barcha noqis narsalardan ko'z yummoq]⁽¹⁾ – bag'oyat nofi' va latif so'zdurur. Va ham ul debdurki, [arvoh Haqqa yaqinlashib soflansa, olam jismlariga toat nuri bilan ta'sir qiladi]⁽²⁾.

190. MUHAMMAD B. HOMID TIRMYZIY Q. S.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati Abubakrdur. Xuroson mashoyixining javonmardlaridindur. Ahmad Xuzravayhni ko'rib erdi va uning o'g'li Abunasr Muhammad b. Muhammad b. Homid Xurosonning mashohiridindur. Muhammad Homid! debdurki, sening sarmoyang ko'nglungdur va vaqting. Chun ko'nglungny mashg'ul qilsang har zannu gumong'aki, xotiringga kirgay, zoye' qilg'aysen avqotingni ul nimagakim boista va shoista bo'lmagoy. Qachon sud qila olg'ay ulki, sarmoyani ziyong'a bergay? (Va ham aning so'zidurknm, [insonni eski choponda yurgani bironing yangi to'nini kiyib yurganidan yaxshiroqdir]⁽¹⁾.

191. ABDULLOH B. MUHAMMAD XARROZ Q. S.

Uchunchi tabaqadindur. Ran mashoyixining yagonasidur. Kuniyati Abu Muhammaddur. Yillar Makkada mujovir ekandur. Hazrati Maxdum r. aning vasfida

«Haq go'yandai bebok va g'olibi quvvatnok» bitibdurlar. Shayx Abu Imron Kabir bila suhbat tutubdur. Va Shayx Abu Hafs Haddodni ko'rubdur. Va Boyazidning ashobi ani buzurg tutarlar ermish. Uch yuz yigirmadin burunroq olamdin o'tubdur. Ul debdurki, [ochlik – zohidlar taomi, zikr – oriflar taomi]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [qalbni Allohu Taolodan boshqa narsaga iltifotdan saqlash Allohu Taologa yuzlanish alomatlaridandir]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [Zohirda odamlar, botinda hur kishilar kabi bo'lmoq saxiy, jo'mardlar axloqidindir]⁽³⁾. Yusuf b. Husayn Roziy q. s. debdurki, men Abdullohdek ko'rmaydurmen va Abdulloh ham o'zidek ko'rmaydur.

192. BUNON B. MUHAMMAD HAMMOL Q. T. S.

Uchunchi tabaqadindur. Vositiyulasldur va Misrda sokin erkandur. Va anda dunyodin o'tubdur, uch yuz yigirma yettida Ramazon oyida. [U haqni so'zlovchilardan,, shariat amriga undovchylardan edi. Mashhur maqomotlari va karomotlari bor]⁽¹⁾. Junayd q. s. va ul asrning mashoyixi bila suhbat tutubdur va Abulhusayn Nuriyning ustbdlaridindur. Shayx ul-islom debdurki, ul hammol emas erdikim, imom erdi. Bir qatla ihtisob qilib erdi. Ani bog'lab kishi yeguchi arslon ilayiga soldi-lar. Arslon oni islab, yalar erdi Chiqarg'ondin so'ngra so'rdilarkim, arslon seni yalaydurgonda xayolingg'a ne kechadur erdi? Dedikim, xilofikim, ulamo sibo'ning og'zin suyida qilibdurlar. Andin so'rdilar ulug'roqholdinki, sufiylarg'a voqe' bo'lur. Dedikim, [Allohu taolo kafil bo'lgan narsalarga orqa qilish, amrlarini ado etish, sirni saqlash. Haqqa ergashib, ikki dunyodan xalos bo'lish]⁽²⁾. Uldebdurki, muddate yemakka g'izo topmadim. Ishim suubatqa yetkanda, boradurg'onda bir parcha oltun tushub yotur erdi. Olay dedim, olmadimki, luqtadur. Yana yodima ul hadis keldikim, Hazrati Risolat s. a. v. buyurubdurkim, [agar dunyo faqat qondan iborat bo'lsa ham. musulmonning ozuqasi halol bo'ladi]⁽³⁾. Pas, ani oldim va og'zim qirog'ida asradim. Ko'rdumkim, jamoati go'daklar o'lturubdurlar. Va biri biyikroq yerda o'lturub, tasavvufdin so'z aytadur. Turdumki, eshitaykim, ne deydur? Ham ul dam biri so'rdikim, [banda qachon sidq halovatiga erishadi?]⁽⁴⁾ Ul dedi, [og'zidagi parchani chiqarib tashlaganda]⁽⁵⁾. Filhol og'zimdagini chiqardim va tashladim.

Ul debdurki, Makkada sokin erdim. Ibrohim Havvosni tavofda ko'rar edim. Andin ko'nglumg'a shukuhe yuzlanur erdi. Bir qatla andoq voqe' bo'ldikim, ochliq za'ifidin yiqilib hushum zoyil bo'ldi. Ko'rdumkim, Ibrohim Xavvos boshimg'a keldi va dedi: hech nima yermusen? Dedim: kechdur va oqshom yaqindur. Dedi: yaxshi qilursiz ey muftadiylar, bu tariqda ustuvor bo'lung, to faloh topqaysiz. Xufton qilg'ondin so'ngra keldi va taom kelturdi va dedi: yegil! Ko'broq voqe' bo'lg'ondur! Ul sahar uyqug'a qolib, namoz ham favt bo'ldi va ham o'y tavofi. Rasul s. a. v. ni tushda ko'rdumki dedi: [kimki hirs, ochko'zlik bilan ovqatlansa, Allohu taolo uning qalb ko'zini yopib qo'yadi]⁽⁶⁾. Uyg'onib ahd qildimki, hargiz to'yguncha nima yemagaymen. Ahmad Masruk debdurkim, Bunon Hammol ba'zi ashobini tilab, znyofat qilibdur, bu baytni o'qubdurki,

bayt:

*[Kimki bizni chaqirsayu javob bermasak, fazilati ziyoda bo'ladi.
Agar javob bersak, bizning fazi-latimiz ortadi]⁽¹⁾.*

193. ISHOQ B. IBROHIM HAMMOL Q. S.

Mashoyix akobiridin erdi. Maqomi Lug‘om tog‘i erdi. Bu toyifadin biri aytibdurki Lug‘om tog‘ida yo‘l iturdum. Bir pir ilayimga keldi, eski po‘stin kiygan. Dedi: Allohu akbar, hamonoki yo‘l iturubsen? Dedim: bale! Dedi: o‘ttuz yildurki, bu tog‘da odam yuzin ko‘rmaymen. Va asosin menga berdiki, bu sanga yo‘l boshlasin. Bir necha qadam yo‘l bordim, o‘zumni Antokiyada ko‘rdum. Asoni qo‘ydukki, vuzu‘ qilg‘aymen, aso g‘oyib bo‘ldi. Antokiya ahliga ul so‘zni anttim, ersa, dedilarkim, ul Shayx Ishoq b. Ibrohim Hammoldurkim, kishi ani oz ko‘rar. Taassuf yedim.

194. BUNON B. ABDULLOH R. T.

Kuniyati Abulhasandur. Misr mashoyixining buzurklaridindur. Ul debdurki, har so‘fikim, ko‘ngli ro‘zi g‘amiga bog‘liq bo‘lg‘ay, anga kasb buyurmoq kerak.

195. SHAYBON B. ALI Q. T. R.

Misr mashoyixining mutaqaddimlaridindur, Mustajob udda‘va erdi. Mashoyixdin ko‘p kishi oning murididur va tariqat ilmida yaxshi so‘zlari bor. Debturlarki, muridlaridin biri andin ruxsat tiladikim, tajrid tariqida hajga borg‘ay. Ul dediki, avval ko‘nglungni sahu g‘aflatdin mujarrad qil va havodin nafsingni va lag‘vdin tilingni, iynak tajarrud hosil »bo‘ldi. Xoh dunyolig‘ing bo‘lsun va xoh bo‘lmasui.

196. ABULHASAN B. MUHAMMAD MUZAYYIN R. T.

Uchunchi tabaqadindur. Oti Ali b. Muhammad, Bag‘dod ahlidin. Va Junayd va Sahl Abdulloh q. s. bila suhbat tutubdur. Makkada mujovir erdi. Uch yuz yigirma yettida Makkada dunyodin o‘tubdur. Shayx ul-islom debdurki, Abulhasan Muzayyin ikkidur: biri kabir, biri sag‘ir. Muzayyini Kabir Bag‘doddindur va anda madfundur. Aning shogirdi debdurki, ul dedikim, [bandaning o‘rinsiz gapi Allohning g‘azabini keltiradi]⁽¹⁾. Muzayyini Sag‘ir ham Bag‘doddindur, vale Makkada madfundur. Va debdurlarki, bu ikki Muzaymin bir-birining xolalarining o‘g‘lonlaridururlar. Va Muzayyini Sag‘ir debdurki, Tengri taologa yo‘llar adadi osmonning yulduzlari adadidin ko‘prakdur. Va men alarning birining orzusindamen va topmasmen. Va ham ul debdurki, Makkada erdim, manga safar azimat bo‘ldi. Bir «eoga yettimki ani bi‘ri Maymun derlar. Ko‘rdumki, bir yigit jon bermak holatidadur. Dedimki, aytki: «La lloha illalloh». Ko‘zin ochib dediki,

bayt:

*[Agar men o‘lsam ham qalbim muhabbatga limmolimdir.
Zero jo‘mardlar muhabbat dinida o‘ladilar]⁽²⁾.*

Va jon taslim qildi. Aning ishin saranjom qildim va namozin qilib dafi qildim. Va safar doiyasi xotirimdin chiqdi va yonib Makkag‘a keldim. Derlarki, andin so‘ngra o‘ziga sarzanish qilib aytur erdiki, hajjomiy kelib, avliyoullohga shahodat talqini qilur.

197. ABULHASAN SOYIG‘ DINAARIY Q. T. S.

Uchunchi tabaqadindur. Oti Ali b. Muhammad Sahldur. Dinovar mashoyixidindur va Misrda bo‘lur erdi: Uch yuz o‘ttuzda Misrda dunyodin o‘tti. Shayx Abulhasan

Qarofiy va Duqqiy va Abu Usmon Mag'ribiy q. s. deb-durki, hech kishi ko'rmadim mashoyix orasida Abu Ya'qub Nahrajuriydin yorug'roq va nuroniyroq va Abulhasang Dinavariydin haybatliroq. Ul Abu Ja'far Saydaloniyning shogirdidir. Ul debdurki, dunyodin ikki qatlag bezor bo'lmoq kerak: Bir qatla chiqsang xalq qabul yuzidin sanga yuzlangaylar, yana dunyog'a yongaysen, yo'q hirsu shug'l bila, onchaki el qabulin. zoyil qilg'ay, botin bila andin munqate' bo'lg'aysen, to dunyoning tarkining gunohi aning talabining gunohidin ulug'roq bo'lmag'ay, nechunki xalq qabulining fitnasi dunyog'a iqbolning fitnasidin ulug'roqdur. Va ham ul debdurki, [orzu va umid inson tab'ining buzilishidandir]⁽¹⁾ Va ham ul debdurki, [o'zingni yaxshi ko'rishing – o'zingni halok qilishingdir]⁽²⁾. Andin so'rdilarki, murid kimdur va aning sifati nedur? Bu oyatni o'qudikim, [to ularga keng yer torlik qilib qolguncha va dillari siqilib, Allohning faqat o'ziga tavba qilish bilangina qutulish mumkin ekanini bilgunlaricha]⁽³⁾.

198. ABULHASAN SUBAYHIY Q. S.

Uchunchi tabaqadindur. Ba'zi debdurlarki, ul Hasan b. Abdulloh b. Bakrdur. Basra ahlidindur. Derlarki, aning saroyida bir uy erdi, yerda qozg'on. G'ttuz nil andin chiqmadi va mujohada tortib ibodat qildi. Va derlarki, taom yemas erdi. Ani Basra eli Basradin chiqardilar. Susqa bordi va anda dunyodin o'tti va qabri anda-o'qdur. Shayx ul-islom debdurki, ul Basra masjidi eshikida turub erdi. Ul vaqt Basra masjidi g'alabaliqdin andoq erdikim, el sajda bir-birining uchasida qilurlar erdi. Ul shogirdig'a boqib ayttikim, bu xalqnikim ko'rarsen, bular behishtni to'la qilmoq uchundur, bu ishkina bizga tushub turur. Ul debdurki, [g'arib – o'z vatanida musofir bo'lgan kishidir]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [g'arib – o'ziga monandi bo'lmagan kishi]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [g'arib–o'zi kabilar bilan suhbat qurgan kishi]⁽³⁾.

199. ABULHASAN SUYUTIY R. T.

Shayx ul-islom debdurki, ul bu toyifadin erdi. Shayx Abu Ali Rudboriy derkim, Horun, Sahl Abdullohning sohibi dedikim, Abulhasan Suyutiy bila bodiyada erduk. Och bo'lsak erdi va hayu hilla yo'lin bilmasak erdi, Abulhasan bo'ri uni qilur erdi, to har yerda it bo'lsa, ani eshitsa, un qilur erdi, ul un bila bilur erdukkim, anda eldur. Va borib ashob uchun yemak kelturur erduk. Ham Shayx Abu Ali Rudboriy debdurki, hech kim yoronlar mehribonlig'ida Abulhasan Suyutiydek emas erdi.

200. ABULHASAN B. SHA'RA R. T.

Oti Amr b. Usmon b. Hakim Sha'radur. Sufiylarning mashoyixidindur. Shayx Abu Said Moliniy ani arba'inida kelturubdurki, Misr mashoyixidin erdi. Derlarki, aning qabridin Qur'on o'qumoqning unin eshiturlar. Har kishi aning ziyoratig'a borsa erdi, eshitur erdi. Vallohu taolo a'lam.

201. ABU HOMID ASVAD MA'RUF ZANJIY. R. T.

Abu Ali Rudboriyning ustodlaridindur. Abulhasan Muzayynn debdurkim, Shayx Homid Asvad Zanjiy o'ttuz yil masjidi Haramda erdi. Ka'ba o'trusida o'lturdikim, tashqari chiqmadi, magar tahorat uchun. Va hech kishi aning nima yeganin ko'rmaydur va ichkanin ham, Abu Homidqa har qachon vajd yetishsa erdi, rangi oqarurerdi, chun ul vajd taskin topsa, yana ham ul rangiga borur erdi.

202. IBROHIM B. DOVUD QASSOR RIQQIY R. T.

Ikkinchi tabaqadindur. Kuniyati, Abu Ishoq. Shom mashoyixining ajillasidindur. Junayd va Abu Abdulloh Jalloning aqronidindur. Umri uzoqqa tortti, uchunchi tabaqag'a yetti. Va Shayx Sulamiy ani o'z bitigan tabaqotda uchunchi tabaqada bitibdur. Uch yuz yigirma yettida dunyodin bordi. Zunnun suhbatiga yetib erdi. Shayx ul-islom debdurki, ul o'ttuz yil bir safar qildi, to inkor ahlining ko'nglin bu toifa bila tuzatgay. Ul beandomlig'laru beboklig'larkym alardin zohir bo'lur erdi, barchasin salohga kelturdi. Ko'r, ne javonmardlig' bo'lg'aykim, umrini sufiy hurmatini tilamakka iysor qilg'ay. [Islom va tariqatdagi xizmatlari uchun Alloh unga eng yaxshi ajru mukofotlar bersin!]⁽¹⁾.

Ibrohim Qassor debdurki, [har bir insonning qiymati himmatiga ko'radir. Agar himmaty dunyo bo'lsa, uning qiymati yo'q. Agar himmati Allohning roziligi bo'lsa, uning qiymati nihoyasini tasavvur qilish va undan voqif bo'lish mumkin emas]⁽²⁾.

Ibrohim Qassor debdurki, sanga dunyodin ikki nima basdur: bir faqirning suhbat va avliyullohdin bir valining xizmati. Va ham debdurki, [kimki, Allohdan boshqa narsa bilan aziz bo'lsa, albatta u azizligida xordir]⁽³⁾.

203. ABU JA'FAR HAFFOR R.

Junaydning ashobidindur. [Junayd bila qariyb tengdosh. Odamlar uni Junaydning qarindoshlaridan, o'zi esa do'stalaridan hisoblaydi] Shayx ul-islom dedikim, Junayd debdurki, yigitligimda Bag'dodda kezar erdim. Bir buzuqqa kirdim, ko'rdumki, Shayx Ja'far Haffor Bag'dodiy o'lturubdur. Ranjur bo'ldumki, anga karohiyat yetmish bo'lg'ay, xijolat yuzidin dedim: Ey Shayx, bir so'z ayt, to yonay! Dedi: ne so'z aytan? Dedim anga: yo'l nechukdur? Dedi: bashorat bo'lsun sangakim, ulsanga xaridor bo'lmasa erdi, sen anga xaridor bo'lmas erding va agar sendin anga keraklik bo'lmasa erdi, sen andin so'rmas erding.

204. ABU JA'FAR SUMONIY Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurkim, ul bu toifadindur. Ul debdurkim, [do'sting seni gunohlardan qo'rqitadi, Rafiqing aybingni ko'rsatadi. Birodaring shunday kishikim, sani g'aybni biluvchi zotga yo'naltiradi]⁽¹⁾.

205. ABU JA'FAR SAYDALONIY R. T.

Abulhasan Soyig' Dinovariyning ustodidur va Junayd va Abulabbos Ato q. s. ning aqroni. Makkada mujovir erdi va Misrda dunyodin o'tti va qabri Zaqqoq Misriyning yonidadur. Abu Said Harroz q. s. bila suhbat tutubdur va Ibn. ul-Arabinning ustodlaridindur. Shayx ul-islom debdurki, Abulhasan Soyig' Dshgavariy dedikim, mening ustodim Abu Ja'far Saydaloniyy dedikim; avvali ibodatimda Hazrat Risolat s. a. v. ni tush ko'rdumki, o'lturubdur. Va bu toifadin bir jamoat, mashoyix ul Hazratning tegrasida o'lturubdurlar. Nogoh osmondin bir farishta indi va ilgida bir tasht va bir oftoba. Va ul Hazratning muborak iligida suv quydi. Va birin-birin mashoyix ilgiga ham quydi va iliglarni. yuvdilar. Chu manga yetti, dedilarki, ul bu toifadin emas. Ul farishta tashtni ko'tardi va ketti. Men ayttim: Yo Rasululloh, men agarchi bu toifadin emasman, ammo sanga zohirdurki, bularning do'stalarimen.

Mustafo s. a. v. dediki, har kim bularni sevar, bulardindur. Bas ul malak kelib, mening ham ilgimga suv quydi va ilgimni yuvdum. Filhaqiqa mosivallohdin ul Hazrat s. a. v. mening sari boqib tabassum qilib dedikim, chun. bizni sevarsen, bizing bilasen!

206. ABU JA'FAR AHMAD B. HAMDON B. ALI B, SINON R. T.

Uchunchi tabaqadindur, Nushoburdindur. Abu Usmon Hiriyl bila suhbat tutubdir va Abu Hafs Haddodni ko'rubdur va uch yuz o'n birda dunyodin o'tubdur. Ul debdurki, (itoatkorlarning toatlaridan kibrlanib, osiylarga takabburlik qilishlari osiylarning gunohlaridan yomonroq va zararliroq)⁽¹⁾.

Va ham ul debdurki, [kishining chiroyi – so'zining go'zalligida, kamoli esa fe'lining to'g'riligida]⁽²⁾.

Va ham ul debdurki, [Haqqa bog'langan kishining haqiqiy alomati – Allohdan qaytadigan narsalarga chalg'imasligidir]⁽³⁾.

207. ABU JA'FAR FARG'ONIY R. T.

Oti Muhammad Abdullohdur. Ul debdurki. [Tilning takallumi da'vo qiladi, qalbning tavakkuli ma'no beradi]⁽¹⁾. Shayx ul-islom debdurki, Abu Abdulloh Boqu dedikim, Abu Ja'far Farg'onin Abu Usmon Hiriyl-ning xodimidur.

Bir kun Nishoburda oning rikobida borur erdi.. Yeg'nn yog'ib erdi va yer balchuq erdi. Abu Ja'farnish; ko'adlida shayxidin kechxiki, ul otlig' ne bilgayki, maning holim.bu bolchuqda nechukdur? Lahza o'tmadiki, shayx otdin tushti, dog'i Abu Ja'farg'a aytтики, kel, bu otni min! Abu Ja'far istig'for qildikim, nechuk andog' bo'lg'ay?

Shayx xohiy naxohiy hukm qildi. Dog'i oni otqa mindurdi. Va g'oshiyani egniga solib, oning jilovida bordi. Abu Ja'far xyjil bo'lub, otdin tushdi. Shayx dedi, ey Farg'oniy, sen otlig', men olingda yayog' yururda holing ne erdi? Dedi: Ey shayx, so'rmag'il. Shayx dedi: men ham otlig' sen olimda yayog' yururda menga ul hol erdi. Bu ish bila oni adab qildi.

208. ABU JA'FAR SOMONIY R. T.

Ul debdurki, sayohatda Lubnon tog'iga tushtum. Anda jamoaty abdol yo'luqdilar. Alar xizmatida bir yigit erdi. Har oqshom bir miqdor giyohni pishurub, alar xizmatida keltirur erdi. Uch kun anda edim, alarga hol bu erdi. To'rtinchi kun dedilarkim, bizing maoshimizni ko'rdung, sen bizing bila o'tkara olmassen, borg'il! Manga xayr duosi qildilar va alardin ayrildim. Necha vaqtdin so'ngra Bag'dodqa tushtum, ul nigitni bozorda ko'rdumki, dallollik qilur erdi. Taassub qildimkn, ul bo'lg'aymu? Tahqiq qildim, ul erdi. Ul ish kayfiyatin so'rdu. Dedikim, bir kun biryon balig' pushurub, qismat chog'ida yaxshiroq qismni o'z qoshimda qo'ndum. Bu yerga tushtum va bu holgakim ko'rarsen, qoldim.

209. ABU JA'FAR HADDOD R. T.

Shayx ul-islom debdurki, Abu Ja'far Haddod ikkidur: biri sag'ir va biri kabir. Kabir bag'dodlig'dur va Junand va Ruvaym q. s. aqronidin. Va Abu Ja'far b. Bukayr Haddod Sag'ir Misrdindur va Kabiriing as-hobidindur. Ibn Ato bila suhbat tutubdur va shogirdlig' qilibdur. Va Abu Turob Naxshabiyni ko'rubdur va suhbat ham tutubdur. Shayx ul-islom debdurki, Abu Ja'far Haddod o'n yetti yil Misrda temurchilik qilib, aning muzdidin hech nima o'z nafsiga tasarruf qilmas erdi va fuqarog'a nafaqa qilur erdi. Oqshom necha eshikdin savol qilib iftor qilur erdi. Ul debdurkd. (qachonki, faqirning to'nida faqirlik alomatini ko'rsang, uning najot topishiga umid qilma)⁽¹⁾.

210. ABU JA'FAR MU'OZ MISRIY R. T.

Abu Hasan Sirvoniyy Sag'irning ustodidur. U debdurki, Abu Ja'far Haddod va Abu Abdulloh Barqiy ikkalasi Misrda erdilar. So'rdumki, tasavvuf nedur? Ikkalasi dedilarki, tasavvuf aning asaridurki, yerda goh oshkora qilur va goh pinhon. Shayx ul-islom debdurki, agar ming nil umr ko'rsang, bu bobda mundin yaxshiroq so'z maxluqdin eshitmagungdir. Yeru ko'k va barcha sanoyi'in oshkora ko'rguzdi, hech qaysida oncha oshkora emaski, aning do'stlari ko'zida! Aning do'stlarin tilamak va alar ziyorati uchun sanru safar qilmoq muning uchundur.

211. ABU ABDULLOH BARQIY R. T.

Misrning kibori mashayixidindur. Shayx ul-islom dedikim, Abu Ali Kotib Abu Usmon Mag'ribiyg'a dedikim, Abu Abdulloh Barqiy bemor erdi, aning uchun bir dam suv kelturdilar, ichmadi va dedikim, mamolikda hodisa turibdur, to ma'lum qilmag'aymenki, nedur, ichmagaymen. Un uch kun hech nima yemadi va ichmadi to xabar keldikim, Qaromita Haramg'a kelibdurlar va xalqni qatl qilibdurlar va Hajar ul-asvodni ushatubdurlar, andin so'ng nima yedi va ichdi.

212. ABU JA'FAR MAJZUM R. S.

Abulabbos Atoning aqronidindur. Ro'zgorining g'avsi erdi va g'avs yashirundur, yo xayrda, yo sharrda. Ibn Hafif .debdurkim, Abulhusayn Darroj dedikim, Makka safarida manga rafiqlar nnqoridin malolat bo'ldi. Baridin ayrilib, muqarrar qildnmkim, yolg'iz borg'aymen. Chun Qodisiya masjidig'a yettim, anda pire ko'rdum – majzum va anga azim baloye zohir. Manga salom berib dedikim. Ey Abulhusayn, hajga ozimsen? Karohiyat bila ledim: Bale! Dedi: hamroh kerak? Uzumga dedimki, sahih hamrohlardin ayrildim, bu nav' ma'yubqa «yo'luqqum, tiyralik yuzidin. Dedim: yo'q! Dedi: hamrohlig' qil! Dedim, vallohki, qilmag'umdur. Dedi: Ey Abulhusayn! [Allohu taolo zayfga shunday ma'naviy quvvat beradiki, kuchli kishi taajjubga tushadi]⁽¹⁾. Dedim: andoqdur va g'oyati inkor bila azimat qildim. Chun manzilga yettim, ani ko'rdum, farog'at va huzur bila o'lturubdur. Manga boqib dedikim, [Allohu taolo zaifga shunday ma'naviy quvvat beradiki, kuchli kishi taajjubga tushadi]⁽²⁾. G'oyati kuduratimdin hech nima demay o'ttum, ammo ko'nglumda aning saridin taraddude va vasvose paydo bo'ldi. Chun sahar yana bir manzilg'a yetib, masjidg'a namoz uchun kirdim, ko'rdumki, munda ham farog'at bila o'lturubdur. Yana manga boqib aytiki, [Allohu taolo zaifga shunday ma'naviy quvvat beradiki kuch-li kishi taajjubga tushadi]⁽³⁾. Ilayida tufroqqa tushtum va aytimki, Tengri va sanga uzr taqsir qo'larmen. Dedi: maqsudung nedur? Dedimki, xato qildim. hamrohlig'ing maqsudumdur. Dedikim, sen hamroh qil-masingg'a ont ichting, manga

sening ontingni yolgʻon qilurgʻa karohiyat kelur. Dedim: bas, andoq qilki, har manzilda seni koʻrgaymen. Qabul qildi, yoʻl ranji va ochligʻ mendin zoyil boʻldi va hech anduhu taraddud manga qilmadi, andin oʻzgakim, botroq manzilgʻa yetgaymen va ani koʻrgaymen. Chun Makkaga yetishtim, mashoyix xizmatida ul holimni aytting, Shayx Abubakr Kattoniy va Shayx Abulhasan Muzayyin q. s. aytilarkim, ey faqir, ul Shayx Abu Jaʼfar Majzumdur va biz oʻttuz: yildur, aning diydori orzusidadurbiz. Agar yana koʻrsang, bizga xabar qilgʻil! Har qachonkim koʻrdum, aning diydori shavqi meni andogʻ mashʻuf qildikim, alargʻa. xabar qila olmadim. Soʻnggi qatla koʻrganda iltimos qildimkim, meni bir duo qil! Dedi: sen duo qil, men «omin» deyman! Uch duo qildim va ul «omin» dedi. Biri bu erdikim, Xudoyo mening roʻzimni kundinkunga yetkur! Va moʻstajob boʻldi va yillardurki, manga hargiz bir kech oʻtmaydurkn, tonglagʻi roʻzim mavjud boʻlmamish? boʻlgʻay.

Yana bir duom bu erdikim, faqru darveshlikni koʻnglungʻa mahub qil! Va holo hech nima bila oncha muhabbatim yoʻqdurki, faqru darveshlik bila!

Va yana biri bu erdikim, meni bu toifa bila mash– hur qil! Umidim uldurki, bu ham mustajob boʻlmish boʻlgʻay. Shayx ul-islom debdurki, hech kimga haqorat. koʻzi bila boqmangki, aning doʻst.lari yashurun boʻlgʻaylar. Agar basiratu farosat bila bu toifagʻa boqmasang oʻzunggʻa sitam qilmish boʻlgʻaysen. Shayx Abulhasan Xaraqoniy q. s. debdurki, chun amonat el orasidin chiqti, ul doʻstlarin eldin pinhon qildi. Va debdurki, mek kim boʻlgʻaymenkim, seni sevgaymen, doʻstlaringni sevarmen.

213. SHAYX ABU JAʼFAR DOMGʻONIIY Q. S.

Bu toifadin birov debdurki, Madinada erdim, bir ulugʻ boshligʻ ajame koʻrdumki, Hazrat Risolat s. a. .v. vidoʻe qiladur. Chun forigʻ boʻlub chiqti, aning soʻnggʻicha bordim, to Zul-Hulayfa masjidida namoz qildi va chiqti. Va men keynicha chiqtim. Meni koʻrdi va dedikim ne tilaysen? Dedikim, tilarmenki, sanga hamroh boʻlgʻaymen. Ul manʻ qildi va men ilhoh qildim. Dediki, agar, albatta, kelursen qadamingni mening qadamim yeridin oʻzga yerda qoʻyma! Qabul qildim. Bu dastur bila borur erduk. Sahar chogʻi Makkaga kirduk. Ul gʻonib boʻldi, men tavof qildim. Va Shayx Abubakr Kattoniy va jamoati mashoyix oʻlturub erdilar, salom berdim soʻrdilar: qaydin kelasen? Dedim: Madinadin. Dedilar, qachon chiqibsen? Dedim: oʻtkan oqshom. Alar bir-biriga boqishtilar. Shayx Abubakr mendin soʻrdiki, kim bila hamroh erding? Hamrohinning nishonalarin sharh qildim. Shayx dedikim: ul Shayx Abu Jaʼfar Domgʻoniy va bu ish aning holi va martabasi janbida ozdur. Va manga dedikim, ey farzand, bildimki, bu sening holing zmas. Va soʻrdimkim, yururda yerni qadamyng ostida nechuk mulohaza qilding? Dedimki, suv mavjidekki, kema ostygʻa kirgay.

214. SHAYX ABULHUSAYN VARROQ Q. S.

Uchinchi tabaqadindur. Oti Muhammd b Saʼd Nishobur mashoyixidindur va Shayx Abu Usmon Hiri q. s. ashobidindur. Uch yuz yigirmadin burunroq dunyodin oʻtubdur. Ul debdurki, karam afvda uldurki, afv qilgʻandin soʻngra mujrimning jinoyatin yod qilmagʻaysen. Va ham ul debdurki, koʻngul tirikligi ul han yodidurkim,

hargiz o'lmaz. Va debdurki, Haq taolo do'stlig'ining alomati aning do'stining mutobaatidir, ya'ni Rasul s. a. v.

215. ABULHUSAYN DARROJ Q. S.

Uchinchi tabaqadindur. Bag'dodlig'. Ibrohim Xavvos .q. s. ning xodimi erdi. Uch yuz yigirmada samo'da dunyodin o'tdi. Shayx Abu Amr Dimishqiy va Shayx Abu Imron Roziy bila suhbat tutubdur. Shayx ul-islom debdurki, Abulhusayn Darroj Bag'doddin Yusuf b. Husayn Rozing'a keldi. Ul so'rdiki, ne ishga kelding? Dedikim, sening ziyoratingg'a. Dedikim, agar yo'lda senga birov bir orasta saroy va bir jamila kanizak bersa erdi, senga mening ziyoratimdin mone' kelgaymu erdi? Dediki, bilmon. Tengri taolo meni bu ish bila imtihon qilmadi. Shayx ul-islom debdurki, yaxshi javob beribdur. Soyili xud bu savolni qilmasa kerak erdi.

216. SHAYX BUKAYR DARROJ Q. T. S.

Abulhusayn Darrojning qardoshidir. Bag'dodda bo'lur erdi. Abulhusayndin fozilroq va zohidroq va ulug'roq. Ul debdurki, to men bu yo'lga kiribmen, hargiz fosid xotir ko'nglumga kirmaydur.

217. SHAYX ABULHUSAYN SALOMIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, buzurg kishi erdi va sohibi tarix erdi. Ul debdurki, Iso Mavsilt! Rohib erdi. Ul debdurki, musulmonlarga bir oyat indi, andin so'ngra bilmonki, Haq s. t. ga nechuk ozor yetkurganlar.

[Uch kishining o'zaro shivir-shivirlari bo'lsa, albatta. U zot ularning to'rtinchisidir]⁽¹⁾.

218. ABULHUSAYN MOLIKII Q. S.

Oti Ahmad b. Said Molikiydur. Bag'dodyaig'dur. fasih erkandur va Junayd va Nuriy q. s. bila va ul tabaqadag'ilar bila suhbat tutubdur. Tarsusda bo'lur ermish va anda dunyodin o'tubdur.

219. ABULHUSAYN HOSHIMIY Q. S.

Ul debdurki, Junayddin so'rdilarki, ko'ngul qachon xush bo'lg'ay? Dedi, har vaqtgi, ul ko'ngulda bo'lg'ay.

220. SHAYX ABUBAKR VOSITIY Q. T. S.

Oti Muhammad b. Musodur. [Ibni Farg'oniy r. deb tannlgan edi]⁽¹⁾. Junayd va Nuriyning ashobining qudamosidindur. Va qavmning ulamo va mashoyixidindur. Tasavvuf usulida hech kim andoq so'z aytmandur. Usul va ulumi zohirda olim ermish. Shayx ul-islom debdurkim, ul tavhid imomidur va mashriq imomi ishorat ilmida. Ul yigitlikda Iroqdin keldi va anda aningso'zi ozdur. Va Marvga keldi va dedi: shahrdin shahrg'a kezarmen, bir eshitib, anglag'uchining orzusida! Dedilar: Marvda nedin qaror tuttung? Dedikim, anyng elin tez fahmroq ko'rdum. Ham Marvda uch yuz yigirmadin burun dunyodin o'tubdur. Qabri anda o'qdur, Shayx Abulhusayn Nurit! yonida. Shayx ul-islom debdurki, uch kishidurkim, biriga quni boqarmen va biriga boqarmen va biriga yuqori boqarmen. Yahyo Mu'oz Roziyg'a quni boqarman

va Nasrobodiyga boqarman va Vositnyg'a yuqori boqarmen! Shayx ul-islom debdurki, Xurosonda hech kishidin bu tavhid kelmadikim, Vosntiydin keldi. Ul debdurkim, men va ul va ul va men va mening kirdornm va aning podoshi va mening duom va aning ijobati barcha ikkilikdur. Shayx ul-islom debdurki, Vositing'a bir ustod erdi va bir shogird. Ustod Junayd erdi va shogird Abulabbos Sayyorsh! Va Junaydning Vositinyg'a nomasi bor va bu nav' bitibdurkim, [Bismillohir rahmonir rahim. Senga Allohning salomi, rahmati va baraqoti bo'lsin, ey Abubakr! Alloh bizlarga va senga ofiyat bersin!]⁽²⁾ Oxirida debdurki, ulamo va hukamo Tengri taolodin xalqqa rahmatdur. So'zungda andoq qilki, xalqqa rahmat bo'lg'aysen va o'zungga balo. Uz holingdin chiq va alar holyg'a bo'lki, alarga so'z aytursen, alarning toqat va holati qadarida alarg'a so'z ayt va xitob ul mavze'ga qilkim, alarni anda toparsen. [Bu so'z sen va ular uchun eng yetukdir va ularga pand-nasihati qilib, o'zlari haqida yetuk so'zlarni ayting!]⁽³⁾ Shayx ul-islom debdurki, Junayd bildikim, Vositiy el xurdi holig'a so'zaytmas, balki ham inchka va ham biyik ayturki, el andin bahra topmaslar, anga rifqu rahmat sari dalolat qildi.

221. ABUBAKR ZAQQOQI KABIR Q. T. S.

Shayx ul-islom ani uchunni tabaqadin tutubdur. Va oti Ahmad Nasrdur, Misrliq. Va Abubakr Zaqqoqi Sag'irning ustodidur va Abubakr Duqqining ham Junaydning ashobi va aqronidin erdi. Cho'n Zaqqoqi Kabir dunyodin o'tti, Shayx Abubakr Kattoniy dedikim, [Misrga kirish uchun fuqaroning hujjati kesildi]⁽¹⁾. Ul debdurki, [bu yo'lning qiymati inson ruhidir]⁽²⁾. Va aning so'zidurki, bu so'zlar biravga shoyistadurki, yillar Tengri taolo uchun mazbalalarni joni bila supurmish bo'lg'ay.

222. ABUBAKR ZAQQOQI SAG'IR Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul bag'dodlig'dur. Zaqqoqi Kabiriing shogirdidur. Ul hadisqa mashg'ul erdi, so'ngra bu toifa tariqig'a kirdi. Bir ko'zi bor erdi. Abubakr Roziy debdurki, andin ko'zining zoye' bo'lgani jihatini so'rdum. Dedi: bodiyag'a kirdim, tavakkul bila. Dedim: manozil ahli iligidin hech nima yemayin. Vara'din, ochliqdin bir ko'zum nriyub yuzumga oqdi. Ul debdurki, qirq yildurki, Junayddin fanoda bir so'z: zshitibmen, hanuz aning choshnisi jonimdadur.

223. SHAYX ABUBAKR KATTONIY Q. T. S.

To'rtinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Ali b. Ja'far Bag'dodiy Kattoniydur. Junayd ashobidindur. Va yillar Makkada mujovir erdi. Anda uch yuz iigirma ikkida dunyodin o'tti, ul yilki, Abdulvohid Isfahoniyki, kuniyati Abulg'aribdur, Tarsusda o'tti. Murta'ish debdurki, Kattoniy Haramning charog'idur. Kattoniy so'zidurkim, [so'filar zohirda qul, botinda, hurdirilar]⁽¹⁾

Shayx ul-islom debdurki, ul Xizr a. s. ning musohibi erdi. Xizr anga debdurki, yo Abubakr, bu toifadin barchasi meni tanirlar va men ba'zini taniyman. Ul debdurki, Xizr bu so'z isbotig'a ayttikim, Yamanda Safo masjidida xalq Abdurrazzoq qoshida hadis o'qurlar erdi va masjid go'shasida bir yigit boshin xirqa yoqasig'a tortib erdi. Men anga dedimki, Abdurrazzoq hadis aytadur, xalq eshitadur, sen dagi nechun majlisg'a borib eshitmaysen? Ul dediki, men munda Razzoqdin eshitadurmen, sen meni Abdurrazzoqqa dalolat qilursen. Men dedim, agar chin aytasen, meni aytki, kimdurmen? Dedi, Xizr. Va yana boshin xirqag'a tortti. Shayx ul-islom dediki,

andoqki, botinda Razzoqdin eshitadur erdi, agar zohirda Abdurrazzoqdin eshitsa, zarifroq bo'lg'ay erdiki, qavmdin alar ulug'roqdurlarkim, zohirlari avom zohiridek bo'lg'ay va botinlari xos botini dekkim, shariat tang'adur va haqiqat jong'a va sirg'a. Ham aning so'zidurkim [kimki ustozidan adab o'rgan-mabdi, u behudago'ydir]⁽²⁾. Ham ul debdurkim, [Dunyo uchun taning bilan, oxirat uchun qalbing bilai mashg'ul bo'l]⁽³⁾ Shayx Abubakr Roziy debdurki, Shayx Abubakr Kattoniy bir qorini ko'rdikim, oq bosh va oq soch bila savol qilib yurur erdi. Dedikim, [Bu odam yoshligida Alloh amrini xor qilganligi uchun Alloh uni qariligida xoru zor etdi]⁽⁴⁾. Shayx ul-islom debdurkim, Shayx Abubakr Kattoniyni Payg'ambar s. a. v. ning shogirdi debdurlar Baski, ul Hazratni tush ko'rar erdi va bilur erdiki, qayasi kecha yo qaysi kun tush ko'rgusidur. Andin mushkilot savol qilur erdi va ul Hazratdin so'rub, javobin topib, soyillarg'a javob aytur erdi. Bir qatla Mustafo s. a. v. anga ayttikim, har kishi har kun qirq bir qatla aytsaknm, «yo Hay, yo Qanyum, yo lo iloha illa anta» chum ko'ngillar o'lgay, aning ko'ngli o'lmagay. Shayx ul-islom dedikim, Shayx Abulqosim Dimishqiy dedi; Solimshshing ustodikim – Kattoniydin- so'rdumkn, Tasavvuf nedur? Dedikim, kaminasi ulkim, sen anglamag'aysen. Birav. Abuhafs q.s. din so'rdikim, tasavvuf nedur? Dedi: so'fiy hargiz so'rmag'anki, so'fiy kimdur Shayx ul-islom dedikim, bu ilm Tengrining asroridur va bu qavm sohibi asror, posbonning muluk rozi bila ne ishi bor?

224. ABUBAKR ATO JUHFİY Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurki, bir kun bir biyik yerda o'lturub erdim. Qo'rdumki, sayl kelur va bir amori keltirur va bir kishi ul amorida o'lturub biyik-biyik: ayturki: [Sening amru farmoningdaman, Allohim, sendan madad tilayman. Meni sel balosiga mubtalo qilgan bo'lsangda, uzoq vaqtlardan beri menga ofiyat berding]1. Va sayl eltur erdi ani daryog'acha va Juhfag'acha. Va Juhfa sayl mavzeidur. Va ani aning uchun Juhfa derlarki, sayl anda kirgay, har ne bo'lsa supurgay va eltgay.

225. ABUBAKR SAQQOQ Q. T. S.

Oti Muhammad b. Abdullohdur. Abusaid Xarroa q. s. ning sohibi. Ul debdurki, Abusaid Xarroz dediki, bir kun biyobonda borur erdim. Unga yaqin it, qo'ychilar itidin, manga hamla kelturdilar. Chun yetishdilar, muroqabag'a mashg'ul bo'ldim. Nogoh, bir oq it oralaridin chiqdi va alarg'a hamla qildi va alarni mendan yiroq surdi. Va ul itlar yiroq ketmaguncha mendin ayrilmadi. Chun alar tamom kettilar, ul g'oyib bo'ldi.

Va ham ul debdurki, Abusaid Xarroz dedikim, [Allohning zikri bilan bo'l! Agar holing quvvatli bo'lsa uning zikriga g'arq bo'lib ketasan. Alloh ham seni zikr qiladi]1. Shayx ul-islom dediki, «til zikr boshig'a bordi va zikr mazkur boshig'a».

226. ABUBAKR SHIBLIY Q. T. S.

To'rtinchi tabaqadindir. Oti Ja'far b. Yunus. Va aning otasi otida muxolafatlar bor. Ammo Hazrat Maxdumiy q. s. dedilarki, qabri toshida Ja'far b. Yunus bitiklikdur. Shayx ul-islom dediki, ul misrlig'dur. Bag'dodg'a keldi va Xayr Nassoj majlisida tavba qildi Junaydning shogirdidur. Faqih erdi va majlis muzakkiri. Va Molik mazhabida erdi va «Muvatto»ni hifz qilib erdi: Otasi xalifaning sohib ul hijobi erdi. Va Sulamiy tabaqotida «Xurosoniyul-asl va Bag'dodul mavlid val-mansha'»

bitilibdur, Junayd q. s. debdurki, [Abubakr Shibliyga boshqalarga nazar qilganingizdek. nazar qilmayg. Chunki u Alloh ko'zlaridan bir ko'zdir]1

Umri sakson yettiga yetishdi. Uch yuz o'ttiz to'rtida Zulhijja oyida dunyodin o'tti. Va ham Junayd debdurki, [xar bir qavmiing toji bor. Bu qavmning toji esa Shibliydir]2. Yigirma ikki qatla bemoristonga tushti. Ul debdurki, [Hurriyat-qalb hurriyatidir, boshqa narsa emas]3.

Birav Shibliyga dedikim, meni duoye qil! Ul bu baytni o'qudikim,

bayt:

*[Bir vaqtlar odamlar mendan shafolat istardilar.
Ajabo, ertaga Layli oldida meni shafolat qiluvchi bormi?]*⁽⁴⁾

Anga dedilar: xush semizsen va muhabbatiki sen da'vo qilursen, taqozoye semizlik qilmas. Dedikim: [Qalbim ishqbozlik qildi, tanim bexabar qoldi. Agar xabardor bo'lganda semirmas edi!]⁽⁵⁾. Shibliy Abdurrahmon Xurosoniyga aytdi: [Ey xurvsolik, Shibliydan o'zgani yolg'iz Alloh deganini eshitdingmi? Xurosonlik antdi: Men biror kun Shibliyning Alloh deganini eshitmadim. Shibliy behush bo'lib yiqildi]⁽⁶⁾.

Abdurrahmon Xurosonin debdurki, birav Shibliy uyiga keldi va eshik qoqdi. Shibliy bosh-oyoq yalang eshik keyniga kelib so'rdiki, kimni tilansen? Dedi: Shibliyni. Shibliy dedikim, eshitmanseni, [Kofir bo'lib o'ldi. Alloh unga rahm qilmadi]⁽⁷⁾. Shayx ul-islom debdurki, nafsni debdur Shibliy bu oyat tafsiridakim, [mo'minlarga ayting, ko'zlarini to'ssinlar, avratlarini saqlasinlar]⁽⁸⁾. Va debdurki, [zohir ko'zni haromlardan, botin ko'zni zsa, Allohdan boshqasiga nazar solishdan saqlang!]⁽⁹⁾ Ul eshittikim, xiyor sotquchi qichqirib aytadurkim, {o'nta bodring bir tanga}⁽¹⁰⁾. Ul dag'i qichqirdi va dedikim, [o'ntasi bir tanga bo'lsa, savdong nima bo'ladi?]⁽¹¹⁾. Shibliydin so'rdilarki, qaysi nima ajabroq? Dedi: Ul ko'ngulki, Tengri taolosini tanig'ay va onga osiy bo'lg'ay. Shibliyning xodimi Bakir Dinavariy debdurki, vafotig'ay yaqin Shibliy dedikim, menga bir diram mazlimadur va necha ming diram oning sohibi uchun sadaqa beribman va hanuz ko'nglumga hech yuk andin og'irroq yo'qdur. Shibliy mavt marazidin bir juma kuni uzida xiffat ko'rdi. Bakirga dedikim, masjidga meni tegur! Ul qo'ldab elturda birav yo'luqdi. Shibliy de-lik, tongla bu kishi bila ishimiz bor. Bakir debdurki, namoz qilib kelgan oqshom Shibliy dunyodin o'tdi. Tonglasi menga dedilarki, falon mahallada bir solih bor. Aning g'usli uchun ul kishini kelturmak kerak. Ul kishining uyini topib, eshik qoqtim. Eshik keiniga kelib so'rdikim, Shibliy o'ldi? Men taajjub bila so'rdimki, qaydin bildingim, Shibliy o'ldi? Ul-dedikim, ey nolon, ul qaydin bilib erdikim, bu kun maning bila ishi bor bo'lg'usidur. Eshik ochqoch ko'rdum, hamul kishi erliki, burunqi kun Shibliy deb erdiki, tongla aning bila ishimiz bor.

227. ABUBAKR B. YAZDONYOR URMAVIY Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Oti Husayn b. Ali Yazdonyordur. Tasavvufda bir tariqayedurkim, anga maxsusdur. Mashoyixdan ba'zi anga inkor qilibdurlar. Olim ermish ulumi zohiriyda va ulumi muomalotu maorifda. Ham Shayx ul-islom debdurki, Abubakr Yazdonyor Haq s. t. ni tushda ko'rdi. Dedi: Yo Rab, bir hojatim

bor. Javob eshittikim, ne hojating bor, andin ortuqki, sanga berdim? Ya'nn sufiylarining dastbandidin qutqardim. Shayx ul-islom, debdurki, ko'rubmen bir yerda-kim, sufiylar dastbandi bitibdurki, [maholhol va botil Ishorat]⁽¹⁾. Sufiylar inkorida uzun qissasi bor. Va anda ashkoldur, buzurg kishidur, sohibi talbis zohirda va muhahqiq botinda. Ul debdurki, [farishtalar osmon qo'riqchilari, muhaddislar sunnat qo'riqchilari, so'filar Alloh qo'riqchilaridir]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [Ma'rifat – Allohu taoloning vahdoniyati bilan qalbning qaror topishidir]⁽³⁾. Va ham ul debdurki, [kimki, tavba qilsayu gunohni tark etmasa, Alloh taolo uni tavba qilishdan va o'ziga qaytishdan mahrum qilib qo'yadi]⁽⁴⁾.

228. ABUBAKR SAYDALONIY Q. T. S.

Mashoyixiing ajillasidyndur. Shibliy q. s. ni buzurg tutubdur. Forsdin erdi va Nishoburda vafot topti. Ul debdurki, Haq bila suhbat tutung va agar tuta olmasangiz ul kishi bila tutungki, ul Haq bila suhbat tutar, to aning suhbat barakoti sizni Haqqa yetkurgam. Hamul debdurki, so'zni hojat qadari bila ayting. Har ne hojatdin ortuqdur, andin ilik torting. Va ham ul debdurki, Tengri taolo bila ko'p bo'ling va xalq bila oz.

Aning muridlaridin biri debdurki, aning vafotidin so'ngra qabrig'a lavh yo'ndurub, qabri boshida qo'ydim. Buzdilar, yana qo'ndum, yana buzdilar. Yana mukarrar buish voqe' bo'ldi. Shayx Abu Ali Daqqoqdin munung sirrin so'rdum, dedi: ul dunyoda gumnomlig' ixtiyor qilib erdi, Haq s. t. ham ani pinhon asrar erdi. Sen tilarsenki, ani oshkor qilg'ansen, qachon muyassar bo'lur?

229. ABUBAKR XABBOZ BAG'DODIY Q. T. S.

Ul Jaririyning ustodlaridindur. Ul debdurki, (ahlu ayol-halol yo'l bilan shahvatlarni qondirish jazosidir)⁽¹⁾.

230. ABUBAKR B. ISO MUTAVVI'IY Q. T. S.

Abhardindur. Abubakr aqronidin va andin ulug'roq. Abubakr Tohir aning qoshig'a kirdi, ul naz' holatida erdi. Abubakr anga dedikim, [Allohga yaxshi gumonda bo'lg'in!]⁽¹⁾ Abubakr Iso ayttikim, meningdek kishi bila mundog' so'z degaylar, agar bizni qo'ysa, parastish qilg'aybiz, agar tilamasa, buyrug'ig'a bo'yin qo'yg'aybiz va borg'aybiz. Ul uch yuz beshda dunyodin o'tubdur.

231. ABUBAKR TOHIR ABHARIY Q. T. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Oti Abdulloh b. Tohir b. Horis Toiy. Qo'histonning kibor mashoyixidindur. Shibliy q. s. aqronidin ermish. Olim va mutavarri'. Yusuf b. Husayn bila suhbat tutubdur va Muzaffar Kirmonshohiy bila rafiq bo'lubdur. Misrda Shayx Mu-hallab b. Ahmad b. Marzuq debdurkim, mashoyixdiy hech qaysining suhbatidin oning suhbaticha naf' topmadim. Uch yuz o'ttuz uchda dunyodin o'tubdur.

Shayx Abubakr Tohir bir kun bir bazzoz do'konidin o'tti va bazzozning o'g'li shayxning oshnosi erdi. Chun shayxni ko'rdi va aning so'ngicha bordi va bazzozkim do'koniga keldi, o'g'lin ko'rmadi. Ma'lum qilg'ondin so'ngra aning keynicha borib, noxushlug' bila o'g'lin shayx qoshidin do'konga kelturdi va shayx ul kecha tong otg'uncha ranjur erdi. Yana kun ul bazzozning eshigiga bordi va bir kanizak bor erdi.

Uzi bila eltdi va bazzozni tashqari tiladi va dedikim, o'tgan kecha tong otg'uncha sening ta-rafingdin ranjim bor erdi. Dunyo molidin ushbu kanizakim bor. Agar qabul qilsang ul ranjym kaforatig'a sang'a berdim va agar qabul qilmasang, ozod qildim. Bazzoz shayxning ayog'ig'a tushub, dedikim, Ey shayx, men jurm qilib, sen uzr qulorsan? Shayx dedi: Rostkim, sen jurm qilibsen. Ammo mani bozxost qiladurlar. Ondin so'rdilarki, haqiqat nedur? Dedikim, barchasi ilmdur. Dedilar: ilm nedur? Dedikim, barchasi haqiqatdur. Ul debdurkim, [jam'-yig'ish, tafarruq-ayirish. Qachon jam' bo'lsang, Alloh dersan. Va agar ayrilsang, dunyoga nazar solasan]⁽¹⁾.

232. ABUBAKR B. ABI SA'DON Q. T. S.

To'rtunchi tabaqadindur Oti Ahmad b. Muhammad b. Abi Sa'don, Bag'dodlig'dur. Junayd q. s. ashobidin va Abu Ali Rudboriy aqronidin. Vaqt mashoyixidin olimroq. ermish bu toifa ilmida. Abulhasan Siddiq va Abulabbos Farg'oniy debdurlarki, bu kun bu toifadin zamonada qolmaydurlar, ikki kishidin o'zga: Abubakr b. Abi Sa'dondin o'zga Iroqda va Abu Ali Rudboriydin o'zga Misrda. Ul debdurki, har kim so'fiylar bila suhbat tutsa, kerakkim, anga nafs bo'lmag'an va ko'ngul bo'lmag'ay va mulk bo'lmag'ayki, har nimaga asbobdin boqsa, o'z maqsadig'a bo'lug'din tushkay va anga yetmagay.

Va ham debdurki [so'fiysifat va rasmu rusumdan xoli faqir o'rtadagi sabablarni ko'rmaydigan kishi. Faqirning bu sifati uni faqr nomiga sazovor qiladi va sababchi – Allohga olib boruvchi yo'lni oson qi-ladi]⁽¹⁾.

Va ham ul debdurki, [kimki, tasavvufga oid turfa so'zlar aytmasa – nodondir]⁽²⁾.

233. ABUBAKR ATUFIY Q. T. S.

Junayd q. s. ning shogirdidir. Uch yuz qirq beshda Ramlada dunyodin o'tubdur. Ul debdurki, ustodim Junayd q. s. dedikim, agar birav ko'rsangizkim, bu toifaga iymoni bor va bu so'zlar anga maqbuldur, dengizki, meni duo bila yod qilsun! Shayx ul-islom debdurki, Halloj «Ayn ul-jam» kitobi oxirida debdurki. har kim, bizing so'zlarga iymoni bor va andin choshnisibor, mandin anga salom dengyz! Va Shayx Amu debdurki, Shayx Sirvoni dedikim, agar ayog'ingiz bor esa, Xuro-songa boring – ul kishi ziyoratig'akim, bizni sevgay. Va Shayx Abbas debdurki, Shayx Sirvoniya dedikim, sizga vasiyat qilurmen: «bir kishiga yaxshilik qilki, bu toifani sevgay».

234. ABUBAKR SAKKOK R. T.

Ul debdurki, «mushtiq o'limdin lazzat ko'prak toparki, tirik shahd sharbatidin». Shayx ul-islom bu so'zning muayyadi ko'p so'z debdur va bu baytni o'qibdur.

Bayt:

*[Taqvodorlar o'limi – mangu hayotdir. Zero, qavmlar o'ldilar,
ular esa, odamlar orasida tirikdirlar]⁽¹⁾*

235. ABUBAKR SAQQO Q. S.

Ul debdurki, kemada erdim. Yel qo‘bdi va qo‘lak bo‘ldi va xalq duog‘a faryod torttilar. Kemada darveshe erdi, boshin gilimiga chirmag‘on. Aning qoshig‘a borib aytilarki, agar telba emassen, bu holatdagi xalq duoga mashg‘uldurlar, sen ham bir nima degil! Boshin gilimdin chiqardi va dedikim, [sening qalbingga hayronman, nega bizdan yuz o‘tirdi?]⁽¹⁾ va boshini yuqorig‘a tortti. Dedilarki, ne devonadur? Anga derlarki, duo qil, ul bayt o‘zur! Yana boshin gilimdin chiqardi va so‘nggi misrani o‘qidikim, [menga bo‘lgan yuksak muhabbating nega yo‘qoldi?]⁽²⁾. Ul yel va oshub biror nima o‘ksudi. Yana anga dedilarki, bir nima degil! Bosh chiqardi va dedikim,

bayt:

*[Ikkisidan ham ajoyibrog‘i shuki, g‘azablangan
holimda ham senga rizo ko‘zi bilan boqaman]*⁽³⁾

Yel taskin topti va ko‘lak orom tutti, Shayx ul-islom debdurki, bu ikki baytning uchunchisin men bir yerda ko‘rubmen va ul budur.

Bayt:

*[Agar vasling ila lutf etsang, meni tiriltirasan,
yo‘qsa, bu yo‘l meni halokatga olib boradi]*⁽⁴⁾.

236. ABUBAKR MISRIY Q. T. S.

Oti Muhammad b. Ibrohimdur. Abubakr Duqqiy va Qirofiyning ustodi va Zaqqoqi Kabiriing shogirdidir. Junayd va Nuriy q. s. bila suhbat tutubdur. Uch yuz qirq beshda Ramazonda dunyodin o‘tti, Abubakr Atufiy bila muvofiq. Ul debdurkim, Junayd va Nuriy q. s. bila erduk va mashoyix va so‘fiyadin ko‘p el bor erdi. Qavvol nima o‘qidi, Nuriy samo‘g‘a kirdi va Junayd o‘lturub erdi. Nuriy Junayd boshig‘a kelib, bu oyatni o‘qidikim, [Albatta, eshita oladigan zotlargina qabul qilurlar]⁽¹⁾. Junayd dedikim, [Siz tog‘larni ko‘rib, tek qotib turibdi, deb o‘ylarsiz. Holbuki ular ham xuddi bulutlar yurgandek yurarlar]⁽²⁾.

237. ABUBAKR DUQQIY Q. T. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Dovud Dimishqiy. Umri yuz yigirmaga tortti. Abu Ali Rudboriyning aqronidin. Debduurlar, Ibn Jallo anga nisbat durust qilur. Zaqqoqi Kabiriing shogirdidir. Junaydni ko‘rib erdi va Abubakr Misriy bila suhbat tutub erdi. Jahonning mujarradi erdi vaqtining kibori mashoyixidin erdi. Uch yuz ellik to‘qqizda dunyodin o‘tti. Shayx ul-islom debdurki, Abu Abdulloh Boku dediki, Duqqiyning quli dediki, Duqqiy dediki, [ofiyat tasavvuf bilan bo‘lmas]⁽¹⁾. Va Xusriy debdur, sufiyga ofiyat bila ne ish? Abu Abdulloh Rudboriy daryo qirog‘ida vasvasasi bor erdi. Tahorat qilur erdi va yel kelur erdi va ayog‘iligi yorilur erdi va qon kelur erdi. Darmonda bo‘ldi va dedi: [Ollohim ofiyat ber!]⁽²⁾ Un keldiki, [ofiyat ilmda, ya‘ni shariatda]⁽³⁾. Shayx ul-islom debdurki, Abubakr Duqqiy dediki, Nusaybinda Sumay‘iyg‘a mehmon bo‘lduk. Vaqt xush erdi va qavvol xush va hech yot kishi yo‘q. Hech zavqu hol bo‘lmas erdi. Sumay‘iy dediki, ne deysen? Duqqiy dediki, ulcha ul deydu, mendin va sendindur muttasil quloqqa kelurkim, men va sen. Tasavvufda men va sen qaydadur? Sufiyg‘a birdin o‘zga bo‘lmas. Holo shure paydo bo‘ldi va oshub qo‘pti. Ashob to‘nlarin yirtarlar erdi va yiqilurlar erdi, kishi qolmadi yaqosin

yirtmagan.

Duqqi debdurki, [qurbning belgisi Allohdan o‘zga barcha narsadan uzilishdir]⁽⁴⁾. Va ham aning so‘zidirki. [Qalb nurlanishi sababli unda Allohu taoloning oyatlari joy olsa, bashariy sifatlar va aqliy noqisliklar zoyil bo‘ladi. Ba‘zan faqirning Allohga nisbatan adabsizligi haqida so‘rashdi. Duqqiy aytdi: bu haqiqiy nlmndan uzoqlashib, zohiriy ilmga o‘ralashish]⁽⁵⁾.

238. ABUBAKR TAMASTONIY Q. T. S.

Beshinchi tabaqadindur. Forsdin erdi. Shibliy q. s. shogirdi erdi, Ibrohim Dabbog‘ Sheroziyning ham. Kibor mashoyixdin erdi. Oyotu karomot iyasi va o‘z holu vaqtida yagona erdi. Shibliy ani buzurg tutar erdi va qadru maholin ulug‘ qo‘yar erdi. Fors mashoyixi bila suhbat tutub erdi va alarni azim hurmat tutarlar erdi. Shukru muhabbat anga g‘olib erdi va buyuk kalom va rumuzi bor erdi. Forsda kishiga aning kalomin eshitur quvvat yo‘q erdi. Mashoyix andoq savob ko‘rdilarki, ul Xurosong‘a borg‘ay. Nishoburg‘a keldi va anda uch yuz qirqda dunyodin o‘tti. Ul debdurki: [qalb tirikligi nafsni o‘ldirish bilandir]⁽¹⁾. Birav anga dedikim, manga vasiyate qil! Ul dediki, [doimo himmatli bo‘lki, u barcha ishlarning kuchi va manbaidir]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, ulug‘roq ne‘mat – chiqmoqdur nafsdin, ne uchunki, nafs ulug‘roq hijobdur sening bila Tengri taolo orasida. Va ham ul debdurki, mumkin emas chiqmoq va qutulmak nafsdin, o‘z nafsing bilaki, aning bila qutula olg‘aysen va aning suhbatu bila.

239. ABUBAKR FARRO‘ Q. T. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Ahmad b. Hamdun Farro‘dur. Nishoburning ajilla adashoyixidindur. Azim farosati bor ermish. Shayx Amu ani kurgan ermish. Ul debdurki, men Abubakr Farro‘ni kur-masam erdi, so‘fiy bo‘limg‘ay erdim. Va Abu Ali Saqafiy va Abdulloh Munozil va Abubakr Shibliy ta Abu Tohir Abhariy va Murta‘ish va g‘ayruhu bila suhbat tutubdur. Mashoyixda yagona ermish. Uch yuz yetmishda dunyodin boribdur. Ul debdurki, [yaxshiliklarni yashirish yomonliklarni yashirishdan tuzukroqdir. Shunda najot topishga umid bor]⁽¹⁾.

240. ABUBAKR SHABAHIY Q. S.

Beshinchi tabaqadandur. Oti Muhammad b. Ja‘far Shabaxiydur. Vaqt mashoyixining javonmardlaridin erdi. Nishoburda Shayx Abu Usmon Hiriy bila suhbat tutubdur. Uch yuz yetmishdin burun dunyodin o‘tibdur. Ul debdurki, [futuvvat–xushxulqlik va zzgu saxovatdir]⁽¹⁾.

241. ABUBAKR TARSUSIY Q. S.

Shayx ul-islom ani oltinchi tabaqadin tutubdur. Oti Ali b. Ahmad b. Muhammad Tarsusiydur. Pillar Makkada mujovir erdi. Va ani Tovus ul-Haramayn der erdilar, ibodati kasratidan Abulhusayn Molikiyning shogirdidur. Ibrohim Shayboniy Kirmonshohiy bila suhbat tutubdur va nisbat anga durust hilur. Uch yuz yetmish to‘rtida dunyodin o‘tibdur. Makkada Shayx Sirvoniyning aqronidin ermish. Shayx ul-islom debdurki, Shayx Abbos Faqir menga dedikim, Shayx Abubakr Haramiy dedikim, Makkada biron uyida mehmon erduk. Mezbonning bir kanizaki bor erdikim,

nima o‘qiyolur erdi, muni o‘qidikim, [bir qavm sen uchun meni oz va soz malomat qildi]⁽¹⁾. Bir darvesh ayog‘ ustig‘a qo‘pti va bir necha faryod qildi va dedi: kim malomat qildi sening mehringda, magar sen? Bu harfni dedi va yiqildi va dunyodin o‘tty. Shayx ul-islom dediki, Abu Abdulloh Boku dedikim, Ayyub Najjor Makkada bir Qazviniy uyida samo‘ qilur erdi. Go‘yanda bir forsiy bayt o‘qudn. Ul qo‘pti tuz qaddi bila va dedi: nafire sendin! Va yiqildi va behush bo‘ldi va dunyodin o‘tti. Shayx ul-is-lom debdurki, Abulqosim Shayx qavm bila mehmonlig‘da erdilar, go‘yandaye o‘qidikim,

She‘r:

*[Har uyki, unda sen bo‘lsang, chiroqqa hojat yo‘q.
Odamlar hujjati bilan keladigan kunda sening muborak jamoling bizning
hujjatimizdir.
Sendan xalos bo‘lishnn xohlasam,
Alloh meni xotir-jam qilmasin]⁽²⁾.*

Abulqosim Shayx o‘ng iligin ko‘tardi va necha faryod urdi va yiqildi va olamdin o‘tti. Shayx ul-islom debdurki, birav bu toyfadin dediki, Nishoburda hodisaye erdiki, xaloniq shahrdin chiqib erdilar. Mey bir masjidga erdim. Va ul masjid go‘shasida yana bir dariyesh. erdi. Go‘yandaye kirdi, ul darvesh anga dedikim, bir nima o‘qi! Ul o‘qidikim,

bayt:

*[Qalbm va ishq o‘rtasida shunday ma‘rifat mavjudki, abadiylik tugasa
ham u tugamas.
Albatta dunyodan o‘taman, butun borlig‘imdagi muhabbatingdan hechkim
ogoh bo‘lmaydi]⁽³⁾.*

Ul darvesh yiqilib, ikki namoz orasig‘acha talpinur. erdi to olamdin o‘tti. Shayx ul-islom debdurki. Ubulla shahridakim, Kufa bila Basraning orasidadur, darveshe borur erdi, Bir ko‘shk tubiga yetti. Bir g‘urfada bir uluq kishi o‘lturub erdi va ilayida bir kanizak mug‘an-niylik qiladur erdi. Darvesh eshittikim, bu baytni o‘qiydurkim,

bayt:

*[Har kun ranging o‘zgarar. Uzgarmasa senga yaxshiroq.
Har kun holing o‘zgarar, o‘zgarasa senda go‘zalroq]⁽⁴⁾.*

Darveshga hush keldi va mug‘anniyg‘a ont berdikim, [ey kanizak, Allohga va Xojang hayotiga qasamki, bu baytni takror o‘qi!]⁽⁵⁾ Kanizak takror qilaboshladi. Xoja ul takror sababin so‘rdi. Kannzak dedikim, ko‘shk tubida bir darveshki vaqti hush bo‘lubdur va takroriga ont beradur. Xoja quyi boqti va ul g‘aribni ko‘rdikim, vaqti xushbo‘lib, samo‘ qiladur. Oxir bir so‘z aytti va faryod qildi va yiqildi va jon berdi. Xoja chun ul holni ko‘rdi, vaqti mutag‘ayynr bo‘ldi va kanizakni ozod. qildi. Va shahrning ulug‘larin tiladi va ul darveshga namoz qildilar va dafn qildilar. Va ul xaylg‘a dedikim guvoh bo‘lingki, har nimamki bir ziyo‘u amloqdin borin vaqf qildim darveshlarga. Va har nesn vajhu diramdin bor erdi, borisin berdi va to‘nin chiqardi va muraqqa‘ kiydi va rido soldi va bodiyag‘a yuz qo‘ydi. Va el boqib turub erdilar, to

ko'zlardin g'oyib bo'ldi. Andin so'ngra hargiz ani ko'rmadilar. Abulhusayn Darroj va Futiy hikoyat qilibdurlar. Va Darrojdeb-durki, [o'sha kundan yaxshiroq kunni ko'rmadim]⁽⁶⁾. Shayx Abu Abdulloh Jallo debdurki, mag'ribda ikki ajab nima ko'rdum: biri Qayravon jome'ida birav erdikim, saflar orasida yurib, savol qilur erdi va der erdikim, [ey odamlar, men bir so'fiyerdim, endi zaiflashdim]⁽⁷⁾ Yana ikki pir ko'rdum, birining oti Zuraiq va birining Jabala. Va har qaysining muridlari bor erdi. Bir kun Jabala Zurayq ziyoratig'a bordi ashobi bila. Zurayq muridlaridin biri Qur'on o'qiydur erdi. Jabala ashobidin biriga ul nav vaqti xush bo'ldikim, faryod qilib, jon berdi va ani dafn qildilar. Yana bir kun Jabala yana Zurayq qoshig'a keldi va dedi: ul yoring qayondurki, Qur'on o'qiydur erdi? Ani tiladilar, Qur'on o'qidi. Jabala bir oh bila faryod qildikim, o'qig'uchi oxir bo'ldi. Jabala dedikim, [birga bir, lekin bu ish boshlovchisi zolimroqdir]⁽³⁾.

242. ABUBAKR SUSIY Q. T. S.

Oti Muhammad Ibrohim Susiy Sufiydur. Shomda Ramla shahrida bo'lur erdi. Shayx Amu va Ahmad Kufonny oni ko'rub erdilar. Uch yuz yetmish oltida Dimishqda dunyodin o'tti. Shayx ul-islom debdurki, ul bir kecha dedikim, bizing uchun bir kishi topingki, nima o'qusun. Tilab topmadilar. Shayx mubolag'a qilur erdi. Birav dediki, hech xonanda topmaybiz va taybat bila dediki, bu yaqinda bir mutrib yigit bor, desangiz ani kelturayli. Shayx ruxsat berdi, borib kelturdilar. Va mutribning o'zga holi bor erdi, o'qidikim, [bu so'filar toifasi sodiq birodardirlar, ular orasida ma'naviy qardoshlik mavjud]⁽¹⁾.

Elga azim asar qildi va Shayxqa g'arib sho're voqe' bo'ldi. Chun forig' bo'ldilar samo'din, mutribqa qazaf voqe' bo'ldi va Shayxning sajjodasi ustida qan qilib yiqildi. Shayx dedikim, hech nima demang va sajjodag'a ani chirmab, tarqang! Andoq qildilar. Tonglasi mutrib uyg'onib, o'z holin bilmas erdi. Dedikim, men ne yerdamen va bu ne holdur? Utgan holidin xabar berdilarki, ne voqe' bo'lib erdi. Anga hol mutag'ayyir bo'ldi va sozini uzatti va tavba qilib, muraqqa' kiydi va Shayx xidmatini ixtiyor qildi. Va andoq muomalat va ibodat anta dast berdikim, Shayxdin so'ngra ani xonaqahda Shayx o'rnig'a o'lturtilar. Shayx ul-islom dedikim, aning oti Muhammad Tabaroniy erdi. Men aning o'g'lin ko'rib erdim, Hiriga kelib erdi Shayx Amu xonaqohig'a. Va g'oyat zarif yigit erdi. Va Muhammad Tabaroniy qarib erdi. Mashoyix anga kelib ul o'qigan baytni so'rar erdilar. Va aning yodida ul misra'din ortuq yo'q erdi. Ammo men ul abyotni topibmen va budur.

Nazm:

[Bu so'filar toifasi sodiq birodardirlar va ular orasida shunday ma'naviy qarindoshlik mavjudki, unga hech narsa teng kelmaydi. Ular emikdoshlar va bir-birlariga toza vahdat mayini tutadilar. Emikdoshlik va mayxo'rlik haqqini to'la ado etadilar. Mastlikdagi xato va tubanliklarni xotirlamaydilar. Ularning ahvoli seni shubhaga solmasin]⁽²⁾.

Shayx ul-islom debdurki, Zunnun Misriy va Shibliy va Xarroz va Nuriy va Darroj barcha samo'da bordilar, ne «Qur'on» samo'ida va ne aning g'ayri. Alardin uch tan uch kun tirildi va uch kundin so'ngra o'tti. Va alardin boshqa ham mashoyixdin ko'pi bu holda o'ttilar. Zurora b. Abi Avfo, Basra qozisi mehrobdan erdi. Birav bu oyatni

o‘qidikim, [qachon burg‘u chalingan-da o‘sha kun qiyin «undir»⁽³⁾].

Ul faryod qilib yiqildi va bordi. «Kashf ul-maxjub» kitobining sohibi debdurkim, men muanyana ko‘rdumki, Ozarbayjon tog‘lari orasida bir darvesh bu qavmning ba‘zi ab‘yotin o‘qur erdi, nogoh yiqildi va oxir bo‘ldi.

243. ABUBAKR SHUKAYR Q. T. S.

Shayx ul-islom dediki, ul Nishoburda buzurg erdi va vaqt iyasi va Sahl Su‘lukiyning qarobati.

Bir kun Sahl Su‘lukiy anga dedikim, nechuk manga kelmassen? Ul dediki, kelsam, istig‘no va takabbur qilursen, bu jihatdinki, men darveshu muflismen, mening uchun qo‘pmassen. Ul dediki, sen kel, men ta‘zim qilay. Bir kun aning uyig‘a bordi. Ul ta‘zim uchun qo‘pti, ammo chiqqanda qo‘pmadi. Abubakr yondi va bu ikki baytni o‘qidiki,

Nazm:

*[Garchi men ayolmand, qashshoq va qarzi ko‘p bir odam bo‘lsamda,
Rabbim bergan rizq menga kifoya qiladi.
Hojatlarim mening va uning o‘rtasi-dadir]⁽¹⁾.
Va yana hargiz aning uyiga bormadi.*

244. ABUBAKR JAVZAQIY Q. T. S.

Qabri Nisodadur. Ul debdurki, bir kun bodiyada og‘zim suvsizliqdin qurub erdi va toqatsiz bo‘lib erdim. Bir yigitni ko‘rdum. Salom, dedim. Javob oldi va dedi: Ey shayx, holing nedur? Dedimki, suvsizman, ko‘nglum tozag‘ina xiyor tilarki, bo‘g‘uzumni ulutgaymen. Ul yigit dediki, kir, dag‘i uz. Shayx debdurki, mening ul yigit so‘ziga imonim bor erdi. Boqtim, polize ko‘rdumki, to‘la qovun va bodring va xiyor erdi. Andin uzub, otashimg‘a taskin berdim.

245. ABUBAKR ROZIY Q. T. S.

Mutavarre’ va mujtahid kishi ermish. Debdurlarki, mashoyix orasida kishi andin giryonroq yo‘q erkandur. Har murid va muftadiki, ani ko‘rsa erdi, ibodati kasrati va samo‘da besabrlig‘i hirqatidin aning giriftori bo‘lur erkandir. Ishining ibtidosida Makkaga bordi va so‘fiya mashoyixig‘a musharraf bo‘ldi va bir yil mujovir bo‘ldi. Ul debdurki, Makkada ixlosdin vaqtim dushvor bo‘ldi. Yamang‘a bordim. Menga bir diram futo‘h yetishti. Tiladimki, bir ko‘nglak olg‘aymenki, asru yalang erdim. Chun Makkaga yana bordim. Ul diramni bir yerda dafn qildim va anga bir alomat qo‘ydum va Makkaga kirdim. Chun tavofdin forig‘ bo‘ldum. Shayx Abu Umar Zajjojiydin bir mas‘ala so‘rdum. Dediki, avval borg‘il va ul diramki, dafn qilibsən, o‘zungga sarf qil! Bordim va ul degondek qildim. Ondin so‘ngra keldym. Shayx ul mas‘alag‘a javob berdi.

246. ABUBAKR MUFID Q. T. S.

Oti Muhammad b. Ahmad b. Ibrohimdur, imom va buzurg erdi. Jarjarobod shahridindur. Junayd bila Yusuf b. Husaynni ko‘rub erdi va Abu Usmon Hiriy bila suhbat tutubdur. Uch yuz oltmish to‘rtta dunyodin o‘tti, umri uzoqqa tortti. Shayx Amu ani ko‘rub erdi. Aning tasnifi bir kitobdur. Anda kelturubdurki, Abu Said Xarrozdin olamdin o‘tar chog‘da so‘rdilarki, ne arzing bor? Dedikim, hasratim bor g‘aflatga. Va ham ul debdurki, Yusuf b. Husayn debdurki, andoq bo‘lib-menki, mening so‘zimni Allohu taolodin o‘zga kishi eshitmas. Shayx ul-islom debdurki, bu so‘z oxirida andoq bo‘lurki, ul pir debdur.

247. ABUBAKR QASRIY Q. T. S.

Hubayra qasridin erdi, valiy va g‘ayb ahlini ko‘rar erdi. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, bir kun Shayx Abubakr Qasriy manga dedikim, kel sahrog‘a boroli. Borur erduk, bir qavmni ko‘rduki, bozor tomida iard o‘ynarlar erdi. Shayx Abubakr borib, alar qoshig‘a o‘lturdi va alar bila ilik o‘yung‘a eltti. Va men hijolatdin terga botib erdimki, bu nedurki, ul qiladur? Oxir tushti va borur erduk. Jam‘i shatranj o‘ynar erdilar, alar sari borib, shatranj bisotin olib yirtib, yig‘ochlarni har yon sochdi. Alardin ikki kishi anga bichag‘ torttilar. Va ul dediki, bichag‘laringizni manga beringkim yeyin. Alar ilig torttilar, biz o‘ttuk. Va men botinimda aning bila xusumatdakim, avvalgi ne farahro‘liq edi va so‘nggi noxush ihtisob ne erdi? Anga ma‘lum bo‘ldi va dedikim, ul vaqt laduniy nazarn bilz bokar erdim, farq ko‘rmadim, so‘ngra ilm nazari bila boqtim, hukm ko‘rdum.

248. ABUBAKR MAVOZINIY Q. S.

Misrda bo‘lur erdi. Shayx Sirvoniyning ustodidur. Ul debdurki, Ibn Xabbozdin eshittimki, dedikim, azho iydida Jamra yaqinida erdim. Bir darvesh ko‘rdum, turub erdi va iligida bir ko‘za yo rikva. Va der erdikim, [Ey Egam, odamlar qurbonliklari va sadaqalari bilan senga yaqinlashadilar. Menda jonimdan boshqa hech narsa yo‘q.]⁽¹⁾ Kegin u na‘ra tortdi va jon berdi.

249. ABUBAKR USHNONIY Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, menipg shogirdlarimdin biri kelib dediki, Shayx Abubakr Ushnoniy tomdin yiqilib oyog‘i sindi, dag‘i o‘tti. Va ul bu nav erkandurki, navjavoniy kelib, qavvollik qiladur ermish. Abubakr Ushnoniyg‘a vaqt xush bo‘libdur va bexud tomdin yiqilibdur va o‘tubdur. Shayx Abu Abdullo.x anda borib so‘rubdurkim, qavvol qaysi baytni o‘qidi? Debduklarki, bu ikki baytni.

Bayt:

*[O‘z holiga tashlab qo‘uilgan dardmand oshiqning dardi o‘limdan og‘ir.
Agar yashasa, turmushi qiyin, o‘lsa, armon bilan o‘ladi]⁽¹⁾.*

Bu abyotni eshitgach Shayx Abu Abdulloh Xafif to‘rg kun o‘zidin g‘oyib erdi. Ul qavvolni uzattilarkim, yana bu ish tegrasiga evrulma! Abubakrni dafn qildilar va ul bexabar erdi. Shayx ul-islom dediki, suvsizg‘a oson ish nedadur suvdin o‘zga? Bir do‘st vafosida bir do‘st bordi.

250. ABUBAKR MAG‘OZILIY Q. T. S.

Sirvoni-yning ustodidir. Misrda bo‘lur erdi. Ul debdurki, tilar erdimki, Abulhasan Muzayyinni sinag‘oymen. Eshikiga borib qoqtim va dedimki, ey saroy iyalari, manga bir nima bila muvoso qiling! Ul kishisiga ayttikim, bir nima berkim, ul agar Tengrini tanisa erdi, manga kelmas erdi, ya‘ni imtihang‘a. Chun eshittim, qo‘ydum va o‘ttum.

251. ABUBAKR QATI‘IY Q. S.

Bag‘dodning imomi va hofir erdi. Hadisda Abdulloh Ahmad HanbAliing shogirdidir. Va Junayd q. s. ni ko‘rub erdi. Ul debdurki, Junayddin eshittimki, dediki, ohvoyki, har kun o‘zga ishdasen, ne bo‘lg‘ayki, bir kunni mening ishimda qilg‘aysen. Ul Bag‘dodda uch yuz oltmish sakkizda Zulhijja oyi dunyodin o‘tti.

252. ABUBAKR HAMADONIY Q. S.

Shayx ul-islom dedikim, Husayn Faqir dedikim, Abubakr Hamadoni dedikim, darveshlik uch nimadur [tark uttama‘ valman‘u valjam‘u]⁽¹⁾ – el nimasiga tama‘ qilmamak, agar nima boshingga kelsa man‘ qilmamak, har ne jam‘ qilmamak!

253. ABUBAKR KAFSHIRIY Q. S.

Kafshir Shomda bir kentdur. Ul debdurki, Bani Isroyil tihida borur erdim. Manga parzada o‘tmak va chboqla havas bo‘ldi. Filhol boqda sotquchining uni keldi tihdagi qoshing‘a kelturdi. Shayx ul-islom debdurki, bu karomat emaski, Tasavvuf tariqida beg‘arodur.

Bir darvesh bodiyada suvsiz bo‘ldi, oltin qadahda sovuq suv ollida hozir qildilar. Ul darvesh dediki, sening izzating haqqiki, bu suvdin ichmag‘aymen, magar bir a‘robiy iligidinki, meni silliy urg‘ay va suv bergay, yo‘q ersa karomot bila suv kerakmas. G‘urur xavfidin muni dedi. Va dedi: qodirsan angakim, mening javfumda suv ijod qilg‘aysen, ya‘ni zohir karomot makrdin emin bo‘lmag‘ay.

Shayx ul-islom debdurki, haqiqat karomot bila durust bo‘lmaskim, haqiqat xud karomotdur va karomot zuhhod bila abdolg‘a bo‘lg‘ay.

254. ABUBAKR DOVUD DINAARIY Q. S

Shomda bo‘lur erdi. Ibn Jallo bila suhbat tutubdur. Ul debdurki, «me‘da taom mahalidur, agar anda halol taom solsang, toat quvvati topqaysen va agar shubha bila bo‘lsa, Haq yo‘lin sanga yopqay va agar ha-rom bo‘lsa, ma‘siyat zoyanda bo‘lg‘ay». Derlarki, ul yuz yil umr topti va uch yuz ellikda Dinavarda dunyodin o‘tti.

255. ABU ALI RUDBORIY Q. T. S.

To‘rtunchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Muhammad b. Qosim Mansur. Vuzaroning ro‘asoni abnosidindur va nasabi Qasriyg‘a yetar. Bir kun Junayd q. s. masjidi jome‘da so‘z aytur erdiki, aning ko‘zi masjidi jome‘ga tushti, Junayd majlisiga. Junayd biravga so‘z asnosida dediki, [so‘zimni eshit]⁽¹⁾. Abu Ali sog‘indiki, anga dedi, turdi va quloq soldi. Junayd kalomi aning ko‘nglida yer tutdi va muassir tushti, har nedakim bor erdi, boridin chiqti va bu qavm tariqig‘a iqbol ko‘rguzdi. Hofizi hadis erdi va olim va faqih va adib va qavm sayyidi. Abu Abdulloh Rudboriyning xolidur.

Shayx Abu Ali Qotib derkim, [Abu Ali Rudboriy r. t. dan o'zga shariat va haqiqat ilmini o'zida jamlagan kishini ko'rmadim]⁽²⁾. Abu Ali Kotib har qachon Abu Ali Rudboriyini yod qilsa erdi, «Sayyidino» der erdi. Shogirdlarig'a andin rashk qilur erdi. Anga dedilar, nedur buki, ani o'zungning sayyidi dersen? Dedi, ul shariatdinha qiqatqa bordi va biz haqiqatdin shariatga kelurbiz. Shayx ul-islom debdurki, to kishini to'rdin bo'sag'aga eltmaslar, bilmaski, ulkim, bo'sag'adin to'rga boribdur, kimdur? Asru sovug' bo'lg'ayki, nozdin niyozg'a yuborgaylar, niyozdin nozg'a borur va tahoratdin namozg'a. Abu Ali Rudboriy Bag'dodda Junayd va Nuri va Abu Hamza va Masuhiy va alar bilakim, alar tabaqasida erdilar, suhbat tutub erdi va Shomda Abdulloh Jallo bila. Uni Bag'dodlig'dur, ammo Misrda muqim bo'ldi va Misriylar va ul yerning so'filarining shayxidur. Va tasavvuf ahlining shuarosidindur. Naz' vaqtida debdurkim,

she'r:

*[sening haqqinga qasamkn, to seni ko'rmagunimcha sendan
o'zgaga muhabbat nazari bilan boqmasman]⁽³⁾.*

Uch yuz Gshgnrma birda dunyodin o'tti. Va ham ul debdurki,

nazm:

[Kimki, mahbub narsalarga ko'ngul qo'yishdan qaytib, senga bog'lanmasa yo unda muhabbat paydo bo'lib sochilgan narsalarni bir joyga jamlamasa, go'yoki aro yo'lda qolib, bahra istagan va savob tilagan kishiga o'xshaydi]⁽⁴⁾.

Shayx ul-islom dedi, manga bu she'rda anga hasaddurki, hech kishiga so'z yeri qo'ymaydur va barchaii aytibydur. Va ham ul debdurki, [znndonlarning eng tori nomuvofiq kishilar bilan yashash!]⁽⁵⁾ Va ham ul debdurkim,

bayt:

*[Gap ko'pu ish oz bo'lsa – nuqsondir,
Ish ko'nu gap oz bo'lsa hurmatga loyiqdir]⁽⁶⁾.*

Va ham ul debdurkn, [bandaning foydasiz ish bilan mashg'ulligi Allohning undan yuz o'girgani alomatidir]⁽⁷⁾. Va ham ul debdurki, [modomiki, o'zingdan tamoman foniy bo'lmasang, muhabbat hududiga kira olmaysan]⁽⁸⁾.

256. ABU ALI SAQAFIY Q. T. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Abdulvahhobdur. Abu Hafz Haddod va Hamdun Qassorii ko'rub erdi. Va Nishoburda imom va muqaddam erdi va aksar shar'iy ilmda mohir. Barchani qo'ydi va tasavvuf ilmiga mashg'ul bo'ldi. Va Abu Usmon Hiriy ani madh qi-libdurki, [nafs ayblari va amallar ofatlari haqida ma'noli gapiradigan mashoyixlarning afzalrog'i edi]⁽¹⁾. Uch yuz yigirma sakkizda dunyodin o'tdi. Ul debdurki, [Allohni bilish jaholatda – qalb hayoti, zulmatda – ko'z nuridir]⁽²⁾. Ham ul debdurki, kimki ulug'lar bila suhbat tutqay va abad tariqin mar'iy tutmag'an, anga alariing suhbatining foydasi va nazarining barakati harom bo'lg'ay va alarning nuridin anda hech nima paydo bo'lmag'ay. Andin so'rdilarki, kimning maoshi

sa'broq va noxushroq? Dedi: aningki, noumid bila zist qilg'ay. Shayx ul-islom dedi: navmidlig'ning kufr sari eshiki bor. Va Tengri taolodin navmidliq kufrdir, [Allohning rahmatidan noumid bo'lmanglar! Zero, Alloh rahmatidan faqat kofir qavmgina noumid bo'lur]⁽³⁾. Majlis. asnosida ko'p aytur ermishki, ey barchani hechga sotqon ka hechni barchaga sotqun olg'on!

257. ABU ALI KOTIB MISRIY Q. T. S.

To'rtinchi tabaqadindur. Misrning mashoyixy kiboridin. Abubakr Misriy va Abu Ali Rudboriy bila suhbat tutubdur. Abu Ali Mashtuliyning piridur. Abu Usmop Mag'ribiy q. s. ani buzurg tutubdur va Rudboriydin ani ulug'roq debdurlar. Ul debdurki, har qachon manga bir nima mushkil bo'lsa erdi, Mustafo s. a. v. ni voqe'da ko'rar erdim va arz qilur erdim va hol bo'lur erdi. Ul debdurki, Haq subxonahu va taolo buyurubdurkim, [bizning sinovlarga bardosh bergan bizga yetdi]⁽¹⁾.

Shayx Abulqosim Nasrobodiy q. s. debdurkim, Abu Ali Kotibdin so'rdilarqi, faqr bila g'inodin qaysi biriga moyilroqsen? Dedi: angakim, darajasi va martabyasi buyukroqdur. Va bu ikki baytni o'qidikim,

nazm:

*[Faqirlikda afzallik bo'lgani uchun boylik tomon ko'z tikmayman.
Uzimga kelgan sinovlarga,
albatta sabr qilaman.
Alloh sabrni maqtadi]⁽²⁾.*

258. ABU ALI MASHTULIY Q. S.

Oti Hasan b. Ali b. Musodur. Abu Ali Kotib. va Abu Ya'qub Susiy q. s. ning shogirdidir. Mashtul – bir kentdur, Misrning uch yig'ochlig'ida. Va anda uch yuz qirqda dunyodin o'tubdur. Ani Hazrat Rasul s. a. v. darveshlar ishining kifoyatig'a. muqarrar qilibdur. Bu toifa doim aning xidmatig'a yetarlar ermish. Ul Hazratning amri bila va barcha bu ishlari kifoyat bo'lur ermish. Shayx ul-uslom debdurki, Abu Ali Mashtuyaiy Basrag'a bordi, Shayx Abu Ya'qub Susiy ziyoratig'a. Ani so'rdi, birav uyin nishon berdi va dedikim, ani ko'rsang sanga degusidurkim, bor va kirdoring tegrasida zvrul! Mashtuliy Susiyning eshikin qoqti. Ul dedi: Kirgil! Dedi: Kel, o'ltur! Ulturdi. Dedi: Men senga demasmanki, kirdoring tegrasiga evrul, ya'ni bu ish barcha kirdor emas, bir nima bordur kirdordin uluq.

259. ABU ALI ROZIY Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul dediki, qachon ko'rsangki Haq s. t. xalqdin vahshat berdi, andoqqi hozirdin asoylamassen va g'aybni tilamassen, bilki irodasi uldurki, sanga o'zi bila unsu orom bergay.

260. ABU ALI XAYRON Q. T. S.

Oti Hasan b. Solih b. Xayrondur. Faqih erdi. Shofe'i jam' qilib erdi fiqhu vara' o'rtasida. Anga taklif qildilarki, qoziyul quzzot bo'lg'ay. Qabul qilmadi. Derlarki, Muqtadyrbilloh xalifaning vaziri Ali b. Iso kishi yibordikim, Shayx Abu Ali

Xayronni kelturgay. To qazoni anga arz qilg'aylar, Shayx eshitti va yoshundi. Necha kishini muvakkil qildilarki, chun suvg'a muhtoj bo'lsa chiqqay, olib eltgaylar. Un kundin ortuq chiqmadi. Vazirg'a bu xabar yetishdi, dedi: qo'ying, bizga maqsud ul erdiki, xalq bilgaylarki, bizing mulkda andoq kishi borkim, sharqdin g'arbg'acha mulk qazosnn anga bersalar, ul qabul qilmas ermish. Ul debdurki, [kimki biror narsaga orqa qilsa, aqli ketadi]⁽¹⁾.

261. ABU ALI SIRJONIY Q. S.

Debdurlarki, anga musofire yetishti, bir igna uchun ani yetmish qatla bozorg'a yibordiki, mundin yaxshiroq kerak. Ul qarilig' va za'f va buzurgluki bila borur erdi va yana bir olib kelur erdi. Yetmish qatladin so'ngra bir suzangarni rlib keldikim, nechukkim ul tilagay, saranjom qilg'ay. Ul musofir dedikim, darig'kim, yarim haqimdin ortuq emas ermishsen; agar yasaguchini kelturmasang, yetti yuz qatla seni yiborgum erdi.,

262. ABDULLOH B. MUHAMMAD MA'RUF MURTA'ISH Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Nishoburlik Kuniyati Abu Muhammad. Hiya mahallasidin. Bag'dodda bo'lur erdi. Iroq mashoyixining yagonasidur, a'immasidin, Abu Hafs Haddod ashobidindur. Va Junayd q. s. ni ko'rub erdi. Debdurlarki, Bag'dodning ajoyibi uch nimadur: Shibliyning za'qasi va Murta'ishnidg nuktasi va Xuldiyning hikoyati. Murta'ish Bag'dodda Shuniziya masjidida uch yuz yigirma sakkizda dunyodin o'tti yo yigirma uchda. Abu Hafs anga sayohat buyurib erdi. Har yil ming yig'och safar qilur erdi, yayog' va boshyalang. Va hech shahrda o'n kundin ortuq turmas erdi, goh bo'lg'ay ediki, uch kundin ortiq bo'lmag'ay erdi. Ibrohim b. Muvallid derkim, Murta'ish Raqqa'g'a keldi. Ibrohim Qassor aning uchun bir tabaq non va uzum yibordi, Murta'ishning bir mirzi bor erdi va po'stnni. Mirzni iyzor qildi va po'stinni sotti va bir tabaq non va uzum olib, Ibrohim Qassorg'a yibordi. Va dediki, non va uzumga non va uzum; agar sening Tengri taolo bila bir holing bor, tashqari chiq! Ibrohim bizga ayttikim, to mundadur, aning bila so'zlashmang va anga salom qilmayg. Ul uzun muddat Raqqa'da iqomat qildi. Bir kun anga yettim. Dedim, yo Abo Muhammad, muncha xorliqkim sanga yetishti, hanuz mundasen? Dedi: mening bu yerda muncha iqomatimg'a sabab ushbu erdi, yo'q ersa men o'zga shahrlarda muncha iqomat Qilmas erdim. Murta'ish debdurki, hargiz o'zumni xavos botini bila ko'rmadim, to avom zohiri bila ko'rmadim. Andin so'rdilarki, Tasavvuf nedur? Dedikim, ashkol va talbis va kitmon. Ham andin so'rdilarkim, [qaysi amal afzal?]⁽¹⁾. Dedi: [Alloh faglini ko'rmoq]⁽²⁾. Va bu bantnn o'qidikim,

bayt:

*[agar taqdir qo'llasa, ojiz kuchliga aylanadi]⁽³⁾.
Va ham ul debdurki, [rizqlarning afzali yaxshi bandalik qilish va sunnatga muvofiq xnzmatdir]⁽⁴⁾.*

263. ABDULLOH B. MUHAMMAD MANOZIL Q. T. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Muhammad. Nnshobur mashoyixi buzurglaridindur. Hamdun Qassor bila suhbat tutubdur va bu tariqatni andin olubdur. Mashoyixdin biri debdurki, men bu qavmdin bir tamom kishi va bir yarim kishi

tanirmen. Yarim kishi–Nasrobodinki, hech kimni yamonlig‘ bila yod qilmag‘ay. Va bir tamom kishi Abdulloh Manozildurkim, hech kishini xud yod qilmag‘ay. Ham ul debdurkim, harkim bu ishga zo‘r bila kirsas, fazihat bo‘lg‘ay va za‘f bila kirsas, quvvat topqay, ya’ni niyoz va hurmat. Va irodat bila kirmas kerak, yo‘qki, da’vo va quvvat bila. Va ham ul debdur: hech nima yo‘qtur ul kishidakim, kasb zulli va savol zulli va rad zulli ta’mini totmamish bo‘lg‘ay. Va ham ul debdurki, har kim nafsiga lozim tutsa bir nimanikim, anga muhtoj bo‘lmag‘ay, zoye‘ qilg‘ay, o‘z ahvalidin bir nimanikim, anga muhtoj bo‘lg‘an va andin chorasi bo‘lmag‘ay. Va debdurki, basdur bandadin tamom umrida bir nafaski riyo va shirkdin pok bo‘lg‘ay. Har oina ul nafas barakoti umriing oxi-rida anga siroyat qilg‘an.

264. ABDULLOH B. HADDOD ROZIY Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul debdurki, har kim yigitlikda Haq s. t. bandalig‘ida amru nahiyini furuguzosht qilsa, ul qarig‘anda ani furuguzosht qilg‘aylar va anga yorlig‘ qilmag‘aylar.

265. ABDULLOH B. ISOM L\AQDISIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, ul Hazrat Mustafoi s. a. v. tushda ko‘rdi va so‘rdikim, yo Rasululloh, bu ishning haqiqatiki, biz andabiz, nedur? Ul Hazrat dedikim, Haq taolodin uyalmakkim, xalq bilan bo‘lg‘oningda andin xoli bo‘lg‘aysen, ya’ni kerakki, chun zohiring xalq bila bo‘lsa, botining Haq bila bo‘lg‘ay va botin bila ham xalq bila bo‘lmoqqa Haqdin uyalg‘aysen. Rasul s. a. v. bu so‘zni aytti va azimat qildi va men asaricha borib dedim: yo Rasululloh, bir nima afsun qil! Dedi: xalqqa baxshoyish vaqtiki, Tsngri bila bo‘lgaysen, ya’niki, botin bila. Tengri bila bo‘lsang, zohir bila xalq bila bo‘lg‘aysen va alar bila muvoso qilgansen va alarning huquqin zoye‘ qilmag‘aysen.

266. ABDULLOH NABOZONIY Q. T. S.

Shayx ul-islom debdurki. ul debdurki, Mustafo Hazratin s. a. v. tushta ko‘rdum va dedim: yo Rasululloh, qaysi qavm bila o‘lturayin? Ul Hazrat buyurdikim, ul qavm bilaki, mehmonlikka borurlar, ya’ni darveshlar, yo‘q ul qavm bilaki, elni mehmonlikka tilarlar, ya’ni tavongarlar.

267. ABULXAYR TAYNOTIN Q. T. S.

To‘rtunchi tabaqadindur. Otn Hammod Habashiy. Qul erkandur. Taynot–Misrning kentlaridindur. Zambil to‘qir ermish. Kishi ko‘rmaydurki, nechuk to‘qur erdi. Lin ikki iliging ham ko‘rubdurlar. Kishi bo‘lmasa, arslon bila muvonasati bo‘lur erdi. [Unga aytishdi: eshitdikki, vahshiy hayvonlar bilan ulfatchilik qilar ermishsen? U aytdi: rost, itlarning ba’zisi ba’zisiga ulfat bo‘ladi]⁽¹⁾. Ani arzning zinhori debdurlar. Uz paqtida xalqning ahvoliga mushrif erdi. Uch yuz qirq va bir nimada dunyodin o‘tti. Anga ko‘p oyot va karomot zohir erdi. Abu Abdulloh Jallo va Junayd va alar aqroni bila suhbat tutubdur. Va tavakkul tariqida yagona erkandur. Ul debdurki, har kim ilmin zohir qilsa, muroyidur va holin zohir qilsa, muddain. Bir qatla biravni ko‘rdikim, suv yuzida boradur. Dedi: bu ne bid’atdur, qurug‘liqqa chiq, dag‘i xush bor! Yana biravni ko‘rdikim, havoda borur erdi. Anga dag‘i ushbu so‘zin dedi, dag‘i so‘rdikim, qayon borursen? Dediki, hajga. Dedikim, bor! Shayx ul-islom dedikim, karomot

sotquchi to ani qabul qilg'anlar mag'rurdur va karomot sotqun olg'uchi agarchi it uni qilmas, ammo ittur, ya'ni haqiqat karomot emas, andin o'aga nimadur va ul zuhhod va abdulg'a xush kelur. Sufiyi orif karomotdin yaxshiroqdur va ul karomotning karomotidur. Ham Shayx ul-islom debdurki, Abbos b. Muhammad Xallol debdurki, Abulxayr Taynotiy manga ayttiknm, muraqqa' bo'ynungga solib, qayon borursen? Tarsusqa va Bayt ul-muqaddasqa. Dedi: ne uchun bir go'shada o'lturub, yuz anga qilmassen? Shayx ul-islom dediki, ul go'sha qayda bo'lg'ay? Vaqtiki sen bo'lmag'aysen. Ham Shayx ul-islom debdurki, Abu Solih Hadasoniykim, oti Horundur, manga dedikim, Abulxayr Taynotiy ziyoratig'a bordim. Mendin so'rdikim, holo, qayon safarin qilursen? Dedim: Tarsus. Dedi: bu yil niyating qayondur? Dedim: Makka. Dedi: Allohu taolo sizga biriima berdi, aning haqqin bilmadingiz, sizni vodiylarda va daryolarda parokanda qildi. Abu Solih so'rdikim, ey Shayx, haj bila g'azoni deysan? Dedikim, har oina ne uchun vaqtingizni g'ashshat tutmassiz va aning bila suhbat tutmassiz? Shayx ul-islom debdur: Abulqosim Xallol Marvaziy qoshig'a bir murid kelib ijozat tiladikim, safarga borurmen. Shayx dedikim, ne uchun borursen? Dediki, suv bir yerda tursa islanur va tiyra bo'lur. Shayx dedikim, ne uchun daryo bo'lmag'aysenki, bir yerda turubdur va hech tiyra bo'lmas.

Abulxayr Taynotiy ashobidin biri debdurki, bir kun shayx o'lturub erdi, dedikim, va alayhassalom! So'rdumki, maloyika salom berdiki, javob berding? Dedi, yo'q, odamizoddin birav havog'a uchub borur erdi, salom berdi, javob berdim.

Shayx Abulxayrning g'arib holati bag'oyat ko'pdur, tafsilin tilagan Shayx ul-islom kutubidin tilasun va ijmolu maxlasin Hazrat Maxdumi Nuranning «Nafahotul-uns»idin o'qusun.

268. ABULXAYR HABASHIY Q. T. S.

Shayx Amu va Shayx Abbos aning diydorig'a faxr qilurlar ermish. Ul Makkada mujovir erdi. Bir kun birav Masjidi Haramg'a kirdi va dedi: qayondurlar alarkim, alarni javonmard atarlar? Va sufiylar sari boqti haqorat bila. Va dediki, bular javonmardlardurlar? Bir lahzadin so'ngra Shayx Abulxayr Habashiyni ko'rdilarki, kulur erdi haybat va g'azab bila. Ul so'zni bilib erdiki, ul kishi der erdi. Dedi: kimdurki, javonmardlarni so'rubdur? Javonmard kerakki, javonmardni ko'rgay. Debdlarkki, ul ham-uldurki, qabri Abarquhdadur. Oti Iqbol va laqabi Tovus ulHaramayn. Ul debdurki, oltmish yil Makka va Madinada mujovarat qildim va ko'p qatig'liklar ko'rdum, hargiz kishidin nima tilamadim. Har qachon biravdin nima tilamak xayol qildim, hotifiy nido qildikim, uyalmassenkim, ul yuzniki, bizing ollimizda sajda qilur, g'ayr ilayida xor qilg'aissen? Debdlarkki, ul har qachon Hazrat Rasul s. a. v. ravzasig'a kelib der erdikim, [senga salom bo'lsin, ey jin va insonlarning elchisi!]⁽¹⁾ Javob eshitur erdikim, [senga ham salom bo'lsin, ey Makkayu Madinaning tovusi!]⁽²⁾. Ul debdurkim, [hurlarga xizmat qilishni o'ziga lozim ko'rgan odam hur kishidir. Uziga birovning minnatini ravo ko'rmagan va biror kishiga muhtojlik izhor qilmagan odam javonmarddir]⁽³⁾. Uch yuz sakson uchda dunyodin o'tubdur.

269. ABULXAYR ASQALONIY Q. S.

Bag‘dodqa bordi va necha vaqt anda iqomat qildi va mashoyix bila suhbat qildi. Va so‘ngra Bag‘dod kentlaridin biriga bordi va mutaahhil bo‘ldi. Va anda vafot qildi.

270. ABULXAYR HIMSIY Q. T. S.

Borlar bodiyani Ka‘ba safarida tavakkul qadami bila qat’ qildi. Va uch yuz o‘nda dunyodin o‘tti.

271. IBROHIM B. SHAYBON KIRMONSHOHIIY Q. S.

To‘rtunchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Ishoq. Jabal shayxidur. Uz vaqtida anga maqomot erdi vara‘u taqvodakim, xalq andin ojiz erdi. Abu Abdulloh Mag‘ribiy va Ibrohim Xavvos q. s. ning ashobidindur. Abu Abdulloh Manozildin so‘rubdurlarkim, aning bobida dersen? Debdurki, [Ibrohim faqirlarga, adab ahliga va muomalalarga Allohning hujjatidir]⁽¹⁾. Uch yuz o‘ttuz yettida dunyodin o‘tubdur. O‘l debdurki, har kim mashoyix hurmatin asramag‘ay fosid muddaosi bila o‘z haqqida botil tamannosi bila giriftor bo‘lub fazihat bo‘lg‘ay. Va ham ul debdur, darvesh desakim, mening na‘laynim, aning sari boqmang, ya‘ni darveshga kerak mulk bo‘lmasa. Ul debdurki, otam manga vasiyag qildiki, ilm o‘rgan, zohir odobi uchun va vara‘pesha qil, botin odobi uchun. Va ul nimadin yiroq bo‘lki seni Tengri taolodin, mashg‘ul qilg‘ayki, oz tusharki kishi andin yuz evurgay va yana ul davlatni topqayki yuz aning sari qilg‘ay.

272. ABU ZAYD MARG‘AZIY XUROSONIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurkim, ul faqih erdi. Hajg‘a boradurg‘onda Kirmonshohqa yetishti Ibrohim Shaybonni anda topti. Ul yil haj azimati tarkin qildi va aning suhbatin lozim tutti, o‘z ko‘nglining imorati uchun. Andin so‘ngra uch haj guzorladi. Ul kunki, Xoja Abu Yazid olamdin o‘tti, azim yog‘in erdi. Chiqara olmadilar, uyida o‘q dafn qildilarki, majol topsalar, chiqarib eltkeylar va muqarrar qilg‘an yerda qo‘yg‘aylar. Chun qabrini ochdilar, ani qabrda topmadilar. Shayx ul-islom debdurki, bu valoyatni fiqhdin topmaydur erdikim, ul pir suhbatni barakatidin topib erdi.

273. IBROHIM B. AHMAD MUVALLID SUFIY RAQQIYQ. S.

To‘rtunchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Ishoqdur va Raqqaning kibori mashoyixidindur. Abu Abdulloh Jallo va Ibrohim Qassor Raqqiy bila suhbat tutub erdi. Uch yuz qirq iqkida dunyodin o‘tti. Qardoshi Abulhasan ibn Ali Hamadon ani tush ko‘rdi va dediki, manga vasiyate qil! Ul dedi: [To rabbing bilan uchrashguncha o‘zingga faqirlik va xorlikni lozim tut!]⁽¹⁾. Ul debdurki, [faqrning haqiqati shuki, banda Haq s. t. dan boshqaga biror narsada ehtiyoj sezmaydi]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, ajab kelur manga biravdinkim, bilgandin so‘ngraki, anga Tengri sarn yo‘ldur, aning g‘ayri bila nechuk zindagonlik qilur. Va hol ulki Xudoyi taolo derki: [Parvardigoringizga qaytinglar va unga bo‘ysuninglar!]⁽³⁾.

274. IBROHIM JILIIY R. T.

Jil yeridin ermish. Shukuhlik buzurg pir ermish. Bu toifaning vaqtin sofiy tutar ermish. Shayx Abulazhar Istaxriy debdurki, ul ammozodasig‘a muftalo bo‘ldi va ani nikohig‘a kiyurdi. Va anga andoq mash‘uf bo‘ldikim, aning muhabbatidin bir lahza aning qoshidin qo‘pa olmas erdi. Bir kun dedikim, bu ne ishdurki, men andamen; agar

bu hol bila o'tib, oxiratqa borsam, kim bo'lg'aymen? Kecha qo'pti va g'usl qildi va namoz qildi va Tengri hazratida zorlig' qilib dediki, Ilohi, sen ul avvalisenki, bor erding, mening ko'nglumga hamul avvalg'i holni karomat qil! Haiul zamon aning holining ofatig'a isitma yuzlanib, uch kundin so'ngra o'tti. Ibrohim ani dafn qilib, o'z holu vaqti boshig'a bordi va ayog' yalang tavakkul bila bodiyag'a kirdi.

275. IBROHIM DEHISTONIY R. T.

Shayx ul-islom dedikim, Muhammad Qassob Domag'onda manga dedikim, ul vaqtiki bu diyorda Kalom ahli padid bo'ldilar, men andin ranjur erdim. Qo'ptum va Shayx Ibrohim Dehistoniyg'a bordimki, andin so'r-g'aymen, ya'ni mazhabdin va alarning so'zidin. Chun aning qoshng'a yettim hanuz andin hech nima so'rmaydur erdimki, dedi: Muhammad, qayt! [Allohni Allohdin o'zga kishi tanimas]⁽¹⁾ Zunnun q. s. so'zidurkim, [Al-loh zoti haqidagi ilm – nodonlikdur]⁽²⁾.

276. IBROHIM MARG'INONIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, Ibrohim Marg'inoniy debdurki, ulcha quloq anglag'oy – ilmdur va ulcha fahm anglag'ay – hikmatdur va ulcha oning bila eshitilgay va aning bila anglag'aysen – hayot va tiriklikdir.

277. IBROHIM NOZUVAYH Q. S.

Kuniyati Abu Ishoqdur. Nishobur mashoyixindindur. Abu Hafs Haddodni ko'rubdur va Abu Usmon Hiriy bila suhbat tutubdur. Anga futuvvatda azim shon : ekandur. Oti Ibrohim b. Muhammad b. Sa'd. Ammo anga yaxshi suratdin va xo'b o'qumoqdin Nozuvayh laqab qilibdurlar.

278. MUZAFFAR KIRMONSHOHIY QIRMISIY Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. JabAliing kibori mashoyixidindur va sodiq fuqarosidin. Abdulloh Xarroz bila suhbat tutubdur. Uz tariqida mashoyixying yagonasi ermish. Va Abbos Shoirning ustodidur. Shayx ul-islom debdurki, ul kyochani uch qismat qilib erdi bir qismni namoz qilur erdi va yana bir qismni Qur'on o'qur erdi va yana biri munojot qilur erdi. Va o'ziga zorliq qilib, bu baytlarni o'qur erdikim,

she'r:

*[Jigarimni ishq iloni chaqib oldi.
Bu dardimning davosi ham, afsungari ham yo'q.
Uning yolg'iz tabibi men ko'ngul qo'ygan tabibdurkim,
afsunim ham, taryokim ham uning qo'lidadir]⁽¹⁾.*

Ul debdurki, [orif-qalbini mavlosiga, jasadini xalqiga bag'ishlagan kishidir]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [kimki yoshlar bilan salomatlik va nasihat qilish sharti bilan suhbat qursa, bu suhbat uni baloga giriftor qiladi. Salomatlik sharti bilan suhbat qilmaganning holi ne kechadi?]⁽³⁾ Andin so'rdilarki, faqir kimdur? Dedikim, anga hojati bo'lmag'ay, ya'ni hojati barcha ul bo'lg'ay.

279. ABULHUSAYN B. BUNON Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Abu Sa'd Xarroz bila suhbat tutubdur va nisbatin anga durust qilur. Tiyhda dunyodin o'tubdur. Shayx Abu Usmon Mag'ribiy debdurki, bir vaqt Abulhusayn Bunon raqsu samo'da garm erdi. Va Abu Sa'd Xarrozni ko'rdumki, aning uchui ovo'chin qoqadur erdi. Ul debdurki, barcha el bodiyada tashnalabdurlar va men Nil qirog'ida. Ham ul debdurki, biyik tutmag'ay Tengri do'stlarining qadrin, magar ulki Tengri qoshida qadri biyikdur.

280. ABULHUSAYN B. HIND FORSIY Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Oti Ali b. Hind Qurashiy, Forsning kibor mashoyixindindur. Va Ja'far Haddod, andin buzugrok, Abu Amr b. Abu Usmondek va Junayd va ul tabaqadag'ilar bila suhbat tutubdur. Ul debdurki, har kishini Haq Taolo o'z qurbi bisotida o'lturtqay, harne anga yetsa, ani rozi va xushnud qilg'ay, neuchunki, qurb bisotida norizolig' va noxushnudlug' bo'lmag'ay. Ham ul debdurki, Alloh taolo bila husni xulq shikoyat tarkidur va aning amrlari va farmonlariga ko'ngul nashoti va nafs tayyibi bila qiyom ko'rguzmak va xalq bila yaxshilik qilmoq va burdborlig'. Ham ul debdurki,

bayt:

*[Dardu g'am payti ularga chopardim.
Endi dardu g'amim-ular. qayerga boray?]⁽¹⁾.*

281. ABULADYON Q. S.

Kuniyati Abulhasandur, oti Ali. Aning uchun ani Abuladyon debdurlarki, barcha dinlarda munozaqa qilur erdi va muxolifqa shikast berur erdi. Junayd bila muosir erdi va Abu Sa'd Xarroz bila suhbat tutub erdi. Aning Ahmad otlig' quli bor erdi. Ul debdurki, Abuladyon bila bir majusiy orasida bir kun so'z o'tar erdi. Ul dedikim: o't Haq taolo amri bila kuydurur. Majusiy dedi, agar muni manga ko'rguzsang, sening diningga kiray. Bu ishga qaror berdilar va azim o't yoqtilar. Chun o'tunlar cho'g' bo'ldi, yerga yoydilar. Shayx sajjoda ustida namozg'a mashg'ul erdi, chun forig' bo'ldi, qo'pub ul o'tqa kirdi va hech bo'shmadi. Majusiyg'a dedikim, muncha basmudur, yo yana ham o't yoqarmusen? Majusiy musulmon bo'ldi. Shayx so'zning oxirida chiroyin yopti va o'tdin chiqti. Ahmad debdurki, kecha oyog'in uvalar erdim. Oyog'i bir olma chog'lig' qabarib erdi. Aning sababin Shayxdin so'rdum. Dedi, o'tqa kirganda o'zumdin g'oyib erdim, ul so'zni majusiyg'a ayturda hozir bo'ldum, bu aning natijasidir. Agar ul o't o'rtasida erkanda behuzur bo'lsa erdi, kuyar erdim. Shayx ul-islom debdurki, ul qachon hajga borsa erdi, uyidin ihrom bog'lab, «labbayk» urar erdi va tebrar erdi. Bir qatla hajdin keldi va «labbayk» urmog'ni bunyod qildi. Ayttilarkim, sovug'liq qilma hajdin emdi kelibsen. Dedi, bu «labbayk»ni haj uchun urmaymenkim, aning uchun uradurmen. Bir hafta o'tmadikim, dunyodin o'tti.

282. ABU JA'FAR MUHAMMAD B. ALI NASAVIY AL-MA'RUF MUHAMMAD ALIYON Q. S.

To'rtunchi tabaqadindur. Nisoning ajilla mashoyixidin. Abu Usmon Hiriyning kibori ashobidn. Mahfuz debdurkim, ul maorif ahlining imomidur. Ul debdurki, har kim o'z ixtiyoru dilxohi bila karomot iz-hori qilsa, ul mudda'idur, har kimki, bexost va ixtiyor

andin karomat zohir bo'lar, ul. valiydur. Va ham ul debdurkim, nechuk sevmagaysen anikim, bir turfa tulayn aning bir ehsonidin xoli bo'lmag'aysen? Va nechuk aning muhabbati da'vosin qilg'aysenkim, bir to'rfatulayn aning muvofaqati maqomida bo'lmag'aysen? Va ham ul debdurkim, har kim Haq taoloning gayri bila orom tutqay, Haq taolo ani aftoda qilg'ay va har kim Haq taolo bila orom tutqay, Hak taolo o'zgarlar bila orom tutmoq yo'lini andin bog'lag'ay va kesgay.

283. ABU SAID A'ROBIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ahmad b. Muhammad. Basriyulasldur. Makkada sokin bo'lub erdi. Olim erdi va faqix Bu toifa uchun tasnifoti bor. Junayd q. s. bila suhbat tutubdur va Amr b. Usmon va Abulhusayn Nuriy va Hasan Masuhiy va Abu Ja'far Haffor va Abulfath Hammolg'a qaribdur to'rtunchi tabaqada. Va uch yuz yigirma yo yigirma birda dunyodin o'tubdur. Uz vaqtida Haram shayxi erdi. Shayx ul-islom debdurki, anga juzviydur tavhid nuktalarida, bag'oyat xo'b. Anda debdurki, yaqinlik demagaylar, to yirog'liq bo'lmag'ay. Va ham ul debdurki, [tasavvufning hammasi ortiqcha narsalarni tark qilish, ma'rifatning hammasi bilimsizlikni e'tirof etishdir]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki. [Shavq faqat g'oyibga mansubdur]⁽²⁾. Shayx ul-islom debdurki, Dovud Toyidin so'rdilarki, mushtoqsen? Dedi: men yiroq emasmen, g'oyinb mushtoq bo'lar va mening do'stum hozirdur.

284. ABU AMR ZUJOJ Q. T. S.

Beshinchi tabaqadindur va oti Muhammad Ibrohim. Va Ibrohim ham debdurlar. Nishoburiyulasldur. Va Junayd va Ruvaym va Xavvos q. s. bila suhbat tutubdur. Derlarki, qirq yil Makkada mujovir erdi, anda bavl qilmadn. Oltmish hajga yaqin guzorlar erdi. Abu Amr Nujayd debdurki, Makkada erdim. Mashoyix halqa urub o'tururlar erdi, Abubakr Kattoniy va Abulhusayin Muzayyini Kabir va Sag'irdek. Va barchag'a Abu Amr Zujoj sarhalqa erdi. Va bu toifa so'zi o'tsa erdi, ul hukm qilur erdi. Payvasta der erdiki, mem o'ttuz Gshl Junaydning xalosi iligim bila artibmen. Va bu ishqa mubohot qilur erdi. Va uch yuz qirq sakkizda dunyodin o'tti. Ul debdurki, [a'zoi vujudndagi biror nuqson suv ustida yurganimdan yaxshiroqdir]⁽¹⁾.

285. IBROHIM B. YUSUF B. MUHAMMAD ZUJOJIY. Q. S.

Kuniyati Abu Ishoqdur. Abu Amr Zujojiyning volididur. Mashoyix tarixida kelturubdurlarkim, ul Abu Hafsning kibor ashobidindur va malomat tariqida va nafs xilofida sohibi mazhab. Ul debdurki, [Muntazam nafsga xilof ish qilish barakadir. Hayotimda bir marta unga bir qadam hamrohlik qildimu yillar davomida buning jabriga chora topa olmadim]⁽¹⁾.

286. JA'FAR B. MUHAMMAD B. NUSAYR XULDIY HAVVOS R. T.

Beshinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Muhammad, Bag'dodlig'dur, Xuld mahallasidin. Hasirbof erdi. Juiayd va Ibrhim Xavvos q. s. ning shogirdidur. Va Nuriy va Ruvaym va Samnun va Jaririy bila suhbat tutubdur. Va bu tonfa nlmida olim ermish. Kutub va tavorix va hikoyot va mashoyix sirrining jomi'idur. Ul debdurki, mashoyixdin ikki yuz devonim bor va mashoyixdin ikki ming pir tanirmen. Ul debdurki, Iroqning ajoyibi uch nimadur; Shibliyning shathi va Murta'ishning nuktasi va mening hikoyotim. Ul Shayx Abulabbos Nihovandiyning piridur. Bag'dodda uch

yuz qirq sakkizda dunyodin o'tubdur va qabri Shuniziyadur. Sariy Saqatiy qabri yonida, Junaydqa yaqin. Ul debdurki, [Javonmardlik o'z nafsini xor, musulmonlar hurmatini uluq bilmakdir]⁽¹⁾. Va ham ul debdurkim, [oliyhimmat bo'! Zotan kishini jiddu jahd emas, oliyhimmat kamolga yetishtiradi]⁽²⁾. Shayx ul-islom dedikim, Ja'far Xuldiydin so'rdilarki, oriflar kimlardur? Dedikim, alar emasdurlar alar va agar alar alardurlar, emasdurlar alar.

287. ABULHASAN SUFIY FUSHANJIY R. T.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ali b. Ahmad b. Sahl. Xurosonning yagonalari va javonmardlaridin erdi. Abu Usmon Hiriyni ko'rub erdi va Iroqda Ibn Ato va Jaririy bila suhbat tutub erdi. Va Shomda Tohir Maqdisiy va Abu Amr Dimishqiy bila musohib bo'lub erdi. Va Shibliy bila qavm masoyilida so'z aytishib erdi. [U tavhid va muomalot ilmida o'z davri mashoyixlarining olimi, tajrid va javonmardlik tariqatida ularning yaxshirog'i edi. Go'zal xulqli, diyonatli, faqirlarga hamdard edi. Hijratning uch yuz qirq sakkizinchi yili olamdan o'tdi]⁽¹⁾. Po'shangdin erdi va Nishoburda sokin. Bu qavmning tariqin yaxshi bilur erdi. Va mufid safarlar qilib erdi. Andin so'rdilarki, tasavvuf nedur? Dedikim, [zamonimizda tasavvuf bir ismga aylangan, haqiqat emas. Ilgari ism emas, haqiqat edi]⁽²⁾. Abu Usmon Mag'ribiy debdurkim, andin so'rdilarki, zarif kimdur? Dedikim, [zarif – tabiati, axloqi, fe'li va shaklu shamoyilida soxtalik bo'lmagan kishidir]⁽³⁾. Va ham ul debdurki, [bu dunyoda biror sabab va g'araz bilan sevuvchi kishidan ko'ra xunukroq narsa yo'q]⁽⁴⁾.

288. BUNDOR HUSAYN B. MUHAMMAD B. MUHALLAB SHEROZII Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Kuniyati Abulhusayn, Sheroz ahlidin. Arjonda bo'lubdur va qabri andadur. Usulda olim erdi. Anga ulumda haqoyiqi rabboniydur, Shibliyning shogirdidur va Abu Abdulloh Xafifniig ustodi. Shibliy aning qadrin biyik tutar erdi. Va Ja'far Haddod bila suhbat tutubdur. Uch yuz ellik uchda dunyodin o'tubdur. Ul yilki Shayx Abu Ali Kotib o'tubdur. Va Shayx Abu Zur'a Tabariy ani g'usl, qilibdur. Andin so'rdilarki, tasavvuf nedur? Dedikim, ahdqa vafo. Shayx ul-islom debdurki, ahdqa vafo uldurkim, harne ko'ngulga kechsaki, aning uchun qilayin, qilg'aysen. Va Bundor so'zidurkim, [kimki Haq qarshisida xolis barcha narsani tark qilmas ekan, uning uchun butun borliqning haqiqati – Haq s. t. hosil bo'lmaydi]⁽¹⁾.

289. ABU AMR NUJAYD Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ismoil b. Nujayd b. Ahmad Sulamiy. Shayx Abu Abdurrahmonning jaddi. Abu Usmon Hiriyning kibori ashobidindur. Uch yuz ellik yo oltmish oltida olamdin boribdur. Junayd. q. s. ni ko'rub erdi, vaqtining kibori mashoyixidin erdi. Hol talbisi va vaqt nigohdoshtida anga xush tariqi erdi. Aning so'zidurkim, [sukut so'zga nisbataya ta'sirliroq va tezda yetib boradi]⁽¹⁾. Va ham ul deb-durki, [kimga nafsi aziz tuyulsa, dini xor ko'rinadi]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [ehsonni tarbiyalash ehsondan yaxshidir]⁽³⁾. Andin so'rdilarki, ul nedurki, bandag'a andin chora yo'qdur? Dedi: [sunnatga muvofiq banda-lik qilishni lozim ko'rmoq va doimo muroqabada bo'lmoq]⁽⁴⁾. Va ham ul debdurki, [Alloh taolodan boshqasini do'st tutish–vahshiylikdir]⁽⁵⁾.

290. ABDULLOH B. MUHAMMAD B. ABDURRAHMON ROZII Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Kuniyati Abu Muhammad. Aslda Raydin erdi va Nishoburda boʻlur erdi. Junayd va Abu Usmon va Muhammad b. Fazl va Ruvaym va Samnun va Ali Juzjoniy va Muhammad Hamid q. s. bila suhbat tutubdur. Va Abu Usmonning kibori ashobidin erdi. Va ul ani ulugʻ tutar erdi. Va anga ajib riyoatdur. Bu toifa ulumigʻa olim ermish. Va hadisi bor va siqadur. Uch yuz ellik uchda dunyodni oʻtubdur. Ul debdurki, orif Tengri taoloni xalq muvofaqati bila parastish qilmaski, ul ish qilgʻuchidur Tengri muvofaqati bila. Va ham ul debdurki, maʼrifat Tengri va banda orasidin hijobni koʻtarur. Va ham ul debdurki, dunyo uldurki, seni Tengridin mahjub qilur. VI ham ul debdurki, shikoyat va diltangligʻ maʼrifat ozligidin zoyanda boʻlur.

291. ABULHUSAYN SIRVONIY R. T.

Oti Ali b. Muhammad Sirvoniydur. Sirvonini Sagʻirning ustodi. Magʻribning Sirvonidindur. Va Dimyotda oʻlturur erdi va buzurg erdi. Shayx Abu Said Moliniy «Mashoyixi arbaʼin»ida kelturubdurkim, Abulhusayn Sirvoniyi Kabir debdurkim, Sahl b. Abdulloh Tustarin dedikim, [kimki har qanday ahvolida bir imomning zohiriy amallariga iqtido qilmasa, uning botiniy holini haq deb bilmasa, u Haqdan uziladi]⁽¹⁾. Va ham debdurkim, [rizo–gʻaybdan yetadigan narsalarga muvofaqat qilishdan ustun turadi]⁽²⁾. Ul Xavvosdin vasiyat talabi qildi. Xavvos dedikim, [faqirlar suhbatin lozim tutki, unda xayr bordir]⁽³⁾.

292. ABULHUSAYN QAROFIY R. T.

Oti Ali b. Usmon b. Nasr Qarofiydur. Va Qarofa Misr kentlaridindur. Debduurlarki, ul Dimyotda boʻlur erdi. Abulxayr Taynotiy va Abulhasan Soigʻ Dinavarnning shogirdidur. Umri yuz oʻnga yetti. Uch yuz saksonda dunyodin oʻtti. Shayx ul-islom debdurki, Qa-rofiy oʻz vaqtida dunyoning yagonasi va benaziri erdi. Bas haddunnazar va hozirul vaqt. Avom bila sunnin pa xavos bila orif va oʻzhlukida muvahhid erdi va nishoni xud gum! Va shayx ul-islom oxir umrida oʻn tanni ixtiyor qilib ermish. Abulxayr Taynotiy va Qarofiy va Husriy va Ali Bundor Sayrafiy va Nasrobodiy va kichik Sirvoniyy va Nihovandiy va Qassob va Xaraqoniyy va Toqiy. Va der erdikim, bular boshqadurlar. Bir qatla Qarofiy kemada ihtisob qildi, ayogʻ iligin bogʻlab, daryogʻa tashladilar. Namoz chogʻi ani avvalgi safda koʻrdilar, tani oʻl boʻlmaydur erdi. Shayx ul-islom debdurki, aning tirigini kishi oʻltura oymaskim, ul oʻzga ruh bila tirikdur. Ham shayx ul-islom dedikim, Sayyidus sodot Qarofiy debdurkim, chun sanga bir nima bersalarki, xilofi sherʻ boʻlgay, vojibdur ani yashirmak.

293. ABU SULAYMON NILIY Q. S.

Shayx ul-islom debdurki, Abu Sulaymon Niliy Qarofiygʻa keldi va aning manglayin oʻpti. Va Abu Sulaymonning kisvati bagʻoyat eski va yirtuq erdi. Qarofiy anga boqib dedikim, yo Abu Sulaymon, sening toʻnungni xalaq koʻrarmen. Va ikki qoshing orasida hukumat koʻrunur, ikki xisht boshing ostiga qoʻyarsen, amio ul orada hokimsen. Andin soʻngra ani Magʻribda hrkim qildilar, sufiligʻndin. Soʻngra Abubakr Duqqiy Qarofiygʻa keldi. Qarofni anga dedikim, jahon mujarradi derlar va men seni ikki beshik orasida koʻrarmen. Oz fursatda Duqqiy uylandi va anga ikki farzand boʻldi. Ikki beshik orasida oʻlturub, Qarofiy soʻzni sogʻinur erdi. Qarofiygʻa farosatda ajoyib koʻpdur.

294. ABU SULAYMON XAVVOS MAG'RIBIY R. T.

Bu toifadindur Mag'rib mashoyixidin. Uldurki, bir kun bir gaziston orasidin eshak minib borur erdi. Markabin chibin tishladi. Markab sekridi va aning ayog'i yulg'un daraxtig'a siyrib majruh bo'ldi. Ul yig'och bila markab boshig'a urdi. Markab keyin boqib, fasih til bila anga dediki, urg'ilki, o'z dmog'intta urarsen. Ul Abulxayr Taynotiyning aqronidin erdi. Dimishqda dunyodin o'tdi.

295. ABULQOSIM NASROBODIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ibrohim b. Muhammad Mahmuya. Mavlid va maqomi Nishobur ermish. Ishorat va. haqoniq ahlining shayxi va tasavvuf lisoni erdi. Va o'z zamonida anvoyi ulung'a olim erdi. Ibrohim Shaybonning shogirdidir. Shibliy va Vosity q. s.ni ko'rub erdi. Va Abu Ali Rudboriy va Murtoz va Abubakr Abhariy bila suhbat tutub erdi. Umri oxirida Makkaga bordi va Abu Usmon Mag'ribiy anga pazira qildi va taybat bila anga dediki, Makka ne sening yeringdur? Ul dedi, bilki ne sening yeringdur, mening yerimdur. Oz vaqt o'tmadikim, sabab voqe' bo'ldikim, Abu Usmok Nishoburg'a tushti va anda dunyodin o'tti. Ul Makkada mujovir bo'ldi va anda uch yuz yetmish ikkida dunyodin o'tti. Shayx ul-islom debdurki, Nasrobodiyning o'g'li Ismoyil manga otasidin bu so'zni naql qildikim, [Haq sahrolarida senga biror narsa namoyon bo'lsa, u yerda jannatga ham, do'zaxga ham e'tiboringchi; qaratma, ularni xayolingga keltirma. Shu holatdan qaytsang, Allohu taolo ulug'lagan narsani ulug'la!]⁽¹⁾. Va ham ul debdurki, [bag'ishlov, ehsonga rag'bat qiluvchining qadri yo'q, mute'ga rag'bat qiluvchi azizdur]⁽²⁾.

296. ABUBAKR ROZIY BAJALIY R. T.

Oti Muhammad b. Abdulloh Roziydir. Nishoburda bo'lur erdi. Xurosonning kibori mashoyixidindur; Abu Abdurahmon Sulamiyning ustodidir. Va Sulamiy tarixini aning tarixig'a bino qo'yubdur. Va Abubakr Baykandiy shogirdidir. Shayx ul-islom dedikim, anga azim vaqt va ko'p qabul erdi. Nishoburda bir ko'dak ishiga mubtalo bo'ldi. Ani muttaha qilib, mahjur qildilar. So'ngra. ma'lum qildilarki, aqidalarining xilofi ermish. Yana anga qabul paydo bo'ldi. Bir kun Shayx Abu Ali Bundor Sayrafiy anga dedikim, ayyuhash shayx, bu ne erdiki, sanga voqe' bo'ldi, ul ish qaydin tushti? Dedikim, ey pir, agar Ibrohimning azmi va Musoning sidqu yaqini va Isoning ismati va Ahmad Arabiy s. a. v.ning himmatu sabri kishida bo'lsa va aning asramog'i bo'lmasa, chun fitna yely esgay, barchasi barbod bo'lg'ay va kishi aning o'rtasida bo'lg'ay. Shayx ul-islom dedikim, birov Abubakr Ro-ziydin so'rdikim, samo'da ne dersen? Dedikim bas fitnaomizu tarabangizdur, o'zni fitnadin asramak kerak. Dedikim, mashoyix murtakib bo'lubdurlar. Dedikim, ey aziz farzand, sening vaqting alardek bulsa sen ham bo'!

297. ABUBAKR FOLIZBON BUXORIY R. T.

Buxorolig'dur. Buzurg ermish. Junayd q. s.ni ko'rubdur. Shayx ul-islom debdurki, Shayx Abu Buxorog'a bordi, ani ko'rgali. Debdurki, ani bir uyda toptimki, bir eshigi bor erdi. Kirdim va salom qildim. Meni o'lturtti va sufra kelturdi. Sufrada non erdi va yong'oq va tuz. Men och erdim, yemakka mashg'ul bo'ldum. Anga boqtim, ul yig'laydur erdi. Iliktaomdin torttim. Manga dedikim, sen nima yegilki, men shodlig'din yig'laydurmenki, Abulqosim Junayd q. s. manga deb erdikim, bot

bo'lg'ayki, bu so'zlar andoq bo'lg'ayki, bir ko'yda ikki hujra bo'lsaki, birida bu so'zlardin bo'lsa va yana birida bo'lmasa, bo'lmag'on hujradin kelib, bo'lg'on hujradag'idin bu so'zni eshiturg'a kariy qilmag'ay, holokim, hanuz Hirotdin Buxorog'a bu so'zlarni eshiturg'a kishi kelur, xo'bdur.

298. ABULHUSAYN HUSRIY R. T.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Ali b. Ibrohim Basriy. Asli Basradin erdi, ammo Bag'dodda sokin erdi. Iroq shayxidur. Shayx Sulamiy debdurki, mashoyix orasida andin tamomholroq va shirin zabonroq, uluq so'zroq ko'rmadim. Lison ul vaqt edi va mashoyix yagonasi. Va maxsus erdi Tavhid ilmig'a. Shayx ul-islom debdurki, Shibliyning shogirdi erdi va Shibliyg'a xud andin o'zga shogird yo'q erdi va Husriyg'a Shibliydin o'zga ustod yo'qdur. Shibliy aning ishida teng borib erdi, doim anga der erdikim, [sen ham men kabi devonasan, o'rtamizda azaliy ulfatchilik bor]⁽¹⁾. Husriy va Abu Abdulloh Xafif bir-birining naziri ermishlar. Husriy zulhijja oyi juma kuni uch yuz yetmish birda dunyodin o'tubdur. Ul debdurki, [So'fiy – iztirob paytida iztirobsiz va qarorida barqarordir]⁽²⁾. Va ham ul debdurki, [So'fin foniy bo'lgandan keyin mavjud bo'lmaydi, mavjud bo'lgandan keyin foniy bo'lmaydi]⁽³⁾. Va ham ul debdurki, sahar vaqti Munojot qilib, dedimki, mendin rozimusenki, men sendin rozimen? Nido keldiki, ey kazzob, agar sen bizdin rozi bo'lsang erdi, bizing rizomizni tilamagay erding. Anga dedilarkim bizga vasiyate qil! Dedi, [ishning avvalida yolg'izlikka yuz tuting! So'ng ma'rifat uchun mashoyixlarni ziyorat qiling! So'ngra barcha ishlarni tark etib, Haq ila bo'ling!]⁽⁴⁾. Va ham ul debdurki, vaqtekim, mening avqotim tor bo'lg'ay, hech nimadin xushluq va rohat tilamasmen, magar ul anfosning so-g'inmog'i bilakim, mundin burun manga o'tubdur, unsu mavaddat safosi vaqtida kuduratlar omizishidin boshqa. Va bu baytni o'qubdurkim,

bayt:

[Albatta, Salmo visoliga fikrimni band qilib qo'ygan dunyo– xushbaxt damlardurkim, menga eh-son qilish haqida qayg'uradi]⁽⁵⁾.

299. ABULHUSAYN SAM'UN R. T.

Oti Muhammad b. Ahmad b. Ismoil b. Sam'undur. [U «hikmat notiqi» deb laqab olgan edi]⁽¹⁾. Bag'dod mashoyixidindur. Anga bu ilmida yaxshi tilda adosi erdi. Shayx Abubakr Isfahoniy, Shibliyning xodimi deb-durki, masjidi jome'da juma kun Shibliy xidmatida o'lturub erdim. Ibn Sam'un go'dak erdi va shayx ollidin o'tti. Shayx boqib aning sari dedikim, yo Abubakr, bilursenki, Tengri taolog'a ne zaxiralardur bu go'dakda. Bu toifadin birav debdurkim, Ibn Sam'un minbari tubida o'lturub erdim. Majlisida bu toifadin birav erdi. Nogoh ul kishi uyqug'a bordi. Ibn Sam'un so'zni bas qildi, onchakim ul kishi uyg'ondi. Ibn Sam'un anga dedikim, Rasul s. a. v.ni tush ko'radur erding? Ul darvesh dedi: bale! Dedi, men ham ul jihatdin so'zni bas qildimkim, ul uyqudin seni uyg'otmag'aymen va ul holdin seni mahrum qilmag'aymen. Shayx ul-islom debdurki, men Ibn Sam'un bila yaxshi emasmenki, ul maning ustodim Husriyni ranjida qilur erdi. Har kishikim, sening ustodingni ranjida qilur bo'lsa, sen andin ranjida bo'lmasang, it sendin yaxshiroq! Ham Shayx ul-islom debdurki, Ibn Sam'un sohibi kalom erdi va Husrny sohibn dard. Ul uch yuz sakson

yettida dunyodin o'tubdur. Va ul debdurki, har so'zki, zikrdin xolidur– lag'vdur va har. xomushlikkim, fikrdin xolidur–sahvdur va har nazarki, ibratdin xolidur – lahv.

300. ABUNASR XABBOZ VA ABULHASAN SUHON OJAN H. S.

Shayx ul-islom dedikim, Gozurgoh mashoyixidin ikki kishi qadimroqdir, biri Shayx Abunahr Xabboz, buzo'rg erdi. Shogirdlaridin jamoate Makkaga borurlar erdi, Husriy ziyoratiga bordilar. Husriy alarg'a iltimos qildikim, agar nima o'quy olursiz, bir nima o'qung! Alardin birikim, nima o'qiy olur erdi, nima o'qudi. Shayx un tortti va beqaror bo'ldi samo'da. Va dedi: sizga bu yil bor yo'qdur, yoning! Va dedi: Abu Xabboz muridlarisiz Hirining ul falon tog'ida? Dedilar, bale. Dedi andin dastursiz va yo'lg'a mutavajjih bo'lubsiz, qayting, dag'i aning xidmatig'a boring! Alardin har kishi aning so'zy bila yondi, salomat bordi, har kishi bodiyag'a kirdi, samumdin o'rtandi.

Va Gozurgoh mashoyixidin yana biri Shayx Abulhasan Suhon Ojan erdi. Va ul masjidi jome'da o'lturur erdi. Shayx ul-islom dediki, aning shogirdi manga dedikim, bizing pir Ramazonning so'nggi kuni sajdaga boshin qo'yub, subhg'a degincha zorlig' bila aytur erdikim, Xudoyo, ul ro'zakim tuttum, sening uchun. va ul haj va namozki qildim va Qur'onkim o'qidim, barchadin tavba qilurman, meni roygon yorlig'a!

301. SHAYX AHMAD HARRONIY Q. T. S.

Ul debdurki, Shayx Abulhasan Mu'ammarr ayturki, Husriy bila o'lturub erdim. Birav andin vasiyat istid'osi qildi.» Ul dedikim, [himmatingni baland tut!]⁽¹⁾. Jahm Raqqiy hozir erdi, dedikim, ey Shayx, oni yiroq solding! Husrin dedikim, nechukki, manga to'ldurdilar, anga tuttum.

302. JAHM RAQQIY R. T.

[U keyingi mashoyix va javonmardlardan bo'lib, sodiq faqirlardan edi. Samo'ga oshufta va ko'ngil bergan edi. Ikki sajda orasida vafot etdi]⁽¹⁾. Shayx ul-islom dedikim, Jahm Raqqiy hammomda erdi, chiqti va elga ayttikim, chiqing! Chun bori el chiqtilar, hammom yiqildi. Va ham ul erdikim, birav aning ilayida takalluf bila raqs qiladur erdi. Ul qo'pti va boshin aning choti orasiga solib ko'tardi va tomdin tomg'a urar erdi, to ul kishining hushi ketti.

303. ABULHUSAYN URMAVIY R. T.

Buzurg erdi. Bu toifadin Husriy ayyomida va Abu Ali Rudboriy va Abu Abdulloh Xafif va barcha vaqt mashoyixi bor erdilar. Urmiyda erdi va qabri andadur. Andin so'rdilar: vafo nedur? Dedikim, Ulki, harne ondin qaytting, yana aning boshig'a bormag'aysen. Dedilar, bu omningdur, xosning nedur? Dedi: ulki bilgaysenki, neuchun qilibsen.

304. ABU ABDULLOH XAFIF SHEROZIY Q. S.

Beshinchi tabaqadindur. Oti Muhammad b. Xafif b. Isfikshor Zabbiy. Sherozda bo'lur erdi. Otasi Nishoburdindur. Uz zamonida shayx ul-mashoyix erdi va oni Shayx ul-islom derlar erdi. Shayx Abu Tolib Xazraj Bag'dodiyning shogirdidur. Ruvaymni

ko‘rub erdi va Kattoniy va Yusuf b. Husayn Roziy va Abulhusayn Molikiy va Muzayyin va Abluhusayn Darroj va Tohir Maqdisiy va Abu Amr Dimishqiy va bulardin o‘zga mashoyix bila ham suhbat tutub erdi. Mashoyix diydoridin marzuq erdi. Zohir ilmida va haqoyiq ilmida olim erdi. Shayx ul-islom debdurki, ilmida hech kishining oncha tasnifi yo‘qdurki aning. Imom Shofi‘i mazhabida erdi. Uch yuz o‘ttuz birda dunyodin o‘tubdur. Shayx ul-islom. aning ikki so‘zin bag‘oyat ta‘rif qilibdur. Biri buki, andin so‘rdilarki, tasavvuf nedur? Dediki: [g‘aflat paytida haqni topishdir]⁽¹⁾. Yana bukim, so‘rdilarki, Abdurrahim Istaxriy ne uchun sakbonlar bila dashtqa borur va qapton kiyar? Dedikim, [unga og‘irlik qilayotgan narsani yengillatish uchun]⁽²⁾. Dedi: borurki, aning yukidinki andadur, yengilgay va dami urg‘ay. Shayx ul-islom dedikim, vujudda lazzat yo‘qdurki barcha sadamat va ushalmaqdurki, havas tuganur. [Boshqa birovning she‘rini bizga o‘qib berdi: Laylining yodini unitishni xohlayman, lekin qayerga boqsam, ko‘z oldimda turadi]⁽³⁾.

305. ABULXAYR MOLIKIY R. T.

Oti Bundor b. Ya‘qub Molikiydur. Mashoyix akobiridin erdi. Va anvo‘i ilm jam‘ qilib erdi. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, yigitlikda ro‘za tutar erdim va visol qilur erdim. Va kecha masjidi jome‘da bo‘lur erdim va mening uchun bir qandil qo‘yarlar erdi. Bir kecha yel va yomg‘ir jihatidin charog‘ o‘chub erdi. Birav eshik qoqti, boribki eshikni ochtim, Abulxayr Molikiy erdi. Kirdi va o‘lturdi. Va aning haybatidin to‘ldum. Rido ochti, anda taom erdi. Dedi: yegilki, men uyumda erdim, muni kelturdilar, yeyu olmadimki, xotirim sening sari erdi. Aning haybatidin deyolmadimki, visoldadurmen. Aning bila ul taomdin yeduk. Chun forig‘ bo‘lduq, dedimki, ayyuhash shayx, bir savolim bor. Dedi: so‘r! Dedim: [Qachon bandaning hayoti Allohu taolo bilan yorug‘ bo‘ldi? Dedi: O‘rtadan muxolifatchilik ko‘tarilganda]⁽¹⁾. Men bu so‘zdin mutaajjib bo‘ldum, tonglasi mashoyixg‘a arz qildim. Alar ham mutaajjib bo‘lib dedilarki, tilarbizki, o‘zidin eshitgaybiz. Chun andin so‘rdilar, dedikim, [kechasi sodir bo‘lgan narsa kunduz zikr etilmaydi]⁽²⁾ va iqrar qilmadi.

306. ABUBAKR SHA‘RONIY R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, [zohiran Abubakr Sha‘roniydan o‘zga dunyodan ko‘ngil uzgan eng sodiq zohidni ko‘rmadim]⁽¹⁾. Bir kun anga bordim, Istaxrda erdi, kecha qoshig‘a kirdim. Dedi, yo Abo Abdulloh, bu kun sening barakatingdin yog‘lig‘ taom yegumizdur. Qo‘pti va safol qozonni osti va bir pora qoq eti bor erdi, qozong‘a soldi va tuz solib, qozonni qaynatdi: Va biravga dedikim, bir pora o‘tmak kelturdi. Va ani tarid qildi, sho‘rbadin anga soldi va etni aning yuziga qo‘ydi. Va manga dedikim, yegil! Men ul tariddin yer erdim. Dedi: ettin yegil! Men dedim: meni ma‘zur tut et yemakdin! Dedi: shoyad sanga falon va falon taom kerak bo‘lg‘ay, ul tongla bo‘lg‘usidur. Shahrg‘a kirali va sening uchun olali. Tonglasi shahrg‘a kirdim va fuqaro jam‘ bo‘ldilar va taome hozir qildilar. Ul taomdin bir pora olib, aning uchun elttim. Dedi: aytkim, ne qilding? Dedim: hanuz nima yemaymen, sendin iltimosim budurkim, mening bila taom yegaysen. Ikav taom yeduk va men Sheroz sari Tebradim.

307. ABU MUHAMMAD ATOYIDIY R. T.

Ul shayx Abu Abdulloh Xafifning ustodlaridindur. Ul debdurki, kosibeki kasb haqiqatin rioyat qilgʻay, hargiz Abu Muhammad Atoyidiydek koʻrmadim. Har kun yarim donak kasb qilur erdi va aning quti andin erdi. Ikki habbagʻa nuxola sotqun olur erdi va andin ikki non pishirur erdi. Biri bila iftor qilib, birin sadaqa berur erdi. Qirq yil uyida chirogʻ yoqmadi. Jihatini soʻrdilar. Dedikim, aning hisobidin qoʻrqarmenki, anga necha nima kerak, to muyassar boʻlgʻay va barchasining hisobi bor.

308. JAʼFAR HAZZO R. T.

Kuniyati Abu Muhammaddur. [Junayd va uning tabaqasidagilar bilan suhbat qurgan, Shibliy uning manoqibini zikr qilgan va fazilati haqida gapirgan edi]⁽¹⁾. Uch yuz qirq birda dunyodin oʻtubdur. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, bir kun Muʼammil Jassos manga dedikim, Jaʼfar Hazzoni koʻrkim, ne holi bor? Borib koʻrdum. Mutakallif saroy ichinda va nozanin bisot yuzida va nafis kiyguluklar orosinda. Meni soʻrdi va men ani soʻrdum. Dedi: oʻltur, bila taom yeyali! Bas laziz taom pishurtti va bila yeduk. Chiqib, Muʼammil qoshigʻa keldim va har ne koʻrub erdim, dedim. Muʼammil duo qilib dedikim, yorab, bizga salomat va ofiyatni arzone tut.

Necha vaqt oʻtgandin, soʻngra yana Muʼammil dedikim, borib Jaʼfar Hazzo holini koʻr! Borib, bir vayronada toptim. Bir buzuq uyda yigʻlamoqda. Uch kun erdikim, taom totmaydur erdi. Ondogʻi el iltimos qildilarki, anga nimagina yedur! Koʻp jahd qildimkim, ozgʻina suyuq yedurdim. Yana Muʼammilgʻa kelib, koʻrgonni dedim. Muʼammil dedikim, agar avval tanaʼumiy qilmasa erdi, oxir bu holgʻa mubtalo boʻlmagʻay erdi.

309. HISHOM B. ABDON R. T.

Kuniyati Abu Muhammaddur. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, chun ul namozgʻa turar erdi. Anga vajd va hol paydo boʻlur erdi. Mehrobda keyin va ilgari yurub, Qurʼon oʻqur erdi va goh boʻlur erdikim, aning namozigʻa nasoro yigʻilib, nazzora qilurlar erdi. Aning bir qoʻyi bor erdiki, gʻizosi aning suti erdi. Ul qoʻyni koʻtarib, yozigʻa eltib oʻtlatur erdi.

Bir kun uyqulab, uygʻongʻach koʻrdikim, qoʻyi birov ziroatigʻa kiribdur. Ani ul ziroat iyasiga berdi va andin behilliq tiladi. Hishomgʻa vahshate va haybate yetishtikim, bir yil namozdin qoldi va el ani takfir qilurlar erdi. Bu qissa masjidi jomeʼ mashoyixigʻa yetdi. Barcha aning qoshigʻa bordilar va Ibn Saʼdon Muhaddis ham bila erdilar. Ondin soʻrdikim, meni tonirmusen? Dedi: Ibn Saʼdonsen. Dedi: Nevchun namoz qilmassen? Dedi: Menga bir necha oriz yuzlanur va namozgʻa moneʼ boʻlur. Dedikim, ne navʼ? Ul javob bermadi. Shayx Abu Abdulloh Xafifdin soʻrdilarki, jihat ne erdiki Hishom namoz qilmas erdi? Dediki, gʻayb mutolaasi qilur erdi. Gʻayb umuri anga gʻolib boʻldi. Hayrat maqomigʻa tushti va zohir aʼmolidyn otib boʻldi. Bir kun mashoyix Hishomgʻa dedilarki, eshitibbizki, sen mushohadagʻa qoyilsen. Har kim, munga qoyil boʻlsa, tavba qilmoq kerak yo ani adab qilmoq kerak. Hishom dedi: Menga tavba talqin qiling! Qildilar. Yana kun mashoyix qoshigʻa kelib dedikim, tonugʻ boʻlingkim, men tuno-kun qilgan tavbadin tavba qildim. Mashoyix qoʻpub, oni sudrab, Masjidi jomidin chiqardilar.

310. ABU MUHRIZ SHEROZIY R. T.

Sheroz navohisidindur. Zunnun Misriy ashobidin. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abu Muhriz dedikim, Nisodin Sheroz azimatig'a chiqtim va sultonning qoyidi va atbo'i bila yo'ldosh bo'ldum. Alarning af'ol va atvori manga bag'oyat makruh keldi. Ko'ngluda inkor qilib tiladimkim, alardin ayrilg'aymen. Nogoh bir un chiqtikim, qoyidning kamari g'oyib bo'lubdur. Va ul ont ichibdurki, qofila xalqin borisin axtarg'ay. Va birin-birin bari elni taftish qildilar, men qoldim. Va pas xalq dedilar, bu shayx qolibdur va andoq kishini bu nav' ishga nechuk muttaha qilsa bo'lg'ay? Qoyid dediki, men ont ichibmen, foyda qilmas, axtarmoq kerak. Meni ham axtardilar. Ul kamar belimda bog'lig' chiqti. Men dedimki, billohki manga bu ishdin xabar yo'qtur. Qoyid dedi, bu yolg'on ont o'gurlig'idin azimroqdir. Meni buyurdikim, yo'l boshida qofila guzargohida asrag'aylar, to har kishi o'tsa, tavg'ib va sarzanish qilg'ay. Va andoq qildilar va mening hamrohlig'imdin ayrildilar. Va Shayx Abu Muzohim Sheroziy va Shayx Abu Hafs bila xalo aritqonkim o'tti, Shayx Abu Abdulloh Xafif Shayx Abu Muhrizg'a nisbat beribdur.

311. ABDURRAHIM ISTAXRIY Q. T.

Kuniyati Abu Amrdur. Va Ruvaym bila suhbat tutubdur va Sahl ni ko'rubdur va tariqi satru ixfo va shatorat erdi. Shotirona libos kiyar erdi va itlar asrar erdi va ovg'a borur erdi. Kabutarlari ham bo'lur erdi. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurkim, Ruvaym dedikim, bu toifadin ko'p bila Lug'om tog'ida bo'lubmen. Andin sobirroq ko'rmaymen. Ov uchun dashtga yo tog'ga borsa erdi, el ko'zidinkim, yiroq bo'ldi, itlarin qo'yar erdi va tengri zikrig'a mashg'ul bo'lur erdi. Uyida bir o'y terisi ermishki, ostig'a solur ermishkim, o'yning shoxlarini ham ul teri bila qo'yg'on ermishlar. Qish oni uyga sudrab solur ermish va yoz tashqari sudrab ermish. Ja'far Hazzo aning qoshig'a bordi. Ahvolin xarob ko'rdi bir buzuq uy go'shasida va anga azim baloyi mutavajjih. Tarahhum qildi va mutag'ayyir bo'ldi. Ul dedikim, menga ne bo'ldi? Ja'far dediki, seni bu dam o'lgudek ko'radurmen za'fdin. Ul qo'pti va bir azim tosh erdi, ko'tordi. Ko'torib tomg'a chiqardi va dedi: Ey qaviy, kelib, bu toshni ko'tarib, quyi tushur! Ja'far ojiz bo'lub, hayrat qildi. Ul dedikim, bu kun o'n yetti kundurkim, hech nima yemaydurmen. Ja'farning hayrati ko'proq bo'ldi. Anga otasidan yigirma ming diram meros qoldi. Ammo el zimmasida erdi va o'n mingni elga kechti va o'n mingni oldi. Kecha tong otquncha, ul vajh oni gohi savdo xayolig'a gohi ziroat xayolig'a parishon qilib erdikim, sahar qo'pub, ul vajhlarni ovuch-ovuch qo'shnilar uyiga sochti. Kunduz ul elga xayol bo'ldikim, go'yo yormoq yog'ibdur. Ul tubrani silkidi, yarim diram qolib erdi. Tushti, ashobig'a dedikim, ishorat sizgakim, nonu baqlo bo'ldi. El dedilar bu devonani ko'rung! O'n ming diramni sochib, yarim diram uchun shodliq qilur. Vaqte Abodong'a bordi va yigirma bir kun qoldi. Har ne oqshom anga iftor uchun keltururlar erdi, tongla mavjud erdi. Xalq oning sheftasi bo'ldilar. Sahl Abdulloh qasd qildi, dedi: Senga mehmonman. Ul dedi: Ne buyurursen? Dedi: so'kboch pishur. Sahl so'kboch pishurtti va qozon bila oning ollig'a qo'yidilar. Hamul dam soyil savol qildi. Buyurdikim, oni soyilg'a berdilar. Uch qatlag'acha so'kboch pishururlar erdi va ul soyilg'a berur erdi. To'rtunchida Sahlning quli yoshurun chiqtikim, soyilg'a man' qilg'ay. Dedikim, qulingni soyil man'idin man' qil! Sahl man' qildi. To oy tugandi, ul nima yemay chiqti va birov quruq o'tmak suvg'a to'g'rab yeydur erdi. Oning shirkatida iftor qildi.

312. MU'AMMIL JASSOS R. T.

[U Sherozning ulugʻ shayxlaridan boʻlib, Hijoz va Iroqqa safar qilgan. Besavod boʻlsada, tavhid va oriflik borasida chiroyli soʻzlar edi]⁽¹⁾. Ul erdikim, javob berdi Sahl Sipahoniy Sherozgʻa yuborgan masoyilgʻa! Sahar namozin qilsa erdi, choshtqa degincha Qurʻon darsigʻa mashgʻul erdi. Chosht namozin qilgʻandin soʻng masjididdin chiqar erdi, elning hojatin ravo qilmoqqa mashgʻul boʻlur erdikim, buzurglukidin xaloyiq anga yuz keltururlar erdi. Har necha elning gʻavgʻosi anga koʻp boʻlsa erdi, asliy vajhida botiniy jamʻiyatigʻa yoʻl topmas erdi. Har qachon bir musulmon ishiga mashgʻul boʻlsa, ishsiz kishi salomigʻa javobdin oʻzga soʻz demas erdi. Va der erdikim, men muzdurdurmen, salom javobi vojib boʻlmasa erdi, ani dogʻi demas erdim. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, chun Muʻammil Makkaga bordi, Shayx Abulhusayn Muzayyin xidmatigʻa yetti va dedi: ayuhashshayx, bir savolim bor, javob ber va ajamiy kishidurmen, manga rifq koʻrguz! Ul dedikim, soʻrgʻil! Muʻammil dedi: [fahmlar vajdlar martabasini idrok etadimi?]⁽²⁾. Abulhusayn anga boqib, soʻrdikim, qaydinsen? Dedi: Sherozdin. Dedi: Nega mashhursen? Dedi: Muʻammilgʻa. Dedi: Oʻlturgʻon yerdin qoʻpki, sening yering emas. Va oni oʻz yonida oʻlturtti va doyim anga boqib der erdikim, [sen besavod ajamiy kishisan]⁽³⁾ va kular erdi. Va ondin soʻngra har kishi masʻalaye soʻrsa erdi, aning sari boqib aytur erdikim, Shayxdin soʻrung va anga havola qilur erdi.

313. ALI B. SHULLUYA R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, ul togʻlarda va vodiylarda boʻlur erdi. Ul mavzening eli anga murid va mashgʻuf erdilar. Ul jumladin ikki kishiki, qavm ulugʻlari erdilar, anga istidʻo qildilarki, har qaysimizning biror qizimiz bor va har birining toʻrtar ming qoʻyi bor. Agar qizlarni nikoh qilsang, ul qoʻylarni fuqaroning sodiru voridigʻa sarf qil! Ul qabul qilib, alarni nikoh qildi. Muʻammil ani koʻrub, dedikim, emdi bizga tafsil qilmakim, sen ham bizingdek boʻldung. Ul dedi: men bu ishni Xudoy uchun qilibmen. Muʻammil dedikim, biz ham Xudoy uchul qilibbiz. Ul dedikim, men alarni uch taloq qildim, sen ham agar chin aytursen uch taloq qil!

Muʻammil dedi: [Ey Mayshum, taloq qilishda sunnatni unutdingmi?]⁽¹⁾.

314. ABUBAKR ISKOF R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurkim, ul oʻttiz yil roʻza tutti. Nazʻ holatida suvni momiq bila tiladilarki, ogʻzigʻa tomizgʻaylar, oni tashladi va roʻzada dunyodin oʻtdi.

315. ABU ZAHHOK R.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abu Zahhok dedikim, bir qatla mening bila shayton orasida muhoraba boʻldi, ani bir qotiq silliy urub magʻlub qildim. Va mundin muddate oʻtti, bir kun bir yoʻl borurda, bir uluq suvgʻa yettim. Oʻtardin ojiz erdim. Koʻrdumki, bir zaʻif qari suvgʻa kirdi, oʻtgali. Men oʻzumga dedim: bu qaridin xud zaʻifroq emassen. Suvgʻakim kirdim, choʻma kirishtim. Va ul qari suv qirogʻigʻa ayaq qoʻyub chiqti va dedikim, manga silliy urarsen, tavba qilding, yoʻqmu?

316. ABU MUHAMMAD XAFFOF R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Shayx Abulhusayi Muzayyin bizga bitib erdikim, sizga daryoda muride borki, agar najot topsa, bot sizga javohir kelturur. Bu

soʻz din murodi Muhammad Xaffof ermish. Va aning mushohada bobida va shaytondin boze yeganda, koʻp soʻzlari bor, tilay degan kishi «Nafahot ul-uns»da aning zikrida mutolaa qilsun!

317. XASAN B. HAMMAVIYAH VA SOHIBUHU ABU JAʼFAR XARROR ISTAXRIY Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abu Jaʼfar Xarror, Hasan Hammaviyaning sohibi, Istaxrdin bizing qoshimizgʻa keldi. Ibn Zaydon dedikim, orzudur mangakim, bu kecha ani bizing qoshimizgʻa hozir qilgʻaysen. Ani munung majlisida hozir qildim. Soʻz asnosida Ibn Zaydon dedikim, tilarbizki, oʻz hikoyotingdin bizga bir nima aytqaysen. Ul dediki, manga xud hikoyate yoʻqdur, agar desang, ulcha mashoyixdin koʻ-rubmen, andin aytay. Ibn Zandon dedi: biz ham ushmuni tilarbiz. Jaʼfar dedi: Bir kun men va jamʼi Hasan Hammaviya qoshinda oʻlturub erduk va ul bosh quyi solib erdi. Nogoh sayhaye tortti va ul sayha bila hozirlar koʻzidin gʻoyib boʻldi. Bizlar bir-birimizga boqishtik va dedikki, bu soʻzni hech kishiga aytsa boʻlmaskim, eshitgan antqusidurkim, yana nodiraye orogʻa soldilar. Ul uch kun gʻoyib erdi. Har kishi soʻrsa, der erdikki, mashgʻuldur. Uch kundin soʻngra koʻrdukki, masjid eshikidin kirdi, mutagʻayyirul-lavn. Va gʻoyat haybatidin mumkin yoʻqki, kishi aniig bila soʻzlashgay. Va men hamisha aning bila inbisot qilur erdim. Dedimki ayyuhash-shayx, miqdore toza panir bor, mayl bormu, keltursak? Va aning toza panirgʻa mayli koʻp boʻlur erdi. Dedi: keltur! Kelturdum, bir luqma yedi va ishorat qildikim, yengiz! Shayx Abu Abdulloh Xafif dedikim: Ibn Zaydon manga dedikim, hech shak yoʻqdurkim bu sodiq kishidur, ammo bu hikoyatni bovar qilaolmasmen, navʼe qilki, inongʻaymen. Dedimki, shayx uchun yer solingki, yoʻl ranjidan osoyish topsin. Yer soldilar. Shayx uyudi va men Ibn Zaydon bila oʻlturduk. Anga ancha ayttimki, bovar qildi. Shayx Abu Abdulloh din ul hol kayfiyatini soʻrdilar. Dedi: ul oʻz makonidin yiroq bormaydur erdi, ammo anga libose yopib erdilarki, koʻzlardin gʻoyib boʻlib erdi.

318. ABDULLOH QASSOR R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abdulloh Qassor dedikim, bir qatla haj azimatigʻa Sherozdin chiqdim. Mashoyix manga dedilarkim, chun Sahl Abdulloh Tustariygʻa yetsang, bizdin salom yetkur va degilki, biz sening fazlingga muʼtarifbiz va harne desang, inonurbiz. Sendin bizga mundoq yetibdurkim, arafa kuni oʻz yeringdin chiqarsen va soyir hujjoj bila Arafot mavqeʼida hozir boʻlursen. Agar bu chindur, bizga xabar berki, bizing munga imonimiz bor. Abdulloh Qassor dediki, chun anga yettim, qoshigʻa borib salom berib oʻlturdum. Ul bir chodirshab oʻziga chirmab erdi va bir naʼlayn ilayiga qoʻyub erdi va koʻzi ochuq qolib erdi, bir volihi hayrondek. Manga haybat mustavli boʻldi va soʻz ayta bilmadim. Chun dahshatim rafʼ boʻldi, mashoyix risolatin yetkurdum. Sahl bir lahza boshin quyi soldi, dagʻi bosh koʻtarib dediki, yo doʻst, [bu qavm xohlaganini qiladigan, Allohga iymon keltirganlardanmi? «Ha»,– dedim. Aytdi: Shunday ekan, mening ishlarim haqida nega soʻraydilar?!⁽¹⁾.

319. IBROHIM MUTAVAKKIL R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, bu toifadin biri, manga dedikim, sahrogʻa chiqib erdim. Koʻrdumki, Ibrohim Mutavakkil, toʻnlarin yubdur va kunaska yoyibdur.

Anga dedimki, kel, borib bila nima yeyali! Ko'nglakini ham andoq uluq kiydi va mening bila yurudi. Chun bir necha qadam borduq, bir miqdor inabus-sa'lab yo'lda tushub erdi, ani oldi va yudi va yodi va o'turdi. Va dedikim, sen borki, manga ushbu kofiydur. Necha mubolag'a qildim, kelmadi. Mashoyixdin biri Ibrohim Mutavakkilga dedikim, tilarbizki, bu oy bizing bila iftor qilg'aysen. Ul qabul qildi. Bir kecha anga dedikim, qo'p, sahur qilali! Dedikim, ul sufrani tushur! Ul dedikim, men muni qilmasmen, ne uchunki, bu harakatdur asbobda. Va men asbobda harakat qilmon. Bir kecha ani ko'rdilarki, sufra o'llig'a qo'yub, nima yeydur. Dedilarki, dema-dingmuki asbobda harakat qilmasmen, bas bu nedur? Dediki, valloh, men asbobda harakat qilmadim, ammo qo'par chog'da boshim sufrag'a tegdi va ul o'lling'a tushdi, budurki yeydurmen.

320. ABUTOLIB XAZRAJ B. ALI R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abutolib Xazraj Junayd q. s.ning ashobidindur. Sherozg'a keldi. Va ichining tashvishi bor erdi. Mashoyix dedilarki, aning xidmatin kim ixtiyor qilur? Men ixtiyor qildim. Har kecha o'n olti, o'n yetti qatla qo'par edi. Bir kecha kechga degincha uyg'oq erdim. Ko'zum juzvi qizib erdikim chorlabdur, eshitmaymen, yana chorlag'onda tasht elttim. Dedi, ey farzand, o'zungdek bir maxluqning xidmatin yaxshi qilaolmasang, Xoliq xidmatin nechuk qilg'ungdur? Yana bir qatla dog'i chorlag'anda eshitmadim, yana bir qatlada [qaydasan, Allohning la'nati bo'lsin!]⁽¹⁾ dedi. Oshuqub tasht elttim. Ali Daylam Shayx Abu Abdullohdin so'rdikim, aning [Allohning la'nati bo'lsin!]⁽²⁾ deganin nechuk eshitting? Dedikim, [Allohning rahmati bo'lsin!]⁽³⁾ eshittim. Shayx ul-islom debdurki, faloh yo'qtur ul muridda kim, pir zullin ko'rmamish bo'lg'ay va qafosin yemamish bo'lg'ay va [Allohning la'nati bo'lsin!]⁽⁴⁾ eshitib, [Allohning rahmati bo'lsin!]⁽⁵⁾ga qabul qilmamish bo'lg'ay va dardu nokomlig' bila tirilmamish bo'lg'ay.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, avval majliski, Shayx Abutolib Sherozda tutti, bir qora palos kiyib erdi va bir aso iligida. Keldi va kursi ustida o'turdi. Va men yonida erdim. Elga boqdi va dedikim, bilmayki, ne degaymen, yozug'lug'emen yozug'lug'lar orasida. Va yig'ladi va elni yig'latti va faryod majlisidin chiqdi. Va anga azim qabul paydo bo'ldi va andoqki, ayog'i tufrog'in bemorlar sihhati uchun elturlar erdi. Oz vaqtda amre voqe' bo'ldikim, kishi anga iltifot qilmadi va e'roz qildilar. Sherozdin Nnsog'a bordi. Anda ham iltifot qilmadilar va ijtinob qildilar. Va andin Sipohong'a bordi. Abu Ali Vorijiy aning burjin ado qildi va aning uchun ul degan yerda maskane yasadi. Ul uyii o'zi kiygan palosdek qaro qildi va anda bo'lur erdi, to dunyodin o'tti.

321. ABU ALI VORIJIY Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Abu Ali Vorijiy Sherozg'a keldi, amal va hukumat uchun. Va fuqarog'a va sodiru voridg'a xon yoydi va moida tartib qildi. Har namozi shomdin so'ngra kelur erdi va bizing bila o'turur erdi. Va bir-birimiz bila so'z aytur erduk. Bir kecha o'z irodat ayyomi so'zi orog'a keldi. Ko'nglakini yuqori ko'tardi, bo'ynida bir tavqdek nishone erdi. So'rdumki, bu nedur? Dedikim, Lug'om tog'ida erdim, irig palos kiyib erdim. Bo'ynumni sidi. Andinki yondim, yangi et butti, bu uldur. Dedikim, bu amalga kirganing ne edi? Dedikim, qari va zaif onam bor erdi va manga ko'p burj voqe' bo'ldi va muhtoj bo'ldum, bu ishgaki ko'rarsiz.

322. ABULFAZL JA'FAR JA'DIY R. T.

Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, Ja'far Ja'diyg'a yetkurdilarki, Abu Amr Istaxrin debdurki, g'usl qilur erdim, izorim ochildi, ko'rdumki, ikki ilig kenimdin paydo bo'lub, izorimni belimga mahkam bog'ladi, Ja'far Ja'diy qo'пти va Istaxrg'a bordi va Abu Amr qoshig'a kirdi va aning ayog'in tutti. Va Abu Amrning ashobi sekridilar. Ul moni' bo'ldi va hech nima demangki, aning g'azabi lillohdur va o'n ikki yig'och yayog' kelibdur. Va Abu Amr i'tizor maqomig'a kelib dediki, andoq demaydurmen, balki mundoq depmen. Andin so'ng ashobig'a dedikim, anga xidmatkorliklar qildilar va uzrlar qildi.

323. ABULQOSIM QASRIY R. T.

Junaydning ashobi kiboridin erdi. Shayx Abu Abdulloh Xafif debdurki, bir kun menga dedikim, meni bir sahrog'a chiqar! Men ani bir sayrg'a chiqardim. Bir yerga yettukkim, jam'i shatranj o'ynaydur erdilar. Alarning bisoti qirog'ida o'lturdi va o'ynay kirishti. Men munfa'il bo'ldum va choram yo'q erdi. Qaytib kelurda yana bir jam'g'a yettukki, nard o'ynar erdilar. Mutag'ayyir bo'ldi va borib alarning bisotin buzdi. Va alar bichog'lar tortib, anga yuzlandilar. Ul dedikim, bichoqlaringizni beringkim barchasin yeyin. Men bu ikki holdin mutaassib bo'ldum va savol qildimki, ul ne erdi va bu ne? Dedikim, ul vaqtiki laduniy ko'zi bila boqsoq andoqdur va chun g'ayri laduniy ko'zi bila boqsoq mundoq. Bu so'z ilgarirak o'tti. Ammo anda Shayx ul-islom Abubakr Qasriy deb erdi va Shayx Abu Abdulloh maqomotida Abulqosim Qasriydur. Bo'la-olurki, Qasriyg'a ikki kuniyat bo'lg'ay, yo biri sahv voqe' bo'lmish bo'lg'ay, vallohu a'lam.

324. ABDULAZIZ BAHRONIY Q. S.

Shayx Abu Abdulloh Xafif q. s. debdurkim, Abdulaziz Bahroniy qatig' sovuq qishda Sherozg'a keldi va eski to'ni bor erdi. Har futuhki, yetsa erdi, fuqarog'a sarf qilur erdi. Uch kun Sherozda erdi, aning bila bu bobda so'zlashdilar. Dedikim, mening nafsim sizing to'nlarinigizdin qochar. Pas manga dedikim, yo Abu Abdulloh, meni bu shahrdin chiqarki, niyatim yo'qdurki, bu shaharda yangi to'n kiygaymen. Dedim: qayon borursen? Dedi: bahr nohiyatig'a. Anga mushoya'a qildim ul darvoza sariki, ul borur yo'lda erdi. Nogoh ko'rdukki, Abulxayr Molikiy kelur. Bizni chorlardi. Va o'zi bila yeguluki bor erdi. Dedi: kelingkim, taom yeyali! Aning bila taom yeduk va biror nima qoldi. Bahroniy qo'пти va sajjodasin egniga soldi. Abulxayr dedi: kosh bu taomdin birar nima o'zung bila eltsang! Ul dedikim, mening matbaxim ilgari boribdur. Abulxayr dedikim, pas bu qolg'on taomlarni netali? Bahroniy dedikim, itlar o'llig'a solg'il va bordi.